DEN FÖRSTA UNIONSKOMMITTÉN

(1839—1844)

JÄMTE EN ÖVERSIKT ÖVER UNIONS-REVISIONISMENS DITTILLSVARANDE UTVECKLING.

AKADEMISK AVHANDLING

AV

THEODOR BLOMQVIST

FILOSOFIE LICENTIAT AV GÖTEBORGS NATION.

LUND 1917

CARL BLOMS BOKTRYCKERI.

DEN FÖRSTA UNIONSKOMMITTÉN

(1839—1844)

JÄMTE EN ÖVERSIKT ÖVER UNIONS-REVISIONISMENS DITTILLSVARANDE UTVECKLING.

AKADEMISK AVHANDLING,

SOM MED TILLSTÅND AV VITTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETENS I UPSALA HUMANISTISKA SEKTION FÖR VINNANDE AV FILOSOFISK DOKTORSGRAD TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES Å LÄROSALEN N:O IX TISDAGEN DEN 29 MAJ 1917 KL. 10 F. M.

R. UNIV. BIBLIOTHEEK LEIDEN

AV

THEODOR BLOMQVIST

FILOSOFIE LICENTIAT AV GÖTEBORGS NATION.

LUND 1917
CARL BLOMS BOKTRYCKERI.

FÖRORD.

Syftemålet med detta arbete är närmast att belysa den första unionskommitténs verksamhet. Det har emellertid ansetts nödvändigt att i varje särskild fråga gå tillbaka till den föregående unionella utvecklingen. På så sätt ha rätt vidlyftiga speciella inledningar till var och en av de olika punkterna i kommitténs uppdrag kommit till stånd. Endast i förbigående har jag tillåtit mig värdesättningar av kommitténs prestationer, då huvuduppgiften varit att fixera de olika utvecklingsmomenten.

Det är mig en kär plikt att till alla dem, som på ett eller annat sätt visat intresse för mitt arbete, frambära mitt vördsamma tack, detta främst till min lärare under hela min studietid, professor Ludvig Stavenow. Till tjänstemännen vid riksarkivet m. fl. arkiv och bibliotek står jag i förbindelse för visat tillmötesgående.

Höör i maj 1917.

THEODOR BLOMQVIST.

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA41523710_0022

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Sid.

Källor och litteratur.

Inledning: Unionsrevisionismens utveckling till första unionskommitténs tillsättande 1

Kommitténs första period sept. 1839—maj 1840 63

» andra » okt. 1841—jan. 1842 209

» tredje » jan.—dec. 1843 294

» fjärde » dec. 1843—nov. 1844 333

Källor och litteratur.

Otryckta.

I svenska riksarkivet: Unionskommitténs svenska (och norska) protokoll med bilagor, citerat »Prot.».
Svenska statsrådets protokoll, div. årgångar.
Koncept till utrikesministerns skrivelser.
A. v. Hartmansdorffs samling, div. volymer, däribland dagboksanteckningar i almanackor, cit. »H. D. A.».
Lefréns samling.
O. G. Nordenskölds papper.
I utrikesdepartementets arkiv: Ministeriella protokoll, div. årgångar.
I Lunds universitetsbibliotek: Chr. I. Heurlins Minnen.
I arkivet å Kulla-Gunnarstorp: C. De Geers brevsamling.
I norska riksarkivet: Norska statsrådsavdelningens i Stockholm protokoll.
Norska regeringens betänkanden.
Norska Finansdepartementets referatprotokoll, cit. »N. F. R. P.»
C. V. Falsens papper angående unionskommittén.

Tryckta.

Handlingar rörande frågan om revision av föreningsfördraget mellan Sverige och Norge I—III. cit. »Handl.».
Förhandlingarna i Eidsvold 1814.
Stortingsprotokoll 1814—42, cit »St.».
Storthings-Efterretninger 1814—1833.
Riksdagsprotokoll 1815—41, cit. »Riksd.»
Clason: Historisk redogörelse för unionsfrågans tidigare skeden.
Alin: Den svensk-norska unionen I—II.
Höjer: Statsförbundet mellan Sverige och Norge.
Reuterskiöld: Till belysning af den svensk-norska unionsförfattningen.
Rydin: Föreningen mellan Sverige och Norge.
Aschehoug: Norges nuværende Statsforfatning.
Morgenstierne: Den unionelle Ret.
Munch-Ræder: Den norske Statsforfatnings Historie og Væsen.
Stang: Systematisk Fremstilling af Kongeriget Norges constitutionelle eller grundlovsbetemte Ret.
Johansson: Om ett nytt föreningsfördrag mellan Sverige och Norge.

Dunker: Om Revision af Foreningsakten.
Schinkel-Bergman: Minnen ur Sveriges nyare historia.
Historiske Samlinger I—II, utg. av Lange.
Nielsen: Norges Historie 1814—37 I—III, cit. »N.».
» Bidrag til Norges Historie i 1814 I—II, cit. »N. Bidrag 1814».
» Bidrag til Sveriges og Norges Historie 1812—16, cit. »N. Bidrag 1812—16».
» Det første overordentlige Storthing, cit. »N. D. overord. St.».
» Norge i 1814.
Sars: Norges politiske Historie 1815—85.
Järtas och Wirséns brefväxling år 1814, utg. av Alin.
Skjöldebrands Memoarer.
Trolle-Wachtmeister: Anteckningar och Minnen I—II.
Aall: Erindringer.
Holst: Optegnelser.
Motzfeldt: Breve og Optegnelser.
Pavels Dagbog 1815—1820.
Schmidts Dagbøger.
Vogt: Optegnelser.
De Geer: B. B. v. Platen.
Järta: Sändebrev till Herr v. Holten.
» Anmärkningar vid »En Svensk Mans sysselsättning den 17 Maj».
Foss: Bemærkninger angaaende de til Afgjørelse paa 7:de ordentlige Storthing fremsatte Konstitutionsforslag.
Koht: Unionen og Freden.
Norsk Historisk Tidskrift.
Nutid og Fortid, utg. av Aall.
Norskt Maanedsskrift, utg. av Meidell.
» » utg. av Munch.
Nyt Tidskrift.
Vidar, utg. av Daae och Y. Nielsen, m. fl. tidskrifter.
Diverse årgångar av »Aftonbladet», cit. »A. B.», »Argus», »Freja», »Svenska Biet», »Svenska Minerva», »Den Constitutionelle», cit. »D. Const.», »Morgenbladet», cit. »Mrgbl.», »Patrouillen», »Norsk Rigstidende», »Statsborgeren» m. fl. tidningar.

Citering har i regeln skett genom anförande av författarnamn, där annat ej är anmärkt. I en del fall äro citaten ej hämtade från originalet utan från andra håll, vilket i regel särskilt påpekas. De norska kommittéledamöternas yttranden ha anförts efter den i de svenska protokollen förekommande översättningen.

Förkortningar.

Utom de vanliga må följande påpekas:

K. K. = Stortingets konstitutionskommitté.
B. K. = » budgetkommitté.
P. K. = » protokollkommitté.
M. K. = » militärkommitté.
U. K. = Unionskommittén.
C. A. = Civilavdelningen inom unionskommittén.
M. A. = Militäravdelningen inom unionskommittén.
R. A. A. = Riksaktavdelningen inom unionskommittén.
Komm. K. = Kommerskollegium.
K. Komm. = Konvojkommissariatet.
H. S. F. = Handels- och sjöfartsfonden.
F. A. = Föreningsakten.

Inledning.

Unionsrevisionismens utveckling till första unionskommitténs tillsättande.

Den skandinaviska unionen av 1814 hade tillkommit som en betydande seger för svenska önskemål. Dessa strävanden hade flerhundraåriga anor och hade då och då framträtt med märkbar styrka för att omsider i det gynnande ögonblicket förverkligas. Belåtenheten i Sverige var också utomordentlig. I tal och skrift utmålade man på det livligaste föreningens välsignelser, och framför allt lovsjöng man naturligtvis dess upphovsman, kronprinsen Karl Johan. Redan förut lyft högt av folkgunsten blev han i och med unionens genomförande nationens förklarade hjälte. Nu var Sverige politiskt säkerställt; på ett glänsande sätt hade han löst den uppgift, för vars skull han inkallats. Att detta ej skett *mot* Ryssland, såsom ursprungligen var meningen, utan tvärtom i förbund med denna makt, kunde visserligen förtryta en och annan, men det stora flertalet var fullt belåtet med att Sverige fått hämna sig på en annan arvfiende.

All denna hänförelse vilade emellertid på bräcklig grund, i det den ytterst berodde på — ett missförstånd. Den svenska allmänheten hade nämligen den föreställningen, att Norge blivit vunnet med svärdet och helt enkelt måst foga sig i segrarens villkor. Att dessa villkor hade betryggat Sveriges principat, därom kände man sig fullkomligt övertygad [1]). Denna uppfattning var ju betydligt skev och man kunde knappast vänta annat än att omständigheternas egen makt förr eller senare skulle öppna ögonen på de ovetande. Därmed måste följa en känsla av besvikenhet och kanske rentav positivt missnöje. De krafter, som voro ägnade att upplysa svenska folket om dess misstag, framträdde också rätt snart med sådan styrka, att resultatet ej kunde utebliva.

Naturligtvis var denna missuppfattning ej allenarå-

[1]) Se t. ex. N. I sid. 9, Johansson sid. 242. Aall sid. 585.

dande inom Sverige: inom ledande politiska kretsar hade man bättre kännedom om verkliga förhållandet [1]). De tvivelsmål i detta avseende, som någon möjligen ännu kunde hysa, skingrades säkerligen genom den kungl. propositionen av den 12 april 1815 till den då sammanträdande riksdagen, som hade att lägga sista handen vid föreningsverket. Det visade sig också, att riksdagens ledamöter i allmänhet uppfattat situationen riktigt. I K. U:s betänkande om R. A. heter det sålunda: »Erkännandet af en fullkomlig jemlikhet begge rikena mellan — — — anser Utskottet vara en naturlig följd af begge Rikenas Förening» [2]) och även Silfverstolpes så märkliga diktamen hävdar samma åsikt om den ingångna sammanslutningens karaktär [3]). Riksdagen svävade alltså ej i någon villfarelse och vad mera var, den syntes rent av angelägen att ge uttryck åt sin tillfredsställelse med vad som förefallit. Stortinget var också i huvudsak mycket belåtet med riksdagens ståndpunkt, vilken uttryckte »al den Agtelse for Norges Rettigheder, som bør forlanges» [4]).

Belåtenheten hos de å svensk sida invigde var emellertid redan nu mera skenbar än verklig. Redan tidigare hade Engeström i skarpa ordalag yttrat sin mening om den sortens union: »Tror Ni väl, att nationen skall gilla detta åsidosättande af Sveriges öfverhetsrätt, denna afsöndrade sjelfständighet, som beröfvar Sverige all inflytelse på landet?» [5]). Liksom detta yttrande var helt privat, så förspordes ej heller på riksdagen någon öppen opposition: därtill stodo kritikerna för nära honom, som skapat unionen och som nu av folkhopen höjdes till skyarna. Dessa män tillhörde nämligen de högsta stats- och hovmannakretsarna [6]), deras ställning ålade dem tystnad och de kände också den blivande konungens ömtålighet för kritik.

[1]) N. I sid. 9—10.

[2]) Riksd. 1815 bih. II sid. 491—492.

[3]) På några håll inom riksd. synes dock en viss oklarhet ha gjort sig gällande. Se i sådant avseende Forsells o. Boijes yttranden (Schinkel IX sid. 171—174), enligt vilka man tycks ha trott, att jämlikheten egentligen avsåg tronföljarval. Se härom sid. 5 nedan.

[4]) St. 1815 I sid. 159—160.

[5]) Schinkel IX sid 67. Själva kommissarierna berättas ha insett, att föreningen skulle komma att misshaga svenska folket. Se »Anteckningar från urt. stortinget 1814», i Hartmansdorffs samling, vol. 18.

[6]) N. I sid. 9—10.

Ett offentligt, om ock mycket beslöjat uttryck fingo emellertid dessa åsikter i Silfverstolpes diktamen[1]). Den mycknа rökelse, som här upptändes åt kronprinsen, kan knappast undanskymma det faktum, att underlaget utgöres av ett visst misstroende mot hans politik[2]). Så blev hans yttrande också på sina håll uppfattat; exempelvis förklarade Nansen i sin vidlyftiga granskning av Silfverstolpes utläggning[3]), att denne uttalat sig »paa en uværdig Maade» emot Karl Johan. Silfverstolpes opus är emellertid ännu märkligare genom de positiva idéer, som här utvecklas och vilka tydligt peka hän på en *unionell revision* och lika tydligt ange syftet med densamma. Ett par citat torde vara fullt belysande. »De utgöra således den Svenska Staten och den Norska Staten, ännu icke den Skandinaviska: de äro förenade, de äro icke hopsmälte. — — — Det återstår dem likväl att bliva ett folk. — — — Så länge ännu ej ett fullständigt samhällscontract, lika gällande för alla Skandinaviens invånare, tryckt på hvarjes intresse stämpeln af införlifning med det helas. — — —» Sådana yttranden kunna ej missförstås. De peka hän på den bekanta »amalgamationen», ett slagord, som nu en lång tid framåt var i vars mans mun. De båda rikena skulle förenas till en stat med gemensam författning, gemensam representation, gemensamma lagar och finanser, gemensamt härväsende[4]). Det var sålunda inga småsaker, som åsyftades. I själva verket var ändamålet fullkomligt överensstämmande med de begrepp om Norges blivande ställning, som före Mosskonventionen voro gängse hos de svenska statsmännen[5]). Ty det »införlivande», som då tillämnades Norge, innebar ej, att norrmännen skulle sakna politiska rättigheter inom den nya staten, utan de skulle tvärtom få skicka delegerade till den svenska riksdagen. Detta var ju också Silfverstolpes mening. Skillnaden låg blott i de olika medlen för målets uppnående. 1814 var det svärdet, som skulle diktera sammansmältningen, Silfverstolpe åter föreställde sig, att de båda folken självmant skulle inse fördelarna av en närmare förening. I överensstämmelse med denna fredliga

[1]) Riksd. 1815, bih. II sid. 498—508.
[2]) Annan uppfattning Schinkel IX sid. 84.
[3]) St. 1815 sept. sid. 23—59.
[4]) Järtas och Wirséns brevväxling 1814, utg. av Alin, sid* 130, 140—142, 148—152.
[5]) Schinkel IX sid. 62.

taktik talades ej längre om Norges införlivande med Sverige, utan det hette i stället, att båda folken skulle uppgiva sin individualitet till förmån för en ny, högre statsenhet. Men bakom dessa formellt olika uttryckssätt ligger knappast någon reell skiljaktighet. Ingen kunde vara i ovisshet om vem som skulle bli den vinnande parten på denna »sammansmältning»[1]). Med sin tredubbla befolkning, större rikedom, sina i sekler prövade och utvecklade statsinstitutioner hade Sverige alla betingelser att göra sig gällande gent emot det ur långvarig politisk dvala uppvaknade Norge, vars goda vilja stod i skärande motsats till dess stora oförmåga. Man synes på svensk sida allvarligt ha föreställt sig, att norrmännen förr eller senare skulle acceptera anbudet, vare sig man trodde, att de ej voro nog klarsynta att genomskåda en dylik sammanslutnings verkliga karaktär eller att de uppgivna fördelarna därav, måhända ytterligare accentuerade av storpolitiska kriser, skulle förmå dem därtill. Men för att planen skulle lyckas, gällde det att tills vidare visa tillmötesgående, ty man hade god kännedom om den avvoghet och misstro mot föreningen, som besjälade stora lager av norska folket. Silfverstolpe yttrar härom: »Det (norska folket) kan icke ännu ega den känsla av egen kraft, som hindrar all misstanke från att födas; det måste mötas med förtroende och då eger det tillräcklig nordisk redlighet för att blifva svenskt. Föreningen till en gemensamt delad frihet må på detta sätt blifva en verkan af öfverbevisningen och tiden». Samma betraktelsesätt återfinnes i frih. Boijes anförande på riddarhuset[2]), där det bl. a. heter: »— — — denna allmänna och ädla känsla af broderligt förtroende till ett folk, hvars redbara dygd är oss en borgen, att det skall värdera vårt förtroende och återgälda oss detsamma — en känsla, som lemnar rum åt den aning, att Norska folket sjelft en dag torde inse båda folkens lycka i en närmare förening än den närvarande». För de svenskar, som anslöto sig till denna uppfattning, och de voro många[3]), kunde det alltså ej komma i fråga att gå fram brådstörtat och brutalt. De satte sin lit till tiden, som de hoppades skulle läka även norrmännens misstroende och som en mogen frukt tillföra

[1]) Sars sid. 31, Aall sid. 586. Järtas o. Wirséns brevväxling sid. 124.
[2]) Ad. prot. III sid. 243.
[3]) Schinkel IX sid. 178.

Sverige, vad det ej hade kunna vinna 1814. Som främsta grundsatser å deras unionspolitiska program stodo avvaktande och — i görligaste mån — tillmötesgående [1]).

Silfverstolpe och hans meningsfränder betonade ganska klart rikenas jämställdhet, kanske inte så mycket emedan de funno denna framgå av föreningsvillkoren utan snarare därför, att de ansågo det för sina syften tjänligare än att predika något slags svensk supremati. Inom riksdagen var man emellertid ej ense om denna förutsättning. Prästeståndets debatt om K. U:s betänkande lämnar härvidlag viktiga upplysningar [2]). Där ville man å flera håll ingalunda erkänna någon allmän jämlikhet rikena emellan, fastän man å andra sidan undvek att direkt uttala sig däremot. Överläggningen rörde sig egentligen om den gemensamma kommitté, som i händelse av skiljaktighet mellan representationerna skulle utse tronföljare. Forssell opponerade därvid emot utskottets uttalande, att nationernas lika representationsrätt i denna kommitté vore grundad på rättvisa. »Hvar och en opartisk domare, ja, hvar och en Norrman sjelf skall lätt kunna inse, att om tvenne nationers jemlika deltagande i valet af ett nytt konungahus skall vara bygdt på rättvisans grunder, så böra ock dessa nationer kunna lika deltaga både i penningeanslag och krigsstyrka till detta konungahusets underhåll och understöd». Själva faktum ville han ej motsätta sig, såsom betingat av omständigheterna, men att proklamera en dylik grund ansåg han vådligt, »emedan deraf i en framtid möjligen skulle kunna dragas hvarjehanda slutsatser, ledande till agg och osämja folken emellan. Jag säger ännu en gång: med högt förtroende till Norska folket, utan fruktan och farhåga för framtiden, samtycker jag till den yrkade jemlikheten mellan begge rikenas komitéer i alla de mål, der de få eller kunna få en gemensam afgöranderätt». Det ligger ovillkorligen närmast till hands att tolka detta så, att enligt talarens föreställning jämlikhet *endast* ägde rum i de antydda fallen. Hade han trott, att ett verkligt likhetsförhållande existerade på alla punkter, kunde ej gärna det nämnda uttrycket i framtiden tänkas medföra så »vådliga» konsekvenser. Tydligare kommer samma åskådning fram

1) Se härom N. Bidrag 1812—1816, sid. 70, varav framgår, att man redan på sina håll uppgjort en plan huru revisionsarbetet skulle igångsättas.

2) Pr. prot. I sid. 426 o. ff.

hos Wijkman, som förklarade, att »uttrycket rättvisans grunder icke möjligen kunde eller borde dragas till någon annan sak än den, hvarom nu är fråga, och i denna sak kan det väl med allt skäl sägas vara rättvist, att tvenne Folk, förenade under en Konung, vid utkorandet af ett nytt Konungahus, borde ega lika rättigheter. För öfrigt kunde det här svårligen gifvas medium mellan rättvisa och orättvisa». Detta sista anság däremot Fröberg vara fallet, »nemligen det af Utskottet strax efter 'rättvisans grunder' nyttjade uttryck 'klokhetens föranledande». Samme Fröberg hade kort förut yttrat sig mot den föreslagna jämlikheten i fråga om en annan gemensam kommitté, nämligen den, som event. skulle bestämma konungens myndighetsålder. Jämlikheten var alltså ej något för föreningen i alla dess delar karaktäristiskt och om den i vissa punkter genomfördes, berodde detta enligt Forssells och Fröbergs mening på nödtvång, ej på rättvisa och billighet. Det hette visserligen, att man hyste »förtroende» till norrmännen, men detta sträckte sig ej längre än att man ej vågade medgiva dem mer än det absolut oundgängliga. Vad var f. ö. från en sådan synpunkt naturligare, än att man vid lämpligt tillfälle sökte återtaga de avtvungna medgivandena, upphäva sådana stadganden, som snarast kränkte rättfärdighetskänslan? Huru därvid skulle tillgå, finnes ej antytt, lika litet som hur unionen i framtiden borde gestalta sig. Någon våldsam förändring kunde emellertid ej ifrågakomma, enär grundvalen för den dåvarande situationen låg i »omöjligheten att på annat sätt bibehålla sämja och vänskap emellan begge folken». Ännu mindre kunde meningen vara att på eftergifternas väg nå fram till någon slags »amalgamation». En dylik taktik stred ju alldeles emot deras åsikt och själva den intima sammanslutningen torde ej fallit dem i smaken. Det är i sådant avseende anmärkningsvärt, att Forssell ingenting nämner om denna närmare förening, varom K. U. så uttryckligt ordade och vars förverkligande så längtansfullt motsågs av många svenska politici. Denna tystnad blir emellertid lättförklarlig, om man betänker, att »amalgamationen» ingalunda passade som slutled i hans metod; den kunde endast vinnas genom tillmötesgående, aldrig genom motsatser. Detta insågo naturligtvis Forssell och hans anhängare, men då de likväl ej ville acceptera detta tillvägagångssätt, måste ändamålet för dem tett sig såsom något mindre önskvärt. Man felar

nog ej mycket genom att antaga, att de fruktade, att rubbningar i svenska statsskicket ovillkorligen skulle medfölja en sammanslutning. Det konservativa Sveriges ögonsten — ståndsrepresentationen — skulle givetvis först och främst löpa fara [1]). Det kunde med skäl väntas, att Norges starkt demokratiska samhällsstruktur märkbart skulle inverka på Sverige vid en intim sammanslutning. Spårlöst kunde ej gärna den mindre staten försvinna i den större. Sådana framtidsmöjligheter voro nog för att hos en del framkalla misstro mot amalgamationspolitiken. I stället ansågo de Norge höra utgöra ett biland till Sverige, ej en provins däri: ett rike i subordinationsförhållande till Sverige, stående under dess »suzeränitet». När de ville sammansätta de gemensamma kommittéerna efter rikenas prestationsförmåga, m. a. o. efter deras folkmängd, så synes det tämligen säkert, att denna regel i deras tanke borde användas jämväl i andra fall, d. v. s. i alla unionsärenden borde Sverige åtnjuta övervägande inflytande. Att de särskilt fäste sig vid bestämmelserna om skiljekommittéer, stod tydligtvis i förbindelse därmed, att det blott var i dessa och ett par analoga fall, som den omtvistade jämlikheten tydligt framträdde. Det hette visserligen i den kungl. propositionen, att en fullkomlighet jämlikhet borde iakttagas »vid bestämmandet af folkens gemensamma rättigheter», men i själva verket voro dessa rättigheter i den projekterade föreningsakten i det närmaste inskränkta till de ovan nämnda; övriga unionsangelägenheter voro antydda i så svävande ordalag, att om deras behandling inga säkra slutsatser kunde dragas. Att dessa meningar ej saknade resonans, visade sig därav, att ej mindre än 11 ledamöter i prästeståndet i huvudsak instämde med Forssell. Tvivelsutan funnos också i övriga stånd personer av samma tänkesätt, särskilt inom adeln, men de funno det lämpligast att ej blanda missljud i den allmänna jubelkören. Känslan av att denna opposition ej var comme il faut, föranledde t. o. m. Graffman att yrka diskussionens uteslutande ur protokollet.

Dessa olika åsikter om föreningens vidare utveckling, vilka sålunda redan vid dess tillkomst förefunnos i Sverige, skulle sedan ytterligare låta höra av sig, om ock den

[1]) Järtas o. Wirséns brevväxl. sid. 42. Nutid og Fortid, häft. 3 sid. 53.

senast relaterade kom att stå något i bakgrunden, i samma mån som tidsomständigheterna gynnade den förras växt.

I Norge kunde enligt tingens natur ej gärna råda sådana vanföreställningar om föreningens art som i Sverige. Urtima stortinget 1814 hade ju med minutiös noggrannhet sökt hävda Norges likställdhet och för dess medlemmar jämte övriga politiskt intresserade måste det ju stått klart, att målet i allt väsentligt vunnits. Trots detta påstår Sars, att jämväl flera insiktsfulla personer hyst liknande felaktiga föreställningar om föreningsvillkoren som den svenska allmänheten [1]). Detta söker han styrka med några citat från de första unionsåren. Där förekomma visserligen uttryck, som skulle vara högst inkorrekta, därest det gällde att *rättsligt* karaktärisera föreningen, vilket emellertid ingalunda är fallet. Dessutom ådagalägga andra uttalanden från samma tidpunkt, att åtminstone två av dessa personer — biskoparna Krogh och Pavels — alldeles icke svävat i den villfarelse, Sars vill påbörda dem. Pavels exempelvis skriver den 3 maj 1818, att Karl Johan vore »det eneste Baand, der binder os til Sverrig» [2]). Även på flera andra ställen ger Pavels uttryck åt sin mening, att den ingångna föreningen vore alltför lös och ofullständig. Och biskop Krogh hävdar just i det anförande, där det av Sars påklagade uttrycket förefinnes, på det bestämdaste Norges självständighet [3]).

Den norska nationen var sålunda ganska enig i sitt betraktelsesätt av 1814 års märkliga tilldragelser, och föga mindre tycktes dess sammanhållning vara, när det gällde att fatta ställning till de förhoppningar om »amalgamation», som då och då gåvo sig uttryck i grannriket. I Silfverstolpes diktamen funno norrmännen det första beviset för sådana planers tillvaro. I sin vidlyftiga kritik av Silfverstolpes åskådning [4]) slutade Nansen med den förklaringen, att en sådan sammansmältning »hverken finder eller nogensinde skal finde Sted, saalænge der fødes Normænd, der besjæles med den mindste Gnist af de Nationalfølelser, der i dette Øjeblik gjennemstrømme min Barm». Det kan man kalla rent besked! Detta var ej en ensam mans mening,

[1]) Sars sid. 10.
[2]) Pavels Dagbog 1818, publicerad i Norsk Maanedsskrift, utg. av Meidell, 1885 h. 5 sid. 437 o. ff.
[3]) St. 1815 I sid. 154 o. ff.
[4]) St. 1815 sept. sid. 23—59.

ty stortinget beslöt uttryckligen, att anförandet skulle intagas i protokollet, varför det måste betraktas som ett uttryck för stortingets samfällda uppfattning. Och sådan stämningen i detta avseende var på stortinget, sådan var den visserligen också bland folkets djupa lager. »Berömmes något, så är det från London eller Köpenhamn, är något dåligt, så är det från Sverige», heter det från en resa i Norge 1815.[1]) Om ock detta innebär överdrift, så gäller detta i ännu högre grad om andra svenskars omdömen i motsatt riktning. Salaborgmästaren Alin, som deltog i kröningsdeputationen till Trondhjem 1818, förtäljer sålunda i ett brev av den 18 aug.,[2]) hurusom väl stortinget »sysselsat sig med att omskanse sin Magt lige overfor Statens Overhoved og med at fremtvinge skarpe Grænslinjer mellem Skandinaviens 2:de Folk», men tillägger, att detta »imidlertid vakt saa almindeligt Misnøie udover Landet, at det har afstedkommet Bevægelser ude iblandt Folket». Det operettmässiga »bondeupproret» 1818 hade, visserligen som bekant sin grund i ovilja mot stortinget, men klandret hade ingalunda något sammanhang med stortingets uppträdande mot »amalgamationen». När samme man sedan beskriver det rörande avskedet från de trondhjemska värdarna med det inpasset, att då ingen längre kände sig som svensk eller norrman utan som medlem av en ny nation, som skandinav, så återger detta säkerligen blott hans egna stämningar, baserade på det förekommande och hjärtliga mottagande, som kommit honom till del, och det jubel, varmed man hälsat kungen, vilken berättaren nog omedvetet identifierade med Sverige. Den stora massan av norska folket ville visserligen ej veta av något rike »Skandinavien». Den nationalitetskänsla, som 1814 ledde det till självständighet, var alltför levande och stark för att helt hastigt kunna fördunsta. Eftervärlden kan i dess yttringar finna mycket barnsligt och uppblåst, men om dess äkthet kan intet tvivel råda.

Var man sålunda i huvudsak enig om motstånd mot »amalgamationen», så delade sig däremot tankarna i fråga om den taktik, varmed de inbillade eller verkliga anslagen borde mötas. I början syntes stortingsmajoriteten avgjort benägen att på unionsförhållandena använda den politik, som uttryckes i den bekanta termen »visligt trög till ver-

[1]) Wadman, Samlade Skrifter sid. 367—372.
[2]) Citerat efter Vidar 1887, sid. 230.

kan, men kraftig och fast till motstånd». Man visste, vad man hade vunnit 1814, men man visste ej, vad framtiden bar i sitt sköte. Ängslan och farhågor för svenskt inflytande och svenska stämplingar voro allmänna. Silfverstolpes diktamen hade genast i början visat, vad man hade att vänta från svensk sida. 1818 kom en kungl. proposition om ett additament till R. A., innehållande straffbestämmelser för pressförnärmelser mot någotdera riket eller föreningen, [1]) ett förslag, som själve PAVELS — eljest en varm vän av föreningen — betecknar som »noget af det ubehageligste, jeg har læst i lang Tid». [2]) Samma år föreföllo de bekanta bondeoroligheterna, vilka den allmänna meningen genast tillskrev svenska intriger. Allt detta injagade fruktan även hos de mest lugna naturer. I känslan av stundens osäkerhet beslöt man att till det yttersta hålla fast vid föreningsvillkoren från 1814. Där hade man en fast position att försvara. Sålunda yttrade CARL FALSEN på stortinget 1818: »— — ethvert Skridt, der endog blot tilsyneladende sigter till en Forandring eller Ophævelse af de Forhold mellem begge Folk, som Constitutionen hjemler, og som jeg anseer for at udgjøre deres begges Held, er i mine Øine farligt for Friheden.» [3]) Denna *föreningskonservatism* delades uppenbarligen av majoriteten på de båda första stortingen. Å ena sidan visade den sig som bestämt motstånd mot alla sammansmältningsidéer, varom Nansens ovan citerade uttalande, vilket stortinget gjorde till sitt, bär tydligt vittnesbörd. Å andra sidan framträdde den som en viss ängslig betänksamhet, när det gällde att genomdriva positiva unionella önskemål eller avhjälpa befintliga brister. I jämförelse med den spökande »amalgamationen» tedde sig föreningsvillkoren nästan som ideella, där föga eller intet var att förbättra. Därjämte ville man i möjligaste mån avhålla sig från alla utmaningar, uppställande av nya krav e. d., vilket man tänkte sig blott skulle påskynda katastrofen. I adressen 1818 med anledning av tilläggsförslaget till R. A. [4]) uttrycker sig stortinget i ordalag, som om det ville be om ursäkt för att det ej nu kunde antaga förslaget, samtidigt som det fritager sig från all benägenhet att på något sätt söka försvaga föreningen. När man av

[1]) St. 1818 VI sid. 97—99.
[2]) Pavels' Dagbok 6 juli 1818.
[3]) St. 1818 mars sid. 57.
[4]) St. 1818 VI sid. 106—108.

det ovan anförda kan bedöma den förtrytelse, förslaget måste ha väckt, äro adressens undfallande talesätt ett gott bevis för representationens omsorg att ej i onödan upphetsa stämningen i Sverige. Andra bestyrkande exempel skola strax framdragas. Säkert är, att flertalet av de ledande politikerna i dessa år ej besjälades av någon brusande reformiver på det unionella området, av önskan att uppdaga event. missförhållanden, utan snarare ogärna och tvekande beträdde denna väg, när det syntes dem nödvändigt, men eljest stannade vid passivt motstånd mot alla revisionsprojekt.

De funnos emellertid, som ansågo denna taktik olämplig och menade, att försvaret sköttes bäst genom att gå till anfall. För dem kom det an på att beivra alla unionella missförhållanden, även de till utseendet obetydligaste. Här fanns det ingen tvekan om att reformera, vad som syntes dem strida mot den likhetsprincip, som var deras ledstjärna. Denna riktnings talesman i stortinget var den bekante Flor. Hans många förslag i sådan syftning på stortinget 1818 bära sitt tydliga vittnesbörd. Dessa yrkanden [1]) rörde sig dels om symboler och formella angelägenheter, dels om högst viktiga realiteter, t. ex. förslaget om undersökning, huruvida *utrikesärenden, som endast rörde Norge, expedierades genom statsrådsavdelningen i Stockholm eller ej.* [2]) Det var, så vitt man kan finna, första gången, den ömtåliga diplomatiska frågan bragtes på tal. Ett par veckor senare kommenterade han på sätt och vis denna framställning genom följande uttalande, fällt i annat sammanhang: »Det er endog offentligen her i Thinget bleven sagt og Protocollerne fra Statsraadets Afdeling i Stockholm beviser det ogsaa, at Norges udenlandske Anliggender ere besørgede igjennem den svenske udenlandske Minister, en Foranstaltning, som lægger for Dagen, att Norge i denne Henseende de facto behandles som Provinds eller har ladet sig som saadan behandle.» [3]) Detta synes ju antyda, att Flors mening var att gripa sig an med själva det viktiga problemet om utrikesministerns nationalitet och ställning till de förenade rikena. Härom fanns ju ingenting bestämt i föreningsvillkoren, men det bekymrade ej Flor, likhets-

[1]) N. I sid. 210 o. ff.
[2]) St. 1818 april sid. 70.
[3]) St. 1818 maj sid. 33.

principen skulle genomföras till det yttersta och R. A. finge i nödfall suppleras. Han nöjde sig sålunda ej med att föreslå unionsbestämmelserna strikta tillämpning efter sina idéer utan ville även ge sig in på ämnen, som 1814 lämnats därhän, detta i rak motsats mot Falsens mening, enligt vilken ej en prick av föreningsakten borde ändras och juridiskt sett måste tillägg sättas i paritet med förändringar. Flors program får därigenom sitt stora intresse såsom det första *unionsrevisionistiska* från norsk sida.

Mot bakgrunden av dessa dristiga bemödanden framträdde stortingsmajoritetens försiktiga politik liksom i relief. Specialkommittén för behandling av Flors adressförslag förklarade i sitt första utlåtande [1]) bl. a., att man ej borde bry sig om eller ängslas för obetydligheter, sådant »kunde let lede till den Mening, at man følte sig svag». I svar på återremiss yttrade samma kommitté om Flors meningar i diplomatiska frågan: »At Norge og Sverrig have fælleds udenlandske Ministre er ganske naturligt, siden de maae have fælleds Interesse, og det vilde efter Committéns Formening endog falde i det barnaglige at besorge Forretningerne ved forskjellige Ministre, ikke at tale om hvilke skadelige Følger saadant kunde have». [2]) Här lägger kommittén uppenbart mera i Flors ord, än de verkligen innehålla och kan på sådan grund avvisa det hela som orimligt, medan den alldeles förbigår den ömma punkt, Flor påvisat, nämligen utrikesministerns svenska nationalitet. Jämväl protokollkommittén, som fått sig tilldelat Flors diplomatiska förslag, halkade över sakens kärna och förordade status quo.[3]) Betecknande för parternas olika uppfattning är ock deras meningsutbyte i fråga om adressförslagets andra punkt: främmande makters erkännande av Norges självständighet. Flor hade själv betecknat detta som det viktigaste av alla sina yrkanden. Kommittén genmälde med en viss rätt, att det knappast var »den rigtige Tid nu at sætte den Sag i Bevægelse», men när den tillfogade, att ärendet var av föga betydelse, ställer man sig undrande inför denna ståndpunkt, i synnerhet som Flor framlagt bevis för att man flerestädes utomlands föreställde sig Norge som underordnat Sverige. I bästa samklang härmed stod

[1]) St. 1818 maj sid. 18 o. ff.
[2]) Ibid. sept. sid. 166.
[3]) Ibid. aug. sid. 451—453.

det visserligen, att samma kommitté om en kungörelse från ryska generalkonsulatet i Kristiania, vari norska karantänsväsendet kallades svenskt, förklarade, att detta uttryck härledde sig »fra en anden Stats Undersaat og underordnet Embedsmand, hvis rigtige eller urigtige Begreber om Norges Statsform ikke kan have den mindste Indflydelse paa dets Selvstændighet». [1]) Det synes troligt, att dessa uttalanden ej voro fullt allvarligt menade utan omskrivningar för att man nu ej vågade ingå med en dylik begäran. Försiktighetens talemän hade, som redan nämnt, det övervägande inflytandet i stortinget. Flors anhang var ganska ringa, men det utgjorde i alla fall begynnelsen till en riktning, som snart skulle växa sig starkare.

Inom vida kretsar i Norge trodde man, att de svenska amalgamationsplanerna hade sina tillskyndare jämväl inom Norge. I första hand blevo regeringens ledamöter utsatta för denna misstanke, men många tänkte ej bättre om stortinget. [2]) I allt väsentligt var detta ett misstag, framkallat av den nervösa och överspända stämningen de första unionsåren. Men där fanns dock en liten gnista av sanning. Man hade en realitet att peka på, nämligen det s. k. svenska partiet på Eidsvold 1814. Om dess ledare, greve Wedel, visste man dessutom, att han flera år i förväg ivrat för en förening med Sverige. Nu hade han trätt in i den nya regeringen och var i verkligheten, om också ej till namnet, dess chef. Allt detta måste i särskild grad göra honom misstänkt. Visst är, att greve Wedel bibehöll sina unionsvänliga tänkesätt, men ej nog därmed, för honom och några liktänkande stod en närmare och fastare förening än den befintliga som önskemål. I ett brev 1814 redogör Björnstjerna för hans planer i den vägen på följande sätt: »— — — denne Fasthed kan ikke opnaaes, med mindre man som Grundvold for Foreningen følger Princippet om en gradvis Sammensmæltning, hvoraf maa fremgaa: samme Repræsentation, samme Grundlov, samme civile og militaire Indretning, samme Lovbog og samme Penge og Skattevæsen.» [3]) Det var sålunda ingenting mindre än en verklig amalgamation, han åsyftade. Om tankegången i dessa kretsar lämnar även biskop Pavels' dagbok intres-

[1]) N. I sid. 211.
[2]) Sars sid. 14—15.
[3]) N. Bidrag 1812—16 sid. 69—70.

santa upplysningar. Under den 24 mars 1818 heter det där: »Hvad Molbech skrifver om Calmarunionen, passer i visse Henseender ogsaa paa vor nuværende Forening med Sverige. Det kaldes 'et falsk og skadeligt Princip', at de 3 Riger hvert for sig vare selvstændige Stater, som kun et udvortes løst Baand skulle sammenslynge. At tre Stater skulde beherskes af een Regent, finder han at være en Modsigelse. 'Rigernes Isolering ved særskilte fra hinanden uafhængige Stænder, Rigsraad, Regjeringsform, Love og Forfatning kunde under en indskrænket Kongemagt ikke andet end frembringe og nære den deelte og forskjellige Interesse hos ethvert enkelt Rige især'. Netop som hos os! Og at det ikke kan blive som det er, at et Stød udenfra, uden at vi derfor behøve tænke os uædel Cabale fra de Svenskes Side, tidlig eller silde vil forene os nøiere med Sverige eller reent adskille os derfra, er nok uundgaaeligt.» Uttalandet visar oss en person, som redan uppgivit hoppet på föreningens livskraft, sådan den var, och tänkte sig dess öde som ett antingen — eller: intim sammanslutning eller upplösning. Att det var det förra han åstundade, visar sig tydligt av andra ställen i hans dagbok. Dessa åsikter hade emellertid synnerligt ringa resonans och något arbete för deras förverkligande torde knappast ha utförts. Någon enstaka individ synes däremot ha låtit leda sig för långt av sin iver, att döma av ett brev till Karl Johan i krisåret 1821.[1]) Dess innehåll kan ej rubriceras som annat än landsförräderi.

Alla av det s. k. svenska partiet på Eidsvold delade emellertid ej sammansmältningsplanerna. Jacob Aall hade mot sitt hjärtas böjelser ställt sig vid Wedels sida[2]) och ställde sig sedan alltjämt avvisande mot amalgamationen.[3]) Däremot lade han, den praktiske bruksidkaren, mindre vikt vid formerna och yttrade t. o. m., att »naar begge Riger fremtræde i Forhold, som der (i G. L.) ikke nøiagtigen ere bestemte, saa maa vort Fædreland — — — tækkes med den mindre Rang og det mindre Navn i offentlige Forhandlinger, fordi det har den mindre Vægt og Omfang, uanseet hvad der kan siges om andre Sammenligningsforhold».[4]) Enligt hans åsikt borde man alltså ej för for-

[1]) Vidar 1888 sid. 684—85.
[2]) Aall sid. 6.
[3]) Ibid. sid. 586, Nutid och Fortid 1833, h. 3 sid. 52—53.
[4]) Nutid och Fortid 1833, h. 3 sid. 44.

maliteters skull bråka med någon unionell revision: en mening, vari han vid den tid, då detta skrevs, säkerligen stod ganska ensam i Norge.

Karl Johans egen ställning till föreningen har — liksom övriga sidor av hans politik och kanske ännu mera än dessa — blivit uppfattad på de mest olika sätt. Meningarna gå så isär, att ingen sammanjämkning synes möjlig. Å ena sidan har det påstått, att han 1814 med vett och vilja arbetade på att göra unionen så lös som möjligt:[1]) han skulle t. o. m. i detta syfte under hand uppmanat stortinget att motsätta sig kommissariernas förslag;[2]) å den andra att han alltid velat gynna svenska överhöghetsplaner. Mellan dessa ytterligheter finnas sedan skilda övergångsformer. Och nästan alltid har man trott sig kunna bevisa riktigheten av sin åsikt genom att hänvisa till yttranden eller handlingar av konungen. Denna till synes märkvärdiga omständighet sammanhänger givetvis med hans impulsiva naturell. Han, den hetlevrade fransmannen, kunde ofta låta undfalla sig ord och uttryck, vilka han helst önskat osagda. Han kunde likaledes i ivern låta diktera uttalanden och utfärda reskript, vilkas innehåll märkbart kunde strida mot hans annorstädes framställda idéer. Han kunde begå handlingar, vilka illa passade i det system, han eljest i ett visst fall syntes följa. Han kunde stundom slitas mellan motsatta intryck, färdig att den ena dagen göra ett, den andra ett annat och ofta slutande med att göra ingenting alls. Hans politik får därför något nyckfullt, oroligt och skiftande över sig, och när det gäller att bedöma densamma, måste man ta allt det ovan anförda i betraktande. Däremot synes det oberättigat att helt enkelt förklara alla yttranden, vilka ej passa in i den uppfattning, man gjort sig av konungens politik, för munväder.[3]) Så snart ett sådant yttrande ej står isolerat, synes man med skäl däri kunna inlägga verklig mening. En upprörd sinnesstämning låter ofta sådant framträda, som en person eljest bemödar sig att dölja. På sådana grunder kan man ofta tillmäta Karl Johans i hastigt mod tillkomna uttalanden större värde än de svulstiga och

---

[1]) Se Johansson sid. 240 o. ff.

[2]) Lallerstedt: La Scandinavie, ses craintes et ses espérances, anfört i Munch i Norsk Maanedsskrift 1857 sid. 248 o. ff.

[3]) Vidar 1888 sid. 714—15.

dunkla fraser, varmed han ofta smyckade sina officiella proklamationer.

Av de ovan refererade åsikterna om Karl Johans unionella politik hör den förstnämnda redan till de döda teoriernas värld. Frånsett att aldrig ens det ringaste bevis presterats för hans mystiska bakvägsunderhandling med stortinget 1814, växte denna tro upp under unionens första årtionden, då akterna till dess historia till det mesta ännu voro fördolda. I samma mån dessa blivit tillgängliga, har därför denna villfarelse fördunstat. Framför allt är kronprinsens skriftväxling 1814 med kommissarierna så upplysande, att något ytterligare vittnesbörd absolut ej behöves. En modifikation av denna uppfattning har förnämligast hävdats av Y. Nielsen, enligt vilken Karl Johan, som 1814 gärna tillmötesgick norrmännen i deras önskningar, sedan lojalt strävade att upprätthålla föreningsvillkoren och speciellt var obenägen för svenska amalgamationstendenser. Däremot anser Sars, att Karl Johan ej var främmande för dylika tankar och att han åtminstone delvis sökte medverka till deras realiserande.

Till en början må det fastslås, att Karl Johan i alldeles särskild grad betraktade unionen såsom sitt verk och ville, att detsamma skulle erkännas av andra. Detta gjorde han med en viss rätt. Han var ju onekligen själen i »1812 års politik»; det var han, som mot nästan hela svenska folkets innersta önskan genomförde den totala omläggning av våra yttre förbindelser, som resulterade i Kieltraktaten; det var vidare han, som mot sin omgivnings råd ej till fullo utnyttjade de rättigheter, han genom denna fred förvärvat åt Sverige. Att Karl Johan själv uppfattade den faktiskt avslutade unionen på samma sätt som norrmännen, framgår av mångfaldiga uttalanden. Så heter det i reskriptet av den 12 april 1821 vid en tidpunkt, då Kielertraktaten åter började leka konungen i hågen och då sammansmältningsplanerna hade resonans både utom och inom honom bl. a.: »Da Kongen for at begunstige Norges Nationalfølelse gav Slip par alle de Rettigheder och Fordele, som Kielertraktaten overdrog til Hans Majestæt — —» [1]). Men ej nog därmed. Han ville också anses som den ende grundaren och upprätthållaren av Norges frihet. Detta tema varierade han ideligen, framför allt i sina meddelanden

[1]) St. 1821 maj sid. 173.

till stortinget. Denna uppfattning fick han också i någon mån inplantad hos norrmännen, [1]) och därför kunde hans popularitet bestå oantastad, medan man i tid och otid misstänkte egna landsmän och framför allt broderfolket för stämplingar till konstitutionens och frihetens omstörtande. Detta var visserligen blott en halvsanning, ty Karl Johans handlingssätt 1814 dikterades obestridligt i betydande grad av klokhetens bud. Men i alla fall synes norrmännens entusiastiska hyllning, jämförd med det missnöje, varmed man i vissa svenska kretsar betraktade föreningsverket, ha suggererat honom till att se sin andel i Norges ställning i förstorat mått. På så vis kunde han känna sig manad att vidmakthålla, vad som förekom honom vara hans eget verk. När han den 28 juni 1821 skriver till Sandels: »Alt, hvad jeg indtil denne Dag har gjort, maa vise Norge, hvor meget dets Interesser ligge mig paa Hjerte. Ved at støtte mig til dets Grundlov, vil jeg befæste dets Lykke og dets Frihed. Ingen er uvidende om, at det er mig alene, Norge har at takke for denne Grundlov, og Ingen er uvidende om, at det mere end een Gang kun har staaet paa mig, om den skulde opretholdes. Det er for at styrke Rigets Uafhængighed, at jeg har bestræbt mig for at fjerne enhver Deltagelse fra Sveriges Side i Norges Pengeanliggender,» [2]) så synes detta härröra från en sådan sinnesstämning. När Karl Johan sålunda ansåg sig som skapare av G. L., kunde han med mycket större skäl göra detsamma gällande om själva föreningen. Den blev därför hans ögonsten, som det framför allt annat gällde att bevara. Karl Johan hade f. ö. i allmänhet mycket svårt för att erkänna begångna misstag. Sålunda ville han gärna omge unionsbestämmelserna med en egen slags helgd, okränkbarhet och oföränderlighet. Detta visar sig t. ex. i propositionen av den 9 juni 1818 om tillägg till R. A. angående pressförbrytelser i det ena riket mot det andra, [3]) vars 5 § lyder: »Indeholder Skriftet bestemt Opfordring til

[1]) Hartmansdorff skriver härom, att i Norge »började man få höra, att kronprinsen var en vis och stor man, som aldrig velat något annat än Storthinget, att Commissarierna framställt många påståenden af egen drift, dem kronprinsen aldrig befallt eller understödt m. m.» (Anteckn. från urt. stortinget 1814, i H:s samling vol. 18).

[2]) N. I sid. 453.

[3]) St. 1818 VI sid. 97—99.

at oplose eller krænke den imellem begge Riger sluttede Forening — — straffes Forfatteren som Landsforræder.» Detta bör sammanhållas med bestämmelserna i närmast föregående §§, vari stadgas straff för »directe og indirecte Fornærmelser eller Angreb» i det ena riket mot det andras »Love og Institutioner». Med en sådan tänjbar formulering kunde man, om det behövdes, drabba både separations- och amalgamationstendenser. Denna benägenhet att anse det bestående som det bästa möjliga framträdde hos Karl Johan ännu i hans sista år, särskilt i den motsträvighet han visade mot att utvidga U. K:s uppdrag.

Det vore dock mycket förhastat att av detta draga den slutsatsen, att Jarl Johan alltid och konsekvent varit främmande för sammansmältningsplanerna och vad därmed stod i sammanhang. Det har sedan antytts, att hans tänke- och handlingssätt hade en så skiftande karaktär, att någon enhet knappast kan spåras. »Det eneste, man kan bringe det til, vil i regelen være at opnaa en forholdsvis klarhed over hvilke motiver der i et givet øieblik var de hovedsagelig bestemmende for ham og hvilken side det var, de drev til at træde stærkere frem,» så karaktäriserar Bætzmann hans politik,[1]) och därmed har han helt visst träffat det rätta. Vittnesbörden om att Karl Johan ej alltid betraktat unionen som fullfärdig utan att även han tänkt på en utveckling av densamma, äro för många och bestämda, för att man skulle kunna ignorera dem. I brev till kommissarierna av d. 7 okt. 1814[2]) skriver kronprinsen bl. a.: »Utan tvifvel skola våra barn få mycket att göra för att verkställa den slutliga sammangjutningen emellan de begge nationerna, men det kan vara politiskt klokt att lemna äfven dem någonting att uträtta i deras inre angelägenheter och att sålunda rikta deras fosterlandskärlek och deras ansträngningar att likna engelsmännen uti deras förhållande till Skottland.» Detta intressanta yttrande bör ses i belysning av en del andra omständigheter. I Mosskonventionen hade konungen förbundit sig att ej föreslå andra förändringar i E. F. än sådana, som vore nödvändiga på grund av föreningen med Sverige. Men vad skall man då säga om att i det av kronprinsen i samråd med svenska statsrådet utarbetade konstitutionsprojektet föreslogs *infö-*

[1]) Nyt Tidsskrift 1886 sid. 689—703.
[2]) Schinkel VIII sid. 357—359.

rande av adelskap, svenskars befordringsrätt i Norge och kunglig rätt att utnämna talmännen? Dessa saker stodo ingalunda i någon nödvändig förbindelse med unionen, *för så vitt man ej asyftade en förening av väsentligt annat slag än den som verkligen kom till stand.* Då detta rönte motstånd hos stortinget tillstyrkte kommissarierna i huvudsak eftergift, varemot Karl Johan visade sig ganska motsträvig. [1]) Han betonade starkt, att man blott borde giva vika för nationens önskan, [2]) sålunda ej nödvändigtvis för stortingets, vilket å andra sidan sammanhänger med följande uttalande i brevet av d. 8 okt. [3]): »Genom de rapporter, som ingått från Christiansand och Christiania, egde jag mig redan bekant det motstånd, som skulle yppa sig emot införandet af en ny adel samt emot naturalisationen och medgifvandet att svenskar kunna få innehafva embeten i Norge. Lyckligtvis hafva vi samtidigt från det inre av landet erfarit, huru böjda innevånarna uti Gudbrandsdalen och Hedemarken äro för Sverige.» Detta envisa fasthållande vid de nämnda förslagen verkar misstänkt. När kronprinsen vidare i brev av d. 30 okt. yttrar: »— — — det ädelmod, hvarmed ni uti den svenska nationens namn hafven beviljat rättigheten att i förening med den norska vid dynastiens utslocknande välja konung och hans efterträdare. Genom denna åt norska folket gjorda eftergift finner sig detta ega samma rätt som det svenska folket, hvilket emellertid till normännen förhåller sig som 3 till 1, [4])» synes detta antyda en unionsuppfattning, betydligt avvikande från den, han officiellt förkunnade. När han trots sin motvilja gav efter, var han därför ej sinnad att beständigt uppgiva sina krav. 11 okt. skrev han därom till Karl XIII: »Det synes mig icke klokt att trotsa nationalfördomarna för att nu erhålla en förökning i prerogativer, hvilkas nödvändighet stortinget icke kan underlåta att i en framtid medge.» [5]) Och i ett annat brev från samma tid förklarar han, att man ej borde »tveka att göra eftergifter, hvilka man kan återtaga vid ett annat storting.» [6])

Denna plan, som sålunda förefanns redan vid föreningens stiftande, levde sedan upp igen vid olika tillfällen.

[1]) Schinkel VIII sid. 225.
[2]) Ibid. sid. 359.
[3]) Ibid. sid. 361.
[4]) Ibid. sid. 365.
[5]) Ibid. sid. 222.
[6]) Trolle-Wachtmeister, Anteckningar o. Minnen II sid. 12.

I Motzfeldts dagbok för den 24 maj 1819 återgives följande yttrande av konungen: »Hvis I vil vedbli at være en selvstændig Stat, saa faar I se til at faa gjort op jer Gjeld til Danmark. Formaar I ikke det, saa har I den Udvej at forene jer med Sverige under den svenske Forfatning.» [1]) Reskriptet av den 12 april 1821 behandlar samma tema, ehuru i försiktigare ordalag. »Om end den Tanke at have fælleds Financer er opstaaet hos enkelte blandt Scandinaviens Borgere, saa har dog den blotte Frygt for at saare Nordmændenes emfindtlige Uafhængighedsfølelse forekommet al Yttren i saa Henseende. Det er H. M. icke tilladt at anhøre eller fremkalde Planer, som det udelukkende tilhører begge Folkenes Repræsentationer at afgjøre. Men H. M. vil aldrig sætte sig imod, om disse tvende Folk — endmere grundfæste deres Stilling ved alle de gjensidige Baand af almindelig og personlig Interesse, som kunde begrundes paa nye Forhandlinger.» [2]) Under resan till Norge i juli 1821 yttrade han som försvar för sin dittills följda unionspolitik: »Af svek och förtryck skapas ingenting varaktigt, men genom den frihet och upplysning, hvaraf begge folken äro i åtnjutande, skall, såsom jag hoppas, en närmare och innerligare förening utbildas och aflägsna hvarje tanke på ett ingrepp i någotderas sjelfständighet.» [3])

På konungens uppträdande under krisåret 1821 kan här ej ingås. Någon full visshet om hur långt hans planer vid detta tillfälle sträckte sig, torde svårligen kunna vinnas med nu tillgängligt material. Däremot kan det vara skäl att något dröja vid det synliga resultatet av den politiska krisen detta år, nämligen propositionen av den 2 aug. 1821 om vissa ändringar i G. L., 4 dagar senare beledsagad av förslagen om införande av en ny adel och omorganisation av riksrätten. Detta skedde ingalunda blott för att uppfylla uttalandena till stormakterna, det bevisas bäst av den enträgenhet, varmed han återkom med sina propositioner även under tider, som ej kunde sägas vara kritiska. Han syftade vida längre. Det har förut visats, att Karl Johan 1814 ganska otvetydigt strävade efter en union av vida intimare art än den, som verkligen kom till stånd. Han hade jämväl förklarat, att de eftergifter, som då gjordes, nog i en framtid skulle återtagas. Året 1821 inbjöd direkt

[1]) Sars sid. 46.
[2]) St. 1821 maj sid. 171, 172—173.
[3]) Schinkel X sid. 216.

därtill. Under resan till Norge detta år yttrade han vid ett tillfälle: »Föreningen kan hafva sina brister, jag erkänner det; jag skulle önska, att några af de medgifvanden, som omständigheterna nödgade mig att göra år 1814, vore ogjorda.» [1]) Dessa »brister» ville han nu avhjälpa, ty augustipropositionerna voro i huvudsak ett upprepande av de förslag han framställt 1814 men då frånfallit, [2]) jämte en del tillägg, som siktade åt samma håll. Ögonskenligen voro de avsedda att befordra den »närmare och innerligare förening» som konungen strax förut sagt sig hoppas på. Ett par år senare — 19 mars 1824 — skrev konungen till Sandels om sina grundlagsförslag bl. a. följande: »— Den gode Tro, hvormed den (G. L.) blev modtagen, *under Betingelse af at den skulde være i Overeensstemmelse med den svenske Grundlov,* maa ikke udslættes af de hæderlige Nordmænds Erindring, og disse hæderlige Nordmænd maa ikke tvinge Kongen til at udtale det haarde Ord: Jeg vil.» [3]) De kungl. förslagen syfta alla direkt till konungamaktens stärkande och direkt eller indirekt till en närmare förening. Det är ju tydligt, att när konungens person utgjorde det enda egentligen sammanhållande bandet, så måste varje ny befogenhet för honom tillika innebära ökad möjlighet till amalgamationspolitik. [4])

Av förslagen från 1814 återkommo bl. a. rätten att utnämna tingets presidenter, införande av adelskap samt förändrad sammansättning av riksrätten. Samtliga dessa siktade öppet till att närma Norges samhällsskick till det svenska. Det kan vara skäl att i detta sammanhang framhålla konungens yttrande i adelssaken i reskriptet den 2 juni 1821. Efter att ha betonat, att adeln vore en nödvändig beståndsdel i en monarki, förklarade han, att i denna fråga kunde »det norske Folk have en Interesse med Hensyn til det Svenske, med hvilket det har indgaaet en uopløselig Forening.» [5]) Här har man då ett bevis för att konungen ansåg adeln vara behövlig för unionens skull. Hans mening blev också vederbörligen uppskattad i Norge. Redan i adelsdebatten d. 26 april 1821 hade Falsen be-

[1]) Schinkel X sid. 215.
[2]) N. I sid. 476—477.
[3]) N. II sid. 51.
[4]) Ibid. sid. 266.
[5]) St. 1821 juli sid. 122.

tecknat adelns upphävande som ytterligare ett värn emot »amalgamationen.» [1]) Ur 1824 års K. K:s betänkande om adelsförslaget må följande anföras, som trots sina försiktiga vändningar tydligt visar, att man genomskådat konungens egentliga avsikter både med denna och övriga propositioner. »Uagtet det norske Folk med Beredvillighed erkjender Vigtigheden af at dets Indretninger saavidt muligt bringes i Harmonie med dem, der finde Sted i andre europæiske Stater, tør man dog ei forudsætte Muligheden af at enhver enkelt Stats Indretninger skulde kunne være fuldkommen overeensstemmende med andre Staters.» [2]) Att detta betraktelsesätt ej återkommer vid granskningen av de övriga propositionerna, beror därpå, att konungen i dessas avfattning givit mindre anledning därtill. K. K:s samtliga betänkanden voro ju ytterst hovsamt hållna: man undvek så mycket som möjligt att stöta. Men att just denna synpunkt varit den kanske viktigaste vid förslagens bedömande, är otvivelaktigt. [3])

Till de ändringsförslag, som åsyftade överensstämmelse med Sverige, hörde vidare konungens absoluta veto samt propositionen av den 2 juni om införande av jury i tryckfrihetsmål. I cirkulärnoten till stormakterna hade konungen förklarat sig ämna inskränka stortingets sammankomster till vart 5 år, jämväl i likhet med förhållandet i Sverige. Denna föresats uppgav han emellertid på regeringens inrådan. Men därmed var ej hans reformiver uttömd; i propositionen av d. 2 aug. bebådades mera av samma slag. »H. M. døljer ikke for Sig, at Høistsamme finder Noget, der strider imod de sande Grundsætninger for en blandet Regieringsform, deri at Norges Folkerepræsentation bestaaer af tvende i Organisation, saavelsom, hvilket endnu er værre, i den lovgivende Myndigheds endelige Resultat, eensartede Afdelinger. Men H. M. indskrænker sig for Øieblikket» etc.[4]) Vad sålunda konungen ej själv föreslog, gjordes i stället med hans goda minne av C. M. Falsen. Dennes projekt gick ut på att bota de påpekade olägenheterna genom att giva lagtinget karaktären av ett överhus. Dess medlemmar skulle sålunda utses genom särskilda val och sitta längre

[1]) »Argus» d. 9 maj 1821.
[2]) St. 1824 maj sid. 135.
[3]) N. II sid. 62, 63 och 85.
[4]) St. 1824 maj sid. 46.

tid, det skulle utrustas med veto mot odelstinget och sist, men icke minst, skulle inga bönder vara valbara dit. K. K. 1824 yttrade härom: »Folgen af denne Indskrænknings Indforelse vilde være, at en Forskjel derved var opstillet mellem forskjellige Stænder. Saadan Forskjel er ligeledes saa fremmed for den gjennem hele G. L. herskende Aand, at den, for at tilvejebringe nogenlunde Harmonie, maatte synes at forudsætte samtidige Modificationer i langt flere af G. L:s Bestemmelser end de her omhandlede.» [1]) Här beröres tvivelsutan kärnan av saken. Även om Falsen själv ej syftade så långt, skulle antagandet av hans förslag i betydlig grad närma stortinget till den svenska representationen och sålunda bilda en grundval för det, som egentligen konstituerar en federativstat: ett unionsparlament. Förverkligandet av de kungl. grundlagspropositionerna skulle f. ö. givit konungamakten en utsträckning, som man kanske vid första ögonblicket ej riktigt uppskattar. Man får här komma ihåg, vad som 15 år senare framhölls från svenskt håll, [2]) att saknaden i G. L. av rätt till kontrasignationsvägran och ett statsrådsansvar, jämförligt med det i § 107 R. F. stadgade, skulle i förening med absolut veto göra konungen snart sagt enväldig. Det suspensiva vetot gav stortinget den enda möjligheten att själv genomdriva något, när konungens rådgivare blott voro underkastade juridiskt ansvar och kunde nöja sig med verkningslösa reservationer till protokollet. I Sverige balanserades det absoluta vetot av nödvändigheten för statsråden att åtnjuta riksdagens förtroende. I Norge däremot skulle konungen efter det absoluta vetots införande dels liksom förut efter behag kunna sätta sig över stortingets beslut och G. L:s stadganden, dels hindra alla reformer, som ej föllo honom i smaken. Lägges härtill, att alla ämbetsmän med undantag av domare skulle bli avsättliga — något som i Norge skulle bli av desto större vikt, som ämbetsmännen där utgjorde den enda egentligen upplysta och politiskt livaktiga samhällsklassen — att stortinget företrädesvis skulle sysselsätta sig med konungens propositioner och efter tre månader kunna upplösas i förbindelse med anställande av nyval o. s. v., skall man lätt inse, att Norges regeringsskick därefter skulle blivit ett nytt slags upplyst despotism, som

[1]) St. 1824 maj sid. 273.
[2]) Johansson sid. 263—266.

blott bevarade skenet av folkfrihet. Men detta sakernas tillstånd skulle blott ytterligare nedtrycka Norge i unionen. När den gemensamme konungen hade snart sagt all myndighet i det ena landet men en blott begränsad i det andra, måste det senares intressen nära nog med naturnödvändighet göra sig starkare gällande vid unionsangelägenheters behandling. Än mera måste detta bli fallet, när konungen som regel vistades i Sverige och därifrån styrde Norge. Ej minst ur denna synpunkt inneburo propositionerna av 1821 en stor fara för Norge. Även detta vidrörde K. K. 1824, om ock med mycket lätt hand. Den fann nämligen ändringen av § 79 otillrådlig, bl. a. därför att »den Stilling, hvori Norge efter Foreningen med Broderriget staar, letteligen kunde medføre, at de forenede Riger med Hensyn til enkelte Gjenstande eller enkelte Tilfælde havde forskjellige Interesser, saa vilde en saadan Omstændighed muligens lægge Hindringer i Veien for Antagelsen af et for Norge gavnligt Lovforslag». [1])

Då konungens upprepade bemödanden ej hade någon framgång, synes han vid åtskilliga tillfällen ej ha varit främmande för tanken att genomföra sina planer med våld. Under 17-majstriden 1828 var han vid det kritiska tillfället enligt pålitlig uppgift fullt besluten att omdana författningen, om så behövdes med tillhjälp av svenska trupper, [2]) ja, enligt ett brev från Platen till Karl Johan av den 6 april 1828 synes det ha varit fråga om ingenting mindre än att för samma ändamål anlita ryskt bistånd. [3]) Det går ej an att framställa denna plan som en blott nödfallsutväg, ifall stortinget kränkte författningen, ty trots konungens myckna ordande härom, kunde han väl ej ens inbilla sig själv, att stortinget genom att fira den 17 maj överträdde G. L. Även under spänningen 1836 hade hans tankar liknande riktning. [4]) Det är emellertid ganska oklart, hur långt hans syften egentligen sträckte sig. Som förut framhållits, kan det nog antagas, att de vid olika tillfällen varit ganska skiftande. Ett viktigt bidrag till detta spörsmål utgör instruktionen för B. v. Platen av den 13 dec. 1827, om vilken det anmärkts, att den mer än de flesta

---

[1]) N. II sid. 60.
[2]) Schinkel XI sid. 276—277. Jfr. N. II sid. 239.
[3]) Koht sid. 116.
[4]) Vidar 1888 sid. 691.

alster av Karl Johans penna gör intryck av att vara nedskriven med lugn överläggning. [1]) Där förklaras bl. a., att konungen ej tänkte på »amalgamation», något som kanske ej får tagas alltför allvarligt, då det står i omedelbar förbindelse med det ogrundade påståendet, att överhuvud ingen svensk hyste sådana önskningar. Därjämte tillfogas, att »en Tilnærmelse mellem Nationerne, der kunde bevirke en varig og oprigtig Tillid imellem dem», vore föremål för konungens livliga uppmärksamhet, »idet Folkenes egen Interesse krævede, at de forenende Baand maatte knyttes fastere og at Unionen maatte blive mere end en Forening i Navnet.» [2]) Man finner lätt, att detta uttalande i sin svävande avfattning mycket väl kunde inrymma vad norrmännen betraktade som »amalgamation». Med hänsyn till de unionella angelägenheter, som då började skjutas i förgrunden från svenskt håll — gemensamma bidrag och gemensamt försvar — är det ganska troligt, att konungen med de ovan anförda uttrycken pekat på en lösning av dessa frågor såsom det, som skulle åstadkomma något mer än »en Forening i Navnet». Också finna vi honom, när ett revisionsförsök omsider kom till stånd genom begäran från norskt håll, just tillägga dessa ämnen till de uppgifter, som U. K. hade att behandla. Detta visar, att Karl Johan betraktade de unionella problemen som stående i oskiljaktigt samband med varandra, som ett köpslående, där vinster och förluster borde balansera varandra, eller m. a. o. att han ej erkände giltigheten av den absoluta jämlikhetsprincip, som han annars gärna förde på tungan. Detta hade han f. ö. uttryckt långt tidigare, t. ex. i resolutionen av den 7 aug. 1827 med anledning av stortingsadressen om mera inflytande från norsk sida på de diplomatiska ärendenas behandling. Så föllo orden: »H. M. vil — efter Omstændighederne — indhente Høistsammes svenske og norske Statsraaders Mening over hvad der angaar de politiske Forhold med udenlandske Magter, ved hvilken Leilighed H. M. — — stedse vil tage særdeles Hensyn til Norges svagere Evne til at bidrage til de ved en Krig foranledigede Udgifter.» [3]) Här är sammanhanget öppet proklamerat och teorierna från 1814 om att Norge skulle få

[1]) N. II sid. 280.
[2]) Ibid. sid. 278.
[3]) Ibid. sid. 207.

ett inflytande i unionen, som motsvarade dess resurser, stiga upp ur sin grav. Delvis samma tankegång återkommer i den nämnda instruktionen för Platen. I själva verket synes denna åskådning ha varit den ledande tanken i Karl Johans unionspolitik under 20- och 30-talen. Den uppenbara nonchalans, varmed han behandlade de norska önskemålen, vittnar härom, medan å andra sidan helt visst inflytelser från hans omgivning,[1]) där man önskade få de svenska kraven genomförda utan vederlag, bidrogo att så länge fördröja revisionsförsöket. Det kan i alla händelser anses säkert, att konungen redan på ett ganska tidigt stadium var benägen för en partiell revision, avsedd att knyta föreningsbanden fastare.

För uppfattningen inom de båda länderna betecknade året 1821 och därmed i sammanhang stående tilldragelser inledningen till en ny epok. Särskilt gällde detta Sverige. Det var först efter denna tidpunkt, som pressen och allmänna opinionen började nämnvärt sysselsätta sig med de norska angelägenheterna, men när intresset en gång väl var väckt, stegrades det hastigt. »Argus» fann i fråga om de kungl. grundlagspropositionerna, att »få riksdagsfrågor hos oss sjelfva — utaf Allmänheten blifvit omfattade med så lifligt intresse som dessa, hvilkas afgörande nu sysselsätter Brödrafolkets Representation.»[2]) Grundlagsstriden var alltjämt oavgjord, då 17-majfirandet med sina komplikationer lade beslag på uppmärksamheten. Under sådana förhållanden trädde tankar och stämningar, som förut varit mera fördolda, fram i ljuset och formulerades så småningom allt klarare och bestämdare.

Krisen 1821 gav omedelbart fart åt de önskningar om Norges underordnande under Sverige, som i stor omfattning hystes i de högre kretsarna. Konungen fick t. o. m. mottaga direkta och uttryckliga uppmaningar att nu göra slut på Norges självständighet,[3]) och dylika meningar voro rätt allmänt spridda.[4]) Det var helt naturligt, att många, som först nu eller än senare fingo reda på hur det egentligen hängde ihop med unionen,[5]) helt resolut grepo till den tanken att med våld göra om unionskontraktet, när

[1]) N. II sid. 268.
[2]) »Argus» den 29 maj 1824.
[3]) Schinkel X sid. 215.
[4]) N. I sid. 443—444.
[5]) N. II sid. 267.

norrmännen ej ville tillmötesgå de svenska önskningarna. »Stockholms Tidning» förklarade 1827 efter det bekanta uppträdet på teatern i Kristiania, att om ej »den tillbörliga och från svensk sida välförtjenta tilliten inträdde,» kunde man vara förvissad om att konungen »ej lemnar någon förnärmelse mot sig eller sitt folk ohämnad och han skall blifva understödd.» [1]) Även en så uppriktig och hovsam vän av den ursprungliga föreningen som Platen lät sig ryckas med av dessa idéer, i det han 1828 föreställde konungen, att det kunde bliva nödvändigt att revidera den norska författningen, eventuellt med den väpnade maktens bistånd. [2])

I närmaste samband härmed stod den åskådning, som man skulle kunna beteckna som den egentliga amalgamationsplanen. Den framfördes i flera av de regeringstrogna organen och kunde därför sägas representera de högre kretsarnas så att säga officiella mening. Den åsyftade ingenting mindre än att inplanta svenskt statsskick och svenska samhällsinrättningar i broderriket. »Argus» karaktäriserade dess strävan såsom gående ut på att »Adel och den öfriga Ståndsförfattningen äfven i Norge skall utkräfva sin rätt och uppkomma, när de statistiska förhållandena hinna utbilda sig.» [3]) De medel, varmed dessa pressalster sökte verka för sitt mål, voro synnerligen anmärkningsvärda. Dit hörde huvudsakligast allehanda hetsande, kränkande och ofördelaktiga uttalanden om norska personer och förhållanden. Detta passar ej riktigt i stil med det påstådda syftet: enighet och samförstånd. Omedelbart efter det nyss anförda hotet om väpnat inskridande kunde »Stockholms Tidning» tillägga följande: »— — och omsider skall en tidsålder af gemensam lycksalighet, enighet och lycka inträffa för svenskar och norrmän, hvilka genom härkomst, Religion, seder och lagar äro som skapade till ett enda folk men af ett oblidt öde hittills åtskilda.» [4]) Dylika skribenter kunde ej gärna vara nog naiva att tro sig genom hotelser och förnärmelser kunna framkalla den saknade brödrakärleken. Desto sannolikare blir det då, att deras avsikt egentligen var att bearbeta stämningen för

---

[1]) N. II sid. 258.
[2]) De Geer: Platen sid. 204.
[3]) »Argus» den 2 dec. 1826.
[4]) N. II sid. 258—259.

en våldsam omstörtning av den norska konstitutionen. En »amalgamation» i all enighet kunde nog vara bra att ha som skylt, men uttryckte säkerligen ej den på djupet liggande meningen hos de män, som tillhörde regeringskretsarna, där man måste säga sig själv, att utsikterna till att i godo införa ståndsförfattning i Norge voro försvinnande små. Därför torde denna presskampanj ej vara att betrakta som en självständig åsikt utan mera som ett försök att bemantla de verkliga tänkesätten inom den högre byråkratien.

Ojämförligt mer betydelsefull än någon av dessa redan tämligen antikverade ståndpunkter var den, som var knuten till den uppväxande svenska oppositionen. På sätt och vis var den en arvtagare till Silfverstolpes program, för så vitt man tar hänsyn till båda dess uteslutande fredliga och vänskapliga taktik, medan mål och medel i övrigt ej voro sammanfallande. Under de första föreningsåren existerade knappast någon egentlig opposition, men i samma mån den framträdde med sin kritik av styrelsens åtgärder, kom den också att vända sig mot föreningsverket. Sitt offentliga uttryck fingo de oppositionella meningarna först med den fria pressens uppkomst, d. v. s. med 1820-talets ingång. I början sysselsatte den sig emellertid föga eller alls intet med unionella förhållanden. »Argus» innehöll under de första åren av sin tillvaro högst litet, som rörde Norge eller unionen och det, som fanns, var blott av refererande art. Likväl var oppositionens tanke härutinnan ej någon hemlighet, t. o. m. Karl Johan själv hade fått reda på den. Under resan till Norge 1821 yttrade han till sin omgivning, som manade honom att underkuva Norge: »Hvad den svenska oppositionen och edra egna åsigter beträffar, är jag säker, att den dag skall komma, då man gör rättvisa åt mitt handlingssätt att år 1814 respektera norrmännens nationalitet och lemna dem en plats bland Europas nationer» [1]). Det förefaller, som om konungen utan vidare ansåg oppositionens och regeringskretsarnas åsikter om unionen vara överensstämmande. Detta var en missuppfattning, som emellertid var lättförklarlig. Han visste, att båda voro missbelåtna med föreningen: det var för honom nog, och då han 1814 enligt sitt eget yttrande blottställt sig »för den församlade svenska nationens an-

[1]) Schinkel X sid. 215.

märkningar, ja t. o. m. förebråelser» [1]) med anledning av eftergifterna mot Norge, låg det för honom nära till hands att anse den svenska oppositionens kritik som ett utslag av samma stämning, utan att han så noga gjorde sig reda för de möjligen skiljaktiga motiv, som betingade dess hållning.

Det fanns nämligen väsentliga olikheter mellan aristokratiens och oppositionens unionella uppfattning, om ock beröringspunkter ej fattades. Det bästa uttrycket för den senare åskådningen lämnas av »Argus», som enligt eget vittnesbörd, vars giltighet ej kan bestridas, »både förr och mera än någon annan Tidning här i Sverige — redan allt ifrån Storthingen 1821 och 1824 sökt att fästa Svenska Nationens uppmärksamhet på utbildningen af Norska Folkets Statsskick och Samfundsförhållanden» [2]). Dess verksamhet i sådant syfte för tiden närmast efter 1821 inskränkte sig emellertid till återgivande av nakna fakta och även detta skäligen sparsamt. Men från 1824 inflöto dessa meddelanden betydligt oftare, då och då ledsagade av reflektioner. Framför allt väckte de kungl. grundlagspropositionernas behandling dess intresse, och större delen av K. K:s vidlyftiga betänkande inflöt i dess spalter. Denna vittberömda statsskrift imponerade djupt på »Argus», liksom på samtiden i allmänhet, och från den stunden hade den en välvillig uppmärksamhet för norska förhållanden. Den började framhålla än det ena, än det andra hos broderfolket som ett efterföljansvärt exempel, t. ex. publiciteten vid stortingets förhandlingar, norska budgetens uppställning, stortingets intresse för folkundervisningen etc. och fann därvid anledning att till jämförelse uppdraga en rätt mörk skildring av oefterrättligheten i motsvarande förhållanden i Sverige. Men framför allt vände den sin håg till Norges författning, om vilken det hette, att den vore »utaf alla Europeiska den bästa och upphöjd snart sagdt utöfver all jemförelse med de öfriga» [3]). Och det påstods t. o. m., att »ingen finnes bland hela den tänkande svenska Allmänheten, som ej lifligt önskar, att också det Norska Representationssättet måtte ega rum i Sverige» [4]). Det betonades emellertid, att en anpassning till likhet med norska för-

[1]) Schinkel VIII sid. 366.
[2]) »Argus» d. 15 okt. 1828.
[3]) Ibid. d. 12 maj 1827.
[4]) Ibid. d. 14 juli 1827.

hållanden ej lämpligen kunde ske, så länge svenska folket »ej till en viss grad utvecklat sitt *inre sociala tillstånd* till likhet med Norska Folkets och så länge de särskilda Folkklassernas belägenhet och ställning till hvarandra icke nått ungefärligen samma ståndpunkt i det ena Landet som i det andra» [1]). För »Argus» stod sålunda också en slags »amalgamation» som det slutliga önskemålet, men med den grundväsentliga skillnad från andra dylika projekt, att den i stort sett avsåg svenska samhällslivets omdaning till likhet med det norska, alltså raka motsatsen till de förhoppningar, som å andra håll knötos vid amalgamationsidéerna. »Argus» förnekade visserligen, att den eller svenska folket närde sådana planer. Den skrev därom: »— — — ingenting kan vara mera ogrundadt än misstanken, att Svenska Folket skulle önska någon ytterligare amalgamation af de begge Brödrafolken — — om nämligen med en sådan amalgamation menas en sammansmältning af Norge med Sverige, på bekostnad af Norges nuvarande Grundlag eller — som kan vara detsamma — en inympning af våra Svenska konstitutionella inrättningar på Norge» [2]). Den tillagda förutsättningen är mycket karaktäristisk. Den antyder indirekt, att norrmännen ej borde ha något emot en sammanslutning, därvid deras institutioner bleve segrande. Denna synpunkt framhävdes sedermera uttryckligen i ett specialfall, nämligen i fråga om närmare ekonomiska förbindelser mellan rikena [3]).

En närmare och fastare förening, ja, en verklig sammansmältning stod alltså som det slutliga målet för »Argus». Men dess ståndpunkt hade jämväl andra grunder än detta mål i och för sig. Dess bearbetande av den svenska opinionen, vilket enligt dess utsago åstadkommit »en total förändring i sättet att bedöma Norska Nationen och dess angelägenheter» [4]), tjänade också andra närmare liggande syften. Den hoppades, att framhållandet av broderfolkets exempel skulle ge fart och styrka åt reformarbetet i det egna landet. Den hoppades, att varje nytt närmande mellan folken skulle medföra kraftigare verkan av den norska demokratien på det skröpliga svenska ståndssamhället. Nya formella band skulle emellertid blott knytas så småningom,

[1]) »Argus» d. 20 nov. 1824.
[2]) Ibid. d. 10 maj 1826.
[3]) Ibid. d. 2 dec. 1826.
[4]) Ibid. d. 15 okt. 1828.

allt eftersom Sveriges »inre sociala lif» utvecklade sig till mera likhet med Norges, sedan skulle de nya förbindelserna bilda grundval för nya »sociala» närmanden och så vidare. Vilka de närmaste målen voro, uttryckte »Argus» i följande ordalag: »Att emellan begge Ländernas handelsförhållanden och ekonomiska författningar måtte råda en större öfverensstämmelse än den närvarande och likaså, att begge folkens försvarsanstalter i större enhet och såsom ett gemensamt helt mera vore rigtade på Skandinaviska Halföns försvar än såsom det nu tyckes — beräknade på begge Ländernas försvar snart sagdt hvar för sig — allt detta utgör en icke obillig önskan» [1]). Det är »Argus» förtjänst att sålunda ha fäst uppmärksamheten på de unionella reformkrav, som kunde göras ej blott ur svensk, utan ur allmänt skandinavisk synpunkt. Den uppträdde härvid som en opartisk skiljedomare mellan de båda nationerna, vilken manade dem att låta småaktiga och överdrivna anspråk fara för att i stället enas om åtgärder, som kunde gagna det hela. Den förehöll i sådant syfte lika väl norrmännen deras sysslande med unionella obetydligheter och uppjagade misstro mot Sverige som den vände sig mot svenska överhöghetsfantasier och kränkande utfall. Särskilt låg det gemensamma försvaret tidningen varmt om hjärtat: dess åskådning därvidlag utvecklades i ett flertal artiklar. Själv ansåg »Argus» resultatet av sitt upplysningsarbete om unionen vara mycket betydande [2]). Om ock denna uppgift innebär någon överdrift, kan det dock ej betvivlas, att den växande liberala strömningen i det väsentliga anslöt sig till »Argus'» unionella ståndpunkt. Gustaf Hierta förklarade exempelvis på riddarhuset 1829, att de unionella förhållandena ådagalade, »att 14 år snarare försvagat vår förenade kraft än stärkt den» [3]). »Argus» var emellertid mycket missnöjd med samme talares tillägg, att han ej ville ingå på denna fråga, liksom att den ej heller i övrigt kom på tal. Den såg däri ett undanskjutande av en högst viktig angelägenhet. Det är överhuvud påfallande, att den övriga liberala pressen högst obetydligt sysselsatte sig med föreningen. Törhända »ville» den liksom Hierta ej röra därvid, törhända ansåg den också ämnet vara av föga

[1]) »Argus» d. 10 maj 1826.
[2]) Se sid. 30 not 4.
[3]) »Argus» d. 29 juli 1829.

vikt i jämförelse med tidens övriga brännande spörsmål. »Argus» själv lät f. ö. från början av 30-talet sitt upplysningsarbete om Norge ligga alldeles nere: julirevolutionen, representationsfrågan och realisationen samt kontroverser med A. B. och D. A. slukade till synes allt dess intresse.

Unionsfrågan var dock ej glömd och när krisen 1836 ånyo gjorde den aktuell, nedlade Argus-redaktören Johan Johansson i en broschyr de idéer om unionen, som hans tidning förfäktat. Hans opus, betitlat »Om ett nytt Föreningsfördrag emellan Sverige och Norge», utkom hastigt i en andra upplaga, vilket i sin mån visar, att intresse för ämnet ej fattades. Likväl bedömde författaren ej så optimistiskt resultatet av sin upplysningskampanj som 1828, då han menade sig ha åstadkommit »en total förändring» i svenska nationens sätt att betrakta norska angelägenheter. Nu hette det däremot i förordet: »— — onekligen är insigten här i Sverige om tillståndet och förhållandena i Brödrariket ojemförligt ringare än kännedomen om Frankrikes, Englands och nästan hvarje annat Europeiskt lands angelägenheter». Broschyren var ett nytt försök i större skala att väcka folket till medvetande om unionens krav; sedan revisionsfrågan nu var framförd på norskt håll, sökte han övertyga svenska folket, att en revision också var i enlighet med dess intresse (sid. 3—5). Han lovade sig nu bättre resultat; åtminstone betecknade han det som säkert, att frågan skulle komma upp på nästa riksdag (sid. 16). Hans skrift är det ojämförligt mest betydelsefulla och snart sagt enda bidraget från svensk sida till åstadkommande av en unionell revision. Redan titeln gav vid handen, att författaren åsyftade varken mer eller mindre än en ny unionsakt. Huru skulle då en sådan kunna åstadkommas? Även därpå lämnade han svaret: konungen borde föreslå »nästa Riksdag och nästa Storting att hvardera utvälja lika många ledamöter, för att tillsamman öfverse Föreningsfördragen och föreslå billiga ändringar, jemkningar och tillägg dertill; hvilka förslag, pröfvade af Konungen i sammansatt Svenskt och Norskt Statsråd, kunnat derefter föreläggas följande Storthing och Ständer till slutligt afgörande» (sid. 3). Sålunda en kommitté, men av helt annat slag än de vanliga. Uppgiften borde vara en omsorgsfull granskning av båda parternas besvärspunkter för att sedan kunna åvägabringa »en jemkning till verklig öfverensstämmelse och förening af nationalviljorne» (sid. 8). Johansson ville

nu särskilt, på samma gång han i huvudsak erkände det berättigade i Norges äskanden, framhäva de krav, som från svensk synpunkt borde ställas på en revision. Som kardinalpunkter i sådant avseende framhöllos gemensamma utgifter och gemensamt försvar, särskilt vad beträffar det senare ett upprepande av de önskemål, som långt förut fått en förespråkare i »Argus». På detta sätt uppdrog Johansson precis ramen för det blivande revisionsförsöket. Tyvärr lider arbetet av ensidiga och orimliga beskyllningar mot konungamakten och regeringen, vilkas strävan anges gå ut på att så mycket som möjligt söndra folken från och mot varandra.

Det väsentliga arbetet för en unionell revision gjordes från norskt håll. Den stämning förflyktigades snart, som på stortinget 1818 tog sig uttryck i Falsens yttrande, att t. o. m. en »tilsyneladende Forandring» i de mellan folken bestående unionsförhållandena, »som udgjøre deres begges Held», vore förkastlig [1]). Redan då fanns det en Flor, som med en viss iver letade efter unionella brister. Krisen 1821, Bodösaken, de kungl. grundlagspropositionerna och 17-majstriden: se där de omständigheter, som främst bidrogo å ena sidan att stadga den övertygelsen, att Norges frihet var hotad samt dess rätt och intressen åsidosatta och å den andra att mogna föresatsen att möta detta med en beslutsam offensiv.

Konflikten 1821 alstrade emellertid till en början en åskådning, som syntes leda raka vägen till »amalgamationen». Oppositionens koryféer lånade nämligen ett villigt öra åt de antydningar, som framkommit om Sveriges deltagande i skulden och drogo ej ens i betänkande att tämligen ohöljt föreslå gemensamt finansväsende. Sålunda trodde Flor, att ingenting kunde göra unionen så lyckosam som »broderlig Deeltagelse i hinandens Byrder» [2]). Det är onekligen förbluffande att höra sådana åsikter framföras av en person, som 1818 vädrat »amalgamation» i den omständigheten, att regalierna förfärdigades i Sverige. Särskilt var man under dåvarande förhållanden benägen att tillämpa denna princip på krigsutgifter och vad därmed stod i förbindelse. Norska regeringen hade redan här visat vägen genom sitt betänkande av d. 2 juni 1819, där det

[1]) Se sid. 10 not 3.
[2]) St. 1821 april sid. 62.

hette: »Opofrelse for at afværge Krig bør ligesaavel bæres af begge Riger som Anstrængelser under Krigens Førelse for at modstaae Fienden». Samma naiva betraktelsesätt hyllade i början majoriteten av stortingets ledamöter. Konungens reskript öppnade emellertid ögonen på flertalet och förmådde dem att avhålla sig från en politik, som ledde till sådana konsekvenser. Jens Aars såg däri »den nærmeste Vei til den med saa megen Grund frygtede Amalgamation imellem begge Riger og derved til vor Constitutions Forandring eller Fald» [1]). Och Jacob Aall förklarade de av konungen angivna villkoren för Sveriges hjälp »ikke engang kunne underkastes Prøvelse» [2]). Denna synpunkt betonades av nästan alla talarna som den egentligen avgörande. Man samlade sig alltså till värn mot »amalgamationen» och återgick därmed till ungefär samma ståndpunkt, som föregående storting intagit. Stortinget hade nämligen, innan krisen blev akut, visat tendenser till livlig unionell verksamhet. Särskilt anmärkningsvärt är dess beslut att i en adress återupprepa den 1818 avslagna begäran om Norges nämnande före Sverige i konungatiteln på norska dokument [3]). Denna adress blev aldrig utfärdad, emedan vederbörande kommitté så länge dröjde med sitt betänkande, vilket f. ö. gick ut på att saken kunde anstå, att ärendet ej hann slutbehandlas. Under trycket av de hotande omständigheterna återvände man till den passiva taktiken: att bevara status quo och låta önskemålen vila till lägligare tillfälle. Fruktan för »amalgamationen» var så stor, att en kunglig proposition om stadga för en gemensam svensk-norsk församling i London ej kunde vinna behövlig majoritet, emedan man ej ville »give Anledning til nogen Sammenblanding af disse to Nationers Lovgivning» [4]). Framför allt var det de kungl. grundlagspropositionerna, som kastade skugga framför sig, och den stämningen höll sig oförändrad till 1824 års storting. Detta hade därför samma karaktär som det föregående mot slutet, ytterligare markerad därav, att Flors parti nu var så gott som orepresenterat. Det utmärkte sig för detta passiva, på en gång fasta och försiktiga motstånd, som fick sitt uttryck i K. K:s berömda betänkande och som i så hög grad väckte

[1]) St. 1821 maj sid. 308.
[2]) Ibid. maj sid. 294.
[3]) Ibid. mars sid. 35.
[4]) Ibid. juli sid. 199.

samtidens beundran. Intet försök gjordes att framföra några unionella krav, såvida ej dit får räknas ett påpekande i adressen efter grundlagspropositionernas förkastande, att de diplomatiska angelägenheterna sköttes av en gent emot Norge oansvarig ämbetsman. Det var ett varsel om vad som komma skulle, men det var ännu ej ens format till en underdånig anhållan [1]).

Förnyandet av grundlagspropositionerna, 17-majstridens begynnelse och den småningom uppklarnande Bodösaken: allt detta åstadkom med 1827 års storting inträdet av en ny och kraftigare oppositionsperiod, vars bärare snart med speciellt nit kastade sig över det unionella gebietet. Första steget utgjordes av den adress, som stortinget 1827 utfärdade i anledning av traktatkommitténs betänkande. Vad föregående storting en passant hade vidrört, gjordes nu gällande som bestämt och rättsligt grundat krav, nämligen förändring i de diplomatiska ärendenas behandling. Ur kommitténs betänkande må följande anföras: »Under en saa væsentlig og pludselig Forandring, som den, der i Aaret 1814 fandt Sted, i Henseende til Norges og Sveriges gjensidige og udvortes politiske Forhold, var det en vanskelig Opgave, straks at bringe de diplomatiske Anliggenders Behandling i fuldkommen Harmonie med den nye Tingenes Orden — og med de forskjellige National-Interesser samt med de 2:de forenede Rigers lige Krav paa, i de udvortes Forhold at se deres ved hellige Love hjemlede Selvstændighed og Uafhængighed gjorde gjældende paa en for Nationalfølelsen og Folkenes Værdighed tilfredsstillende Maade» [2]). Strax förut hade en sådan förändring förklarats önskvärd, »som Lagens Natur og G. L:s samt R. A:s paa Lighedsprincipet grundede Bestemmelser angaaende deslige Anliggender medføre eller tillade». Kommittén fann sålunda unionsakterna i detta avseende väl något ofullständiga, men ingalunda otydliga, utan ansåg tvärtom den äskade rättelsen vara en enkel konsekvens av deras syftning, samma mening, som Flor redan 1821 framställt i detta ämne, då han yttrade, att utrikesministerns allena-

[1]) Samma stämning fann uttryck i oppositionspressen. I »Patrouillen» för den 4 nov. 1824 heter det: »— — min Kjephest er: *at overholde Foreningen mellem Norge og Sverige saaledes som den er,* den og ingen anden, thi kun saaledes kan vi bevare vor Nationalitet — — —».

[2]) N. H sid. 206.

rådande inom den norska diplomatien berodde på »en Ufuldstændighed i G. L.» och vore »tvertimod dens og Foreningens Aand» [1]). Därför brydde man sig ej heller om att föreslå supplementstadganden utan lämnade åt konungens fria behag att tillmötesgå de norska önskningarna. Därmed hade stortinget i detta specialfall samlat sig om en uppfattning, som med så mycket större skäl kunde användas ifråga om Norges övriga fordringar, den nämligen, att *de alla vore enkla tillämpningar av unionsfördragens egna principer* och därför varken krävde någon ändring i dessa eller överhuvud någon förberedande behandling. Det skall strax visas, att man hyste helt andra föreställningar om arten av de krav, som nu började låta höra av sig från svenskt håll.

Stortingets uppträdande var emellertid ej uteslutande en anfallsrörelse utan bar tillika prägeln av en ripost. Den framkallades ej blott av Bodösaken utan även av den kungl. propositionen om ökat bidrag till ministerkassan [2]). Sambandet mellan dessa angelägenheter — utgifter till ministerkassan och handläggning av diplomatiska ärenden — erkändes uttryckligen [3]). Detta innebar någonting högst viktigt. Visserligen hette det, att förbindelsen endast bestode däri, att ökning av bidraget vore beroende av ändring i utrikesärendenas behandling, men då man därigenom indirekt erkände det berättigade i äskandet av högre anslag, kunde lika väl motparten vända om orsakssammanhanget och säga, att nog var ropet om Norges deltagande i utrikesstyrelsen rättvist, men dess förverkligande måste betingas av ökade bidrag. Detta var också just vad som skedde och tankegången kom till synes redan i konungens svarsresolution på adressen [4]). Det betydde i viss mån ett avsteg från den nyssnämnda uppfattningen av de norska kraven som absolut rättfärdiga och oavhängiga av andra spörsmål. Det var en ringa början till den *köpslåendets politik*, som sedan blev den ledande tanken i unionsrevisionen. Denna konsekvens tänkte norrmännen säkerligen ej på. De funno det endast bekvämt att ha något skäl till hands för att slippa ifrån en ökad utgift.

Fort nog fick man emellertid i Norge klart för sig

[1]) St. 1821 april sid. 56.
[2]) N. II sid. 202.
[3]) St. 1827 VI A sid. 378.
[4]) N. II sid. 207.

vådan i detta tillvägagångssätt. Redan urtima stortinget 1828 gick fram efter fullt klara och konsekventa linjer. Anyo förelåg proposition om ökade bidrag till de gemensamma kassorna, närmare motiverad genom framställningar från utrikesministern, vari ej otydligt framhölls, att Norge vore skyldigt hålla sina anslag i en viss proportion till de svenska. Härtill genmälde B. K., att någon dylik proportion ingenstädes vore föreskriven eller omnämnd och att endast *särskild överenskommelse, baserad på förutgående grundliga undersökningar*, kunde leda till detta mål. Därjämte påpekade den, »at det ikke er nok at bestemme et vist Forhold, men at ogsaa det Hele, hvoraf en vis Deel skal svares, maa være bestemt» [1]). Om den saken funnes nämligen ingenting nämnt vare sig i G. L. eller R. A. Dessa uttalanden äro synnerligen beaktansvärda. Det är första gången som tanken på någonting liknande en unionell revision uttalas från officiellt norskt håll. Man ställde sig ej a priori avvisande mot Sveriges krav, men man betonade, att de ej utgjorde några följder av unionskontraktet utan blott kunde grundas på tillägg till detta, vilka i sin tur krävde förberedande arbeten. Det var en fingervisning åt Sverige, vilken taktik det hade att använda för att nå sina mål. Än mer bestämt uttryckte sig 1830 års storting. »Overhoved maa vel nærmere Bestemmelse tages om de unionelle Forhold i denne Henseende, forend man kan tale om, i hvilket Forhold Norge og Sverige skal deltage med hinanden i saadanne fælleds Udgivter» [2]), läses i B. K:s betänkande; och P. K. anmärkte: »— — — der er nemlig ingen Forening indgaaet mellem Norge og Sverige, hvorved Norge har forpligtet sig til at bidrage en vis navnligen bestemt Sum til disse Casser eller i et vist bestemt Forhold til hvad Sverige bidrager; indtil saadan Forening træffes, er det altsaa ligefrem, at Norges Statscasse ikke er pligtig at bidrage mere end hvad Storthinget efter Omstændighederne finder passende» [3]). Utav detta får man dock ej draga den slutsatsen, att man i Norge besjälades av en verklig längtan efter en unionell förändring. Det är påfallande, att stortinget, samtidigt som det fäste uppmärksamheten på sådana, som det syntes, högst betänkliga

[1]) St. 1828 II sid. 36.
[2]) St. 1830 VII sid. 630.
[3]) Ibid. VI sid. 337. Se ock N. II sid. 445—446.

luckor i unionskontraktet, ej tillika direkt framkom med förslag att råda bot därpå utan blott med en gest åt Sverige antydde, att detta kunde taga sig an saken, om det behagade. Och detta berodde naturligtvis på ingenting annat än att de frågor, som skulle komma under omprövning, ej voro i egentlig mening norska intressen. Att även unionen hade sina fordringar, för den sanningen fanns hos den norska majoriteten föga eller ingen resonans, sedan allt nitet uppslukats av att tillfredsställa de ensidigt nationella anspråken. Och i samma mån man ville befordra dessa senare, gällde det att hålla dem fjärran från all förbindelse med de problem, som skulle bli föremål för en eventuell revision. Dessa voro grunddragen i stortingets unionspolitik under de följande åren. Sålunda avslogs 1833 Hielms förslag om att göra bevillningen till konvojkassan i viss mån beroende av norska handelsflaggans frihet på alla hav [1]). Sannolikt betingades också behandlingen av samme representants motion om utrikesärenden, åtminstone delvis, av liknande motiv, varom mera nedan.

Denna åskådning fick emellertid ej härska oantastad, utan bredvid den trängde sig en annan fram till betydelse och medförde viktiga resultat. Sitt förnämsta uttryck fick den i oppositionsorganet »Patrouillen», redigerat av Mariboe. Panikstämningen från 1824 [2]) försvann snart. Dess senare verksamhet är i viss mån en parallell till »Argus'», i det den framställer *ett revisionistiskt unionsprogram*, ehuru naturligtvis ur andra synpunkter. En ansats i sådan riktning hade ju redan gjorts av Flor [3]), men »Patrouillens» åsikter äro långt klarare och fastare formulerade. Redan den 30 mars 1825 talas det om »den altfor kort affattede R. A.», där mycket av vikt vore utelämnat, och det vore »nu paa Tiden at tage Unions-Acten under modneste Overveielse, uden derfor at forandre G. L., paa hvis Hellighed Folkets og Kongens Vel beroer». En öppen kritik av R. A. och uppmaning att ändra densamma — det var ett stort avbrott mot den härskande unionskonservatismen och även ett modigt steg i betraktande av konungens åsikt, manifesterad t. ex. genom presslagsförslaget 1818 [4]). I det följande gavs vid åtskilliga tillfällen anvisning på särskilda

[1]) St. 1833 VII sid. 70.
[2]) Se sid. 35 not 1.
[3]) Se sid. 11—12.
[4]) Se sid. 17—18.

punkter, varom stadganden saknades i R. A. När de svenska yrkandena om ökade anslag från Norge framkommo, gav detta anledning till ett sådant påpekande. Därför borde, »efter de Former, som ethvert af Rigernes Grundlove foreskriver, et Additament gjøres til R. A. for at bestemme Grundsætningen, hvorefter dette Bidrag — -- kan vorde bestemt» [1]). Kort efteråt påpekas vikten av att kunna draga vederbörande svenska redovisningsskyldiga till ansvar; även därvidlag vore ett tillägg till R. A. av nöden [2]). På stortinget 1830 fick Mariboe tillfälle att framställa dessa sina åsikter: han förklarade det nu vara »paa høieste Tid» att i ett additament till R. A. stadga om bevillningar till gemensamma ändamål [3]). Vad som för majoriteten av stortinget tedde sig som något skäligen likgiltigt, var för honom en högst viktig angelägenhet, som det gällde att snarast möjligt befrämja. Man får dock därför ej tro, att han var sympatiskt stämd gent emot de svenska revisionssträvanden, som särskilt i »Argus» hade sitt språkrör. Tvärtom vände han sig uttryckligen mot »Argus» funderingar om större ekonomisk enhet ävensom emot dess yrkande om gemensam försvarsorganisation, vilken betecknades som »stridende imod Norges G. L. og følgelig ogsaa imod Foreningens Principer» [4]). Något senare förklarades en allmän omarbetning av R. A., hur nödvändig den än kunde synas i och för sig, ej nu kunna komma i fråga; den borde anstå, till dess Sveriges samhällsskick moderniserats [5]). Detta förefaller ju som ett närmande till »Argus'» ståndpunkt [6]), men det är ovisst, huru mycket Mariboe tänkte sig, att denna allmänna revision skulle omfatta.

Av särskilt märklig art var den unionspolitiska riktning, för vilken Hielm uppträdde som talesman. 1830 framlade han ett förslag om diplomatiska ärenden, vilket han förnyade 1833. Ur motiveringen därtill må en del här anföras. »Man maa ei undres over, ved nøiagtigere Undersøgelser, at finde Unionen selv høist mangelfuldt konstrueret og tildels ved Misforstaaelser og Uagtsamhed, tildels vel og af andre Aarsager, det i sig selv ikke Mangelfulde, feil-

[1]) »Patrouillen» d. 31 okt. 1828.
[2]) Ibid. d. 8 nov. 1828.
[3]) St. 1830 VII sid. 667 o. ff.
[4]) »Patrouillen» 1826 häft. 1 n:o 19—20.
[5]) Ibid. d. 7 febr. 1827.
[6]) Se sid. 30 not 1.

agtig andvendt. Om, hvorvidt og naar Unionens egne Mangler ere at afhjælpe, lader sig neppe beregne, da dette formentlig ikke vil fremkaldes uden ved udvortes og tilfældige Omstændigheder, som sent eller tidlig ville lære Nødvendigheden deraf, hvis vi ikke enten atter synke saa dybt i moralsk Værd, at vi gjøre os uværdige til og derfor tabe politisk Selvstændighed, eller, paa modsat Vei, en Forbindelse, som Natur og Politik fremkaldte, ved høi Grad af Uklogskab fra en af Siderne eller begge Sider, opløses. Saa meget er vist, at Nødvendigheden og følgelig Tiden til en saadan radikal Reform — saa gavnlig, betryggende og ønskelig den end maatte være for de forenede Riger — ikke er forhaanden. Til Afhjælp af Manglerne i Opfyldelsen af Unionsvilkaarene, Manglerne i Overholdelsen af vore grundlovmæssige Rettigheder som selvstændigt Folk, var derimod Tiden kommen, saasnart Norge og Sverige gjensidig havde overbevist sig om at hverken det ene Folk higede efter Oplosning af det sluttede Forbund, eller det andet Folk efter Undertrykkelse og Tilintetgjørelse af det medforbundnes nationale Rettigheder» [1]). Hielms här uttalade mening var sålunda den, att det fanns två slags unionella spörsmål: de som berodde på ofullständigheter i unionsvillkoren och de, som härledde sig från en förvänd tillämpning av desamma; för de förras lösning var tiden ännu ej mogen, men väl för de senares. Hans yttranden kunna tolkas och ha tolkats som uttryck för en önskan att lägga en ny och fastare grundval för unionen [2]). Detta klingar onekligen sällsamt i den mans mun, som vid samma storting rekommenderade boskillnad mellan rikena i fråga om utrikesärenden och som i allmänhet uppträdde som de extrema norskhetsivrarnas förnämste förespråkare. Det verkar vidare besynnerligt, att Hielm till en oviss framtid hänvisar frågan om en reform, som han förklarar vara så viktig, att utan dess realiserande slutet måste bliva antingen unionens upplösning eller den ena nationens undertryckande. Skälet härför kommer ej fram, men det enda tänkbara under förutsättning av en allvarlig mening måste varit Hielms vetskap om att majoriteten av folket och framför allt hans eget parti hyste helt annan åsikt. Som allvarligt menat betraktades det av stortingen 1830 och 1833, då

[1]) N. III sid. 137.
[2]) Ibid. sid. 140.

denna punkt i motiveringen säkerligen var bestämmande för förslagets öde, ty om själva det positiva yrkandet rådde knappast någon meningsskiljaktighet och åtminstone stortinget 1833 torde knappast låtit sitt handlingssätt förestavas av undfallenhet för konungen.

I Hielms följande uppträdande ligger emellertid åtskilligt, som gör saken mera tvivelaktig. Vid 1836 års storting kom han ånyo in på detta tema. Även nu uppställde han en ny unionsakt som slutmålet i en överenskommelse, som skulle åsyfta »Fuldstændiggjørelse af Unionsvilkaarene, Opløsning af de mange tvivlsomme Spørgsmaal, som Unionsakternes Ufuldstændighed have afstedkommet — -- og til Forebyggelse i Fremtiden af de flere og vigtige Krænkelser, Norges Rettigheder, som selvstændigt Unionsrige, hidtil have lidt» [1]). Med denna kritik bör man jämföra Kristianiarepresentanternas andragande om en stortingsadress, där det ordades om »denne lykkelige Forening — — bygget paa den eneste varige Grundvold, hvorpaa en Union af dette Slags kan bygges, nemlig fuldkommen politisk Lighed imellem de forenede Stater» [2]). Där talades ingenting om bristande eller ofullständiga stadganden utan blott om oriktig tillämpning av desamma. I full överensstämmelse därmed ville petitionärerna lägga alltsammans i konungens hand och hade intet att förmäla om behovet av underhandlingar mellan rikena. Det var den gamla ståndpunkten, sådan den redan kommit till synes i adressen 1827. Denna uppfattning delade ej Hielm. För honom stod det klart, att unionen, sådan den var, ej erbjöd tillräcklig garanti för de norska intressena. I hans ovan citerade yttrande anges ändamålet med en unionell revision bl. a. vara: »Forebyggelse i Fremtiden af de flere og vigtige Krænkelser, Norges Rettigheder, som selvstændigt Unionsrige, hidtil have lidt». Antingen man betraktar denna passus såsom något för sig fristående eller som sammanhängande med de »tvivlsomme Spørgsmaal», varav unionskontraktet var uppfyllt, är det ovedersägligt, att åtminstone några av dessa »Krænkelser» av honom ansågos hava sin rot i själva unionsfördraget och ej blott i dess tillämpning. Därav blev då en oundviklig följd, att sådana klagomål

[1]) N. III sid. 432.
[2]) Ibid. sid. 428.

blott kunde avhjälpas genom unionell överenskommelse, ej genom kungl. resolutioner e. d.

I K. K., som hade att behandla de unionella motionerna, var Hielm ordförande och hade tillfälle att jämföra sin mening med den, som kommit till uttryck i Kristianiarepresentanternas inlaga. Resultatet blev, att Hielms idéer i huvudsak avgingo med seger. Kommitténs betänkande har även därför sitt stora intresse såsom bidrag till kännedomen om hans synpunkter. Först kom en oration i allmänhet om unionens bristfällighet och sedan utvecklades detta närmare på följande sätt. »Dyrekjøbt Erfaring fra Kalmarunionens Dage maa antages at have indpræget i Svenskers og Nordmænds Erindring de ulykkelige Følger af mangelagtige og ufuldstændige Unionsvilkaar. Ogsaa hin Union imellem de tre nordiske Riger var bygget paa detsamme fuldkomne Lighedsprincip i Rettigheder og Høihed for hvert enkelt Unionsrige som den nærværende Forening imellem Norge og Sverige; men dette Princip var ingenlunde konsekvent og klart udviklet. Der var frit Spillerum for en ulykkelig Principatpolitiks Indtrængen, og den udeblev heller ikke med hele sit fordærvelige Følge» [1]). Här har man då äntligen klart besked om vari de omtalade bristfälligheterna bestodo. Här hördes ingenting om fasta regler för gemensamma utgifter eller gemensamt försvar utan blott, att den absoluta likhetsprincipen, som utgjorde föreningens grundval, ej i alla dess delar var konsekvent uttryckt. De punkter, varpå man särskilt ville fästa uppmärksamheten, voro örlogsflaggan och de diplomatiska angelägenheterna, »til hvis retlige Afgjørelse hverken G. L. eller den særskilt oprettede Unionsakt byder tilstrækkelige Midler» [2]). »Comitén formaaer ikke at indsee, at der gives noget andet Middel til at faae rettet de her omhandlede og flere vigtige Forholde i Unionen, — — end ved at en ny og fuldstændigere Unionsakt bevirkes afsluttet, ved hvilken alle Misforholde og Ubestemtheder kunde udjævnes» [3]). Särskilt anmärkningsvärt är, att unionsrevisionen här framställes som den enda utvägen, som genast borde anlitas, medan Hielm kort förut framhållit den som ett önskemål, vars förverkligande ännu låge i fjärran. Förklaringen ligger

[1]) N. III sid. 481.
[2]) Ibid.
[3]) St. 1836 juli sid. 155.

säkerligen däri, att i K. K:s betänkande revisionskravet uttryckligen grundades på norska intressen, under det att i Hielms motioner ett visst dunkel vilade över dess egentliga innebörd. I denna belysning framstår hans ordande i allmänhet om behovet av fullständigare unionsvillkor mera som ett lockbete åt Sverige än som allvarligt menat. När revisionsprojektet avkläddes detta mystiska omhölje och preciserades till att omfatta idel norska yrkanden, då voro Hielms farhågor för tidpunktens oläglighet som bortblåsta. Likvisst är det sannolikt, att han bättre än de flesta genomskådade det okloka i denna taktik. Han insåg nog, att det bestämda kravet på revision skulle medföra, att även de svenska kontrapunkterna toges under behandling; något som han velat undvika genom att framställa den dåvarande tiden som alldeles otjänlig för en sådan granskning, varemot man borde inrikta sin kraft på att steg för steg avhjälpa de »Krænkelser», Norge dittills hade lidit.

Det i viss mån avgörande bidraget till Hielms ståndpunkt lämnar emellertid hans uppträdande på 1842 års storting, då han motionerade om inhämtande av upplysningar rörande U. K:s arbete. I K. K:s betänkande, som tydligen i huvudsak är att tillskriva Hielm, framhölls nämligen, att de ämnen utom de i stortingsadressen upptagna, som överlämnats till U. K., kunde befaras fördröja eller rentav omintetgöra ett lyckosamt resultat [1]). Så kunde det ej gärna låta, ifall vederbörande verkligen hyste en uppriktig önskan att väga båda sidornas anspråk mot varandra och på alla punkter genomföra en fastare och fullständigare unionsorganisation. Nogare besett, blir därför skillnaden mellan Hielms åskådning och den ursprungligen härskande blott den, att han insåg, att några av de norska besvären blott kunde avgöras genom unionell överenskommelse och ej på det lättvindiga sätt, flertalet i Norge föreställde sig. I K. K 1836 förde han denna mening till seger, medan han till gengäld modifierade sin åsikt om det taktiskt lämpliga efter den allmänna opinionen, som utan tanke på följderna krävde oförtövat framskjutande av samtliga klagomål.

Den allmänna meningen, mot vilken bakgrund stortingets handlingssätt måste ses, framträdde i denna sak med sällspord styrka och enighet. Pressorgan av de mest skilda färger hade här i stort sett samma signaler. I oänd-

[1]) St. 1842 IV sid. 40 o. ff.

lighet varierades samma tema om de unionella missförhållandena, vilka det gällde att snarast möjligt reformera. Däremot ignorerades på ett påfallande sätt de svenska yrkandena på revision; därom hördes nästan ingenting annat än ett anatema i allmänhet mot allt, som smakade »amalgamation», vari »Den Constitutionelle» instämde likaväl som »Statsborgeren» och consorters. Ett och annat undantag fanns dock. Det radikala bladet »Søndagens Intelligenssedler» innehöll den 31 juli 1836 en i sådant avseende ganska märklig artikel. I omedelbar förbindelse med en del mot Sverige mycket fräna uttalanden förekommer följande passus: »— — en förening, hvars befästande är till den grad uppenbart nödvändigt, att Norge med tiden icke torde finnas obenäget till att knyta den med närmare band, om den utan förbehåll baserades på den fullkomligaste jämlikhet och Sverige i sina institutioner gåve en borgen för löftenas obrytlighet, sedan alla antipathier blifvit utplånade» [1]). Nu låter det visserligen tänka sig, att även detta skulle vara en bluff för att uppskjuta revisionen, men själva den bestämda formuleringen av målet och ännu mer hänvisningen till medlen att nå därtill tala för en uppriktig mening, medan däremot Hielm i båda dessa avseenden iakttog en tvetydig tystnad. Yttrandet är i så fall en intressant förelöpare till den skandinavism, som senare skulle vinna insteg även i Norge, ehuru i långt mindre grad än i grannrikena. Såsom uttryck för någon viss fraktion kan det ej betraktas, därtill är det för ensamstående. Ultrapartiets orakel — Henrik Wergeland — predikade den rakt motsatta läran, nämligen föreningens upplösning, och om ej alla koryféerna hade mod att sjunga ut, så saknade de säkerligen ej den goda viljan.

Ej heller saknades i Norge alldeles tanken att i vissa speciella fall närmare befästa och utveckla föreningen. En uppsats i »Almindelig Norsk Maanedsskrivt» för dec. 1830 tog sålunda sikte på den ena av de från svenskt håll framsatta kardinalpunkterna, nämligen gemensamt försvar. Det framhölls där som en »måhända önsklig sak, att en unionskomité, sammansatt af begge de förenade Nationernas alldra dugligaste Statsmän samt Land- och Sjömilitärer, blefve nedsatt för att undersöka och föreslå ett försvarssystem för den Skandinaviska Halfön, grundadt på denna Halfös

[1]) Citerat efter Sv. Minerva d. 12 aug. 1836.

naturliga försvarsmedel samt lokala och naturliga beskaffenhet och byggnad». [1]) Även kravet på fasta stadganden för gemensamma utgifter fann en förespråkare i Mariboe på stortinget 1830, på sätt redan blivit omförmält. [2]) En liknande tendens synes vara uttryckt i samma stortings K. K:s betänkande över vetopropositionen. [3])

Hielms åsikt, att unionens brister hade sin grund i själva unionsfördraget och ej blott i dess tillämpning, synes ha haft resonans inom olika läger, något som också förefaller nödvändigt för att förklara dess framgång på stortinget. Redan K. K. 1830 vidrörde detta ämne i sitt utlåtande om konungens veto. Den fann, att detta ej kunde införas, »med mindre mange vigtige og indgribende Forandringer, ei blot i vor G. L., men ogsaa i R. A. fandt Sted – for nøiagtigen at ordne Forholdene imellem de forenede Riger, især med Hensyn til fælles Byrder og fælles Anliggender, samt disses hensigtsmæssige Bestyrelse under tilbørlig og for hvert enkelt Rige i Unionen lige betryggende Ansvarlighed». [4]) »Statsborgeren» (13 dec. 1835) skrev härom: »Engang maa formodentlig den Tid komme, da man mærker Nødvændigheden af at give vor Union imellem Norge og Sverige mere Fasthed ved en ny og mindre ufuldkommen Unionsakt. — — Dette vil rimeligvis medføre, at det uheldige Miskmask af Rigets G. L. og Unionsakt, hvortil man i 1814 omdannede vor gode G. L. af 17de Mai, vil rettes og denne restitueres i sin Renhed som G. L. paa samme Maade som Sveriges R. F. er bleven ublandet med Unionsbestemmelser, Unionen uskadt». [5]) Detta betyder ej, att »Statsborgeren» önskade någon intimare sammanslutning; med en fastare förening menade den ingenting annat än tillmötesgående av de norska besvären. Men därjämte framkom ett nytt och högst viktigt skäl för en omarbetning av unionsdokumenten, nämligen G. L:s formellt tvetydiga beskaffenhet. Även »Den Constitutionelle» manade till samling kring kravet på en ny unionsakt, men i olikhet med »Statsborgeren» och Hielm ville den ej veta av något dröjsmål [6]) och däri hade den helt

[1]) Citerat efter Johansson sid. 207—208.
[2]) Se sid. 39 not. 3.
[3]) Se nedan.
[4]) N. II sid. 445—446.
[5]) N. III sid. 333.
[6]) Ibid. sid. 393—394.

visst den stora allmänheten med sig, om också denna allmänhet ej hade klart för sig nödvändigheten av en unionell revision utan mera hängde fast vid den gamla tron, att unionsvillkoren nog vore bra, men att deras uppfyllelse lämnade åtskilligt övrigt att önska.

Efter denna exposé av stämningarna inom folkets breda lager gäller det att något dröja vid de åsikter, som vore gängse på auktoritativt håll och de åtgärder, som därifrån vidtogos. Den norska regeringen var ju ej någon parlamentarisk ministär och kunde därföre ej a priori väntas ge något uttryck åt folkmeningarna. Icke desto mindre var detta verkligen fallet i rätt betydande grad. Den utvecklade ett ganska avsevärt nit i att för konungen framhålla de brister, varöver allmänheten beskärmade sig och detta även utan att ha erhållit någon påstötning från stortinget. Efter den resultatlösa adressen 1827 hade de båda följande ordinarie stortingen ej kunnat enas om någon positiv framställning i unionsfrågorna, om man undantager begäran om handelsflaggans frigivande 1833. Den saken hade sålunda regeringen för tillfället ej anledning att sysselsätta sig med. Däremot gav den sig in på en del andra ämnen, både sådana, som stortinget behandlat, och sådana, som där ej förekommit. Sålunda tillkommo den norska regeringens framställningar av d. 14 okt. 1834 angående diplomatiska ärendens behandling, av d. 8 juli s. å. om konsulers utnämning och av d. 21 juli 1835 om norska vapnets missbruk och antagande av ett unionsvapen. Allt detta betecknade en kraftig påstötning, som visst icke blev utan sina viktiga följder. Otvivelaktigt bestämde denna attack jämte de därpå följande förbättringarna i ej ringa grad nästa stortings resoluta uppträdande; isen var nu bruten och man hade lärt känna, att genom stillatigande kunde ingenting uppnås, medan däremot helt andra resultat vore att förvänta av ett energiskt tillvägagångssätt. Beträffande sakens formella sida stod regeringen helt och hållet på den gamla ståndpunkten, i det den ansåg samtliga från dess sida resta krav som konsekvenser av unionsfördraget, vilka följaktligen varken krävde särskilda undersökningar eller unionell behandling. Undantag gjordes allenast för unionsvapnet, vars bestämmande borde ske i sammansatt statsråd, men regeringens yttrande härom bär mera prägeln av ett schackdrag, beräknat att vinna konungen, än av en verklig övertygelse om en dylik anord-

nings behövlighet. Regeringen ville nämligen helst platt intet veta av några nya eller mera omfattande unionsbestämmelser, allt sådant var för den en styggelse. De mest utpräglade åsikterna i detta fall hade säkerligen Motzfeldt, som rent av räknade R. A. till förtjänst dess ofullständighet och dunkelhet.[1]) Så negativt stämda voro väl knappast de övriga, men att de ej gillade en unionell revision, betygar Holst uttryckligen. Han var nämligen enligt eget vittnesbörd den ende av annan åsikt. Denna uttrycker han på följande sätt: »Jeg har stedse været og er endnu af den Formening, at Foreningen imellem begge Riger ikke vil komme til at vile paa en fast og varig Grund, saalænge deres gjensidige Pligter og Rettigheder ikke nøiagtig ere bestemte».[2]) I överensstämmelse härmed föreslog Holst 1836, då en ny plan för norska flottan blivit utarbetad, tillsättande av en unionskommitté för att avge förslag om det gemensamma sjöförsvaret.[3]) Sålunda såg han revisionen ej ur ensidigt norsk synpunkt utan beaktade jämväl de uppgifter, som i unionens intresse borde tilläggas densamma. Däri stod han, som nämnt, långt framom ej blott sina regeringskolleger utan även den långt övervägande delen av norska folket. Hans yrkande 1836 har emellertid säkerligen ej varit utan inverkan på det slutliga resultatet.

Man kan sålunda ej finna annat än att tiden var väl skickad för ett samlat och beslutsamt uppträdande från den norska representationens sida. Från de föregående stortingen hade den ärvt en del unionella angelägenheter, folkmeningen hade givit sig tillkänna med städse stigande tydlighet och regeringen hade nyligen visat, att arbetet på en bättre tingens ordning ej var förgäves. Så kom det sig, att stortinget 1836 med kraft och målmedvetenhet tog itu med de unionella spörsmålen. Förut är redogjort för de två huvudförslagens olika karaktär och deras sammanjämkning i K. K:s betänkande.[4]) Genom den brådstörtade upplösningen[5]) avbröts det påbegynta värvet, men stortinget lämnade K. K:s opus som ett slags politiskt testamente

[1]) Motzfeldt sid. 23.
[2]) Holst sid. 236 not och ff.
[3]) Ibid. St. 1837 okt. sid. 145 och ff.
[4]) Se sid. 41—42.
[5]) Upplösningen framkallades bl. a. av konungens missnöje med stortingets unionella verksamhet. Se Hist. Saml. II sid. 179 och 185.

åt sin samtid genom att meddela detsamma åt pressen. Det blev härigenom vida bekant och diskuterat i bägge rikena. I Sverige fick det uppbära många hårda tillmälen; exempelvis betecknades det av »Svenska Minerva» (3 aug. 1836) som uppfyllt av »de löjligaste barnsligheter». Sådant bidrog emellertid snarast att ge det ökad auktoritet i Norge. Det urtima stortinget glömde ej heller bort saken utan stod färdigt att taga vid, där det förra slutat. Resultatet blev adressen av d. 24 jan. 1837 [1]), en i unionens historia synnerligen viktig handling, enär den blev den närmaste orsaken till det påföljande revisionsförsöket. Denna adress avviker i några avseenden från K. K:s utlåtande. För det första inskränkte man sig nu till de viktigaste klagopunkterna och lät exempelvis en sådan bagatell som ordningsnumret i konungens titel vara. Det var sålunda ej fråga längre om att dra fram alla tvisteämnen, utan man godtog i taktiskt syfte en begränsning. I överensstämmelse härmed ordades det ingenting om att tiden nu vore inne för en allmän revision, såsom K. K. hade gjort. Ja, man talade till och med ej längre om några brister i unionsfördraget utan endast om att principen i G. L. och R. A. dels vore »tilsidesat, deels endnu ikke kommet till Anvændelse». Det är därför högst troligt, att vad man nu helst av allt ville undgå, det var en allmän granskning av unionen. Dit peka också de försiktiga och svävande uttryck, vari slutet av adressen är avfattat. »Det norske Folk og dets Repræsentanter dølge ingenlunde for sig de Vanskeligheder, som staar i Veien for D. M:s Bestræbelser, sigtende til at faae ordnet disse vigtige Anliggender paa en saadan Maade, at begge de forenede Riger ogsaa heri erholde lige Deeltagelse, lige Rettigheder og lige Garantier. Stolende paa at D. K. M:s Kraft og Viisdom bedst vil vide att finde Midler til at overvinde hine Vanskeligheder, vover Storthinget ikke for Tiden at fremsætte noget Forslag om hvorledes disse Forhold muligen kunne ordnes paa en tilfredsstillende Maade. Med den Frimodighed, det skylder sin Konge og sit Fædreland, har Norges Storthing underdanigst henvendt sig til D. K. M. angaaende de her berørte for begge Riger, men især for Norge, vigtige Gjenstande. Ikke altid kunne Anskuelserne af Rigernes fælles og særskilte Interesser være lige hos de forskjællige Folk

[1]) N. III sid. 618—621.

og deres Repræsentanter. D. M. har det vanskelige Hverv, fra deres ophoiede Standpunkt at overskue Forholdene, veie Fordringerne og opretholde Ligevægten.» Härvid är framförallt att märka, att man uppgivit det förra påståendet, att vissa saker vore att betrakta som uteslutande norska angelägenheter. Nu erkände stortinget samtliga besvärspunkter vara av unionell natur, ehuru företrädesvis vidkommande Norge. Vad kunde väl vara orsaken härtill? Svårligen någon verklig meningsförändring, ty att stortinget nu skulle ansett titelfrågan och norska vapnets missbruk i Sverige som föreningsangelägenheter, må med skäl hållas för alldeles otroligt. Stortinget hade under hela sin tillvaro sannerligen ej givit något prov på iver för knytande av nya föreningsband. Ordalagen i adressen äro därför intet annat än ett trick för att dupera konungen: för att inge honom den föreställningen, att det verkligen var fråga om fordringar och motfordringar, ej blott om ensidiga anspråk och för att därigenom förmå honom att avstå från en mera omfattande revision. Denna list var emellertid alltför klumpig för att kunna medföra åsyftad verkan. Stortingets formella godkännande men reella förnekande av köpslåendets princip var ett tveeggat svärd, som lätt kuude vändas mot den, som rest detsamma. Så skedde också, i det stortingsadressen framkallade den unionella revision, som den just var avsedd att avvärja.

Stortingets adress väckte, så snart den blev bekant, livlig uppmärksamhet och kommenterades flitigt i pressen. Norska regeringen hade nu en fast utgångspunkt och den tövade ej heller att smida, medan järnet var varmt. Redan d. 14 febr. 1837 hade den sitt betänkande om adressen färdigt. [1]) Dettas största märkvärdighet ligger däri, att det i viktiga avseenden gav uttryck åt en annan uppfattning än den, som kom till synes i regeringens förut nämnda inlagor 1834—1835. Nu erkändes ej blott vissa angelägenheters unionella karaktär utan även behovet av ändringar i R. A. och grundlagarna för ändamålets vinnande. Och sådana kunde naturligtvis ej ske utan föregående undersökningar: följaktligen föreslogs kommittébehandling. Enligt regeringens mening borde två unionskommittéer tillsättas: en för de diplomatiska ärendena och en för örlogsflaggan. Denna åsiktsväxling från 1834 till 1837 blir emellertid lätt

[1]) N. III sid. 631—632.

begriplig, om man betänker förändringarna i rådgivarepersonalens sammansättning under denna tid. 1837 stod greve Wedel i spetsen för regeringen, en man, som sedan gammalt ivrigt åstundade styrka och fasthet hos föreningen och troligtvis också en närmare sammanslutning och som med sin personliga förmåga och auktoritet i viss mån behärskade de övriga. Föredragande var nu Vogt, vars tänkesätt på det närmaste överensstämde med Wedels [1]), och även i övrigt hade avsevärda förändringar timat inom den gamla regeringen. Emellertid var det säkerligen regeringens allvarliga avsikt att så vitt möjligt befordra en god utgång av stortingsadressen. Därom vittnar dess förslag om skilda kommittéer; lösningen av endera frågan skulle därigenom ej onödigt fördröjas eller äventyras. Likadan var säkerligen bevekelsegrunden, när den uttalade sig mot yrkandet om ändring av konungatiteln på norska handlingar, konungen hade nämligen redan förut bestämt avvisat detta och han borde ej i onödan irriteras.

Regeringens försiktiga uppträdande syntes likvisst till en början platt intet hjälpa och det såg till en början rent av ut, som om saken skulle avgöras, utan att regeringen lämnades tid att yttra sin mening. Adressen var daterad den 24 jan., men redan d. 2 febr. skrev konungen till Wedel, att han hade bestämt sitt svar på stortingsadressen [2]), vilket således hade skett utan att avvakta regeringens utlåtande. När detta senare ankom, togs det ej stort mer hänsyn därtill. I resolutionen av d. 21 febr. 1837 [3]) tog sig konungen för att ge regeringen en skrapa för att den dröjt för länge och förklarade därpå, att dess betänkande »forandrer ikke H. M:s Beslutning». Beskyllningen för långsamhet synes åtskilligt ogrundad, då 3 veckors betänketid väl ej kunde anses vara för mycket i en så viktig fråga, och än mer framträder det oberättigade i anklagelsen vid jämförelse med den senfärdighet, som konungen själv lät komma sig till last, när det gällde att ändgiltigt besluta om stortingsadressen. Saken var den, att Karl Johan var högst förtörnad över hela tillställningen. Han kunde ej lida, att man ville ändra det, som han ansåg som sitt storverk. Belysande härför är följande passus i resolutionen: »H. M. havde

[1]) N. III sid. 543 och 545.
[2]) Ibid. sid. 636.
[3]) Ibid. sid. 634—636.

ønsket, att de av Stortinget anförte Bemærkninger vare blevne fremsatte, forinden R. A. undertegnedes.» Hela resolutionen blev därför en föga maskerad skrapa åt stortinget. Punkt för punkt skärskådades dess yrkanden och utan att direkt avvisas, omtalades de i ordalag, som betecknade dem antingen som överflödiga eller löjliga. Något bestämt avgörande träffades nämligen icke nu, utan saken ställdes på framtiden. Emellertid förebådades slutresultatet i viss mån redan nu. Det hette nämligen, att konungen skulle fatta »den Resolution, som Hensyn til begge de forenede Rigers Rettigheder og Interesser maatte byde H. M. at fatte.» Längre fram yttrades, att »da Rettighederne erkjendtes lige, skede det under Vilkaar af lige Byrder.» Härmed angav Karl Johan tydligt nog sin ställning till stortingsadressen. Den kunde upptagas till behandling blott under den förutsättning, att Sveriges fordringar samtidigt prövades, sålunda ett nytt proklamerande av den köpslåendets princip, som han redan långt förut låtit framskymta, t. ex. i resolutionen av d. 7 augusti 1827 [1]). Blott i fråga om örlogsflaggan gåvo hans ord en smula mera hopp, i det han ålade norska regeringen att ytterligare förklara sig samt tillfogade, att han därefter möjligen skulle göra meddelande i ämnet till representationen.

Den 4 april s. å. avgav norska regeringen det infordrade utlåtandet, men därmed såg det också ut, som om alltsammans skulle stanna av. Konungen var uppenbarligen alltför ovilligt stämd för att göra något i brådrasket. Året 1837 gick, 1838 likaså och alltjämt väntade adressen och regeringens framställningar på avgörande. Under denna tid var emellertid konungen ej fri för påtryckningar. De norrmän, som på honom kunde utöva något inflytande, nämligen Wedel och Løwenskiold, upphörde ej att framhålla sitt lands intressen. Løwenskiold, som ju i egenskap av norsk statsminister i Stockholm hade mer tillfälle att inverka på konungen, synes ha haft mesta arbetet härvidlag. Vogt berättar, att konungen samma dag, som kommittén tillsattes, förärade Løwenskiold »en kostbar Gulddaase for den Møje, han havde havt med at faae ham til i denne Sag at fatte Beslutning». [2]) Detta hade visserligen ej varit någon lätt sak

[1]) Sid. 25, not. 3.

[2]) Vogt sid. 178. Det förtjänar anmärkas, att L. 1836 *avstyrkte* Holsts förslag om en ny sjöförsvarskommitté, men

och Løwenskiolds övertalningsförmåga ensam hade nog ej varit tillräcklig. Större faktorer än så gjorde sig nog gällande. Tiden efter 1836 utmärktes nämligen i de båda förenade rikena av betydande förändringar i folkstämningen. Den norska krisen 1836 avvecklades föryånande fort och efterträddes av ett lugn, som man icke sett maken till sedan förra hälften av 20-talet efter danska skuldens ordnande och innan 17-majstridens början. Frigivandet av handelsflaggan 1838 framkallade allmän glädje och tacksamhet i landet och när konungen så i slutet av samma år kom dit, möttes han av en oskrymtad tillgivenhet och begeistring, som på det högsta fägnade honom. Helt annorlunda såg det ut i Sverige. Där hade det länge fördolda missnöjet under årens lopp vuxit i styrka och nu 1838 givit sig dittills oanade uttryck. Redan visade sig riksdagens hotande spöke i fjärran och det drog upp till storm icke blott mot styrelsen i allmänhet, utan även mot konungen själv. Denne kunde ej undgå att beröras härav och i samma mån bliva mera böjd för att visa åtminstone något tillmötesgående mot vad han visste vara det norska folkets enhälliga önskan. Om någonsin rent dynastiska hänsyn, såsom det påståtts, gjort sig gällande i Karl Johans unionspolitik, borde det varit nu, men man behöver ej tillgripa detta antagande för att förklara svängningen i hans tänkesätt. Hans långa uppehåll i Norge 1838—39 fullbordade verket, hans syftemål var nu, har det sagts, att utjämna alla föregående misshälligheter. [1])

I norskt-svenskt statsråd d. 30 jan. 1839 kom svaret på stortingsadressen genom tillsättandet av den första unionskommittén. Visserligen nekade sig konungen ej nöjet att repetera den beska resolutionen från 1837, men därefter anfördes som motiv för kommitténs förordnande, att »H. M. attraaer saa meget som muligt at bringe de forenede Rigers gjensidige Rettigheder og Forpligtelser i indbyrdes Overensstemmelse» samt att »de hertil henhørende Gjenstande maa blive undersøgte og behandlede af sindige og oplyste Mænd, forinden H. M. i disse Henseender afgiver endelig naadigst Beslutning». I överensstämmelse härmed bestämde resolutionen, att kommittén skulle utarbeta »Betænkning og Forslag: 1) om de i

---

detta synes vara att tillskriva den då särdeles olägliga tidpunkten. St. 1837 I sid. 174—175.

[1]) Motzfeldt sid. 21.

Storthingets underdaanige Adress af 24 jan 1837 omhandlede Gjenstande, dog med Undtagelse af hvad den Kong. Titulatur i Documenter angaaer, i hvilken Henseende H. M. naadigst henholder sig til den under 26 okt. 1818 avgivne naadigste Resolution, 2) angaaende det Forhold, i hvilket ethvert af de forenede Riger skal deeltage i Udredelsen af Rigernes diplomatiske og Consulat- samt andre fælles Udgifter, 3) betræffende det Forhold og den Maade, paa hvilken ethvert af de forenede Riger skal medvirke til det fælles Forsvar». Sålunda hade principen om samtidig behandling av båda parternas anspråk segrat. Om punkt 1) i kommitténs uppdrag inneslöt kärnan av de norska önskemålen, så omfattade 2) och 3) just de krav, som rests från svenskt håll. Frånsett detta, avvek resolutionen även i andra avseenden från det norska programmet. Den upptog sålunda ej det av norska regeringen föreslagna arrangemanget med flera kommittéer, hvilket åsyftade att hålla de olika spörsmålen i sär och ej göra det enas lösning beroende av det andras. Detta var nättopp motsatsen till konungens avsikt. Ej heller följde han regeringens maning att omedelbart, utan kommittébehandling, besluta i vapenfrågan, vilket han redan 1835 hade ställt i utsikt. Med avseende på kommitténs arbetssätt föreskrev resolutionen, att de båda ordförandena växelvis skulle presidera en vecka i sänder och att den till åren äldste av dem skulle begynna.

Den högsta vikt låg naturligtvis på valet av ledamöter, vilket ej skedde nu, det bestämdes i stället, att de skulle utses i vederbörligt statsråd, för Norges vidkommande efter förslag af finansdepartementet. D. 22 mars 1839 förekom saken i norskt statsråd, då departementet föreslog Motzfeldt och Riddervold men i övrigt anhöll om anstånd, till dess konungen tillkännagivit, huruvida vid utseendet av de övriga, vilka enligt departementets tanke borde vara en lant- och en sjöofficer, hänsyn borde tagas till deras grad. [1]) Konungen utnämnde emellertid omedelbart alla de norska ledamöterna och valde just de högstkommenderande inom hären och flottan. Den norska uppsättningen kom sålunda att bestå af förra statsrådet P. Motzfeldt, generallöjtnant Carl Mansbach, kontreamiral J. N. Müller och prosten Hans Riddervold. Ordförande var

[1]) Vogt sid. 178.

Motzfeldt, som 1837 tagit avsked från sin statsrådstjänst efter att ända sedan föreningens början ha tillhört regeringen. Under denna långa offentliga verksamhet hade han gjort sig allmänt aktad för sin duglighet och självständighet. Denna senare egenskap gjorde honom till slut mindre väl anskriven hos Karl Johan, vilket vållade hans avskedstagande [1]). Hans inkallande i kommittén var i sin mån ett vittnesbörd om konungens försonliga sinnesstämning. Redan förut hade han tagit verksam del i en unionskommitté, nämligen mellanrikskommittén 1825 och därvid liksom vid andra tillfällen lagt i dagen sin aversion mot nya eller vidgade unionsbestämmelser [2]). Denna åsikt kunde i viss mån göra honom mindre skickad för det nya uppdraget, men å andra sidan fäste möjligen nättopp den konungens uppmärksamhet på honom. Ett annat hinder låg i hans tilltagande sjuklighet, vilken jämte de ändrade riktlinjerna för kommitténs verksamhet rätt snart förmådde honom att draga sig tillbaka. Generallöjtnant Carl Mansbach var däremot ingen det offentliga livets man i egentlig bemärkelse. Han hade till stor del gjort sin karriär vid hovet och därunder vunnit konungens bevågenhet. Redbar och försiktig synes han ha varit men knappast utrustad med någon mera framstående duglighet. Hans hovmannabana och utländska börd gjorde honom nog i norrmännens ögon mindre skickad för det nya värvet, medan å andra sidan hans opartiskhet och sansade uppträdande kvalificerade honom därför och väl utgjorde den egentliga grunden till att han ensam av de nu utnämnda ledamöterna höll ut hela kommitténs verksamhetstid. Kontreamiral Müller var en utom den egentliga fack- och umgängeskretsen likaså okänd man. Efter hans upphöjelse 1836 till högste befälhavare för marinen minskades det anseende, han dittills åtnjutit, vilket ansågs bero på bristande uppriktighet och en långt driven snålhet [3]). Hans begåvning var erkänd, man han ansågs sakna egentlig bildning; »han taler udmærket, klart og bestemt, men han kan ikke nedskrive to sammenhængende Linier» [4]): allt som allt en något tvivelaktig kompetens för medlemskap av U. K. Utan jäm-

[1]) Motzfeldt sid. 18.
[2]) ibid. sid. 17.
[3]) Historiske Samlinger II sid. 153.
[4]) Ibid.

förelse märkligare var den siste i ordningen av de norska ledamöterna, prosten och stortingsledamoten Hans Riddervold. Alltsedan 1827 tillhörande stortinget hade han där ända från början intagit en bemärkt ställning, vilken med åren ingalunda försvagats, tvärtom. Sin plats fann han från början hos den på en gång fasta och moderata ämbetsmannaoppositionen, där han städse räknades till stöttepinnarna. Hans förmåga och insikter voro oomtvistade och folkgunst hade i rikt mått kommit honom till del. Ur alla synpunkter var därför hans val att betrakta som lyckosamt.

Med de svenska ledamöternas utseende dröjde det ända till den 19 juli. Ordförande blev greve Carl de Geer, välkänd från en lång och hedrande offentlig verksamhet, som tillvunnit honom allas aktning. Som lantmarskalk vid tvenne riksdagar hade han haft rika tillfällen att lägga i dagen sin oväld och sitt lugn, egenskaper, vilka kunde komma väl till pass i kommittén. Men å andra sidan saknade de Geer nästan allt intresse för det honom nu ålagda värvet, vilket han betraktade som en odräglig börda, som han snarast möjligt ville bliva kvitt. Att representera den lantmilitära sakkunskapen utsågs generallöjtn. frih. Bror Cederström, som gjort en vacker militärisk karriär, därunder han även deltagit i norska fälttåget 1814, men föga framträtt i det politiska livet. Detsamma var förhållandet med kontreamiralen O. G. Nordensköld, en rättskaffens och intresserad man men med väl ensidiga åsikter för att i längden kunna passa inom en kompromissinstitution sådan som U. K. Biskop C. I. Heurlin [3]) är alltför bekant för att här behöva närmare omtalas. Hans inval innebar ett betydande krafttillskott, på samma gång han säkerligen bland alla medlemmarna var den smidigaste och förslagnaste.

Den sålunda sammansatta kommittén var helt visst i åtskilliga avseenden tillkommen i rätta ögonblicket. Den upphetsade stämningen mellan nationerna hade lagt sig och efterträtts av ett lugnt och nyktert betraktelsesätt. Därmed var den naturliga och ovillkorliga förutsättningen given för att ett revisionsarbete skulle kunna bära någon frukt.

[3]) Hans Järta synes även ha varit påtänkt, att döma därav, att A. B. kort förut riktigt utpekade de svenska ledamöterna, med undantag av Heurlin, i vars ställe det placerade Järta.

I samma mån man ej längre stirrade sig blind på de egna kraven och ej heller gjorde sig överdrivna och falska föreställningar om grannens oginhet, öppnades möjlighet att komma till samförstånd. Karl Johan hade av ovan antydda grunder kommit fram till mera förståelse av de norska synpunkterna och ville ej längre stå hindrande i vägen för en revision, om ock av mycket begränsade dimensioner. I U. K:s förhandlingsprogram voro båda rikenas väsentligaste fordringar medtagna, och om detta på sina håll kunde väcka missnöje, borde man däremot av de mera sansade förvänta, att de skänkte denna politik sitt fulla erkännande. Den yttre politiska situationen var lugnare, än den varit på länge, och intet störande avbrott syntes vara att befara. I ro kunde de förenade rikena göra upp sina mellanhavanden.

Allt detta kunde synas nog så lovande, men vända vi oss nu till det faktiska mottagande, U. K. rönte, blir bilden i någon mån en annan. De norska tidningarnas reflektioner omedelbart efter resolutionen av d. 30 jan. uttryckte visserligen belåtenhet, såsom man kunde vänta; dock kunde »Den Constitutionelle» ej underlåta att göra en liten erinran mot att vapenfrågan ej avgjordes genast.[1]) Annorlunda blev det, sedan de norska ledamöterna blivit utnämnda. »Morgenbladet» för d. 25 mars 1839 innehöll med anledning härav en kritik, om ock i hovsamma ordalag; endast med Riddervold förklarade man sig fullt tillfredsställd. En insändare i samma blad för d. 23 april s. å. yttrade sig långt skarpare. Enligt hans övertygelse saknade flera av de norska kommitterade nationens förtroende och voro utan politisk betydelse. »Lad der ved Siden af vore Nordmænd komme fire af hvad Sverrig har af meest udmærkede — og dette have vi Grund til at antage der vil — saa skulle vi faae at see hvor det peger hen. Vi ere da værre farne, end vi nogensinde have været, thi hvad der da bliver besluttet, faaer et Slags konstitutionellt Præg». Att Mansbach och Müller varken nu eller senare voro populära och att de framförallt i oppositionspartiets ögon voro fullkomligt otjänliga att tillvarataga Norges intressen, är otvivelaktigt. Det norska medlemsvalet var därför ödesdigert; nationen var ej belåten

[1]) »D. Const.» d. 4 febr. 1839.

med sin representation i U. K. och blev böjd att betrakta hela institutionen med misstro.

Så småningom började man även vända sin uppmärksamhet till U. K:s arbetsprogram och fann däri åtskilliga anledningar till klander. Stortinget 1839, som fick sig den kungl. resolutionen meddelad, överlämnade densamma åt K. K. I sitt betänkande [1]) anmärkte den först, att alla önskemålen i stortingsadressen ej blivit vederbörligen beaktade, i det att titulaturfrågan ej lämnats till U. K:s behandling. Någon åtgärd till rättelse ansåg den emellertid ej behövlig, enär den förmodade, att U. K. »under Udførelsen af det samme overdragne Hverv, ikke vil undlade at henvende sin Opmærksomhed paa enhver Gjenstand, som dermed maatte staae i saadan Forbindelse, att dens Behandling i Forening med Comiténs øvrige Overlægninger maatte ansees hensigtsmæssig og at Comitén i fornødent Fald underdanigst vil andrage paa de Modificationer i den samme givne Bemyndigelse, som for Øiemedet findes gavnlige.» Av detta skulle möjligtvis den slutsatsen kunna dragas, att stortinget nu var böjt för en allmän revision, vilken det förut sökt att undvika. Så var emellertid ej fallet. I fortsättningen framhöll K. K., att punkt 2) i U. K:s uppdrag kunde missförstås, då det kunde synas, »som om Comitén indskrænkedes till kun at afgive Betænkning om Forholdet, i hvilket ethvert af Rigerne bør deeltage i de omhandlede fælleds Udgifter og at det maatte betragtes forudsat som bestemt givet, at begge Rigers diplomatiske og Consulatudgifter altid og nødvendigviis skulle føres og bestyres under eet.» Angående punkt 3) hade K. K. ingenting att invända emot att det öfvervägdes, »om og hvorvidt og paa hvad Maade der, overeensstemmende med begge de forenede Rigers Grundlove og med Foreningsactens Grundprincip, lader sig etablere faste Regler for det Forhold og den Maade, paa hvilket ethvert af de forenede Riger bør medvirke till det fælleds Forsvar». Det är väl värt att lägga märke till dessa uttalanden, som ej rönte någon motsägelse inom stortinget. Genom den skisserade lösningen av punkt 2) skulle de gemensamma kassorna försvinna, vilket kunde medföra mycket vittgående konsekvenser. Beträffande tredje punkten inskärptes det uttryckligen, utt undersökningen skulle gälla, i vad mån fasta

[1]) St. 1839 VII a sid. 23—37.

bestämmelser för det gemensamma försvaret kunde realiseras inom ramen af grundlagsstadgandena, och då såsom envar visste, G. L. härutinnan uppdrog mycket snäva gränser, var medgivandet ej mycket värt. U. K:s uppgift fattades helt enkelt så: bevarandet av status quo i de fall, där man ej kunde lossa på föreningsbanden. Det var en större åtskillnad, ej närmare sammanslutning, som för 1839 års storting hägrade som resultatet av U. K:s verksamhet.

An tydligare formulerades dessa meningar i pressen, särskilt av »Den Constitutionelle», sålunda det organ, som stod närmast regeringen och som skulle vara ett språkrör för den moderata ämbetsmannaklassen. Redan vid U. K:s tillsättande förordade den (4 febr.), att frågan om åtskillnad inom konsulatväsendet skulle tas under omprövning, alltså samma tanke, som stortingets K. K. senare framkastade. D. 23 juli s. å. skrev den i en replik till D. A. följande: »— — Emellertid är man Allehanda tack skyldig för den öppenhet, hvarmed hon ånyo framställer det utan tvifvel af många individer i brödrariket hysta hoppet om en närmare förening med Norge. Detta hopp torde väl genom U. K:s tillsättande hafva vunnit ökad styrka, men säkert skall man från norsk sida icke så misskänna sitt lands intresse, att man går in på en närmare organisk förening mellan rikena än den, som följer af unionens väsen i dess nuvarande skick. Desslikes må man icke förlora ur sikte, att, enär jämlikhet mellan rikena är unionens grundval, den egentliga afsikten med ifrågavarande komité är att verka fullständig tillämpning af denna sak, på hvilken i verkligheten hitintills varit fäst alltför litet afseende».[1]) Vad »Den Constitutionelle» här kallar »den egentliga afsikten» med U. K:s förordnande, poängteras ytterligare av en insändare i »Morgenbladet» för d. 4 okt. Det heter där, att norrmännen väntade av U. K., »at den hurtigt og sikkert vil berede de Grundsætninger, hvorefter Norge skal kunne vente at komme i Besiddelse af de unionelle Rettigheder, det som sideordnet Stat i Unionen er berettiget till at fordre. — — For sin egen Æres Skyld kan Sverrig ikke fordre, at vi skulde tilkjøbe os disse Rettigheder ved nye Forpligtelser. Skulde saadan Fordring mod Formodning fremkomme, saa vil vel ingen Komité, under hvilken som helst Benævnelse kunne raade Bød paa Sagen; da maa Norge,

[1]) Citatet är hämtat från D. A. d. 3 aug. 1839.

ad Lovens Vei, ved den Storthinget givne Magt, skaffe sig de Rettigheder, som Ingen retligen kan nægte det». Detta var ord och inga visor och uttryckte helt visst den i Norge allmännast rådande stämningen. U. K. skulle fortast möjligt tillmötesgå de i stortingets adress framburna kraven och gärna andra norska önskemål dessutom, men blankt nonchalera det övriga av sitt uppdrag, försåvitt även Sverige kunde framställa fordringar. Anmärkningsvärt är det tillspetsade slutet av det citerade stycket, vilket visar, att man alltjämt höll fast vid den gamla föreställningen, att de norska klagomålen och deras uppfyllelse blott rörde Norge och omedelbart härflöte av unionsfördraget. Ur sådana synpunkter var U. K. strängt taget överflödig, men i den mån den hastigt kunde medföra en ensidigt norsk lösning, hälsades den med tillfredsställelse; varom icke, var den av ondo. I realiteten torde ej heller den något avvikande formella ståndpunkt, som »Morgenbladet» intog, ha haft någon djupare innebörd. Detta organ menade nämligen, att U. K:s uppdrag borde omfattat granskning av hela R. A. Härom yttrade det (4 febr.) följande: »Der gives imidlertid flere Gjenstande, hvori R. A. tiltrænger nærmere Bestemmelser, ligesom der ogsaa endnu bestaae nogle Bud i Sveriges R. F., saasom om Kongens Ophold udenfor Riget, der efter Rigernes Forening burde modificeres. Det vilde have været gott, om den nu anordnede Komité ikke var bleven indskrænket til blot de Punkter, som Storthingets Adress omhandler, men var bleven overdraget en fuldstændig Revision af R. A.» Detta är efter all sannolikhet ingenting annat än ett uttryck för den förut skisserade åskådning, som i Hielm hade sin förnämste målsman, enligt vilken R. A. i åtskilliga avseenden behövde suppleras just för att trygga Norges rätt och intressen. Av senare uttalanden framgår också, att »Morgenbladet» ställde sig i hög grad avvisande till de svenska kraven. Ensidigt och misstroget, som det norska folket hade vant sig att betrakta unionella angelägenheter över huvud taget, blickade det också på U. K. Missnöjet riktade sig till en början på personvalet, men vände sig snart mot saken, d. v. s. mot U. K:s i resolutionen bestämda arbetsuppgift. Därtill bidrogo förvisso i icke ringa mån de omdömen om kommittén, som läto höra sig i Sverige.

I en artikel om U. K., närmast med anledning av »Morgenbladets» reflektioner vid de norska ledamöternas

utnämning yttrade sig D. A. på följande sätt: »För vår del anse vi den utan jämförelse vara viktigare för Sverige och Föreningen i allmänhet och vi förmoda därför, att de tvistepunkter, som röra flaggan eller därmed beslägtade symboler, utan motsägelse medgifvas af Sveriges fullmägtige, för att de i de materiellt vigtiga frågorna med styrka må kunna göra gemensamhets- och likhetsprincipen gällande. Högst olyckligt skulle det i sanning vara, om det sista skulle glömmas för det första och om någon som helst fåfänga från svensk sida genom att göra någon slags fordring på en till intet gagnande superioritet, skulle söndra komitén.» Uttalandet är symptomatiskt för de kretsar inom Sverige, vilka ännu hyste intresse för de norska angelägenheterna. Det var i D. A., som J. Johansson efter »Nya Argus'» upphörande fått tillfälle att ytterligare utveckla sina idéer om ett nytt föreningsfördrag. Denna tidning hade under den norska krisen intagit en förmedlande ställning mellan A. B. på ena sidan och de ministeriella organen på den andra, den hade med allvar och iver kämpat för en revision i båda sidornas intresse och den hälsade U. K. med glädje såsom ett steg till detta önskemåls förverkligande. Nättopp denna opartiskhet framkallade, såsom anfört, skarpa protester i de norska tidningarna och bidrog att å norsk sida alstra misstillit till U. K. och dess arbete. Detta ensidiga betraktelsesätt verkade helt naturligt i sin tur kylande på de förhoppningar, varmed man i D. A. närstående kretsar till en början mötte U. K. Vida betydelsefullare var dock den brist på intresse, som flertalet i Sverige visade U. K. Varken A. B. eller Svenska Minerva tog någon egentlig notis om dess tillkomst. Det förra förklarade vid ett senare tillfälle (2 okt. 1841), att det aldrig ansett U. K. som annat än »ett dödfödt foster» och ej heller Minerva synes ägnat den stort mer sympati eller uppmärksamhet. Den stundande riksdagen och den i högsta grad tillspetsade politiska situationen undanskymde snart sagt allting annat. De liberala hade visserligen kvar sin gamla förkärlek för den norska konstitutionen, och under detta år utfärdades t. o. m. instruktioner för vissa riksdagsmän, vari arbetet för det svenska representationssättets ändrande till likhet med det norska föreskrevs.[1]) Richert och C. H. Anckarsvärd besökte Kristiania 1839 och blevo

[1]) Sv. Minerva d. 10 dec. 1839.

föremål för en allmän och smickrande uppmärksamhet. Bakom detta låg helt visst önskan om framtida sammansmältning, men man kände sig också övertygad om att detta var enda rätta vägen, medan däremot den av Johansson förordade taktiken ansågs förkastlig. A. B. hade långt förut antytt detta,[1]) och G. H. T. slutade vid denna tid en artikel, som rekommenderade det norska representationssättet till införande i Sverige, med följande anmärkning: »Hittills kunde fältropet: En Kung, ett Folk, ett Land endast anses som ett tomt ljud, en from suck.» Nu skulle det bliva annorlunda, i den mån norska institutioner och norsk samhällsanda överflyttades till Sverige, men för en sådan åskådning tedde sig U. K. som en överflödig eller rent av hindersam apparat. Den uppmärksamhet, som den till äventyrs i begynnelsen väckte, slocknade snart. Härtill bidrog U. K. själv på ett avgörande sätt genom överenskommelse, att dess förhandlingar och beslut skulle hållas strängt hemliga. Om denna åtgärds följder blir det senare tillfälle att närmare orda. Här må blott framhållas, att detta haft mindre att betyda, därest ej det allmänna intresset varit så fångat av den politiska konflikten, att intet fanns till övers för de unionella spörsmålen. Nu däremot, när U. K. ej själv på något sätt gjorde sig påmint, glömde man snart nära nog bort dess existens. Men det var olyckligt, att U. K. sålunda stängde sig inne, avskild från livet och meningarna därutanför, vilka kunnat utöva en nyttig inverkan på dess arbete och därigenom möjliggöra ett resultat.

I resolutionen d. 30 jan. 1839 var det bestämt, att U. K. skulle börja sitt arbete d. 1 aug. s. å., vilket i norskt statsråd d. 21 juni ändrades till d. 15 sept. Första sammanträdet kom emellertid att äga rum först d. 18 sept., vilket angives bero på »tillfälliga omständigheter».[2]) Hindret synes ha bestått däri, att U. K. till en början var husvill och först efter något dröjsmål fick tillåtelse att använda riddarhusdirektionens sessionsrum.[3]) De utsedda ledamöterna möttes med de bästa föresatser, om också ej alltid med full uppriktighet. Sålunda var de Geer beslöten att i det längsta misstro norrmännens avsikter, oaktat han person-

[1]) A. B. d. 6 dec. 1833.
[2]) Handl. II sid. 36.
[3]) De Geer i brev d. 17 sept.

ligen fick ett odelat angenämt intryck av dem.[1]) Någon föreställning om vidden av det arbete, som väntade, fanns tydligen ej, eftersom man på sina håll tänkte sig möjligheten, att det hela skulle vara expedierat till slutet av okt., alltså på föga över 1 månads tid.[2]) Man tänkte sig kunna forcera arbetet och hålla sammanträde varje dag, vilket verkligen i början iakttogs ganska ordentligt, men ej i längden gick att upprätthålla. Skulden till långsamheten lägger de Geer på norrmännen, vilka enligt hans påstående avsiktligt förhalade tiden.[3]) Detta förefaller förvånansvärt men blir begripligt, om man får taga för gott, vad de Geer uppger i allmänhet vara drivfjädern för ledamöternas ståndpunkt. Han skriver: »Om vi väl vore öfver denna fråga (försvarsfrågan), så tror jag, att de andra skola gå fortare, ty där behöfvas inga calculer, utan där är endast opinionen, som gör beslutet och jag förmodar, att där blifva vi 4 mot 4.»[4]) Således skulle förutfattade meningar i stället för opartiska och omsorgsfulla undersökningar göra utslaget! Skulle de norska kraven avfärdas så enkelt, är det ju ej underligt, att norrmännen drogo ut på tiden genom att på ett mera ingående sätt motivera sina åsikter, för att motståndarne möjligen skulle övertygas. Det anförda förklarar också, hur man kunde vänta sig ett så snart slut på arbetet, men ger tillika uttryck åt ett något lättvindigt och bornerat sätt att se saken. Vid sitt första sammanträde[5]) beslöt kommittén, att protokoll skulle föras på båda språken samt att blott resultaten av överläggningarna däri skulle införas. Förmodligen träffade man också redan nu den nyss omnämnda överenskommelsen, att förhandlingarne ej skulle få befordras till tryckning, av det uppgivna skäl, att de jämväl rörde norska angelägenheter, vilka ej hörde under T. F:s bestämmelser. Vidare stadgades, att vid lika delade meningar bådadera skulle intagas i betänkandet. Därmed voro de förberedande formaliteterna undanstökade och U. K. kunde taga i tu med sina vanskliga uppgifter.

[1]) De Geer i brev d. 20 sept.
[2]) D:o d. 17 sept.
[3]) D:o d. 15 okt.
[4]) D:o d. 24 sept.
[5]) Prot. n:o 1.

Kommitténs första period sept. 1839—maj 1840.

Ingen av de till U. K. överlämnade tvistepunkterna hade så gamla anor och hade så ideligen gjort sig påmind som »flaggfrågan». Strängt taget hade U. K. endast med örlogsflaggan att skaffa, enär blott den var omnämnd i stortingsadressen, men som U. K. snart började syssla även med handelsflaggan, torde det ej vara ur vägen att här i sin helhet dröja vid flaggsakens antecedentia. Flaggfrågan var äldre än unionen själv; redan under stillståndsförhandlingarna i Moss yttrades från norskt håll, att man nödvändigt måste ha en egen flagga.[1]) Denna tidiga iver får väl ses mot bakgrunden av instruktionen för Essen av den 13 februari 1814, i vars 6 § det hette: »— — Den blå och gula flaggan, som från uråldriga tider tillhört konungarikena Norrige och Sverige, upphissas i stället för den Danska.»[2]) Som ett av föreningen betingat tillägg antogs därför G. L. § 111, berörande såväl örlogs- som handelsflaggans karaktär. Däremot yrkade Møller, att bestämmelsen om örlogsflaggan borde utgå, »thi Norges Storthing kan nok ei bestemme Sverrigs Ørlogsflag; i alle Tilfælde henhøre Bestemmelserne om Rigernes fælleds Anliggender til Forenings-Acten, hvilket ei maa tabes af Sigte.»[3]) Detta förslag samlade ett 30-tal röster och en än starkare minoritet — 36 — biträdde Nansens mening, att Norge skulle ha egen örlogsflagga, utom då dess krigsskepp opererade tillsamman med de svenska, då en unionsflagga skulle nyttjas. Paragrafen var föreslagen av redaktionskommittén; dess formulering får å ena sidan tillskrivas önskan om garanti för en egen handelsflagg, då man väl visste, att svenskarna önskade gemensam, å andra sidan strävan att lätta dess antagande av kommissarierna genom att uttryckligen acceptera principen om gemensam örlogsflagg. På så sätt tillkom den oformliga andra punkten av § 111, en bestämmelse, som för att leda till ett förnuftigt resultat

[1]) Skjöldebrands memoarer V, sid. 208.
[2]) N. Bidrag 1812—16, sid. 27.
[3]) St. 1814, sid. 475.

måste kompletteras med ett liknande arrangemang å svensk sida. Kommissarierna antogo paragrafen blott med tvekan, under påpekande bl. a. av att saken ej hörde till grundlagen utan till konungens maktsfär. [1]) Det är föga troligt, att någon tänkte bestrida detta i fråga om örlogsflaggan. Den ansågs höra till det gemensamma försvaret och man framställde ej heller till konungen någon önskan om dess beskaffenhet. Det är ej fullt klart, huruvida man under uttrycket »Unionsflag» tänkt sig en enda gemensam flagga eller två särskilda med unionstecken. Det förra synes vara det mest troliga; biskop Sørensens åstundan synes åtminstone gå i den riktningen, då han yttrar: »Et nyt Unionsflag fra begge Rigernes Krigsskibe forkynde deres fælleds Forsvar.» [2]) Konungen kunde sålunda förordna om unionsflaggan, på sätt honom gott syntes. Detta skedde i sammansatt statsråd den 7 mars 1815. Det synes ej ens ha blivit ifrågasatt att anordna skilda örlogsflaggor med unionstecken, utan det ansågs klart, att örlogsflaggan skulle vara en och densamma. Men i övrigt voro meningarna mycket delade. Kommissarierna hade i sina anmärkningar till § 111 förklarat det vara konungens mening »att göra en ändring uti Kungl. Svenska flaggan för att utmärka de bägge sjelfständiga Rikenas förening.» [3]) Ett annat tillvägagångssätt föreslogs av general Puke, han ville nämligen ha en unionsflagga, »der ikke skulde kunne paastaaes att være fortrinsvis enten svensk eller norsk, men som maatte findes at være skabt fra nyt fra en ny Tingenes Orden.» [4]) Detta ogillades allmänt av de svenska statsråden, vilka så litet som möjligt ville ändra den gamla svenska flaggan och konungen biträdde deras mening. Bland norrmännen anslöt sig åtminstone Motzfeldt till Pukes idé. [5]) Därmed var det givet, att flaggans grundkaraktär skulle bli svensk, blott att den försågs med ett slags unionstecken, innehållande Norges färger. Men nu uppstod det strid om vilka färger som rätteligen vore norska. Om den saken svävade man i mycken ovisshet, och rätt skiftande meningar hade

[1]) N. D. overord. St. sid. 245.
[2]) St. 1814 sid. 477.
[3]) N. D. overord. St. sid. 245.
[4]) Citatet hämtat från Vogt, sid. 49—50.
[5]) Prot. n:o 44.

låtit höra sig på stortinget vid debatten om handelsflaggan. Kuriöst nog skall ett svenskt statsråd ha föreslagit, att de senare som norska erkända färgerna rött, vitt och blått skulle bilda unionstecknet, men detta på norska statsministern Ankers bedrivande förkastats och i stället endast rött och vitt kommit att ingå däri.[1]) Motståndet från norsk sida synes ha berott därpå, att det var lättare att anordna en lika fördelad unionsflagga med ett färre antal färger,[2]) men det är ju också tänkbart, att aversion för den blåa färgen — Sveriges färg — spelat in.

Marsresolutionen, som skänkte Norge en örlogsflagga, där 1/4 upptogs av vad som skulle föreställa de norska färgerna, var, liksom så många andra regeringshandlingar under Karl Johans tid, ej tillkommen i laglig ordning, enär den norska regeringens betänkande ej inhämtats. Den nya flaggan rönte ett mindre gynnsamt mottagande. En av regeringens egna tjänstemän, dåvarande expeditionssekreteraren J. H. Vogt, lät förleda sig ända därhän att i »Rigstidenden» kritisera den nyvordna unionsflaggan, ett tilltag, som för flera år framåt berövade honom konungens gunst.[3]) Men någon officiell klagan blev ej av. Man hade ju bundit sig till unionell örlogsflagg och utan vidare ansett dess bestämmande tillhöra konungen. Att nu göra påstötningar om ändring var olämpligt, isynnerhet som enighet ej rådde om vilka färger som egentligen vore norska. Tiden måste först i detta avseende bringa klarhet, innan spörsmålet om ändring i unionsflaggan kunde bliva aktuellt. F. ö. riktades intresset huvudsakligen på den egna handelsflaggan som symbol för landets suveränitet i inre hänseende; däremot bekymrade man sig till en början mindre om Norges ställning utåt och den uppfattning, utlandet bildade sig om unionen.

Beträffande handelsflaggan gick stortinget helt annorlunda till väga: det tog nämligen saken i sin egen hand som ett lagstadgande. Redan före antagandet av § 111 hade Lundh framkommit med förslag om ny flagga för Norge.[4]) Liknande yrkande gjorde sedan Sørenssen, som fann den provisoriska flaggan vara alltför lik den danska.[5])

---

[1]) Prot. n:o 40, bil.
[2]) Prot. n:o 44.
[3]) Holst, sid. 75.
[4]) St. 1814, sid. 375.
[5]) Ibid. sid. 477.

Av motsatt mening var Moller, som i den historiska kontinuitetens intresse önskade så liten förändring som möjligt och även Koren synes ha hyllat samma åsikt. [1]) Den nedsatta kommittén föreslog en ny flagga med färgerna vitt och grönt men lät tillika ej otydligt förstå, att den ingalunda kände sig säker på att ha träffat de rätta. [2]) Odelstinget, dit frågan hänvisades i egenskap av »Lovforslag», fattade därpå det beslut, att den dåvarande handelsflaggan skulle användas »indtil næste ordentlige Storthing anderledes bestemmer.» [3]) Detta var sålunda ett provisorium och ej alls ett godkännande av de dåvarande färgerna, om vilkas lämplighet meningsskiljaktighet alltjämt rådde. Trots den tillfälliga prägel, som vidlådde beslutet, överlämnades det till kungl. sanktion, alldeles i de uttryck och former, som brukades vid tillkomsten av lagar. Sanktion följde också den 12 januari 1815, om också ej i fullt grundlagsenlig ordning, i det den meddelades först efter stortingets slut. I alla fall godkände konungen därigenom de facto stortingets tillvägagångssätt att behandla bestämmandet av handelsflaggan som en vanlig lagfråga.

Kommissarierna hade i sina invändningar emot projektet om egen norsk handelsflagga främst betonat de svårigheter, som hotade från Barbareskstaterna. Deras medgivande gavs blott under förutsättning, att Norge ville åtaga sig kostnaderna för en traktat med sjörövarna. Här var stortinget i ett brydsamt läge. Det hade att välja mellan att uppgiva den egna flaggan, som nyss genom G. L. tillförsäkrats Norge och att ålägga landet utgifter, som det svårligen kunde bära. Båda vägarna voro lika förhatliga och så blev det ingen annan råd än att också här nöja sig med ett tillfälligt arrangemang. Väl höjdes röster för att man i detta fall ej skulle låta penningsynpunkten vara den avgörande, men flertalet ansåg detta för vågsamt. Ett anmärkningsvärt kompromissförslag framlades av Koren, nämligen att Norge med bibehållande av sin egen flagga skulle ha »Ret til, naar og saa ofte det finder for godt, til Sikkerhed for Barbarerne, at bruge et for begge Rigerne oprettende fælles scandinavisk Flag.» [4]) Detta var

[1]) St. 1814 sid. 475 och 567.
[2]) Ibid. sid. 705—706.
[3]) Ibid. sid. 873.
[4]) Ibid. sid. 567.

tydligen ej avsett som ett provisorium utom försåvitt faran från barbareskerna upphörde. Kommittén hävdade däremot, att nu ingen fast bestämmelse kunde träffas om den egna flaggans bruk på avlägsnare farvatten, ad interim, till dess konungen »truffet det fornødne Arrangement med de barbariske Magter», kunde *den svenska flaggan* där användas.[1]) Stortinget beslöt i överensstämmelse därmed att i en adress till konungen frambära denna önskan. Man ville ej veta av någon unionell handelsflagga, vilken enligt Korens yrkande skulle få en långvarig livstid, så vitt man då kunde döma. Bättre då att för en, som man trodde, högst kort tidrymd använda den svenska flaggan.

Stortinget 1815 var sålunda förpliktat att gripa sig an med saken och intresset för densamma hade visserligen ej minskats. Ovissheten om vad som borde göras, var alltjämt lika stor, om ej större. Känslan av den finansiella vanmakten var så levande, att åtskilliga nu voro böjda för att acceptera den unionella handelsflaggan. Ett sådant förslag inlämnades av Niels Aall, upptagande gult, blått och vitt som unionella.[2]) Nationalflaggan hade emellertid också sina förespråkare: Bogvald föreslog nämligen bibehållande av de dåvarande färgerna men med ändrad anordning, flaggan skulle vara delad i tre horisontala fält, av vilka det mellersta skulle vara vitt och jämväl innehålla det norska lejonet, de övriga röda.[3]) Kommittén fann sig med ledsnad nödgad att avstyrka detta på grund av de befarade stora kostnaderna. Dessa trodde den skulle bli drägliga genom antagande av en gemensam handelsflagga. Aalls utkast ville den dock ej tillstyrka, då norrmännen säkerligen ogärna skulle släppa den röda färgen, änskönt somliga betraktade den som blott härrörande från förbindelsen med Danmark. Lämpligare vore överensstämmelse med örlogsflaggan, dock med iakttagande av likhetsprincipen, så att Norges färger finge upptaga ytterligare en av de fyra kvadraterna. Kommitten dolde emellertid ej för sig, att vanskligheter kunde möta realiserandet av denna plan. Dels kunde även detta arrangemang bliva för dyrbart, dels kunde Sverige vägra bifall. Inträffade någon av dessa eventuali-

---

[1]) St. 1814, sid. 705.

[2]) Christies dagbok 1815, 20 okt. i Norsk Hist. Tidskr., IV: 1, sid. 28 o. ff.

[3]) Ibid. 17 aug.

teter, borde det dåvarande provisoriet gälla »fremdeles og indtil næste Storthing». Slutligen anmärkte kommittén, att saken ej kunde behandlas som lagförslag, då den krävde underhandling med barbareskerna, utan man hade blott att framställa sin önskan i en adress. I enlighet härmed hänsköt odelstinget avgörandet till plenum. Här gick majoriteten kommittén emot. Med 40 röster mot 26 förkastades dess förslag om unionell handelsflagga. Från flera håll framhölls starkt, att man ej borde uppge den rätt, som G. L. tillerkände riket och att man ej nu, i lika fullständig saknad som föregående storting av tillförlitliga kostnadsuppgifter, kunde fatta något ändgiltigt beslut. Ingenting annat återstod då än att förlänga provisoriet. Detta skedde också, men på det sätt, att stortinget hos konungen anhöll ej blott att på de farliga farvattnen få begagna den svenska flaggan utan också att på de övriga få använda Norges egen handelsflagga. Det anhöll därjämte om underhandlingar med barbareskerna för utrönande av kostnaderna, vilket halvt om halvt utlovades i resolution av den 4 mars 1816, [1]) samtidigt som stortingets begäran om den svenska flaggans bruk beviljades. [2]) Detta utgjorde ett betydelsefullt avsteg från föregående stortings uppträdande. Då hade man bestämt såväl utseende som användning under form av lagstadgande, vilket överlämnats till kungl. sanktion. Nu åter anhöll stortinget i sin adress till konungen om något, som det förut trott sig kunna själv avgöra. Helt visst var denna vacklande hållning ej utan vikt för sakens vidare utveckling. Bland motiven för avslaget å unionsflaggan hade även ingått den övertygelsen, att en sådan ej läte förena sig med G. L. § 111, vilket däremot andra togo för givet. Av denna anledning beslöts, att som konstitutionsfråga vid nästa storting skulle förekomma spörsmålet, »om Norge, uanseet den i § 111 indeholdte Bestemmelse, skal antage et fælleds Unionsflag med Sverige». Meningen är ganska dunkel men synes ej kunna vara någon annan än den att få till stånd en lagförklaring, huruvida § 111 lade hinder i vägen för en unionell handelsflagga eller ej. Detta gick emellertid aldrig i verkställighet.

---

[1]) Adressen överlämnades till utrikesministern, »paa det at, i Anledning af punkterne n:o 1 og 2, det Fornødne kunde vorde taget under Overvejelse og iagttaget».

[2]) N. Bidrag 1812—1816, sid. 234.

Under den närmaste tiden växte opinionen för den egna flaggan och stortinget 1818 slog in på samma kurs. Några underhandlingar hade naturligtvis ej blivit inledda, då ju meningen tvärt om var att hemlighålla unionen för barbareskerna. [1]) Stortinget var emellertid minnesgott och förfrågade sig i adress den 2 april 1818, hur underhandlingarna hade utfallit. I sammansatt statsråd den 2 juni s. å. överlades härom, varefter utrikesministern underrättade norska statsministern om att ingen underhandling kommit till stånd med tillfogande att dylika angelägenheter krävde mycket lång tidsutdräkt. [2]) Detta torde ha blivit meddelat stortinget som officiellt svar. I ny adress av den 14 sept. 1818 upprepade stortinget sin begäran under förklarande av att norska folket ville anstränga sig till det yttersta för att bestrida de erforderliga kostnaderna. Anmodad att uttala sig härom yttrade norska regeringen i betänkande den 4 dec. s. å., att den ej hade någon kännedom om hur mycket som erfordrades, men att, i synnerhet som en hel del utbetalningar ej kunnat äga rum, statskassan i alla händelser ej kunde avvara något, »forend en Fond dertil særskilt anvises af Storthinget.» [3]) I norskt stadsråd den 21 dec. 1818 bestämde så konungen, att »da der saaledes ikke haves Fond till den her omhandlede Udgift, kan der for Tiden, ved denne Sag, intet foretages. Omendskjøndt H. M. ikke forud nøiagtigen kan opgive den udforderlige Sums Størrelse, troer Høistsamme dog, at dertil vil medgaae omtrent 100,000 Rdr. N. Spec.» Konungen tog sålunda ingen hänsyn till stortingets försäkringar men han kunde stödja sig på norska regeringen och detta med så mycket mera rätt, som den finansiella situationen ju var ganska förtvivlad. Belysande är, att av de till minister- och konvojkassan anslagna beloppen, utgörande för tiden 1 juli 1815—31 dec. 1817 62,500 spd för vardera, hade ännu i slutet av 1818 betalts blott resp. 11,050 och 9,000 spd, sålunda blott en bråkdel. Och likväl var man tvungen att anhålla om förnyat anstånd, då knappt de löpande utgifterna kunde bestridas. [4]) Å andra sidan var den av konungen uppgivna kostnaden, 100,000 spd, helt godtyck-

[1]) Se nedan.
[2]) N. F. R. P. 1818 n:o 204.
[3]) N. F. R. P. 1818 n:o 435.
[4]) N. F. R. P. 1818 n:o 399.

ligt vald, vilket ju framgår av ordalagen, och kunde rättvisligen ingalunda uppställas såsom norm, vilket man längre fram försökte från regeringshåll.

Ingenting förspordes på detta storting om unionsflagga, liksom det ej heller behövde repetera ansökningen om flaggans utbredningsområde. Det oaktat tog sig konungen före att på egen hand ändra de provisoriska bestämmelserna. Resolutionen av den 26 mars 1818 införde en unionell handelsflagga, lika med örlogsflaggan ehuru utan split och tunga. Den skulle obligatoriskt begagnas av norska fartyg i Medelhavet och frivilligt på övriga hav. Konungen kunde naturligtvis stödja sig på uttalandena för gemensam handelsflagga på stortinget 1815 liksom, vad det formella angick, på dess underdåniga adress om en sak, som förut behandlats som lagförslag. Resolutionen hade emellertid även i de mest moderatas ögon två stora fel. Dels var blott 1/4 inrymd åt de norska färgerna och likhetsprincipen sålunda åsidosatt, dels var den nyskapade flaggan anvisad att brukas av norska fartyg, men ej av svenska, onekligen en svår oegentlighet. Dessa missförhållanden samlade snart alla till gemensam aktion. Stortinget 1821 fick mottaga petitioner från flera städer om egen handelsflagga och inom representationen själv saknades ingalunda förslagsställare i samma riktning. Ivern stimulerades av den kungl. meddelelsen, att underhandlingar ej kunnat inledas och sannolikt ej heller kunde inledas, då landet säkerligen ej kunde komma ut med de nödiga summorna. Med bestämdhet vände man sig emot den nya unionella handelsflaggan. Den förklarades dels vara olaglig såsom stridande mot G. L. § 111, dels i sin sammansättning giva ett falskt uttryck åt Norges ställning. Därjämte kritiserade flaggkommittén jämväl den gällande egna flaggan såsom alltför lik den danska. Rött och vitt ville den dock behålla, det senare bl. a. därför, att »denne Farve forudsætter Begrebet om Uskyld, som medfør Oprigtighed og ærlig Fremfærd.» Enligt kommitténs förslag skulle flaggan bestå av 2 röda och 2 vita kvadrater, av vilka senare den övre närmast stången skulle innehålla norska lejonet och den bortersta undre 5 gula stjärnor, betecknande Norges 5 andliga stift. Vidare hemställde kommittén, att man inom sjörövarnas verksamhetsområde måtte begagna svensk flagga; unionsflaggan ville man ej veta av och slutligen överlämnade den ärendet som ett lagförslag till odelstingets behandling, sålunda en åter-

gång till 1814 års principer.[1]) Odelstinget var i allt ense med kommittén, utom beträffande den egna flaggans utseende. Ovissheten om de rätta nationalfärgerna var ännu ej hävd, men man hade dock kommit så långt, att ett resultat var möjligt. Till de gamla färgerna rött och vitt lades nu blått, varvid man även leddes av önskan att efterlikna trikoloren.[2]) Beslutet sändes därpå som ett lagförslag till regeringen för erhållande av sanktion. Denna nekades emellertid[3]) med den motiveringen, att konungen ej vore sinnad avhända sig rätten att bestämma om flaggan, vilket ej heller varit hans mening med sanktionen 1815. Stortingsbeslutet åsyftade ju ingenting mindre än ett partiellt annulerande av resolutionen 1818 om unionell handelsflagga, och Karl Johan kände sig därigenom träffad i sin ömmaste punkt: omsorgen om den egna makten, varjämte den dåvarande politiska krisen gjorde honom mer än vanligt irriterad. Hans sanktionsvägran 1821 var blott en konsekvens av resolutionen 1818, vartill han ju visserligen så gott som inbjudits av stortinget. Avslaget mildrades på det sätt, att det genom resolution av den 17 juli 1821 tilläts norrmännen att hitom Kap Finisterre bruka den nya flaggan, samtidigt som den unionella handelsflaggan på övriga hav gjordes obligatorisk för både svenska och norska fartyg. Detta faktiska medgivande avhöll ej stortinget att uttryckligen protestera mot konungens uppfattning.

Därmed avstannade striden för denna gång: vardera parten bibehöll sitt principiella betraktelsesätt,[4]) medan däremot det norska kravet i realiteten blivit uppfyllt. Man hade vunnit allt, som för tillfället kunde vinnas; stortinget kunde ej gärna komma med nya anmaningar om underhandlingar med barbareskerna, på samma gång som Danmarksskulden ställde landets ekonomiska förmåga inför en uppgift, som syntes olöslig. På några år hördes därför ingenting om flaggan, men så snart landet började hämta sig efter de stora ekonomiska ansträngningarna, kom ämnet åter å bane. På stortinget 1827 yrkade Petersen, att man ånyo skulle petitionera om underhandlingar med sjörövarstaterna och tillika ge anvisning om sättet, varpå dessa borde föras. Förslaget vann emellertid ringa anslutning

[1]) St. 1821 maj sid. 519—528.
[2]) Ibid. maj sid. 528—534, 639—642.
[3]) I norskt statsråd den 13 juli 1821.
[4]) Jfr Vogt. sid. 186.

och medförde intet resultat. Detta får ej förstås så, som om ej stortinget i sak var enigt med motionären, tvärtom, men det fann tidpunkten föga gynnsam och däri hade det visserligen rätt, ty förhållandet mellan konungen och representationen hade på det allvarligaste tillspetsats.

Långt snarare än man hoppats, inställde sig de gynnande omständigheterna. Frankrikes ockupation av Algier 1830 var ett verkligt avhuggande av den gordiska knuten, ett eliminerande av den förutsättning, varpå bruket av dubbla handelsflaggor stödde sig. Så tänkte åtminstone norrmännen. Någon förändring hördes dock ej av och så fann sig stortinget 1833 föranlåtet att ånyo väcka frågan till liv. Det var den nitiske Hielm, som nu ryckte representationen med sig. På hans föranstaltande avläts en adress, vari med hänvisning till »de senere Dages politiske Begivenheder» anhölls, att konungen måtte meddela nästa storting »en saavidt muligt nøiagtig Forklaring» över de hinder, som till äventyrs ännu kunde möta den norska flaggans fria bruk samt »motiveret Beregning» över de penningsummor, som för ändamålet vore nödvändiga [1]). Detta var ett betydligt bestämdare språk än 1818. Man trodde tydligen ej riktigt på att några utgifter överhuvud vore av nöden, och i alla händelser ville man ej nöja sig med en kostnadsuppgift en bloc såsom förut skett.

Stortingets hållning fann det starkaste gensvar hos nationen. Pressen överflödade under den närmaste tiden av flaggartiklar, vilka tydligt visade, att bland de olika unionella krav, som nu restes, flaggfrågan avgjort intog första platsen. Norska regeringen, som själv grep initiativet i vissa angelägenheter, som stortinget dels ej beaktat, dels undvikit, försummade naturligtvis ej att också i detta fall föra den allmänna opinionens talan inför tronen. Med sällspord enighet och styrka framträdde denna nationella önskan, men den mötte ock ett mäktigt hinder i utrikesministern, greve Wetterstedt. I enlighet med norska regeringens yrkande av d. 22 november 1833 remitterades saken till utrikesministern, men först d. 8 maj 1835 avgav denne den åskade förklaringen. Om den kan emellertid med allt skäl understrykas det omdöme, som följande stortings K. K. fällde, nämligen att den i många avseenden

[1]) N. III sid. 224.

var »uforklarlig» [1]). Utrikesministern tycktes alldeles ha förgätit Frankrikes ockupation av Algier och dess konventioner med Tunis och Tripolis. I stället uppdrog han en drastisk målning av de faror, olägenheter och kostnader, ett inledande av underhandlingar nu skulle innebära [2]). I nytt betänkande av d. 16 okt. s. å. [3]) uttalade norska regeringen sin förundran över ministerns argumentation och begärde preciserande av kostnaderna för underhandling. Den hade också en anvisning att giva i det senare avseendet. Regeringen kunde nämligen ej godkänna ministerns mening, att utgifterna vore oöverkomliga. 1818 hade de beräknats till minst 100,000 spd, men nu hade tributerna till tre av rövarstaterna upphört, såsom både K. Komm. (i skrivelse av d. 9 mars 1833) och den nyss förflutna riksdagens S. U. erkänt (betänkande n:o 395). Det sistnämnda hade uppgivit de återstående avgifterna till 55,000 rdr sv. b:o, vilken summa enligt regeringens antydan Norge möjligen ensamt skulle vilja vidkännas, ifall tvånget mot flaggan upphävdes. Detta oaktat framhärdade utrikesministern. I sitt svar av d. 25 jan. 1836 [4]) fasthöll han vid sin uppfattning, att förhållandena i barbareskstaterna vore alltför oroliga och oberäkneliga, för att man nu skulle våga öppna förhandlingar, liksom han ej heller fann någon betryggande garanti i Frankrikes konvention med Tunis. På ministerns anmodan yttrade sig också K. Komm. i skrivelse av d. 26 maj 1836 [5]). Även denna myndighet såg ärendet i svart. Det erkände förändringen i barbareskernas ställning men ansåg alltjämt Marocko vara lika fruktansvärt och rovgirigt som tillförene. För att underhandlingen skulle lyckas, borde den nödvändigt stödjas av en örlogsexpedition till Medelhavet. Allt detta skulle sluka icke mindre än c:a 650,000 rdr sv. b:o. Men om Norge också ville åtaga sig alla dessa utgifter för en särskild fredstraktat, så skulle dock en sådan vara en uppenbar, mot föreningens natur stridande orimlighet, i det den kunde medföra, att krig och fred ej bleve gemensamma. Nu synes man visserligen ej i Norge ha föreställt sig, att den nya traktaten skulle avslutas för detta rike ensamt, men från svensk sida var man

[1]) St. 1836 juli sid. 394.
[2]) St. 1837 jan. 1) sid. 555—560.
[3]) Ibid. sid. 560—565.
[4]) Ibid. sid. 585 o. ff.
[5]) Ibid. sid. 566—577.

angelägen att framhålla, att saken platt ej anginge Sverige och att det följaktligen ej heller kunde taga någon del däri. När det så tillades, att underhandling och traktat speciellt för Norges del vore stridande mot unionen, skulle därmed möjligheterna till rättelse vara stängda för Norge. Så resonnerade K. Komm. och jämte det många inflytelserika svenskar. Motspänstigheten från denna sida berodde helt säkert till stor del på det nära sammanhang, vari denna fråga stod med bevillningen till konvojkassan [1]).

Trots alla dessa vedervärdigheter slocknade ej den norska ivern, tvärtom. 1836 års storting, som med större kraft och konsekvens än något föregående grep sig an med de unionella angelägenheterna, hade bland dem sin uppmärksamhet främst riktad på flaggan. Det var ju också därtill förbundet av den sista stortingsadressen, vilken ännu ej åstadkommit något synbart resultat. Till denna omständighet anknöt givetvis adressens upphovsman, Hielm, sina betraktelser [2]). Han ville sålunda ha de äskade upplysningarna snarast meddelade, för att man sedan skulle kunna avgöra, huruvida man skulle behöva en ny flagglag. Hielm fann det nämligen ovisst, huruvida en dylik lag existerade, detta på grund av de formella oegentligheterna 1815 och 1821. Däremot föreslogo Kristianiarepresentanterna en ny lag om flaggan under den bestämda förutsättning, att ingen sådan gällde [3]). Deras inlaga gick rakt på sak; de trodde ej, att några ytterligare upplysningar behövde inhämtas utan ville genast ställa den nödiga summan till konungens disposition och uppmana honom att inleda underhandlingar. Till grund för detta yrkande låg den åsikten, att några betydligare svårigheter ej existerade. Vad motionärerna mera lösligt antytt, utvecklades bestämdare av K. K. i dess betänkande över flaggförslagen [4]). Den ansåg det givet, att den dåvarande flaggan ej var bestämd genom lag och menade, att detta nödvändigt borde rättas. Den kommande flagglagen borde innehålla stadganden såväl om flaggans användning som om dess utseende. Beträffande det senare fann den intet tvivel kunna råda därom, att status quo borde bibehållas. Så mycket skarpare vände den sig mot oefterrättlighetstillståndet i

[1]) Angående detta sammanhang se nedan.
[2]) N. III sid. 434—435.
[3]) Ibid. sid. 430—431.
[4]) St. 1836 juli sid. 377—402.

fråga om handelsflaggans bruk. För den existerade inga andra hinder än utrikesministerns »utilstrækkelig motiverede Forsikkringer», vilka den påbördade den egentliga skulden. Några betydligare utgifter för underhandlingar trodde den ej skulle ifrågakomma. Med sådana förutsättningar kunde det ej vara tal om att invänta ytterligare upplysningar, ej ens att på förhand bevilja någon summa, utan man borde enligt K. K:s mening genast skrida till antagande av flagglagen. K. K:s resoluta uppträdande berodde säkerligen i ej ringa grad på utrikesministerns skrivelse av d. 8 maj 1835, om vars innehåll den fått kännedom, medan denna ej synes ha varit bekant vid motionernas avfattande. Detta aktstycke kritiseras skarpt. Den uppenbara ovilja, som däri kom till uttryck, retade K. K. och kom den att inse det ändamålslösa i att avvakta flera sådana »upplysningar». Det norska programmet fick följaktligen i K. K:s förslag en tillspetsad formulering, som säkert skulle gått igenom med pukor och trumpeter, därest ej den brådstörtade upplösningen kommit emellan. Denna kunde emellertid blott fördröja, ej omintetgöra det väntade resultatet, i den mån detta berodde på stortinget.

Till det på hösten sammanträdande urtima stortinget meddelades hela den mellan de svenska och norska myndigheterna förda skriftväxlingen. Därigenom kom saken i ett fastare läge. Stortinget, som förut endast haft ofullständig kännedom om de svenska auktoriteternas yttranden, hade nu något att hålla sig till och fick så anledning att ingå i en grundlig motbevisning i stället för att stanna vid den blotta fraseologien. Denna granskning ansågs så viktig och krävande, att den överlämnades åt en specialkommitté med Foss som ordförande och drivande kraft. Efter omsorgsfulla undersökningar kom den i det väsentliga till samma resultat som det upplösta stortingets K. K., nämligen att inga faror hotade från barbareskerna och att följaktligen både underhandling och utgifter vore överflödiga[1]). Däremot avvek den däruti, att den förutsatte beslutet från 1821 som gällande lag, och vad som var ännu viktigare, däruti, att den ansåg bestämmelser om flaggans bruk kunna ske under form av kunglig resolution, ej nödvändigtvis som lagstadgande. Detta dikterades uppenbarligen av opportunitetsskäl, det hette nämligen, att om det påpekades för

[1]) St. 1837 jan. I sid. 585—619.

konungen, att nationens önskan kunde uppfyllas »ved en kong. Resolution, saa bør man ikke nære Tvivl om at Øjemedet vil opnaaes». Därmed var i alla händelser detta område tillerkänt den exekutiva makten och på denna kompromissens grundval fann så frågan sin lösning genom resolutionen av d. 11 april 1838, som frigav den norska handelsflaggans bruk på alla hav.

Om sålunda saken praktiskt syntes utagerad, kunde detta ej sägas vara fallet med de teoretiska tvistepunkterna. Huruvida konungen ensam eller konungen och representationen i förening ägde att stadga om flaggans utseende, därom framträdde, som vi sett, under de första föreningsåren skiftande meningar i Norge. 1821 hade opinionen stadgat sig till förmån för representationens medbestämmanderätt och därifrån vek den ej sedan. Att stadga om flaggans användning ansåg man däremot länge tillhöra konungen, i synnerhet som man ej föreställde sig andra olägenheter därav än sådana, som stodo i förbindelse med sjöröveriet, ett oefterrättlighetstillstånd, som man hoppades snart skulle upphöra. Den ändrade åsikt, som tog sig uttryck i K. K:s betänkande 1836, stod otvivelaktigt i sammanhang med en alldeles speciell flaggfråga, som riktat uppmärksamheten just på denna punkt. Det gällde tullflaggan i samband med tillkomsten av en ny tullag. I den gällande tullagen från 1824 fanns en föreskrift, enligt vilken tullflaggan skulle utgöras av örlogsflaggan plus inskriptionen »Kong. Toldflag». Detta synes ha haft stöd i föregående lagstiftning[1]) och väckte till en början ej någon motsägelse. Men 1830 framkommo klagomål i lagtinget, varvid man yrkade, att handelsflaggan borde begagnas av tullverket, då detta rakt ingenting hade att skaffa med unionen. På så sätt fick man ögonen öppna för vikten av fasta bestämmelser om flaggans användning. När ett bruk av flaggan var fastställt genom lag, varför kunde då ej lika gärna det hela avgöras i denna form? Förmånen av den nya, egna handelsflaggan var rätt tvivelaktig, så länge dess utbredning berodde på konungens nyck. Stortingsmajoriteten ville emellertid gärna söka vinna den exekutiva maktens medverkan och stannade därför vid ett kompromissförslag: tullflaggan skulle utgöras av handelsflaggan, försedd med split och tunga. Hoppet om sanktion gäckades

[1]) St. 1837 dec. sid. 222.

likväl, helt säkert därför, att konungen i grund och botten ej ville erkänna stortingets medbestämmanderätt. Att utan vidare låta en § om flaggan gå över från en gammal lag till en ny, det kunde han medgiva, men så snart stortinget började fästa sin uppmärksamhet vid detta och därav draga vittgående konsekvenser, var han genast besluten att värna, vad han ansåg vara sitt prerogativ. Det urtima stortingets undfallenhet beträffande handelsflaggans användnig berodde, såsom nyss visats, på önskan att snarast möjligt nå det egentliga målet: flaggans frigivande. För detta fick den teoretiska motsättningen mellan konung och representation för tillfället stå tillbaka, men det var att förutse, att problemet i fortsättningen skulle återkomma, så mycket mer som genom tvisten om gränsen mellan de olika flaggorna en praktisk intressekonflikt fogades till den teoretiska.

Striden om tullflaggans beskaffenhet bidrog givetvis att rikta uppmärksamheten på örlogsflaggan, om vilken det i många år hade varit tämligen tyst. Dess tillkomst 1815 hade, som nämnts, väckt offentlig kritik, men denna förstummades sedan, ej som om man i Norge skulle varit belåten, men handelsflaggan stod som den närmaste och angelägnaste uppgiften, och vidare voro naturligtvis svårigheterna för en ändring i unionsflaggan mycket större. Men efter genombrottet i norsk politik i början av 1830-talet kunde man vid det ivriga letandet efter unionella brister ej gärna undgå unionsflaggan. Kravet på ändring fann resonans inom norska regeringen: så yrkade Holst i början av 1836, att den unionella kommitté, som enligt hans förslag då skulle tillsättas för att utreda frågan om det gemensamma försvaret [1]), jämväl skulle överlägga om en förändring av örlogsflaggan med hänsyn till likhetsprincipens krav [2]). Detta kom till stortingets kännedom och sporrade ytterligare dess nit [3]). Det är sålunda ej förvånande, att båda de omfattande unionella motioner, som framlades för stortinget — de 4 Kristianiarepresentanternas och Hielms — fordrade ändring i örlogsflaggan. Skillnaden mellan dessa båda projekt var betydande. I formellt avseende utgick det första från den ståndpunkten, att örlogsflaggan

[1]) Se sid. 47 not 3.
[2]) St. 1837 okt. sid. 154—157.
[3]) N. III sid. 429.

kunde givas genom kungl. resolution, såsom skett 1815, medan Hielm däremot ansåg en unionell överenskommelse under representationernas medverkan nödvändig. I realitetsspörsmålet kom Hielm med den nya idén att låta örlogsflaggorna vara olika men försedda med ett gemensamt unionsmärke. Detta fann han vara den rätta tolkningen av punkt 2 i § 111 och hans kritik av den gällande flaggan var därigenom ojämförligt mer vittgående än Kristianiarepresentanternas. Örlogsflaggan hade enligt honom ej blott olämpligt utseende utan var även olagligt tillkommen och till sin natur grundlagsstridig. Skillnaden mellan Foss' m. fl:s ståndpunkt och Hielms torde likväl i själva verket ej varit så stor, som det härav skulle tyckas. Den förra motionen framkom nämligen i det bestämda syftet att förmå Hielm att inhibera sin, vilken man fruktade skulle irritera sinnena på högsta ort [1]). När detta ej lyckades och spänningen mellan statsmakterna alltjämt tilltog, tvekade ej K. K., där Foss var sekreterare, att i sitt betänkande i huvudsak acceptera de Hielmska riktlinjerna. Den anslöt sig helt och hållet till kravet på unionell överenskommelse om flaggan och förordade jämväl skilda flaggor med unionstecken, visserligen ej ur den Hielmska synpunkten — så långt ville eller vågade man ej gå — utan därför, att en gemensam flagga, som för norrmännen skulle vara acceptabel, möjligen skulle möta motstånd från svensk sida [2]). Denna seger för de ytterligtgående önskemålen avlöstes vid det urtima stortinget, liksom i de flesta andra fall, av ett försiktigare uppträdande. I adressen till konungen betonade man blott det för Norge kränkande i flaggans sammansättning, medan däremot ingenting nämndes varken om sättet för sakens avgörande eller om principfrågan: gemensam flagga eller ej. Naturligtvis spelade här opportunitetshänsyn in, lika väl som beträffande handelsflaggan, och adressen innebar ej alls något uppgivande av den teoretiska ståndpunkten.

Norska regeringen hade genom stortingets lösliga behandling av ämnet stor frihet, när det gällde att föreslå närmare bestämmelser, utan att den därför behövde anses såra den allmänna opinionen. Men desto mer kände den sig förpliktad att taga hänsyn till stämningen å högsta ort

[1]) Historiske Samlinger II sid. 179.
[2]) St. 1836 juli sid. 151, 153.

och därför fick dess betänkande en mycket försiktig avfattning. Det innehöll i denna sak föga utöver stortingsadressen; det antyddes blott, att man vid förändringen hade att välja mellan de båda alternativen: gemensam flagga eller skilda flaggor med unionsmärke. Utredning vore av nöden och fördenskull borde ärendet hänskjutas till en unionell kommitté, alltså samma yrkande, som Holst ett år förut förgäves hade framställt, dock med den skillnad, att den nu föreslagna kommittén endast skulle sysselsätta sig med flaggan. Detta visar, att norska regeringen verkligen behjärtade flaggfrågans vikt och ej ville ha den sammankopplad med övriga ämnen till en oviss framtid. Dels förmodligen ur denna synpunkt, dels för att stämma konungen blidare förklarade statsrådsavdelningen i Stockholm vid adressens föredragande den 21 febr. 1837, att det slutliga avgörandet endast och allenast tillhörde konungen [1]), en åsikt, som norska regeringen biträdde i sitt nya betänkande av d. 4 april s. å. Genom detta säkerligen i all välmening tillkomna uttalande väcktes denna stridsfråga åter till liv, såsom senare skall visas. Allt detta oaktat och trots Wedels privata föreställningar hos konungen [2]) ställde sig denne i sin svarsresolution mycket avvisande jämväl beträffande flaggfrågan. Saken ställdes visserligen på framtiden men i sådana ordalag, att man starkt kunde misstänka, att allt skulle bliva vid det gamla. Vid flaggans tillkomst hade stortinget ej klagat och anmärkningarna borde i alla händelser framkommit innan R. A:s fastställande o. s. v. Dessutom fann han ett viktigt hinder ligga däri, att delade meningar gjort sig gällande om de rätta norska färgerna. Han ville härom ha tydligt besked av den norska regeringen, varefter han, om han funne det »hensigtsmæssig», ville lämna »naadig Meddelelse till Sverrigs Riges Stænder saavelsom til Norges Storthing». Detta torde väl ej betyda, att representationerna skulle få medverka, utan blott, att de skulle få notifikation om den event. förändringen. Den 4 april 1837 avgav norska regeringen den äskade förklaringen, vari den erinrade om att ehuruväl 1815 åsikterna varit delade om Norges färger, så hade sedan meningarna stadgat sig till förmån för de i handelsflaggan 1821 upptagna, vilka sålunda jämväl borde

[1]) Clason sid. 48 not 2.
[2]) N. III sid. 632.

upptagas i örlogsflaggan. Denna framställning blev ej föredragen förrän d. 30 jan. 1839, då U. K. förordnades.

När sålunda ett steg omsider togs till flaggfrågans lösning, uppfattades detta i Norge närmast som en föråldrad åtgärd. Allmänt utpekades detta ämne som det viktigaste och mest trängande. Röster hade också höjts för ett kraftigare tillvägagångssätt än det, varvid stortinget och regeringen stannade. En insändare i »Den Constitutionelle» uttalade sig sålunda bestämt för skilda örlogsflaggor och fann liksom Hielm detta vara föreskrivet genom § 111, men därjämte förklarade han, att målet i nödfall måste vinnas genom tre stortingsbeslut, sålunda i form av en allmän lag [1]). Denna mening - att Norge kunde taga saken i egen hand — hade säkerligen många anhängare, och i varje fall ansåg allmänheten, att frågan var mogen att avgöras genast utan förberedande undersökningar, även om man ej var riktigt på det klara med, under vad form avgörandet rätteligen borde ske. Genom U. K:s förordnande fick saken ej fullt samma gynnsamma utseende, som fallet hade varit, därest regeringens förslag om skilda kommittéer blivit följt. Därtill tog man emellertid ingen hänsyn i Norge utan visade tvärtom tydligt sin förväntan, att U. K. omedelbart skulle expediera flaggfrågan som ett redan tillräckligt utrett ämne. Denna fordran — att ärendet skulle avgöras genast, utan sammanhang med övriga frågor — kom att alstra en av de mest betydelsefulla konflikterna under U. K:s verksamhet. Däremot var den egentligen mindre bunden i fråga om ändringens beskaffenhet; åtminstone hade stortinget och regeringen lämnat den valet fritt mellan de båda alternativen: gemensam flagga och skilda flaggor. Å andra sidan stod ju 1836 års K. K:s bestämda förordande av det senare arrangemanget som en ej oväsentlig faktor. Men U. K. hade ju också att taga hänsyn till de önskningar och uttalanden, som framkommo från svenskt håll. Därifrån ljödo stämmorna rätt olika. De funnos, som ansågo Norge tacksamhetspliktigt för att Sverige överhuvud inrymt någon plats åt Norges färger i unionsflaggan [2]). I den svenska ministeriella pressen bestred man i allmänhet ej direkt Norges fordran beträffande flaggan, men den framställdes som något så barnsligt och

[1]) D. Const. 1836 n:o 113.
[2]) Sv. Minerva d. 23 sept. 1836.

löjligt uppblåst, att den blott kunde tjäna till vittnesbörd om nationens omogenhet. De mera liberala tillstyrkte i regel tillmötesgående mot Norge, dock gärna under betonande av att ämnet ej vore värt det myckna oväsendet. I sådan anda var »Föreningsfördraget» skriven och dess åskådning utvecklades sedermera i D. A. Men det poängterades samtidigt starkt, att frågan ej finge lösryckas ur sitt sammanhang, att den jämte övriga norska besvärspunkter hade sin egentliga betydelse däri, att de kunde underlätta förvärvandet av reella fördelar åt Sverige och att alltså flaggfrågan ej kunde avgöras i förväg. Här skilde sig sålunda svensk och norsk ståndpunkt på det allra skarpaste. Däremot synes ej något svenskt uttalande ha förekommit, vilket av de båda flaggalternativen som vore att föredraga, utan i detta fall hade U. K. fullkomligt fria händer.

Vid flaggfrågans behandling inom U. K. blev det snart tydligt, att här stodo delvis oförenliga motsatser mot varandra. Medan de norska kommitterade, såsom var att vänta, gjorde sig till språkrör för den enastående starka stämningen i deras hemland, visade sig hos flertalet av de svenska en allt annat än lovande ovilja eller oförmåga att fatta de synpunkter, som lågo till grund för denna stämning. Nordensköld gick härvid i teten. Hans åskådning var den gamle redlige sjöbussens, som hade den ärorika svenska fanan kär och ej ville veta av någon ytterligare förändring. För honom kunde det ej komma ifråga att ändra, vad som hade 25-årig hävd, men även rent principiellt sökte han vindicera den dåvarande unionsflaggans berättigande genom det gamla påståendet, att Norges andel i flaggan motsvarade dess styrkeförhållande i jämförelse med Sverige. Hans ståndpunkt var därför den rent negativa: bibehållande av status quo [1]). I väsentligen samma anda yttrade sig de Geer och Heurlin, den sistnämnde dock med tillfogande, att Norges önskan möjligen kunde uppfyllas, därest Sveriges krav i övriga ämnen bleve tillgodosedda [2]). Detta tillägg måste ju närmast bidraga att öka spänningen och framkallade också en uttrycklig protest från Müller [3]).

---

[1]) Prot. n:o 40, bil.
[2]) D:o n:o 44.
[3]) D:o n:o 46.

Var sålunda ovilligheten å svensk sida stor, så var sammanhållningen och beslutsamheten å norsk sida ännu större. Att ändring vore av behovet påkallad, ansågs självklart och redan på ett tidigt stadium av överläggningen formulerade Müller de olika alternativ, som enligt norrmännens förmenande kunde komma i fråga. Tre sådana funnes att välja på: 1) örlogsflaggorna lika resp. handelsflaggor men tretungade och försedda med gemensamt unionstecken i översta fyrkanten närmast stången, 2) som föregående men med den skillnad, att unionstecknet skulle ersättas av det andra landets handelsflagga, 3) gemensam örlogsflagga, sammansatt av rikenas färger på så sätt, att deras likaberättigande därigenom uttrycktes, varvid även det norska blå-vita och det svenska gula korset borde medtagas. [1]) Men lika bestämt framhölls också, att av dessa det förstnämnda vore att föredraga. Att man sålunda samlade sig kring det yrkande, som först på senare tid hade kommit fram i diskussionen, innebar ingenting märkvärdigt. Det berodde helt enkelt på praktiska skäl, vilka närmare utvecklades av Motzfeldt. [2]) Det syntes nämligen ej föreligga någon möjlighet att med en gemensam flagga tillfredsställa båda nationerna, då man kommit underfund med att man i Sverige framför allt motsatte sig förändring av den egna flaggan. Återstod då utvägen med skilda flaggor, vilket jämväl mest torde ha överensstämt med de norska ledamöternas sympatier. Visserligen kunde det ifrågasättas, om detta var den rätta innebörden av G. L. § 111, vilket exempelvis Mansbach förklarade sig förut ej ha trott, men nu bekände han sig ha ändrat mening, förmodligen under påtryckning av sina landsmän, vilka ej hyste några skrupler i det avseendet. Det visade sig emellertid snart, att svenskarne ej heller voro hågade för projektet om skilda flaggor. De Geer förklarade, att även detta innebure en förändring av svenska flaggan, då i så fall även blått skulle komma att ingå i unionstecknet. Med visst fog kunde Müller häremot erinra, att en förändring i unionstecknet ej behövde betyda en förändring av flaggan, lika litet som stjärnbaneret förändrades genom upptagandet av nya stjärnor däri. [3])

---

[1]) Prot. n:o 40.
[2]) D:o n:o 44.
[3]) D:o n:o 46.

Det gällde nu att på något sätt söka få fram ett resultat av dessa motsatta ståndpunkter. Redan samtidigt som de utformades å ömse sidor, var också kompromissförslaget färdigt. Dess upphovsman var generalmajor J. P. Leffrén, som redan efter några månader remplacerat Cederström. I olikhet med flertalet av sina kolleger hade han en ovanligt opartisk syn på unionella angelägenheter, samtidigt som han hyste entusiastiska förhoppningar om föreningens utvecklingsmöjligheter och betydelse. Han fann liksom norrmännen enda lösningen av svårigheterna ligga i skilda örlogsflaggor med unionstecken, men samma unionsmärke borde som ett slags kompensation införas jämväl i ländernas handelsflaggor.[1]) Detta var ett yrkande, som veterligen ej framkommit förut under den långa flaggstriden men som under den dåvarande situationen nästan gav sig själv. Dess märkvärdighet ligger ej heller däri utan i den omständigheten, att det utgjorde *det första exemplet på U. K:s överskridande av sitt uppdrag.* Motzfeldt gjorde också en lätt reservation mot dess upptagande såsom ej egentligen tillhörande U. K:s uppgift, men så väl han som de övriga norrmännen förklarade sig likväl beredda att gå med därpå, då därigenom en möjlighet till samförstånd syntes öppnad. Därav blev dock intet. Vid den slutliga omröstningen d. 2 april 1840[2]) hade visserligen De Geer och Heurlin till synes något ändrat sin åsikt, medan Nordenskköld alltjämt höll fast vid sin. Det heter i protokollet, »att om även en förändring skulle ske uti den nuvarande Unionsörlogsflaggan, de likväl ansåge Unionstecknet böra framgent förblifva sådant det nu befinnes.» Meningen med detta är allt annat än lättbegriplig. Unionsmärket var den röd-vita fjärdedelen i flaggan, vilken sålunda skulle bibehållas oförändrad. En ändring av flaggan, under förutsättning att den skulle förbliva gemensam, skulle väl närmast innebära, att de norska färgerna finge upptaga ännu en fjärdedel. Detta skulle emellertid medföra en betydligt större ändring i Sveriges flagga än accepterandet av ett nytt unionstecken, vadan förslaget knappast kan ha varit allvarligt menat. Skulle åter skilda flaggor anordnas med det gamla unionsmärket kvarstående, så skulle å ena sidan Sveriges flagga ej behöva undergå någon förändring

[1]) Prot. n:o 40.
[2]) D:o n:o 48.

alls, vilket ju överensstämde med den allmänna önskan i landet, och å andra sidan skulle Norges nya flagga — om man får tolka orden efter bokstaven — blott komma att innehålla norska färger och sålunda vara grundlagsstridig. Detta förefaller ju meningslöst, men detsamma gäller i nästan lika hög grad om det förra alternativet. Allt synes ha varit anlagt på att förbrylla motståndarna. Krumbukterna misslyckades emellertid, i det majoriteten, de 4 norrmännen och Lefrén, uttalade sig för skilda örlogsflaggor med nytt, gemensamt unionstecken enligt en av Müller framlagd ritning, som upptog rikenas grundfärger, blått för Sverige och rött för Norge, i lika förhållande samt de båda korsen, det svenska gula och det norska blå-vita.

Lefréns förslag om handelsflaggan synes vid detta tillfälle ej ha underkastats votering och kom sedan ej heller före under den korta tid, som återstod av U. K:s första verksamhetsperiod. I det avseendet stannade det för tillfället vid en intressant ansats, medan själva beslutet innebar en stor seger för de norska önskemålen. Denna seger var dock ännu så länge något tvivelaktig, emedan det redan tidigt bestämts, att alla beslut t. v. skulle vara preliminära.[1]) Det var en seger för köpslagningsprincipen, vunnen vid en tidpunkt, då ännu ej dylika tendenser med någon styrka börjat göra sig gällande. Sedan hade de tydligt framträtt i Heurlins uttalande[2]), och flaggfrågan kunde därför alldeles ej sägas vara klar, så mycket mer som den norska folkmeningen krävt just denna frågas avgörande framför alla andra. Denna folkmening visade från början stort intresse för U. K:s förehavande i flaggfrågan, ehuru förhandlingarna voro undandragna offentligheten. En insändare i »Morgenbladet» för d. 4 okt. 1839 förklarade, att Norge väntade av U. K., »at den hurtigt og sikkert vil berede de Grundsætninger, hvorefter Norge skal kunne vente at komme i Besiddelse af de unionelle Rettigheder, det som sideordnet Stat i Unionen er berettiget til at fordre». Som det mest trängande av dessa krav framhävde han örlogsflaggans förändring och däri var helt visst allmänna meningen ense med honom. När nu tiden gick och ingenting hördes av, blev otåligheten allt större, och när det slutligen blev bekant, att U. K. t. v. inställt sin

[1]) Prot n:o 21.
[2]) Se sid. 81 not 2.

verksamhet, genljöd den norska pressen av bittra förebråelser. Det var en stämning, som ej var lovande för dess fortsatta arbete och som också mycket riktigt kom att spela en ödesdiger roll.

*

Redan omedelbart efter freden i Kiel hade genom resolutioner av d. 25 jan. och 8 febr. 1814 bestämts, att det norska vapnet skulle införas i det svenska riksvapnet, och det fick sig där tilldelat 1/3 av hela ytan.[1]) Detta innebar ingenting mindre än fixerandet av ett unionsvapen, och det norska vapnets andel stod i full överensstämmelse med den föreställning, man då hade om unionens beskaffenhet. Dessa resolutioner kommo emellertid aldrig att i sin helhet tillämpas. Unionen blev väsentligt annorlunda än man ursprungligen tänkt sig, och med den nya skandinaviska staten gick också det nya gemensamma vapnet all världens väg. Norge behöll efter som före föreningen sitt gamla vapen: lejonet med hillebarden, och dess rätt härtill erkändes också uttryckligen i resolution av d. 3 dec. 1819. Huruvida däremot det ovan beskrivna vapnet kommit att användas som svenskt riksvapen, är mera ovisst. Troligt är, att så ej varit fallet redan av det skäl, att eljest väl klagomål från norsk sida under så lång tid borde försports. Användningen av det nya vapnet kom, som det synes, till en början att inskränka sig till det kungl. sigillet,[2]) där det fick vara fredat för anmärkning. Alldeles klanderfritt från norsk synpunkt kunde ju ej detta vara, då den omordade »jämlikheten» ej var iakttagen däri. Någon yttring av sådant klander förekom emellertid veterligen ej under de första jämförelsevis lugna föreningsåren.

Med 1830-talets inträde blev det häruti som i mycket annat annorlunda, vartill orsaken visserligen också var att söka i tillkomsten av nya och gravare klagopunkter. Nu hade nämligen tendenser börjat visa sig att begagna det i kungl. sigillet använda vapnet som verkligt riksvapen. Sålunda hade det börjat figurera i vissa svenska ämbetsverks sigill och likaledes på de fr. o. m. 1831 präglade svenska silvermynten. Detta betydde en stor stimulus för den

[1]) Alin, I bil., sid. 40 och 42.
[2]) Resol. den 21 febr. 1837, Prot. n:o 36, bil. A.

norska oppositionen. Pressen började överflöda av mer eller mindre vredgade insändare och från åtskilliga håll fick den norska regeringen direkt admonition för att den ej redan gripit in.[1]) Detta verkade. I en inlaga av d. 21 juli 1835 upptog regeringen spörsmålet till officiell behandling och framlade på ett ganska klart och bestämt sätt norska folkets önskemål i detta avseende. Däri låg emellertid ej dess största märkvärdighet. Vida betydelsefullare var, att det framhölls vikten av att skapa ett verkligt unionsvapen, som skulle begagnas i de fall, då rikena skulle uppträda som en enhet. I ett sådant vapen skulle naturligtvis rikenas lika rätt vara tillgodosedd; f. ö. skulle det vara dem förbjudet att usurpera varandras vapenmärken.[2]) Det antyddes tillika, att unionsvapnets fastställande lämpligen kunde ske i sammansatt statsråd, alltså samma form, som hade använts vid unionsflaggans tillkomst. I resolution av d. 10 aug. 1835[3]) föreskrevs nu, att frågan om unionsvapen skulle avgöras i sammansatt statsråd, dock skulle dessförinnan överläggningar äga rum mellan norska statsrådsavdelningen och svenska statsrådet. Detta löfte innebar ej så särdeles mycket. Framförallt tog det ej sikte på kärnan i de norska klagomålen, användningen i Sverige av Norges vapen; i jämförelse därmed var unionsvapnet av ringa vikt för norska allmänheten och tanken därpå synes ej ens ha blivit uttalad förrän i norska regeringens nyssnämnda inlaga. Detta kom tydligt fram på stortinget 1836. Varken i Kristianiarepresentanternas motion eller i K. K:s betänkande nämndes någonting om unionsvapnet, varemot bestämt krävdes förbud mot vapenmissbruket.[4]) Uppenbarligen var idén om ett unionsvapen något, som för norskheisivrarna tedde sig likgiltigt eller rent av motbjudande. Ej heller i stortingsadressen 1837 beröres denna fråga på minsta sätt, medan de förra klagomålen ånyo framföras med skärpa. Resolutionen av 1835 omnämnes ej en gång, vilket visar, att man ej fäste någon vikt eller förhoppning vid dess uttalanden, vilka f. ö. dittills förblivit tomma ord. Den norska regeringen pekade däremot i sitt betänkande av d. 14 febr. 1837 just på denna resolution

[1]) Se t. ex. »Statsborgeren» d. 17 maj 1835.
[2]) N. III, sid. 382.
[3]) Ibid. sid. 383.
[4]) N. III sid. 430 och 482.

och upprepade i allt väsentligt sin framställning från 1835. Det var en tydlig differens mellan stortingets och regeringens yrkande i detta fall.

Konungen, som förut undvikit själva kärnpunkten, fann sig nu nödsakad taga ställning därtill. I den i tydligt misshumör nedskrivna resolutionen av d. 21 febr. 1837 söker han framställa saken så, som om vapnet blott användes i det kungl. sigillet; det heter nämligen, att »de svenske Autoriteter, som benytte det kongl. Segl, følge heri kun en gammel Sædvane»; i fråga om myntprägeln lovade han dock att ha saken i åtanke, men det var också allt. Om unionsvapnet fanns ingenting angivet. När konungen sedan efter 2 års betänketid uppgav sin avvisande hållning och tillsatte U. K., kom dess uppdrag även att innefatta vapenfrågan. Detta var en olikhet mot det förfaringssätt, som tillstyrkts av norska regeringen, vilken ansett kommittéberedning obehövlig. Stortinget hade ej yttrat sig härom, men att den allmänna opinionen delade regeringens mening, att frågan vore mogen för omedelbart avgörande, visade sig i pressdiskussionen efter U. K:s tillsättande. [1]) Men denna åsikt utgick från den förutsättningen, att U. K. ej hade att sysselsätta sig med unionsvapnet. Detta ingick ej heller bokstavligen i dess uppdrag, som för vapenfrågans vidkommande blott hänförde sig till vad stortinget hade andragit. Emellertid finner man att U. K. utan tvekan grep sig an med unionsvapnet, oaktat den eljest i allmänhet visade sig särdeles mån om att hålla sig inom de utstakade gränserna. Detta berodde givetvis därpå, att idén direkt framkallats genom de överklagade missförhållandena, till på köpet framkommit från norskt håll och sedan med välvilja upptagits av konungen.

Stortingets andragande blev emellertid behandlat först, åtminstone vad myntprägeln angick. De förberedande överläggningarna härom synas ha varit mycket långvariga, i det de fortgingo ett stort antal sammanträden, [2]) vilket berodde på ett envist och delvis oresonligt motstånd från några av de svenska medlemmarnas sida. Om deras argumentering får man ett begrepp, när man hör, att det av de Geer anförda skälet mot en förändring av mynten var, att »en sådan åtgärd kunde leda till visserligen orik-

[1]) Se t. ex. D. Const. d. 4 febr. 1839.
[2]) Prot. n:o 11, 12, 16, 33—35.

tiga, men möjligen menliga omdömen och slutsatser om det nya silfvermyntet». [1]) Heurlin och Nordensköld instämde häruti, varjämte den senare i en skriftlig inlaga bifogade några historiska funderingar, enligt vilka båda alternativen vore lika riktiga och då myntningen vore regale, borde konungens handlingssätt i denna sak lämnas utan anmärkning. Med all rätt kunde Cederström häremot anföra, att då konungen faktiskt förklarat sig vilja taga stortingets framställning under övervägande och överlämnat densamma till U. K:s handläggning, vore denna befogad att föreslå tillmötesgående av de norska önskningarna. Å norsk sida var enigheten obruten och dess krav formulerades med kraft av Riddervold, som åberopade norska regeringens betänkande av d. 21 juli 1835 och som huvudmotiv anförde de båda rikenas skiljaktiga penningväsende. Sålunda blev norrmännens mening i denna sak segrande, vilket ju på förhand var att vänta. De svenska ledamöterna torde ej heller principiellt ha varit emot det norska kravet; de besynnerliga skäl, varmed de sökte motivera sin avvisande hållning, vittna om att något annat måste ha legat bakom. Och detta kan knappast ha varit något annat än den förut berörda köpslagningsprincipen: ingenting skulle medgivas norrmännen utan vederlag och detta vederlag skulle i föreliggande fall bestå i etablerandet av ett unionsvapen. Det visade sig också, att när sedan denna fråga togs upp till behandling, [2]) hade de svenska ledamöterna ingenting att invända mot att i enlighet med norrmännens önskan förbjuda svenska myndigheter att använda norska vapnet.

Om unionsvapnet stadgades vid detta tillfälle, att ett sådant skulle inrättas, vari »begge rikena blifva med fullkomlig likhet och reciprocitet genom sina sköldemärken representerade», och att i sådant syfte deras särskilda vapen borde däruti »hvartdera intaga lika stor del». Om detta vapens användning hette det, att det borde »som sigill användas i alla ärenden, de där angå båda rikena gemensamt och följaktligen äfven få upptagas i de embetsmäns sigill, hvilka kunna anses utöfva funktioner å begge rikenas vägnar.» Vilka dessa ämbetsmän vore, sades ej, men säkerligen menades därmed desamma som norska

[1]) Prot. n:o 36.
[2]) Prot. n:o 37.

regeringen i sitt betänkande den 14 febr. 1837 betecknade som utövare av unionella funktioner, nämligen »utrikesministern, gesandter och diplomatiska agenter». Till en början synes man ha tänkt sig att ej vidare inlåta sig på unionsvapnets utseende, men så småningom kom man på andra tankar. Efter granskning av olika utkast, framlagda av Mansbach, beslöts slutligen att jämte betänkandet insända två av dessa ritningar med förord för den ena. [1]) Denna upptog en sköld, delad i två lika stora fält med rikenas särskilda vapen, stödd på de båda lejonen och uppbärande rikenas två kronor. Det hela omslöts av en mantel med en konungakrona däröver. Nordensköld förordade ett annat av Mansbachs utkast och Riddervold ville ha manteln borttagen, men i övrigt rådde full enighet. U. K. hade därigenom ådagalagt, att det verkligen gick att komma till samförstånd i unionella angelägenheter.

*

En i högsta grad egendomlig organisation eller rättare sagt brist på organisation kom 1814 den viktiga gren av unionsverket till del, som innefattades under diplomatien, alltså själva det område jämte konungamakten, där unionen realiter skulle framträda. Väl bekant är, huru det genom Eidsvoldskonstitutionen arrangerade norska utrikesdepartementet slopades vid omarbetningen till novembergrundlagen, utan att man fick något motsvarande i stället. Att man därmed inom de ledande norska kretsarna medvetet överlämnade dessa angelägenheter åt Sverige, har påståtts från flera håll och synes även ha starka skäl för sig. [2]) Detta stod otvivelaktigt i förbindelse med det tryck, de inre svårigheterna utövade och den därav i viss mån betingade skyggheten för internationellt umgänge. Så länge statens eget liv syntes vara nära att utslockna, kunde man ej vända sina blickar utåt. Karaktäristisk är behandlingen av Flors yrkande 1818, att man skulle söka få främmande makter att erkänna Norges självständighet. Kommittén invände däremot, att detta möjligen kunde föranleda inblandning av främmande makter och att överhuvud tidpunkten vore olämplig. [3]) Medan Flor väntade finna

[1]) Prot. n:o 17.
[2]) Clason, sid. 9 not 1.
[3]) Se sid. 12.

stöd hos de främmande makterna gent emot svenska överhöghetsplaner, fruktade kommittén tvärtom, att dessa skulle stärka Sverige i dess principatpolitik och egga det att genomföra Kielertraktaten. Att så mycket som möjligt hålla sig avskild från det internationella intrigspelet, syntes för ett sådant betraktelsesätt vara det klokaste, och ehuru detta lugn måste köpas med uppgivande av delaktigheten i diplomatien, tvekade man ej i valet. Utom andra bestyrkande exempel härpå, som anföras nedan, må särskilt framhållas norska regeringens ståndpunkt, sådan den manifesterade sig i frågan om underhandlingar med barbareskerna. Om stortingsadressen 1815 trodde regeringen »at kunne undgaae at yttre nogen Formeening, da det angaaer en diplomatisk Sag og en af de aller vanskeligste Underhandlinger.» [1]) I Norska regeringens betänkande d. 2 okt. 1818 angående adressen från dåvarande storting säges, att då denna sak anginge utrikesärenden, »var den formeentlig udenfor den norske Regjerings Ressort», varför den anhöll, att »Adressen maatte blive H. M. nærmere underdanigst foredraget af Udenrigsministeren». [2]) Det antyddes ej en gång, att en sådan anordning vore olämplig. Beteendet är typiskt för norska regeringen under dessa år. 1820 var det fråga om underhandling med Württemberg angående upphävande av jus detractus. Norske statsministern förmenade, att saken även rörde Norge och på hans anmodan fick norska regeringen avge yttrande. I detta inledde föredraganden sin framställning på följande sätt: »Foranlediget heraf skulde Departementet under Forudsætning af at Udkastet ogsaa angaaer Norge, underdanigst anmærke» — — etc. [3]) Det ser sålunda ut, som om man rent av förutsatte som regel, att diplomatiska angelägenheter *ej* vidkomme Norge. Ännu så sent som 1828 kommer en liknande tankegång fram. En insändare i »Morgenbladet» skrev då: »Norges Storthing har endast ringa anledning att taga kännedom af de förenade Rikenas diplomatiska förhållanden och dess Ledamöter ha föga sakkunskap i detta ämne. Denna öfverblick och denna sakkännedom ha deremot, efter sakernas nuvarande ställning, nästan uteslutande blifvit Svenska Representationens lott

[1]) N. F. R. P. 1815 n:o 640.
[2]) Vogt sid. 182.
[3]) N. F. R. P. 1820 n:o 389.

och Norges Representation måste rätta sig derefter». [1]) Uppgivelsen var också så fullständig som möjligt: t. o. m. de nya gemensamma konsulatbeställningarna övertogos helt enkelt av de förutvarande svenska konsulerna. [2])

Detta sakernas tillstånd torde emellertid till en början ej ha varit allmänt bekant. I den mån detta blev fallet, inställde sig också oppositionen. Den förste, som riktade uppmärksamheten åt detta håll, var den nitiske Flor. Såsom förut nämnt, [3]) fick han på stortinget 1818 tillfälle att med ogillande omnämna den svenske utrikesministerns handläggande av Norges diplomatiska angelägenheter [4]). Kort förut hade han rent av yrkat på en undersökning, huruvida uteslutande norska diplomatiska angelägenheter expedierades genom statsrådsavdelningen i Stockholm eller ej [5]). Mycket anmärkningsvärd är den behandling, som kom Flors inlagor till del. Emot Flors kritik av utrikesministerns verksamhetsområde ställde vederbörande kommitté ett uttalande, som väsentligt gick på sidan om saken. [6]) Medan Flor framhävt utrikesministerns egenskap av svensk såsom oförenlig med hans ställning såsom målsman för Norges diplomatiska intressen, anser eller låtsar kommittén sig anse utrikesministern som gemensam ämbetsman och parerar Flor med att framhålla orimligheten i skilda utrikesministrar, en idé, som ej synes ha legat i hans uttalande. Detta bestyrkes av hans ovannämnda positiva förslag, vilket ju blott innebar att förskaffa statsrådsavdelningen i Stockholm delaktighet i sådana diplomatiska ärenden, som blott anginge Norge. Häremot förklarade P. K., att diplomatien helt och hållet vore konungens domän, varmed stortinget intet hade att skaffa. [7]) Detta förmenades vara innebörden av §§ 28 och 26 G. L., detta vad beträffade norska diplomatiska ärenden. Om gemensamma diplomatiska angelägenheter, varom ju ej egentligen var fråga, men varom man i detta sammanhang kunnat vänta ett belysande uttalande, undvek kommittén alldeles att yttra

[1]) Citatet hämtat från »Argus» d. 11 juni 1828.
[2]) Aschehoug I sid. 131.
[3]) Sid. 11 not 3.
[4]) Man hade f. ö. haft anledning till missnöje med Engeströms långsamhet (N. F. R. P. 1817 n:o 211).
[5]) Sid. 11 not 2.
[6]) Sid. 12 not. 2.
[7]) St. 1818 aug. sid. 451—453.

sig Den gav därigenom ett lysande prov på den nyss omnämnda ängsliga status-quo-politik, som rådde i Norge de första unionsåren och som i den diplomatiska frågan var allra starkast märkbar. Det är vidare märkligt att se, hurusom man trodde sig kunna uppdela de diplomatiska ärendena i rent norska, rent svenska och gemensamma, en föreställning, som länge blev förhärskande. På ingendera sidan, stortingsmajoriteten eller oppositionen, hade man ännu ordentligt gjort sig reda för hur det var ställt och hur det borde vara ställt på det diplomatiska gebietet. Man stod ännu på de trevande försökens stadium.

När saken en gång kommit på tal, kunde den emellertid ej gärna dö bort. Därför sörjde i rikt mått en del händelser under den följande tiden, vilka äro knutna till statsskuldsfrågans och Bodösakens historia. I synnerhet den senare gav ett drastiskt exempel på vart det ledde att överlämna omsorgen om sina utrikesangelägenheter åt andra. Bodösaken synes ha varit den direkta anledningen till den viktiga motion om diplomatiska ärenden m. m., som Carl Falsen framlade på stortinget 1821 och vars innehåll nedan närmare skall beröras. Även uppgörelsen med Danmark födde som bekant mycken bitterhet, och därav fick den svenska diplomatien sin beskärda del. Det var ånyo Flor, som gick i spetsen och liksom förut pekade på utrikesministerämbetets enligt hans mening oriktiga organisation. Det hette därom bl. a., att utrikesministern vore »Svensk Embedsman, hvis Embede ene støtter sig til den svenske Constitutions Bud, og allene medfører Ansvarlighed til Sveriges Rigsdag og dette Riges Lov», och att han »formeentligt formedelst en Ufuldstændighed i G. L. og tvertimod den og Foreningens Aand udelukkende bestyrer de Norske og fælles udenlandske Sager». [1]) Detta ådagalägger, att Flor sedan 1818 fått sina synpunkter fastare och klarare utformade. Utrikesministerns egenskap av uteslutande svensk ämbetsman framhäves nu klart som den egentliga bristen och botemedlet antydes också, ehuru indirekt: det skulle ligga i hans förvandling till unionell ämhetsman och som den viktigaste betingelsen för en sådan nämnes redan nu *det unionella ansvaret.* Flor kom emellertid denna gång ej med något positivt ändringsförslag.

[1]) St. 1821 april sid. 55 och 56.

Ett sådant emanerade däremot, som nämnt, från Carl Falsen. [1]) Med utgångspunkt från Bodösakens lärdomar föreslog han införande av en ny § i G. L. om diplomatiska ärendens behandling. Förslagsställaren delade alltså ej uppfattningen om konungens ensamrätt på detta område och betecknade till yttermera visso det rådande tillståndet såsom oförenligt med föreningens natur. Den nya paragrafens förebild var R. F. § 11, vilken också citeras i motiveringen. Dess första moment lydde som följer: »De diplomatiske Sager, som vedkomme Norge, lader Kongen forberede og behandle paa den Maade, der synes ham tjenligst; dog maa de ikke af ham avgjøres uden i Nærværelse af den Embedsmand, til hvem han har overdraget at foredrage Sagerne og den norske Statsminister eller i dennes Forfald en af de norske Statsraader. Over disse Sager føres Protocol og Kongen indhenter til Protocollen disse Embedsmænds Raad i Henseende til de foredragne Sager, for hvilke de staae til Ansvar, saaledes som i § 30 er bestemt.» Uttrycket »diplomatiske Sager, som vedkomme Norge» innebär uppenbarligen långt mer än Flors motion 1818, vilken blott avsåg enbart norska utrikesärenden. Det synes rent av troligt, att Falsen betraktat hela detta område som unionellt, åtminstone talar han på ett ställe i motiveringen om diplomatien som en del av »Rigernes fælles Styrelse». Han fann emellertid, att Norge dittills ingen andel haft i denna gemensamma styrelse och det var detta, han nu ville avhjälpa. Förnämsta medlet härtill skulle vara ett norskt tillskott till den ministeriella konseljen, bestående av norske statsministern och vid förfall för honom annat norskt statsråd samt »den Embedsmand, til hvem han (konungen) har overdraget at foredrage Sagerne». Att det här ej kan vara fråga om någon speciellt norsk diplomatisk konselj, är av det nyss anförda fullt klart. De sist citerade orden avse (i normala fall) givetvis utrikesministern, då ordalagen uppenbarligen äro rättade efter R. F. § 11 för att ej behöfva ifrågasätta någon förändring av Sveriges grundlag. Utrikesministern skulle följaktligen, vilket Falsen utförligt utvecklar, nu verkligen som sig borde bliva gemensam ämbetsman och detta skulle framför allt markeras genom bestämmande av ömsesidigt ansvar. Däremot torde han ej ha avsett upphävande av nationalitets-

[1]) St. 1821 V tillägget sid. 25—26.

bandet för utrikesministerns vidkommande, då detta uppenbarligen förutsatte ändringar i R. F. och Falsen just strävade efter att undvika sådana. Han antydde dock, att norrmäns tillträde till diplomatiska kåren vore ett oeftergivligt villkor.

K. K:s betänkande över förslaget [1]) visar åtminstone ett framsteg från föregående ståndpunkt. Erfarenheten hade lärt den så mycket, att den erkände närmare bestämmelser om diplomatiska sakers behandling och i synnerhet om ansvar gent emot Norge vara högst nödvändiga. Men vid denna betygelse stannade det också. Mot förslaget framställdes åtskilliga invändningar, några av relativt ringa vikt, såsom när det påpekas, att motionären ej tagit hänsyn till bestämmelserna i R. A. § 7 om diplomatiska sakers behandling under interimsregering, andra åter berörande verkliga svårigheter. Dit hörde anmärkningen, att utrikesministerns ställning som svensk undersåte väsentligt försvårade ömsesidigt ansvar för hans vidkommande. Härtill fogade K. K. ett par märkliga uttalanden. Den förklarade nämligen, dels att det i regel vore omöjligt att skilja det ena rikets diplomatiska angelägenheter från det andras, dels att bestämmelser för diplomatiska sakers handläggning redan funnes i R. F. § 11, varför ändring därutinnan blott kunde ske genom överenskommelse med Sverige. I båda dessa avseenden hade man, som förut visats, vid föregående storting hyst en avvikande uppfattning. Yttrandet är väl kanske ej fullt allvarligt menat, då det skulle innebära att norrmännen hädanefter måste tigga om Sveriges gunst i en sak, varuti de förut enligt sin mening haft sin konung att hålla sig till. Man får ej glömma, att detta tilldrog sig på stortinget 1824, då grundlagskonservatismen nådde sin höjdpunkt. K. K. handlade helt visst under känslan av trycket från de kungl. grundlagspropositionerna: det gällde att undvika alla utmanande steg och därför sökte den att med mer eller mindre uppkonstruerade skäl avvisa denna olägliga motion. Annars borde den väl, tycker man, själv ha kommit med något positivt förslag, när den i början erkänt det stora behovet av ändring. Men nej, den slutade med en hemställan att lämna förslaget utan avseende, vilket också blev stortingets beslut. Alldeles utan synbart resul-

[1]) St. 1824 maj sid. 287—301.

tat blev dock ej denna motion. I adressen till konungen angående avslaget på grundlagspropositionerna heter det på tal om § 79: »Den Deres K. M:t ved G. L:s § 26 tillagte Ret til at slutte Forbund og Tractater kan i sine Følger vorde desto vigtigere for dette Rige, forsaavidt D. M. naadigst lader de diplomatiske Anliggender foredrage og besørge ved en Embedsmand, hvis Ansvarlighed, forsaavidt Norge maatte vedkomme, ei endnu findes nøiagtigen fastsat ved nogen G. L. Bestemmelse» [1]). Detta återfinnes ej i K. K:s betänkande, vars uttalanden eljest ligga till grund för adressen. Det är alltså tydligt, att stortingsmajoriteten ändå på något sätt velat ge sin önskan tillkänna och principiellt ingalunda varit obenägen för grundtanken i den Falsenska motionen.

1821 hade ännu ett projekt om diplomatiska sakers behandling sett dagen, nämligen en motion av Rosenkilde om gemensamma eller Norge speciellt rörande diplomatiska sakers behandling samt om norska tjänstemäns anställning vid kabinettet i Stockholm [2]). Något närmare om detta förslags innebörd kan tyvärr ej meddelas, då det blev återtaget, innan vederbörlig behandling kommit detsamma till del, förmodligen under intrycket av oppositionens vanmakt under senare delen av detta storting.

Både Falsen och Rosenkilde hade påpekat vikten av att norrmän anställdes i diplomatiska tjänstebefattningar. Det var ganska illa ställt i detta fall. Till kabinettstjänst hade dittills ingen norrman släppts fram och även konsulatbanan hade med mycket få undantag varit stängd för dem [3]). Det var sålunda ej utan skäl, som Konow 1824 föreslog att i en adress anhålla om rättelse härutinnan [4]). Redan 1814 hade samme man yrkat på *särskilda konsuler* för Norge [5]), vilket förslag då förkastades, enligt hans uppgift emedan »dette Storthing med intet Andet vilde befatte sig end med Forandringer i den Eidsvoldske Grundlov, som Foreningen med Sverrig gjorde nødvendige» [6]). Att förslaget då ej saknade sympatier, är f. ö. tydligt därav, att en kommitté uttalade sig för att i den allmänna adressen till konungen inrycka en önskan

---

1) St. 1824 maj sid. 450.
2) St. 1821 april sid. 139, 204.
3) Clason, sid. 19.
4) St. 1824 aug. sid. 163—172.
5) St. 1814 sid. 481—483.
6) St. 1824 aug. sid. 168.

om att Norge event., om det skulle visa sig behövligt, skulle få särskilda konsuler [1]). Ej heller detta medförde något resultat. Hans yrkande nu 1824 var ju ojämförligt mycket moderatare. Trots detta och trots de faktiska missförhållandena avstyrkte K. K. en sådan adress. Den sökte bagatellisera och släta över det framfarna och kom till det resultat, att man ej hade någon egentlig orsak till missnöje. Detta betänkande är ett om möjligt ännu mer belysande exempel på den räddhågade försiktighet, som utgjorde K. K:s och därmed även stortingets ledstjärna. Intet kunde ju heller stå bättre tillsamman med ordförandens, Krogh's, ängsliga, försagda och försynta väsen. På samma gång 1824 års storting betecknar kulmen av denna det passiva motståndets politik, betecknar det också dess slut. Själva de ledande männen inom K. K. ansågo förändringar vara högst nödvändiga, ehuru de under de förhandenvarande förhållandena ej vågade taga något aktivt steg. Både Krogh och Knudson lämnade nämligen under hand förklaringar till Holst såsom konungens ombud om de unionella reformer, som krävdes från norsk sida för att man skulle kunna medgiva det absoluta vetot [2]). Centralpunkten uti dessa utgjordes just av stadganden om diplomatiska ärendens handläggning. Båda betonade vikten av norske statsministerns deltagande i diplomatiska ärenden, »der vedkomme Norge» samt ömsesidig ansvarighet för utrikesministern, således just kärnpunkterna i det Falsenska förslaget, vilket dessa båda herrar nyss varit med om att stjälpa. De gingo t. o. m. längre och förordade det unionella ansvarets utsträckning till de båda statsråden och till rikenas gemensamma sändebud och konsuler. De svårigheter, vilka de i så rikt mått utmålat i K. K:s betänkande, tedde sig alltså för dem själva ej så synnerligen oövervinneliga och deras avstyrkande utlåtande var mera låtsat än grundat på verklig övertygelse. Norska regeringen, som fick tillfälle att yttra sig över dessa projekt, sträckte ej sina förhoppningar så långt [3]. Något hade den i alla fall avancerat från 1818 års ståndpunkt: den förklarade sig nämligen livligt tilltalad av idén om norske statsministerns tillträde till diplomatisk konselj men antydde tillika möjligheten, att en dylik an-

[1]) St. 1814 sid. 708.
[2]) Holst, sid. 445, 450.
[3]) Ibid, sid. 460—461.

ordning förutsatte de svenska ständernas bifall. Däremot fann den, att åvägabringandet av en unionell ansvarighetslag skulle möta »næsten uoverstigelige Vanskeligheder.»

Efter stortinget 1824 var det följaktligen blott en tidsfråga, när Norges krav på delaktighet i diplomatiska ärenden skulle förnyas med ökad styrka. Ett resultat medförde redan de blyga och halva antydningarna på detta storting, i det 1825 en norrman utnämndes till kabinettstjänsteman [1]). Detta var emellertid ett isolerat faktum, som ej synes ha spelat någon roll för stämningen i Norge. Utnämningen gav i stället anledning till kritik, i det man påpekade, att vederbörande hade studerat i Uppsala [2]). Under mellantiden till nästa storting växte sig oppositionen starkare, framförallt genom 17-majstridens uppblossande. Alldeles frånsett de allmänna förutsättningarna för ny aktion på stortinget 1827, fick detta speciella skäl att gripa sig an med den diplomatiska frågan. För det första var det Bodösaken, som nu äntligen förelåg i någorlunda utrett skick efter att förut endast ha varit ofullständigt bekant. Förtrytelsen var stor. P. K. kritiserade dels Engeströms uppträdande, dels överhuvudtaget frågans behandling av svenska myndigheter och slöt med att förorda *skild diplomatisk representation i de länder, med vilka Norge stod i mest förbindelse*, ett yrkande, mera vittgående än något förut framställt [3]). Och till denna ståndpunkt slöt sig odelstinget, i det det hemställde: »— — hvorvidt det, med Hensyn til den Erfaring, som denne Sags Behandling i diplomatisk Henseende frembyder og i Medhold af Norges G. L. maatte findes hensigtsmæssig at træffe Foranstaltninger til at forskaffe den norske Statsminister umiddelbar Deltagelse i Behandlingen af Rigets udenlandske Anliggender, saavelsom Norges Konge en særskilt diplomatisk Repræsentation i Udlandet» [4]). Intressant är, att man nu åberopar G. L. som stöd för särskilda gesanter, medan man 1814 ansett gemensamma sändebud som något självklart och även sedan de ivrigaste oppositionsmännen — t. ex. Flor — erkänt G. L:s saknad av stadganden om utrikes ärenden. Det är onekligen raskt marscherat på ett årtionde och kan gott anses utgöra ett skiljemärke i den diploma-

---

[1]) Clason, sid. 19.
[2]) »Patrouillen» d. 30 mars 1825.
[3]) St. 1827 VI B sid. 177.
[4]) N II sid. 202.

tiska frågans historia. Visserligen beslöt stortinget att ej denna gång göra sådana anspråk gällande, men det torde ha skett för att undvika den begärda ökningen av ministerkassan, vilken fråga av B. K. uttryckligen satts i samband med problemet: särskilda sändebud eller ej [1]). Man stannade därför vid det förslag, som hade grundval i det förflutna: norske statsministerns diplomatiska rådgivarskap.

Liknande yrkande hade samtidigt framkommit från en s. k. traktatkommitté, i det stortinget nu för första gången tog sig för att granska de traktater, som överlämnats till detsamma. 1818 hade stortinget i en adress begärt upplysning om huruvida ej fler traktater än de meddelade (1) hade avslutits. Om så vore fallet, önskade det kännedom om dessa, »forsaavidt de maatte vedkomme Kongeriget Norge» [2]) Konungen svarade d. 8 juni s. å., att inga fler funnes att meddela. 1824 hade en handelstraktat mellan Sverige och England kommit till stånd, vilken tydligen ansågs röra även Norge. [3]) Detta utgjorde förmodligen närmaste skälet till stortingets uppträdande. I kommitténs utlåtande säges bl. a., att stortinget ansett det vara »af høieste Vigtighed, at H. M:s konstitutionelle Raadgivere og andre med Norges særskilte Tarv nøie bekjendte og for dets Velstand og Ære besjælede Mænd aabnes al den Adgang til Deltagelse deri, som Sagens Natur og G. L:s samt R. A:s paa Lighedsprincipet grundede Bestemmelser angaaende deslige Anliggender medføre eller tillade» [4]). Här hänvisas, ehuru i mycket obestämda ordalag, till gällande lag som stöd för de norska anspråken. I den av kommittén föreslagna och av stortinget antagna adressen begärdes, att konungen måtte »i Almindelighed ved Behandlingen af diplomatiske Sager og ved deslige Akters Afslutning og Udfærdigelse, forsaavidt de vedrøre Norges Interesse og Værdighed som selvstændigt Rige, at tilstede de konstitutionelle Raadgivere og andre med Norges særskilte Tarv nøie bekjendte og i øvrigt dertil duelige Mænd al den Deltagelse, som H. M:s Omhu for dette Riges Bedste, efter Anliggendernes forskjellige Beskaffenhed, maatte finde anvendelig» [5]). Detta senare utgör en rätt väsentlig modifikation av den

[1]) Clason, sid. 22.
[2]) St. 1818 maj sid. 178—179.
[3]) »Patrouillen» d. 22 juli 1824.
[4]) N. II sid. 206.
[5]) Ibid.

förra ståndpunkten. Här åberopas icke längre några lagstadganden utan i stället konungens eget gottfinnande. Uttrycket »Sager — — forsaavidt de vedrøre Norges Interesse og Værdighed som selvstændigt Rige» är synnerligen svävande och kan ej jämföras med motsvarande passus i början av kommitténs utlåtande, som lydde: »Forsaavidt de diplomatiske Sagers Behandling og de diplomatiske Akters Afslutning og Udfærdigelse vedrører Norges Interesser — — —», ännu mindre med odelstingets klara yrkande på »umiddelbar Deltagelse i Behandlingen af Rigets udenlandske Anliggender». Reträtten är att tillskriva konungens ingripande, vilken ej otydligt låtit förstå, att stortingets handlingssätt på det högsta misshagade honom [1]).

Stortinget föll sålunda undan också denna gång, åtminstone delvis; framryckningen hade varit för hastig, man fick stanna och betänka sig. Situationen hade varit mycket tillspetsad, vartill också medverkat propositionen om ökning av bidraget till ministerkassan. Härigenom fick stortinget ännu en anledning att syssla med diplomatiska ärendens behandling, och såsom ovan nämnts gjorde det rent av den förra frågan beroende av den senare. Det sammanhang dem emellan, som nu etablerades, kom sedan att fortfara och åberopades med förkärlek å ömse sidor. Första exemplet kom redan i svarsresolutionen på stortingets adress, där konungen i föga beslöjade ordalag avvisade de moderata önskningar, varåt adressen givit uttryck. Den slutade med att betyga, att »H. M. — — stedse vil tage særdeles Hensyn till Norges svagere Evne til at bidrage til de ved en Krig foranledigede Udgifter» [2]). Genom att sammankoppla dessa frågor hade stortinget beträtt en farlig väg, som hotade att leda in i en återvändsgränd. Det var en situation, där båda parterna hade att väga mot varandra verkliga missförhållanden och där ingen av dem var sinnad att taga det tillmötesgående steget. Mot stortingets fordran på norskt inflytande på diplomatiska angelägenheter satte konungen och svenska regeringen proportionellt norskt bidrag till ministerkassan och tvärtom.

Vid urtima stortinget 1828 var den diplomatiska frågan ej å bane med ett undantag. Det var ånyo konungen, som gav uppslaget genom proposition om ansvarighetslag

[1]) N. H sid. 204—205.
[2]) N. H sid. 207.

för statsrådets ledamöter. Vederbörande kommitté kunde i sitt betänkande häröver knappt underlåta att beröra saknaden av ansvar for diplomatiska rådgivares vidkommande. »Det kan ikke drages i Tvivl, at Savnet af passende Bestemmelser for nysnævnte Mænds Ansvar kan paadrage Riget betydelig Skade», hette det [1]). Men under den ytterliga spänning, som nu härskade mellan statsmakterna, vågade den ej föreslå något sådant tillägg och därvid blev det. Denna stämning höll sig till ordinarie stortinget 1830. Då räknade stortinget inom sig den man, som under det följande årtiondet skulle uppträda som främste förkämpen för unionella reformer, nämligen J. A. Hielm. Dittills hade han veterligen ej blandat sig i dessa spörsmål, men nu tog han genast itu därmed. 31 mars 1830 inlämnade han en motion i diplomatiska frågan [2]). Den utgjorde delvis ett upprepande i bestämdare form av de yrkanden, som framkommit 1827. Han hänvisade till detta års adress, vilken han fann vara otydlig och därigenom missförstådd av konungen; därför vore det nu stortingets plikt att »udvikle noiere for H. M. hint underdanige Andragendes Mening og Øiemed» [3]). Också Hielm åberopade bestående lag, i det han gjorde gällande, att norska diplomatiska ärenden måste behandlas enligt G. L. § 15 av ansvarig norsk minister samt att bestämmelser för gemensamma utrikes ärenden vore att söka i G. L. §§ 15 och 38 samt R. A. § 5. Ehuru ännu på ytan något beslöjat går detta yrkande i själva verket längre än något förut framkommet. Hänvisningen till G. L. § 15 innebär nämligen ingenting mindre än etablerande av *egen norsk utrikesminister och egen norsk ministeriell konselj för norska diplomatiska mål.* Momentet om gemensamma diplomatiska saker är ej mindre märkligt. Det ådagalägger, att Hielm ansåg R. F:s bestämmelser i vissa fall vara suspenderade genom R. A. eller åtminstone ej tillämpliga på andra än rent svenska förhållanden [4]). Det var en åsikt, diametralt motsatt den, 1824 års K. K. hade hyst. Det sätt, på vilket gemensamma utrikesärenden enligt Hielms mening skulle behandlas, d. v. s. *i*

[1]) St. 1828 II sid. 357 o. ff.
[2]) N. II sid. 527–528.
[3]) N. III sid. 138.
[4]) Däremot tillmätte han tydligen ej R. A. något vitsord gent emot G. L.; tvärtom, den förra asidosattes nästan alldeles. Se Johansson, sid. 254.

sammansatt statsråd, var ovedersägligen ingenting annat än att avhugga den gordiska knuten. Det var ett talande exempel på den nya, djärva och hänsynslösa grundlagstolkning, som började vinna mark inom Norge. Förslaget var även på annat sätt föga delikat, det hette nämligen, att konungen borde »gjøres opmærksom paa» ovan anförda omständigheter eller m. a. o. att hans dittills träffade anordningar vore grundlagsvidriga.

Hielm hade ännu ett krav att föra fram, som egentligen ej förut betonats. Det gällde norska konsulers tillsättande. Han yrkade ej, åtminstone ej direkt, på åtskillnad inom konsulatväsendet utan nöjde sig med att framhålla, att Norges konsuler under alla omständigheter borde utses i norskt statsråd och kunna ställas till ansvar inför norska myndigheter [1]). Anledning saknades ej att nu taga upp detta ämne på stortinget, ty just vid denna tidpunkt utfärdades en ny konsulsstadga. Norska regeringen fick tillfälle att dessförinnan uttala sig och å dess vägnar utarbetade Vogt förslag till ny instruktion [2]). Enligt hans egen förklaring hade han därvid satt som sitt ögonmärke att i någon mån förbättra Norges ställning på det diplomatiska området, och han tillfogar, att hans förslag nästan fullständigt lades till grund för den nya konsulsstadgan 1830. Ett viktigt undantag fanns dock: norska regeringen hade begärt, att konsuler skulle tillsättas i gemensamt statsråd, men därav blev intet. I stället fingo norska myndigheter rätt att yttra sig innan platsernas besättande, liksom det medgavs norska regeringen att till konsulerna utfärda föreskrifter [3]).

Sådana förslag som Hielms voro knappast ägnade att kunna samla stortinget omkring sig. Om ock menlöshetens tider voro förbi, var man dock föga hågad att genast ställa saken på sin spets. Så kom det sig, att motionen blev liggande utan att undergå slutbehandling, och föga annorlunda blev dess öde 1833, då Hielm hade framlagt den på nytt. Det hette dock i senare fallet, att saken blott uppsköts till 1836 års storting [4]). Det föreföll, som om stortinget väntade, att något skulle göras från det ena eller andra hållet, bara det inte gjorde något själv. Den kom-

[1]) N. III sid. 140.
[2]) Vogt sid. 87—88.
[3]) Clason sid. 26.
[4]) N. III sid. 142.

mande tiden fick verkligen bevittna ett ganska energiskt arbete, troligen just föranlett av stortingets egen overksamhet. Detta arbete utgick från icke-officiella kretsar, främst från den oppositionella pressen. I dessa organ underkastades unionsangelägenheterna och särskilt diplomatien bitter kritik. Klagomålen voro mestadels gamla och välkända: saknad av norskt inflytande på utrikesärendenas avgörande, diplomatiska tjänstemäns oansvarighet gent emot Norge; därjämte klandrades svenskars övervägande befordringsrätt i fråga om diplomatiska och konsulära poster och krävdes i stället befordran växelvis inom båda nationerna, ja, som det synes, åtskillnad inom konsulatväsendet [1]).

Det är dock ej säkert, att detta ensamt förmått sätta norska regeringen i rörelse. När den nu beslöt sig för ett aktivt steg, så var motivet härför, om man får tro Holst, av helt annan art. Han uppger, att man i Norge fruktade för en allians med Ryssland, vilken skulle framgå eller förberedas genom furst Menschikows besök i Stockholm 1834 [2]). På så sätt förmåddes regeringen till den ovanliga kraftåtgärden att, utan uppdrag av stortinget eller konungen, ingå till denne med en inlaga i denna diplomatiska fråga, som redan vållat så mycken oro mellan statsmakterna. Den ståndpunkt, åt vilken regeringen nu gav uttryck, präglades å ena sidan av en försiktig anknytning till den avvaktande ställning, den städse förut intagit. I motsats mot Hielm erkände den, att i G. L. och R. A. alls inga bestämmelser vore givna om diplomatiska ärendens behandling utan att detta vore överlämnat åt konungens behag. Men hans frihet härutinnan vore ej oinskränkt, utan den diplomatiska organisationen borde »paa den ene Side — — fyldestgjøre den norske Statsforfatnings Aand og paa den anden kunne bestaa med de udtrykkelige Foreskrifter, som derom for Sverrigs Vedkommende maatte være gjældende» [3]). Regeringen fann nämligen, att det icke kunde »have været G. L:s og R. A:s mening, at Norge skulde være uden al ansvarlig politisk Bestyrelse» [4]). Ifrån dessa premisser kom den så till slutklämmen, vari yrkades, »at ved diplomatiske Sagers Foredrag og Afgjørelse for Eftertiden skal, foruden de i den svenske R. F:s 11 § nævnte Embedsmænd, stedse

[1]) »Statsborgeren» 1 dec. 1833, 28 dec. 1834 o. 1 mars 1835.
[2]) Holst sid. 232.
[3]) N. III sid. 374.
[4]) Ibid.

tillige være et Medlem af det norske Statsraad nærværende» [1]). Här giordes ingen skillnad mellan svenska och norska diplomatiska mål och därjämte angavs tydligt, hur felet skulle avhjälpas; allt betydelsefulla framsteg över de halva och obestämda uttalandena i stortingsadressen 1827.

Framställningen medförde verkligen ett resultat, men ett, som visade, att konungen fann behag i att stanna just vid sådana otillräckliga reformer, för vilka stortinget en gång uttalat sig. Den kungl. resolutionen, vanligen citerad under d. 13 april 1835, föreskrev, »att då något diplomatiskt ärende, Norriges Rike särskildt vidkommande och hvaröfver i förväg utlåtanden och upplysningar från vederbörande Norska Embetsverk alltid böra vara infordrade och ingångne, inför K. M:t till besluts fattande deröfver af Herr Statsministern för Utrikesärendena i underdånighet föredrages, alltid H. E. Herr Norske Statsministern eller om han är hindrad att vara närvarande, en ledamot af Norska Statsrådens afdelning i Stockholm skall vara närvarande, och sin mening kunna afgifva; att vid de tillfällen, då enligt Svenska R. F:s 11 och 12 §§ diplomatiska eller s. k. ministeriella mål för K. M:t föredragas, hvilka i något afseende äga inverkan på eller stå i beröring med vare sig Sveriges och Norriges gemensamma eller Norriges enskildta förhållande till främmande makter, eller leda till besluts fattande i detta afseende, alltid jämte de i förberörde §§ upptagne Svenske Embetsmän, äfven H. E. Herr Norske Statsministern eller i dess frånvaro en ledamot af Norska Statsrådet skall vara närvarande — —» [2]). Konungen anslöt sig sålunda till den gamla föreställningen om olika slag av diplomatiska ärenden. Resolutionens avfattning är f. ö. mycket dunkel och delade meningar ha gjort sig gällande om dess innebörd. Mom. 1 erbjuder inga större tolkningssvårigheter. Det rörde rent norska diplomatiska ärenden, till vilkas behandling ett norskt statsråd nu skulle släppas fram, dock väl att märka blott till själva avgörandet, ej till förberedande föredragning, vilket senare jämväl hade ingått i norska regeringens yrkande. En ersättning därför låg ju dock i det utlovade hörandet av norska myndigheter. Märkligt är, att här ej, såsom i mom. 2, nämnes något om hovkanslerens närvaro enligt R. F:s bestäm-

[1]) N. III sid. 376.
[2]) Clason bil. 1.

melser, vilket synes visa, att konungen *ej ansåg R. F. vara tillämplig på norska diplomatiska saker*, varför han följaktligen i sådana fall menade sig kunna sammansätta den diplomatiska konseljen efter behag. Mom. 2 åter är onekligen ganska svårfattligt. Avgörande synes emellertid vara hänvisningen i början till §§ 11 och 12 R. F. Det är alltså här egentligen fråga om svenska diplomatiska ärenden. I de fall, då sådana ägde »inverkan på» eller stode »i beröring med» eller ledde »till besluts fattande» ifråga om gemensamma eller speciellt norska diplomatiska angelägenheter, så skulle *redan på detta stadium ett norskt statsråd äga tillträde till den svenska ministeriella konseljen.* Detta moment innehåller följaktligen ingen regel för dessa sist omnämnda sakers behandling, vilken konungen ansåg sig kunna ordna efter godtycke, då R. F. ej hade avseende på dem. Mom. 1 torde istället syfta på dessa, fastän detta ej finnes uttryckt för gemensamhetsärenden. Det var på sätt och vis en rätt vidsträckt delaktighet, som medgavs norske statsministern, ehuru ej så stor, som regeringen hade begärt, men resolutionens krångliga formulering var ägnad att betydligt minska dess värde. Till på köpet blev den, när den meddelades statsrådsavdelningen i Stockholm, orätt återgiven i protokollet och introducerades så i stympat och förvrängt skick i Norge [1]). Det kan då ej heller förvåna, att dess bud ej efterföljdes under den följande tiden [2]). I Norge möttes den från början med blandade känslor, man tyckte sig ej ha fått nog och återkom så med de gamla kraven i än starkare form [3]).

Redan före sin hänvändelse till konungen i den i strängare mening diplomatiska frågan hade norska regeringen skridit till aktion i det andra av Hielm väckta spörsmålet, angående konsulers utnämnande. I inlaga av d. 8 juli 1834 [4]) upprepade den sitt yrkande från 1829, att gemensam statsrådsbehandling borde användas i sådana fall och tillfogade nu, att konsuler även borde avlägga norsk ämbetsmannaed. Ehuru regeringen ej som Hielm föreslog utnämning särskilt i varje statsråd, erkände den dock, att detta senare otvivelaktigt vore mest överensstämmande med bestämmelserna i G. L. Genom resolutioner av d. 23 jan.

[1]) Clason sid. 40 not 1.
[2]) Holst sid. 232.
[3]) N. III sid. 377—378.
[4]) St. 1837 V sid. 311—319.

och 26 april 1836 tillmötesgick konungen i allo norska regeringens önskan. Men ej heller detta väckte synnerlig anklang i Norge, där man redan ansåg detta medgivande antikverat och i stället hyllade Hielms mening.

Till stortinget 1836 hade snart sagt överallt i Norge utvecklat sig misstämning mot den svenska diplomatien, beroende på flera samverkande omständigheter. Den ständiga striden om bevillningarna till ministerkassan kom, som ovan framhållits, redan från början att sättas i samband med den diplomatiska frågan och detta samband gick sedan ej förlorat. Mariboe hade åberopat det på stortinget 1830 och Hielm 1833 [1]). Situationen förvärrades, när riksdagen 1834—35 blandade sig i saken och i skrivelse till konungen anhöll om reglering av det norska bidraget. Av talarna på riksdagen synes blott en — Petré — haft blick för sammanhanget mellan detta äskande och utrikesangelägenheternas organisation [2]). An mera upprördes norska sinnen av den uppenbara motvilja, som utrikesministern under dessa år ådagalade gentemot nationalkravet på handelsflaggans frigivande. Slutligen synes krånglet med den engelska trävarutullen och Bodösakens uppfriskande genom Steads uppträdande ha varit icke oväsentliga stimulantia [3]). Allt pekade hän på att stortinget 1836 skulle avvika från den förra passiviteten.

Så skedde också. I den allmänna önskelista, som Kristianiarepresentanterna inlämnade den 24 mars, hade också den diplomatiska frågan plats. De yrkade där på sådana åtgärder, »at de af Norges retmæssige Stilling i Unionen flydende Fordringer fra Norges Side paa at have den samme Garanti som Sverrig for at se sig retteligen repræsenteret og sit Tarv forsvarligen iakttaget ved Behandlingen af de diplomatiske Sager og overhovedet ved alle udenlandske Forhold kunne vorde fyldestgjorte» [4]). Anskönt ej innehållande några detaljhänvisningar är detta uttalande i sin korta och koncisa form så tydligt, man kan önska. Lika rättigheter med Sverige i alla utrikesangelägenheter — det var inga småsaker. Det innefattade alla fordringar, som framställts förut, en verkligt unionell utri-

[1]) St. 1830 VII sid. 667—695, st. 1836 dec. sid. 197—198.
[2]) Riksd. 34—35, Borg. Pr. VIII sid. 259 o. ff.
[3]) N. III sid. 422, 458.
[4]) Ibid. sid. 430.

kesminister, lika tillträde till diplomatiska tjänster för svenskar och norrmän, ömsesidig ansvarighet o. s. v.

K. K:s betänkande [1]) gav uttryck åt en något annan synpunkt. Förslagsställarna hade ej ordat något om sättet för reformernas genomförande; denna fråga tog däremot K. K. upp till behandling. Den förklarade liksom norska regeringen, att varken G. L. eller R. A. innehölle föreskrifter om ministeriella måls handläggande, men därav drog den ej den slutsatsen, att detta vore överlämnat åt konungen, utan tvärtom att saken borde ordnas genom unionell överenskommelse under representationernas medverkan. Beträffande själva reformpunkterna framhölls, att behandlingen av Norges enskilda och gemensamma diplomatiska ärenden vore oriktig och de av konungen vidtagna åtgärderna otillräckliga. Denna avvikelse från huvudstadsrepresentanternas inlaga innebär dock ingalunda, som man skulle kunna tro, ett avsteg i moderationens intresse. K. K:s betänkande återgav Hielms idéer och han visade både före och efter denna tidpunkt, att han innerst åsyftade skilsmässa mellan rikenas diplomati [2]). En sådan skulle befordras genom K. K:s projekt, vilket naturligtvis innebar, att de rent norska ärendena skulle skötas uteslutande av norrmän.

Dessa meningar kommo ännu tydligare fram under det efterföljande stortinget 1836—37. Det skedde i samband med bevillningen till ministerkassan, vilken nu som flera gånger förut kopplades samman med den diplomatiska frågan och detta ej blott i förbigående, såsom fallet varit 1830 och 1833. Tvärtom proklamerades sammanhanget öppet från flera håll, framför allt genom Foss' förslag, att bidraget ej skulle givas till »ministerkassan» utan »til Bestridelse af Udgifter i Anledning af Norge vedkommende diplomatiske Anliggender» [3]). Foss förklarade avsikten härmed vara, »at de diplomatiske Anliggender maatte blive anderledes behandlede, end hidtil havde været Tilfældet» [4]). Härom utspann sig en mycket livlig diskussion. Flera talare trodde sig i Foss' förslag se en syftning till egen diplomatisk representation, vilket ingalunda förefaller otroligt, då han ej synes ha reserverat sig mot denna tolkning.

[1]) N. III sid. 481.
[2]) Se t. ex. Johansson sid. 254.
[3]) N. III sid. 611.
[4]) Ibid. sid. 612.

Hielm, som självklart stod på Foss' sida, protesterade först mot åsikten, att en sådan skilsmässa skulle vara stridande mot G. L. och föreningens natur och kom därpå med några mycket betecknande uttalanden. »— — hvis Sverrig ikke er fornoiet med Bevillingen, som vi ville tilstaae den, kan det uden minste Uenighed erklære, ikke at ville paa saadant Vilkaar foranstalte for os, hvad det hidtil af egen Drift har paataget sig, hvoraf da kun vil følge, hvad vi ønske: at vi maa gjøre det selv. Hvis fælles Overlæg imellem norske og svenske Authoriteter og fælles Virksomhed ved disse til fælles Maal udfordres, vil denne alligevel ikke udeblive, saalænge fra begge Sider næres god Villie for Foreningen» [1]). Tydligare kunde ej kravet på fullständig diplomatisk separation uttalas. Att alla de stortingsmän (ett 30-tal), som röstade för Foss' förslag, skulle gillat Hielms mening, är väl tvivelaktigt, men någon påverkan av hans idéer ha de säkerligen rönt. Motståndarna betonade i allmänhet vikten av gemensam diplomatisk ledning men tillika behovet av reformer, så exempelvis Falsen, vilken emellertid stödde sig på den något förlegade åsikten, att redan G. L. stadgade delaktighet för norske statsministern i diplomatiska ärendens handläggning. Som man ser, hade åsikterna i förevarande fall ännu vunnit föga fasthet. Men så mycket enigare stod man samlad kring kravet på reformer, vilket nu fick sitt uttryck i den viktiga stortingsadressen av d. 24 jan. 1837. Det låg i sakens natur, att man här ej kunde gå fram efter alltför ensidiga riktlinjer och i själva verket iakttog stortinget också en berömvärd moderation i sitt uppträdande. Detta markerades isynnerhet därigenom, att stortinget ej framlade något positivt projekt om hur förändringen skulle vara beskaffad utan överlämnade åt konungens »Kraft og Viisdom» att finna utvägar. Ej heller förde man fram G. L. och R. A. för att förebrå konungen bristande grundlagsenlighet. Därav följer dock ej, att detta aktstycke skulle vara lika trevande och obestämt som adressen 1827. De stora grunddragen av Norges fordringar uppdrogos klart och tydligt: Norge borde, heter det, »tilstædes densamme Garanti som Sverrig er i Besiddelse af, for at see samtlige enten egne eller begge Unionsstaters fælles diplomatiske Anliggender forsvarligen pleiede»; och det hette längre fram, att organisationen borde

[1]) St. 1837 dec. sid. 197—198.

bliva sådan, »at begge de forenede Riger ogsaa heri erholde lige Deeltagelse, lige Rettigheder og lige Garantier». Dessa satser lämna t. o. m. rum åt en tolkning, nära överensstämmande med det Hielmska partiets fordringar, ehuru dess mening säkerligen ej varit sådan.

Vad stortinget lämnat därhän, blev det regeringens uppgift att vidare fullfölja, och det förefaller, som om det rent av existerat någon slags överenskommelse härom mellan dessa båda auktoriteter. Ett så klart, bestämt och fullständigt program i den diplomatiska frågan som det av norska regeringen i dess betänkande den 14 febr. 1837 framställda hade aldrig förut framkommit, och det är väl troligt, att regeringen ej tagit detta steg utan vetskap om att den därmed lämnade en autentisk tolkning av adressen. Det angavs nu närmare, vad adressens talesätt om lika garantier betydde. De skulle innefatta en ömsesidigt ansvarig utrikesminister, norsk eller svensk man, som skulle tillhöra båda statsråden och avlägga ed till båda rikenas konstitutioner, varjämte hans utnämning och avsked skulle försiggå i sammansatt statsråd. På samma gång regeringen nu som förut betonade, att G. L. och R. A. ingenting innehölle om diplomatiska ärendens behandling, erkände den nödvändigheten av att de omarbetades för att kunna inom sig rymma dessa genomgripande reformer. Saken antog alltså helt andra och vidare proportioner än någonsin förut, och det var väl motiverat, när regeringen föreslog tillsättandet av en särskild kommitté. I den tvära svarsresolutionen av d. 21 febr. 1837 ingick konungen ej på den diplomatiska frågan på annat sätt än genom förklaringen att »hvad de diplomatiska ärendena angår, äger allt, hvad Storthinget därom framställt, redan rum». Kritiken av resolutionen 1835 var uppenbarligen icke i hans smak.

Statusquopolitiken kunde emellertid knappast längre fortfara. Det stöd, den förut haft i svenska opinionen, började nu brista. Händelserna 1836 riktade i ett slag den allmänna uppmärksamheten på de unionella angelägenheterna och däribland hade just den diplomatiska frågan framskjutits som den viktigaste. Redan förut hade A. B. visat tydlig sympati för de norska önskemålen och nu framträdde Argus-Johansson med sin skrift om »Föreningsfördraget», vari han trots sin i åtskilliga avseenden ändrade ståndpunkt tillstyrkte tillmötesgående mot Norge. Han fann det ej blott billigt och med R. A:s anda överensstämmande,

att »den gemensamme Utrikes-Ministern skall vara Medlem af Norska Statsrådet liksom af det svenska och ansvarig inför Norrska Odels-Thinget likasåväl som inför Svenska Ständerna samt på enahanda sätt, att de gemensamma sändebuden hos främmande makter skola vara underkastade ansvarighet för förseelser vid vårdandet af Norges intressen» [1]). I första upplagan av sitt arbete accepterade han därjämte den Hielmska grundlagstolkningen, att den bestående unionen ej innebar diplomatisk enhet. Ifrån denna synpunkt förklarade han, att Sveriges folk, hur nödvändig en sådan enhet än vore, dock hellre ville »se Norge representeradt hos främmande makter genom serskilde Missioner, än att det sjelft skulle rättvist kunna anklagas såsom fördragsbrytare; hellre under någon tid, äfventyra olägenheterna af en separerad utrikesärendenas behandling, än att det sjelft genom ett handlingssätt, som kränkte Norges rätt, skulle vilja förstöra den ömsesidiga välviljan och förtroendet samt tillintetgöra möjligheten af en framtida närmare och ändamålsenligare förening» [2]). I andra upplagan hade han efter närmare begrundande kommit till annan uppfattning men betonade å andra sidan alltjämt nödvändigheten av verkligt unionell utrikesstyrelse [3]).

Sådant måste naturligtvis stegra säkerheten å norsk sida. Det blev stortinget 1839 förbehållet att bringa den till uttryck. Ej nöjt med U. K:s tillsättande ville det också uppdraga riktlinjer för dess verksamhet. Detta skedde visserligen ej direkt, i det stortinget tvärtom beslöt att ingenting företaga i anledning av U. K:s förordnande, men både under debatten härom och vid andra tillfällen uttalades öppet, våd man väntade och krävde av U. K. [4]). I synnerhet väckte bevillningen till ministerkassan nu som förut de diplomatiska ärendena på tal. Foss återkom nämligen med sitt förslag från 1836 om formen för bidragets givande [5]). Detta förslag kunde, såsom förut anmärkts, mycket väl tydas såsom åsyftande en fullständig separation av rikenas utrikesstyrelse och detta framhölls nu lika väl som 1836. Harbitz fann sig också föranlåten att söka göra förslaget mera oskyldigt genom att föreslå strykning av

[1]) Johansson sid. 257—58.
[2]) Ibid. sid. 33—34.
[3]) Ibid. sid. 254.
[4]) St. 1839 VII: 1 sid. 23—37.
[5]) St. 1839 V sid. 742.

orden »Norge vedkommende», så att någon sådan udd ej skulle kunna inläggas i detsamma [1]). Foss kunde ej finna någon dylik mening i sitt yrkande men kunde dock biträda Harbitz' ändring. Denna förklaring får man ju godtaga, men å andra sidan hade Hielm redan 1836 oförtydbart uttalat, vad han för sin del inlade i Foss' förslag och samma mening torde helt visst ha hyllats av åtskilliga bland de 46, som nu 1839 röstade för Harbitz' yrkande. Genom strykning av de omnämnda orden hade man ju ej utan vidare konstituerat diplomatisk gemensamhet. Vidare är att märka, att K. K., där Foss var ordförande, i sin inlaga med anledning av U. K:s tillsättande också kom in på detta problem. Den yttrade, att kommittéuppdragets andra punkt möjligen kunde ge anledning till missförstånd, då det kunde synas vara bestämt förutsatt, »at begge Rigers diplomatiske og Consulatudgifter altid og nødvendigviis skulle føres og bestyres under eet». En dylik ekonomisk skilsmässa vore onekligen ett steg, som förr eller senare kunde befaras draga med sig politisk. Som ett liknande symptom får man väl också anses Thornes framförande av den gamla önskan om särskilt konsulatväsen, dock i modifierad form, så att det nu blott skulle vara fråga om särskilda norska generalkonsuler i de största handelscentra. Detta lade han U. K. på hjärtat och Riddervold svarade härtill, att denna nog gärna skulle mottaga önskningar och upplysningar till vägledning för dess arbete [2]). Detta vittnar om att Riddervold och säkerligen också de övriga norska ledamöterna ville ha tydliga uttalanden och direktiv från nationens sida för sitt arbete i U. K. Vad den diplomatiska frågan beträffade, var detta i synnerhet behövligt men mötte också speciella svårigheter, då meningarna härom visserligen sammanstämde däri, *att* något skulle göras men ingalunda i *vad* som skulle göras. Mycken förbistring rådde och under sådana förhållanden blevo stortingets anvisningar skäligen svävande. Detta problem var ju också oändligt mycket mera invecklat och svårlöst än symbolsakerna, där linjerna lågo enkla och klara och en enig nation stod bakom. I den diplomatiska frågan var följaktligen nästan intet gjort före U. K:s sammanträde, och i all synnerhet hade den att ta itu med den mödosamma

[1]) Mrgbl. d. 30 juni 1839.
[2]) Ibid. 2 juli o. 4 aug. 1839.

utformningen av detaljbestämmelser, om vilka förut knappast något ens var antytt.

Det kunde sålunda på förhand anses givet, att U. K:s överläggningar om detta ämne skulle bli långvariga och så blev också fallet. Ej mindre än 12 sammanträden (prot. n:o 13—24) upptogos av förberedande diskussioner, innan man kunde komma till något beslut. Striden kom närmast att röra sig om ett av Motzfeldt och Riddervold framlagt och av de övriga norrmännen understött förslag om införande av en del nya §§ i R. A. angående diplomatiska ärenden. Det var egentligen flera alternativa förslag, vilka emellertid alla voro likalydande utom i fråga om mom. 1. Samtliga betecknades av förslagsställarna såsom grundade på de i norska regeringens betänkande av d. 14 febr. 1837 framställda yrkanden. Det är helt naturligt, att man tog detta till utgångspunkt, då däri innehölls den enda grundritning till en ny diplomatisk organisation, som dittills veterligen framkommit [1]). Det första alternativet återgav också fullständigt de i detta utlåtande preciserade reformkrav. Dess mom. 1) lydde: »Till statsminister för utrikesärenden utnämne konungen antingen en norrman eller en svensk. Hans utnämning såväl som hans afskedande sker i sammansatt norskt och svenskt statsråd. Han aflägger ed till bägge de förenade rikenas särskilda konstitutioner och är ledamot af bägge rikenas särskilda statsråd med samma rättigheter, skyldigheter och ansvar som rikenas öfriga konstitutionella rådgifvare» [2]). Dessutom förekommo ytterligare 7 mom., i samtliga alternativen likalydande och delvis av föga intresse. 2) gav konungen rätt att tillkalla andra svenska eller norska statsråd till den ministeriella konseljen och enligt 3) skulle han lämna norska statsrådet någon kännedom om diplomatiska ärenden i likhet med vad som i R. F. § 11 fanns föreskrivet beträffande det svenska. I 4) fick odelstinget rätt att äska ministeriella protokoll, försåvitt de rörde »allmänt kända och af odelstinget uppgifna fall» i analogi med bestämmelserna i R. F. § 105. Mom. 5) är synnerligen viktigt och var formulerat på följande sätt: »Liksom statsministern för utrikes ärenden kan för de diplomatiska målens behandling i Sverige ställas till ansvar efter R. F:s 106 §, så skall han äfven i hänseende till

[1]) Se ovan sid. 108.
[2]) Prot. n:o 24.

dessa mål, vara ansvarig för norska stortingets odelsting, i öfverensstämmelse med Norges G. L:s 30 §.» I 6) stadgades ömsesidigt ansvar även för utrikesministerns vikarier, 7) berörde några av denne ministers ändrade ställning betingade förändringar i interimsregeringens sammansättning enligt R. A. § 7 och 8) föreskrev, att norska statsrådsavdelningen i Stockholm fortfarande skulle bestå av de i G. L. § 15 nämnda ledamöter oaktat utrikesministerns inträde i densamma.

Som nämnt, voro de särskilda alternativen endast olika beträffande mom. 1). Skiljaktigheterna bestodo däri, att utrikesministern enligt B. *ej skulle vara ledamot av någotdera rikets statsråd*, enligt C. *blott av det svenska* och enligt D. *av statsrådet i det rike, där han före sin utnämning var medborgare.* Bland dessa förordade Motzfeldt, med vilken de övriga norrmännen torde ha instämt, alternativ D., enär dess antagande »ej skulle medföra så många svårigheter som de öfriga utan att likväl i det hela väsentligen skilja sig från norska regeringens ofvannämnda framställning». Häri hade Motzfeldt visserligen rätt: svårigheterna voro betydande. Den punkt, vari alternativen skilde sig åt eller frågan, huruvida och i vilken omfattning de specifikt konstitutionella åligganden, som medfölja statsrådsledamotskap, även skulle tillhöra den unionelle utrikesministern, hade för första gången framhållits i norska regeringens utlåtande, där man utgick från den åskådningen, att han borde vara förtrogen med båda rikenas inre angelägenheter och därför vara medlem av båda statsråden. En sådan anordning hade emellertid stora vanskligheter. Dels skulle den medföra ett mångsyssleri, som i viss mån måste hindra utrikesministern i hans egentliga uppgift, dels skulle den nödvändiggöra ändringar i båda rikenas grundlagar, vilket med de bestämmelser, som voro satta för dylika reformer i Norge, bleve en mycket svår uppgift. Alternativ C. skulle medföra ett egendomligt inflytande på Sveriges inre angelägenheter av en norrman utan någon motsvarande rätt å Sveriges sida. Alternativ B. iakttar likhetsprincipen och skulle åstadkomma ändringar endast i R. F. men kunde befaras leda till alltför stor avskildhet mellan utrikesministerns ämbete och den inre politiken. En mellanståndpunkt intar alternativ D., som dessutom äger B:s ovannämnda fördelar.

Det gagnade emellertid föga, vilket alternativ norrmännen bestämde sig för, ty från svensk sida restes kompakt motstånd mot alltsammans. De Geer förklarade å samtligas vägnar förslaget oantagligt huvudsakligen av den grund, att det skulle medföra stora ändringar i Sveriges grundlagar. Han anförde vidare utrikesministerns chefskap över det svenska kansliet som ett betydande hinder för att till ämbetet utnämna en norrman, på samma gång han poängterade, att utrikesministern »ovillkorligen» borde vara ledamot av det svenska statsrådet. Enligt honom vore den enda ytterligare för Norge behövliga garantien den, att resolutionen av 1835 infördes i R. A. eller G. L. och att de norska rådgivarna i diplomatiska mål bleve underkastade ansvar inför stortinget.

Efter detta bestämda avvisande återstod för norrmännen blott att söka lämpa sina önskemål mera efter den svenska ståndpunkten, vilket också, åtminstone delvis, skedde i de nu framställda alternativen E. och F. Det förras lydelse var följande. »1) Vid föredragning inför konungen och afgörande af diplomatiska mål skall utom de i Sveriges R. F. nämnda svenska ämbetsmän jämväl norske statsministern eller i hans frånvaro en annan ledamot af norska statsrådet vara tillstädes. Konungen kan äfven inkalla andra ledamöter så väl af det norska som svenska statsrådet. 2) Mål, som angå Sverige allena eller bägge rikena gemensamt, föredragas och expedieras af den i Sveriges R. F:s 11 § nämnde ämbetsman. Mål, som angå Norge allena, föredragas och expedieras af den norske statsministern, när K. M:t på grund af serskilda förhållanden icke finner nödvändigt att annorlunda bestämma; och äro de i ofvanberörde § af Sveriges R. F. nämnde ämbetsmän äfven förpliktade att utföra detta värf i hänseende till sistnämnda mål, när K. M:t sålunda bestämmer. 3) I samtliga målen skola så väl den norske statsministerns eller den hans ställe företrädandes, som de tillstädesvarande svenska ämbetsmäns råd anföras till protokollet. Dock har K. M:t rättighet att frikalla den norske ämbetsmannen från att afgifva sitt råd till protokollet i mål, som angå Sverige allena, likasom att förunna de svenska ämbetsmännen samma frikallelse i hänseende till mål, som angå Norge ensamt, och skola de, i händelse deras råd likväl uti protokollet intagas, icke därför kunna dragas till något ansvar af den kontrollerande myndigheten i det rike, som

målet angår.» 4) var fullkomligt överensstämmande med det ovan under A. 3) refererade stadgandet. 5) »Norske statsministern eller den i hans ställe är tillstädes så väl som de statsråd, hvilka konungen behagar tillkalla, hafva i detta slags mål samma skyldigheter och samma ansvar som Norges G. L:s 30 § f. ö. bestämmer för ledamöter af konungens råd.» 6) återgav bestämmelserna i A. 4). 7) »Norske statsmininistern eller en annan ledamot af norska statsrådet skall vara tillstädes, när konungen fattar beslut om någon utgift af de till gemensamma utrikesärenden af bägge rikenas nationalförsamlingar beviljade summor, för att därom yttra sin mening, och är i detta afseende underkastad samma ansvar på det i 5 § nämnda sätt.» Alternativ F. var likalydande med E. med undantag av 1) och 2). I 1) sista punkten, slutet, stod här »andra så väl norska som svenska män» i stället för »andra ledamöter af såväl det norska som svenska statsrådet». 2) hade följande lydelse: »Målen föredragas och expedieras af den i Sveriges R. F. § 11 nämnde ämbetsman, dock kan detta i mål, som angå Norge allena, äfven ske af norske statsministern eller det statsråd, som i hans ställe är närvarande, när konungen sålunda bestämmer».

I protokollet betecknas dessa förslag såsom framkomna i det syfte att ej vålla »så betydliga förändringar i det förhållande, som nu ägde rum», vilket väl vill säga så mycket som att R. F. ej skulle behöva undergå så stora omgestaltningar. Skenbart innehöllo de nya förslagen långt mindre än de föregående och tycktes i huvudsak noga anpassade efter vad de Geer betecknat som förnuftiga och realiserbara norska önskemål. Men där fanns dock ett yrkande med vittgående konsekvenser, nämligen föreskriften i mom 2), att *diplomatiska mål, som rörde Norge ensamt, skulle föredragas och expedieras av den norske statsministern.* Detta är ju ingenting mindre än ett försök *att inaugurera skilda utrikesministrar.* Man ville nu pröva den andra i Norge rekommenderade linjen, sedan strävandena att göra utrikesministerns ämbete unionellt hade strandat. Att detta var kärnpunkten, visar sig tydligt nog därav, att den enda väsentliga skillnaden mellan alternativen E. och F. just gäller denna bestämmelse. I F. hade man gjort regeln till undantag och därigenom frångått det mesta av sin fordran, men principen fanns kvar och kunde lätt få större tillämpning. Utom detta, som ur speciellt svensk synpunkt

måste synas betänkligt, hade alternativen flera besynnerligheter att uppvisa. Dit hörde bestämmelsen, att vissa rådslag ej skulle protokollföras och än mera den därpå följande föreskriften, att vederbörande myndighet i det rike, »som målet angår», ej skulle vara berättigad utkräva ansvar för dessa rådslag, även om de voro avgivna till protokollet. Då det andra riket svårligen kunde tänkas göra något ansvar gällande, skulle resultatet bliva *ansvarsfrihet för dessa rad.* Och än vidare: ett dylikt oansvarigt inflytande, till på köpet från annan nation, skulle kunna bestämma utgången i egna inhemska angelägenheter. Eljest hade man vid alla regeringshandlingar, där man ej kunde utpeka någon i egentlig mening ansvarig, monarkens helgade person som »force majeure», men nu skulle bakom honom kunna stå en alldeles rättsvidrig, oåtkomlig faktor. Då sålunda i ensidigt diplomatiska mål ensidig ansvarighet skulle vara rådande, synes det vara underförstått, att den skulle vara ömsesidig vid gemensamma ärenden. Av den utgångspunkt, uppdelning av de diplomatiska målen, som de norska kommitterade här tagit, blir konsekvensen skilda utrikesministrar (vartill också början gjorts här) samt antingen *skild behandling av »mål, som blott anga ettdera riket», med ensidig ansvarighet, gemensam av gemensamma diplomatiska mal med ömsesidigt ansvar eller alltid gemensam behandling med ömsesidig ansvarighet.* Här har man nu i stället kopplat ihop den gemensamma behandlingen med än ensidigt, än ömsesidigt ansvar och på så sätt fått fram oformligheten av regeringsbeslut utan ansvarighet. För övrigt är själva utgångspunkten mindre riktig. Rättast var att anse alla diplomatiska angelägenheter såsom i mer eller mindre grad gemensamma, såsom redan K. K. 1821 hade antytt [1]), ehuru visserligen denna uppfattning ännu ej slagit igenom. Därav följde som oundvikliga konsekvenser dels gemensam behandling, dels ömsesidig ansvarighet, enär annars vissa rådslag praktiskt taget skulle bli ansvarsfria.

Allt detta var visserligen nog för att stämpla alternativen E. och F. som omöjliga. De svenska ledamöterna instämde enligt protokollets upplysning väl »uti de i dessa alternativ antagna hufvudsakliga grunder» men hade å andra sidan åtskilligt »att anmärka mot några särskilda i nämnda alternativ föreslagna stadganden». Det kan väl betraktas

[1]) Se sid. 91.

som alldeles säkert, att det svenska motståndet gällde just de punkter, vari det norska yrkandet väsentligen gick utöver det av de Geer skisserade, nämligen i fråga om det ömsesidiga ansvaret vid gemensamma ärenden och tendensen till skild utrikesstyrelse. Detta framgår med all önskvärd tydlighet därav, att i de nu av norrmännen framställda nya förslagen dessa krav uppgåvos och att man i stället helt beskedligt stannade vid vad De Geer förklarat kunna medgivas från svensk sida. Norrmännen hade nu sökt komma fram på två olika linjer men i båda fallen misslyckats: det återstod dem då intet annat än att acceptera det svenska erbjudandet, så mycket mer som de i likhet med norska regeringen och senaste stortinget erkände, att gällande rätt ingenting föreskrev om utrikesärendens handläggning. I det nya förslaget var följaktligen det väsentliga i de förra mom. 2) och 3) försvunnet och kvar stod egentligen blott föreskriften om norskt statsråds närvaro i diplomatisk konselj under ansvar inför stortinget. Det förra mom. 7) var dock bibehållet men med den förändringen, att i fråga om utgiftsmål det norska statsrådet blott skulle närvara, »när beslut fattas angående löners eller pensioners erläggande af de till gemensamma utrikesärenden beviljade summor». Detta berodde tydligen därpå, att blott dessa utgifter voro underkastade verklig revision, medan däremot ministerkassans övriga kostnader blott redovisades inför konungen av kabinettssekreteraren. [1])

Intet hinder fanns nu längre för de kommitterade att enas om preliminärt beslut, vilket skedde under form av tillägg till R. A. Att det emellertid ej var med lätt hjärta, som norrmännen gåvo vika, visade sig, då Riddervold vid ett senare tillfälle [2]) förklarade sig ha samtyckt till beslutet endast under den förutsättning, att medel ej kunde utfinnas för övervinnande av de svårigheter, som mötte antagandet av något av alternativen A.—D. De nya bestämmelserna skulle införas som tillägg i R. A., där de skulle utgöra §§ 6 och 7. § 6 skulle få följande avfattning. »De diplomatiska ärendena (ministeriella mål) må konungen låta bereda och handhafva på sätt honom lämpligast synes; vid dylika ärendens föredragning inför konungen på sätt Sveriges R. F. uti 11

[1]) St. 1833 VII sid. 454—455.
[2]) Prot. n:o 31.

§ bestämmer skall utom de i samma § omnämnde svenske ämbetsmän jämväl norske statsministern eller i hans frånvaro ett bland de norska statsråden vara tillstädes. Sedan konungen af desse svenske och norske ämbetsmän inhämtat till protokollet anförda råd, för hvilka de blifva ansvariga, de förre inför Sveriges Rikes ständer och den norske ämbetsmannen inför Norges storthing, fatte konungen, i deras närvaro besluten. Af sådana beslut må konungen låta till det norska, liksom till svenska statsrådets kunskap komma, hvad honom nyttigt synes, så att äfven någon kännedom om denna riksstyrelsens gren må hos statsrådet finnas.» § 7 återgav bestämmelserna i E. mom. 6) angående äskande av ministeriella protokoll med tillägg av bestämmelserna i T. F. § 2 mom. 4) om dylika handlingars hemlighållande. I huvudsaken överensstämde dessa stadganden med de norska kommitterades senaste förslag: tilläggen och omredigeringen äro att tillskriva önskan att i möjligaste grad bibehålla de svenska grundlagarnas föreskrifter och uttryckssätt. Bestämmelsen om norskt statsråds närvaro vid beslut om löners och pensioners utbetalning var utesluten på den uppgivna grund, att det vore överflödigt såsom redan inbegripet i det generella stadgandet om dylik närvaro vid alla diplomatiska ärendens avgörande. Detta betydde, att i regeln även utgifter, som anvisades på konvojkassan, skulle behandlas unionellt, då de dittills vanligen handlagts i ministeriell konselj. [1]) Resultatet hade blivit en fullständig seger för den svenska ståndpunkten. Utöver bestämmelserna i resolutionen 1835 hade Norge vunnit föga. Egentliga framsteget låg däri, att man nu fått en fast formulering av dess innehåll, på samma gång man slopade den olämpliga uppdelningen av utrikesärenden. Vidare hade det etablerats vanligt statsrådsansvar för den norske ledamoten i utrikeskonseljen, men detta var ej mycket värt, då såsom förut visats gemensam behandling förutsatte ömsesidigt ansvar, därest ej detta i många fall skulle bliva illusoriskt.

Vid nästa sammanträde fick den sålunda anordnade unionella utrikeskonseljen sin verkningskrets vidgad, i det beslut fattades, att utnämningar av sändebud och tjänstemän vid beskickningarna skulle försiggå i denna form i

[1]) Reuterskiöld sid. 123.

analogi med R. F. § 32. [1]) Ifrågavarande ämbetsmän skulle alltså nu betecknas som gemensamma, medan förut deras unionella karaktär varit rätt tvivelaktig, då de dels utnämnts i svensk ministeriell konselj, [2]) dels så gott som uteslutande varit av svensk nationalitet. [3]) Denna senare oegentlighet var ej uttryckligen förebyggd i det nu antagna tillägget till R. A. Detta funno de norska ledamöterna betänkligt, emedan därigenom tvivel kunde uppstå, »huruvida kounungen i detta hänseende hade erforderlig rättighet utan att inskränkas af de i bägge rikena gällande grundlagar.» [4]) Särskilt i G. L. § 92 trodde de en ändring vara behövlig, sålunda att efter orden »Consuler paa fremmede Steder» insattes »samt Gesandter hos fremmede Magter og Embedsmænd ved Gesandtskaberne». I denna mening hade de nog ej så alldeles orätt. Ordalydelsen av § 92 måste verkligen anses konstituera sändebud som enbart norska ämbetsmän, då konsuler där hänföras till ämbeten »i Staten», varför åt detta uttryck omöjligen kan givas den inskränkande tolkning, som åtskilliga velat förläna åt termen »inom riket» i R. F. § 28. [5]) Följaktligen måste § 92 avse alla statstjänster, även sändebud. Denna avfattning måste emellertid bero på förbiseende, då på stortinget 1814 sändebuden uttryckligen utan gensägelse betecknades som unionella ämbetsmän [6]), och detta f. ö. ligger i unionens egen natur. Det var därför väl motiverat, när norrmännen påkallade rättelse av denna inkonsekvens i G. L. De frånföllo emellertid detta yrkande, sedan svenskarna förklarat de båda nationernas lika rätt i detta fall vara en självklar sak och vidare med en något lättvindig bevisföring sökt göra gällande, att § 92 blott anginge uteslutande norska ämbetsmän och följaktligen ej utgjorde något hinder. Nordensköld kom också här med sina egna funderingar: under hänvisning till konungens i R. A. § 4 uttryckta rätt »att affärda och mottaga sändebud» ville han förbehålla honom fullständig frihet rörande utnämningssättet, då enligt

[1]) Prot. n:o 25.
[2]) Reuterskiöld sid. 126.
[3]) Ibid. sid. 96.
[4]) Prot. n:o 26.
[5]) Morgenstierne sid. 61, not 2.
[6]) St. 1814, sid 181.

hans förmenande alla R. F:s och G. L:s bestämmelser om dylika utnämningar därigenom vore satta ur kraft. [1])

Kort efter dessa beslut föreslog Riddervold ett nytt tillägg till R. A. angående *konsulers utnämning:* den skulle äga rum antingen i ministeriell konselj eller i förenat statsråd. Om detta förslag ej antoges, ville han, att man skulle fästa konungens uppmärksamhet på vikten av att genomdriva sådana ändringar i G. L., som gåve honom denna rättighet, av vilken han enligt motionärens förmenande redan var i besittning, för så vitt det gällde R. F:s bestämmelser [2]). Tydligen syftade han på G. L. §§ 21 och 22, vilka även de voro inkonsekvent formulerade och väl kunde tarva omdaning. R. F. däremot innehöll, som Riddervold anmärkte, intet band på konungens frihet i detta avseende. Vid R. F:s tillkomst synes dock meningen ha varit den att hänföra konsulerna till diplomatiska kåren [3]), varav följden skulle bliva utnämning i ministeriell konselj. Praxis hade emellertid blivit helt annorlunda, i det att dessa ärenden städse avgjorts i rent svenskt statsråd [4]), tills resolutionen av den 23 jan. 1836 överflyttade dem till unionellt statsråd. Riddervold fann helt naturligt, att detta ej var en tillräcklig garanti utan att förhållandet borde stadfästas i unionsakten. Hans motion kom emellertid ej under behandling, innan U. K:s första arbetsperiod gick till ända.

*

I det utlåtande, som Hans Järta den 25 sept. 1814 avgav på Wirséns anmodan och vari han uttalar sig om hur föreningen enligt hans mening borde vara beskaffad, vidröres på ett ställe även den för varje federativstat högst viktiga frågan om *gemensamma utgifter och deras bestridande* [5]). Själva befintligheten av gemensamma utgifter framställes där såsom självklar och såsom enda utvägen till en förnuftig lösning av dessa frågor anges åvägabringandet av en gemensam representation. Nu blev emellertid ej unionen den intima sammanslutning, som Järta och med honom de flesta väntat. Liksom i en hel del andra

[1]) Prot. n:o 36, Bil. B.
[2]) Prot. n:o 30.
[3]) Clason, sid. 11 not 1.
[4]) Reuterskiöld sid. 128.
[5]) Järtas och Wirséns brevväxling, sid. 150.

angelägenheter blev även i fråga om de gemensamma utgifterna ingenting bestämt, utan allt lämnades åt framtiden. Icke desto mindre etablerades nästan från början ett slags gemensamma utgifter, men dessa hade för sin tillkomst väsentligen att tacka tillfälliga omständigheter och blevo för sitt fortbestånd till stor del beroende av slumpen, då intet unionellt avtal tryggade deras existens. Att Norge från början lämnade anslag till sitt konungahus, var ju en självklar sak och behövde ej medföra några konsekvenser. Men utom konungahuset fanns det någonting annat, som var eller skulle vara gemensamt, nämligen diplomatien. Så kom det sig, att konungen av stortinget 1815—16 äskade 50,000 spd till utrikes angelägenheter med följande motivering: »Denne Summe er udført i Uvished om hvad denne Udgiftspost vil beløbe. Udgiftens Størrelse vil meget beroe paa den Beslutning, som tages i Henseende til Kongeriget Norges Coffardie-Flag» [1]). Man skulle av detta kunna draga den slutsatsen, att i den begärda summan även innefattades anslag till konvojkassan. Det är likväl ovisst, om så var fallet, ty konungen hade i särskild proposition av den 31 aug. 1815 äskat 50,000 sv. b:o (25,000 spd) till nämnda kassa, vilket stortinget också redan beviljat [2]). B. K. antog emellertid den förra tolkningen, i det den i sitt tillstyrkande inräknade detta redan beviljade anslag och uppförde båda utan åtskillnad under rubriken »udenlandske Anliggender», vilket också blev stortingets beslut [3]). De facto hade det därigenom anvisat 25,000 spd till vardera kassan. Fördelningen blev dock till en början en annan. I Sverge synes man ha väntat, att de norska bidragen skulle utgå i klingande mynt, och när så ej skedde, blev konvojkassan i främsta rummet tillgodosedd. Detta blev så mycket mer händelsen, som den norska statskassan under de första åren ej på långt när kunde utanordna de beviljade summorna [4]). Därvid var man från norsk sida mycket angelägen om att utbetalningarna företrädesvis skulle tillfalla konvojkassan: det förklarades t. o. m., att ingenting kunde

[1]) St. 1815 IV sid. 216—217.
[2]) Se nedan sid. 139—141.
[3]) St. 1815 IV sid. 254, 269.
[4]) Därvid medverkade, att konungen d. 17 aug. 1818 beordrade norska finansdepartementet att omedelbart utbetala 10,000 spd i anledning av den s. k. Smaalehnssagen, vilket skulle ske »i Afdrag paa de Summer, det skylder til K. Komm. og Minister-Cassen for Aarene 1816—1817 (»Patrouillen» 1826 häft. 2 n:r 17—19.)

avses till andra diplomatiska ändamål [1]). Gent emot detta fann sig utrikesministern böra inskrida, och på hans anmodan bestämdes i sammansatt statsråd d. 29 april 1817, att bidragen från Norge skulle fördelas lika mellan båda kassorna. Efter detta inflöt under 1818 något litet till ministerkassan, som var mest i behov av ökade inkomster, varemot konvojkassan detta år ej fick något [2]).

Om förutsättningen för bevillningen yttrade B. K., att »der dog vel maa paaligge Norge en Andeel af Lønningerne til Gesandter og Consuler i fremmede Lande». Ingenting säges om hur stor denna andel borde vara, vilket ju var ganska naturligt, när regeringen ingenting kunnat proponera i den vägen. Saken var ställd på framtiden. I verkligheten utgjorde Norges bidrag de första åren ej fullt 1/5 av det svenska (17,000—90,000 h. b:o). Betänkligt var, att det norska anslaget ej var fast utan beroende av kursens ideliga fluktuationer. Till stortinget 1818 hade emellertid inga större rubbningar framträtt och regeringen föreslog också samma belopp till ministerkassan, nu uppförd under egen rubrik i budgeten [3]). Detta beviljades även, men under omständigheter, som läto ana kommande kontroverser. B. K. tog sig nämligen för att yrka på redovisning under framhållande av att man ingen kännedom hade om hur anslaget användes [4]). Förslaget avvisades visser-

[1]) N. F. R. P. 1816 n:r 920.
[2]) N. F. R. P. 1818 n:o 399.
[3]) St. 1818 IV sid. 122—123.
I verkligheten kom bevillningen, åtminstone delvis, ej ministerkassan till del. I ministeriell konselj d. 29 aug. 1819 bestämdes, att det norska bidraget skulle sammanslås med den s. k. kabinettskassan, ur vilken extra och hemliga diplomatiska utgifter bestriddes. Denna kassa var även i Sverige ej underkastad någon revision, utan kabinettssekreteraren föredrog blott kassans ställning inför konungen. Detta var förmodligen anledningen till beslutet, då det därigenom skulle bli svårare för Norge att få en revision till stånd. Eljest borde väl bevillningen enligt ordalydelsen hänförts till ministerkassan, så mycket mer som denna visade brist. Nu arrangerades det i stället så, att kabinettskassan fick betäcka ministerkassans deficit, så 1820 med en summa av 20,000 hamb. b:o (Ministeriellt prot. d. 24 jan. 1820). 1821 träffades liknande bestämmelse att gälla »allt framgent» (d:o d. 6 febr. 1821). I Norge hade man troligen ingen ordentlig kännedom om detta sakernas tillstånd, varför det ej torde spelat någon roll under de påföljande tvisterna.
[4]) Jfr not 3.

ligen, men mot den betydande minoriteten av 22 röster [1]). I det väsentliga repeterades denna händelsernas gång på stortinget 1821, dock upprepade B. K. ej kravet på revision, förmodligen beroende på känslan av vanmakt efter nederlaget i den stora kraftmätningen med konungen [2]).

Vid detta storting framkommo emellertid oförställda och delvis även oförsiktiga uttalanden om att vissa utgifter vore gemensamma och borde delas mellan rikena i en viss proportion. Det var den danska statsskuldsfrågan och yrkandet, att Sverige skulle deltaga i skuldens betalning, som gåvo anledning härtill. Flor yttrade härom, att intet skulle mera bidraga att göra unionen lyckosam »end broderlig Deltagelse i hinandens Byrder» och att deltagandet borde ske i förhållande till rikenas »Folkemængde, Kræfter og Hjælpekilder» [3]). Detta var just ett accepterande av de erbjudanden, som gjorts från svenskt håll, men vilka som egentligt ändamål ej hade något annat än den fruktade »amalgamationen». Å andra sidan hade det också uttalats, att Norge finansiellt vore och borde vara ett från Sverige avskilt land [4]), framför allt därför, att Norges finansiella nödläge annars skulle draga Sverige i fördärvet [5]). Mellan dessa båda synpunkter slets den svenska politiken de första föreningsåren och det var därför ej att undra på att den ej kunde fatta bestämd ställning. I Norge voro meningarna också delade, men flertalet var obenäget att följa det Florska programmet med hänsyn till vådorna för nationaliteten. Sitt ovan citerade uttalande om proportionen förtydligade Flor sedan därhän, att det lämpliga förhållandet borde vara 1:3 efter folkmängden [6]). C. M. Falsen däremot förklarade, att om en proportion för gemensamma bidrag skulle fastställas, den ej kunde bliva någon annan än delning lika mot lika [7]). Här fanns tydligen rikt stoff till framtida tvister.

Under tiden efter 1821 inträffade en högst väsentlig försämring i den norska kursen, vilket ej blev utan sina följder. Närmast inverkade den på de norska anslagen till

[1]) St. 1818 IV sid. 151, 177—178, 186.
[2]) St. 1821 aug sid. 122, 139.
[3]) Ibid. april sid. 62, 69.
[4]) Reuterskiöld sid. 105.
[5]) Vidar 1887 sid. 596.
[6]) St. 1821 maj sid. 330—331.
[7]) Ibid. sid. 283—284.

konungahusets underhåll. Dessa hade från början blivit bestämda att utgå i klingande mynt för att vara oberoende av kursens förändringar, men detta stadgande hade ej sedan blivit iakttaget [1]). I fråga om sådana utgifter hade man också från början halvt om halvt erkänt deras karaktär av gemensamma och Norges plikt att därtill bidraga i ett visst förhållande. Vederbörande kommittéer både 1815 och 1818 hade ordat om »Folkemængd og Statskræfter» såsom lämpliga grundvalar för detta förhållande [2]) ungefär som Flor i annat sammanhang. Någon siffra för proportionen angavs ej, men i verkligheten utgjorde det norska bidraget de första åren (till 1818), då det utgick i silver, betydligt över 1/2 av det svenska. Övergången till sedelmynt jämte kursens stegring föranledde en sänkning av den norska andelen till inemot 1/3-del av den svenska, sålunda det förhållande, vilket Flor 1818 antytt som riktigt beträffande gemensamma utgifter. Avgörande blev emellertid den höjning i apanaget, som ständerna 1823 beviljade, i det konungen fick en ökning av 100,000, kronprinsen med gemål 70,000 sv. b:o. På så sätt åkte det norska bidraget ned ett gott stycke, åtskilligt under förhållandet 1: 3. I detta sammanhang nämndes på riksdagen ingenting om Norge, men konungen själv lät under hand sondera stämningen i Norge och antydde önskvärdheten av att man återvände till den gamla anordningen att utbetala apanagen i silver [3]). Ett sådant förslag framkom också på stortinget 1824 och B. K. erkände, att Norge efter »Folkemængde og Statskræfter» betalade för litet och följaktligen borde bidraga i passande proportion, vilket kunde ske på föreslaget sätt [4]). Detta godkändes, ehuru mot en ganska betydande minoritet. Stoltenberg fann det tvivelaktigt, om efter den anvisade beräkningsgrunden »det Forhold, Sverrig tager i fornævnte Udgift, er større end Norges, hvortil endnu maa tages Hensyn paa den Forskjel, at Pengene fra den svenske Statscasse forbruges i Sverrig og de herfra ydede Summer gaae ud af Riget — —» [5]). Remmen fann det så mycket mer lämpligt att stanna vid Norges dåvarande andel, något mer än 1/4,

[1]) N. II sid. 101.
[2]) Clason, sid. 2.
[3]) N. II sid. 99—100.
[4]) St. 1824 juli sid. 277 o. ff.
[5]) Ibid. sid. 328.

som B. K. själv godkänt en liknande proportion i fråga om Norges bidrag till kronprinsens förmälning [1]).

Detta har avseende på en annan utgiftsfråga av betydande intresse. I extra anslag till konungahuset hade Norge dittills ej deltagit eller krävts att deltaga [2]). Det var riksdagen 1823 förbehållet att härutinnan bana väg för en annan uppfattning. I alla stånd väcktes då motioner om bestridande av utgifterna för kronprinsens förmälning. Vid remissen på riddarhuset uppstod en långvarig debatt [3]), som till ej ringa del rörde sig om den av Anckarswärd framkastade idén om Norges deltagande. Han yrkade, att Norge skulle åtaga sig »åtminstone 1/3 uti dessa kostnader». Hartmansdorff förordade 1/4 eller samma proportion, som han ansåg vara iakttagen i anslagen till hovet, Boije höll även detta sifferförhållande för lämpligt, men på den grund, att det uttryckte förhållandet mellan rikenas folkmängd. Å andra sidan fann Platen Norges biträde visserligen önskvärt, men han kände ej »den ziffra, som uttrycker bråket, hvarefter detta deltagande skall bestämmas». Häremot anförde Anckarsvärd, att regeringen borde ha reda på denna sak. S. U. kringgick i det väsentliga denna fråga: det förklarade sig visserligen vänta bidrag från Norge men underlät att yttra något om proportionen [4]). Flera reserverade sig häremot, särskilt G. Hjerta, som yrkade tillämpning av proportionen 1: 2; Ekstrand ansåg möjligen förhållandet 1: 3 kunna ifrågakomma. Om detta utlåtande uppstodo livliga debatter, särskilt hos adeln [5]). Anckarsvärd, Hartmansdorff m. fl. vidhöllo sin mening, att Norge borde deltaga och att Sverige ej borde bevilja mer än en viss del av den nödvändiga summan. Anckarsvärd förklarade sig nu kunna biträda proportionen 1: 3 och Hartmansdorff gjorde med styrka gällande, att man nu borde skapa ett prejudikat för framtiden rörande gemensamma utgifter. Mörner, Montgomery m. fl. höllo åter före, att riksdagen intet hade att skaffa med Norge och att beloppet borde anslås utan hänsyn till event. bidrag därifrån. Den förre framhöll, att Sverige utan föreningen fått ensamt vidkännas dessa kostnader och att följaktligen allt vad Norge

[1]) St. 1824 juli sid. 332.
[2]) Clason, sid. 3.
[3]) Ad. prot. II, sid. 131 o. ff., bil. 479 o. ff.
[4]) S. U. bet. 91; Reuterskiöld sid. 159.
[5]) Reuterskiöld sid. 160—161.

gåve, vore »en vinst, men icke någon absolut rättighet». Dessa ord voro som framsprungna ur ett norskt patriotiskt bröst och skulle sedan många gånger komma att upprepas från norskt håll. I borgar- och bondeståndet föreföllo liknande meningsutbyten. Resultatet blev emellertid, att utskottets förslag bifölls. Detta innebar ju i själva verket intet annat än ett tillbakavisande av Anckarsvärds m. fl:s yrkanden. Man framställde ingen *fordran* på bidrag från Norge och ännu mindre, att detta skulle utgå efter någon viss proportion. Det var endast en hövlig förfrågan, om Norge på något sätt ville deltaga, och något annat kunde ju knappast väntas efter de oklara och motstridiga meningar, som uttalats både om gemensamma utgifters natur i allmänhet och det lämpliga bidragsförhållandet isynnerhet. För Sveriges vidkommande var tiden ännu ingalunda mogen för att komma fram med fullständiga förslag rörande de unionella utgiftsfrågorna.

Vad Norge beträffade, kunde denna riksdagsdebatt knappast undgå att där alstra motstånd mot föreningens utgifter och sålunda försvåra en uppgörelse, något varom också Hartmansdorff profeterade. Därav märktes visserligen föga på det ovanligt moderata och tillmötesgående stortinget 1824. Det erkände ej blott Norges plikt att utreda en viss andel av den ifrågavarande utgiften utan bestämde även denna andel så frikostigt som till 60,000 spd silver, d. v. s. över 1/4 av hela summan eller mera än vad man i allmänhet gjort sig räkning på inom riksdagen [1]). Detta var helt säkert ett uttryck för de stämningar vis-a-vis kronprinsen, som rådde hos norska folket och som väsentligen befordrades genom hans fungerande som vicekonung detta samma år. Det innebar däremot ej något generellt erkännande av en sådan proportions lämplighet, utan den frågan var alltjämt lämnad öppen.

I fråga om det ordinarie anslaget till ministerstaten förflöt allting lugnt på stortinget 1824. Trots sedelmyntets fall hade regeringen ej begärt mera än de vanliga 25,000, vilket utan gensägelse beviljades. Stortinget begagnade härvid tillfället att ytterligare demonstrera sin lojalitet genom att avvisa ett yrkande av statsrevisorerna om räkenskaps avläggande, i det man helt enkelt åberopade sig på före-

[1]) N. II sid. 102—103.

gående stortings underlåtenhet i detta fall [1]). Allt syntes sålunda vara frid och överensstämmelse, men så var i verkligheten ej fallet. Frånsett det myckna oväsen, som förmälningskostnaderna förorsakat på svenska riksdagen och som riktat uppmärksamheten på gemensamma utgifter över huvud, hade dessa även berörts i annat sammanhang, i det Ekelund vid debatterna om de förenade rikenas inbördes handel och sjöfart starkt framhållit, att Norges diplomatiska bidrag vore alldeles för små [2]). Men därjämte måste ständernas behandling av anslagen till ministerstaten ovillkorligen förr eller senare medföra ett upptagande av utgiftsfrågan i hela dess vidd. På samma gång det ordinarie anslaget höjdes från 90,000 till 100,000 h. b:o, en mycket obetydlig ökning i jämförelse med vad konungen hade begärt, inskränktes nämligen väsentligt den konungen sedan 1809 tillagda rätten att av extra utgiftsanslaget disponera en viss summa för diplomatiska behov [3]). Detta medförde i själva verket en *sänkning* av de för Sveriges vidkommande tillgängliga diplomatiska anslagen med c:a 25,000 h. b:o. Ett varnande tidens tecken var också Anckarsvärds motion om högst betydliga indragningar på ministerstaten, vilken väl ej antogs men kom mycken oro åstad [4]). Det är mycket möjligt, att ständerna med sitt uppträdande avsett att indirekt driva fram frågan om Norges deltagande. I själva verket hade konungen knappt något annat val, så vida han ej ville gå den av Anckarsvärd anvisade vägen eller ock hjälpa till ur egen kassa. Detta senare fick också konungen under de närmast följande åren göra, då han ej kunnat besluta sig för att redan på stortinget 1824 framlägga förslag om ökning [5]).

Å andra sidan förbättrades den norska kursen rätt väsentligt under dessa år, men det förslog ingalunda att täcka bristen. Redan 1825 hade också konungen efter utrikesministerns begäran anvisat ett extra anslag av 30,000 h. b:o [6]). Till 1827 års storting togs så äntligen steget att

[1]) Clason, sid. 18.
[2]) Reuterskiöld sid. 163—164.
[3]) Clason, sid. 17 not 4, 15 not 1.
[4]) Schinkel XI sid. 47.
[5]) St. 1828 II sid. 14.
[6]) Reuterskiöld sid. 125 not 2. Detta skedde under form av lån från konvojkassan. Hjälpen från kabinettskassan hade tydligen börjat sina. Se sid. 121, not 3.

begära förhöjt bidrag av Norge, i det i den kungl. propositionen anslaget till ministerkassan var uppfört med 40,000 spd, varigenom större delen av den årliga bristen (c:a 17,000 h. b:o) skulle täckas. B. K. erkände, att den dåvarande summan ej vore i enlighet med det förhållande, som vanligen iakttoges mellan Sverige och Norge, vilket givetvis ej kan avse något annat än anslagen till konungahuset. Den ansåg emellertid detta förhållande böra modifieras till Norges förmån, dels emedan de utländska diplomaterna voro bosatta i Stockholm och därigenom ersatte Sverige en del av dess utlägg, en synpunkt liknande den, som Stoltenberg framfört på stortinget 1824 i fråga om apanagen [1]), dels emedan pensionerna ej vidkomme Norge, då de utginge till personer, som alls intet eller föga haft att skaffa med Norge. Den stannade därför vid att föreslå *ungefär* 1/5 *av det samlade beloppet som Norges andel* eller 35,000 spd (70,000 h. b:o, hela utgiftssumman, pensionerna frånräknade, anslogs till 344,000 sv. b:o) [2]). Med det »vanliga förhållandet» måste B. K. tydligen ha menat proportionen 1 : 3. Stortinget motsatte sig emellertid all förhöjning och beviljade blott det gamla anslaget, 25,000 spd [3]). Detta blir lätt begripligt, när man finner, att stortinget satte denna sak i förbindelse med det samtidigt aktuella kravet på större delaktighet för Norge i utrikesstyrelsen [4]). Därigenom kom hela utgiftsfrågan i ett nytt läge, där utsikterna för en slutgiltig lösning voro mindre. Genom sitt handlingssätt visade stortinget, att det numera betraktade saken mera ur opportunitetssynpunkt än som en rättsfråga. Det gynnsamma ögonblicket från 1824 var oåterkalleligen förbi. Även på annat sätt demonstrerade stortinget den ändrade situationen genom att ge bevillningen »som Bidrag fra Norges Side til de forenede Rigers Ministercasse». Detta var en seger för åsikter, som framträtt 1824 under debatterna om förmälningskostnaderna, nämligen att Norge ej borde, som man uttryckte sig, erlägga skatt till svenska statskassan. Däri låg tillika ett varsel om att revisionskravet ej var förgätet.

På svensk sida gav man ej tappt inför det första misslyckandet, tvärtom syntes detta snarast egga ivern. Utrikes-

[1]) Sid. 125 not 5.
[2]) St. 1827 VI A sid. 416—418.
[3]) Ibid. sid. 419.
[4]) Se sid. 99.

ministern fann det t. o. m. lämpligt att i svenskt statsråd d. 29 dec. 1827 påyrka, att K. M:t »i kraft af Dess Constitutionella rätt att till Norges förmån och bästa använda öfverskotten på inkomsterna» måtte av sådana medel anvisa ett extra anslag på 30,000 h. b:o, vilket närmast skulle användas till täckande av kabinettskassans skuld, förmodligen uppkommen genom skeppshandeln [1]). Så långt gick konungen ej nu, men det var ett varsel om vad som komma skulle. Till en början sattes alla krafter i rörelse för att på laglig väg åstadkomma en höjning. En sådan föreföll också ur flera synpunkter välmotiverad. Utgifterna hade stegrats, så att Norges andel av det hela nu belöpte sig till ungefär 1/8 mot 1/7 året förut. Vidare hade B. K. 1827 erkänt det berättigade i att hålla en viss proportion mellan rikenas bidrag och för sin del stannat vid 1/5—4/5. Detta inbjöd till nya försök. Utrikesministern ansåg det bäst att taga till ordentligt från början, då man ändå kunde förutse avprutning och stannade därför i sin framställning av d. 16 jan. 1828 [2]) vid 40,000 spd i silver, en höjning med borât 100 % till 1/4 av totalbeloppet, vilket förhållande sista B. K. ju betecknat som det vanliga. I utlåtande av d. 5 april 1828 åberopade sig emellertid norska regeringen väsentligen på denna kommittés motivering för modifikation av förhållandet och föreslog följaktligen 40,000 spd i sedlar eller 1/5. I sitt svar av d. 8 maj kom utrikesministern med en lång kritik av de norska synpunkterna. Angående pensionerna anfördes, att pensionsfonden vore avsedd att bli gemensam, blott norrmännen ägnade sig åt diplomatien och beträffande de utländska diplomaternas vistande i Sverige gjordes gällande, att denna fördel minskades genom tullfrihet för deras vidkommande. Vidare hette det, att Sverige ensamt vid sidan av sina övriga anslag bestridde avlöningen av utrikesdepartementet, att svenska postverket ensamt finge bära portoförlusten på detta departement o. s. v. Men ministern pekade därjämte beslutsamt på sakens kärnpunkt, i det han förklarade sin

[1]) Enligt utrikesministerns uppgift i brev till Collet d. 12 dec. 1833 skulle denne senare varit den egentlige förkämpen för åsikten, att konungen ägde att efter gottfinnande disponera norska statskassans överskott. Däremot uppgav Mariboe på stortinget 1830, att Collett i det längsta satt sig emot dessa intentioner, vilka hade sitt stöd hos utrikesministern. (»Patrouillen» d. 11 sept. 1830).

[2]) St. 1828 II sid. 7 o. ff.

avsikt vara »att få fastställd en princip för framtiden, efter hvilken båda nationernas bidrag kunde regleras». I överensstämmelse härmed avfattades den kungl. propositionen av d. 19 maj 1828, vari äskades 40,000 spd i silver såsom motsvarande den andel, Norge efter folkmängd och resurser borde vidkännas. För att göra denna begäran mera tilltalande beledsagades den av det löftet, att avskrifter av räkenskaperna årligen skulle tillställas revisionen i Norge, för att kommande storting skulle »erhålla kunskap om nödvändigheten af de bidrag, som framdeles erfordras till dessa kassor».

B. K:s yttrande över denna proposition är i vissa avseenden högst märkligt. En fast princip, sådan som utrikesministern önskade, kunde blott åstadkommas genom överenskommelse mellan båda rikena, vilken måste föregås av noggranna undersökningar av deras resurser. Men vidare vore det så, »at det ikke er nok at bestemme et vist Forhold, men at ogsaa det Hele, hvoraf en vis Deel skal svares, maa være bestemt», varom varken G. L. eller R. A. innehölle något som helst stadgande. Detta var en dittills obeaktad synpunkt, tillika det svåraste bland alla de spörsmål, som voro förknippade med utgiftsfrågan. Efter att sålunda ha avfärdat principsaken anförde den de gamla skälen för modifikation av proportionen till Norges fördel, bestred behovet av ökade utgifter, förklarade, att Norges utrikesintressen lika bra kunde tillvaratagas genom charges d'affaires och slöt med att tillstyrka 35,000 spd i sedlar liksom den hade gjort 1827. Den tog sålunda ingen hänsyn till de från föregående året faktiskt stegrade utgifterna. Under den vecka, som förflöt mellan detta betänkandes framläggande och dess behandling i stortinget, synas påtryckningar från högre ort ha kommit emellan. B. K:s eget förslag tyckes nämligen aldrig ha kommit under votering, i stället föreslog dess ordförande, Foss, ett anslag av 40,000 spd i sedlar, vilket också bifölls. Därmed hade man faktiskt rättat bevillningen efter utgiftsökningen och ånyo erkänt förhållandet 1 : 4 som det ungefärligen riktiga. Stortinget 1828 hade alltså uppgivit den rena non possumustaktiken. Det hade, frånsett en anmärkning i förbigående om sambandet med den diplomatiska frågan, hållit sig till saken och t. o. m. visat intresse för att få den allsidigt och grundligt utredd. Frågas kan dock, huruvida ej detta innerst var ett nytt förhalningsförsök, huruvida ej

de ovedersägligen viktiga och tungt vägande anmärkningarna om sättet för totalsummans och proportionens bestämmande mera kommo fram i riposteringssyfte än som uttryck för en allvarlig önskan. Man frestas att tro detta, när man ser, huru liknande yttranden återkomma på följande storting utan att föranleda någon som helst positiv åtgärd. Ett ganska kuriöst förslag att avhjälpa svårigheterna framkastades i detta sammanhang i »Morgenbladet». Det gick ut på att låta stortinget efter gottfinnande fastställa proportionen, medan det skulle överlåtas åt den snart sammanträdande riksdagen att bestämma totalsumman [1]).

Stortingets partiella tillmötesgående av konungens begäran var ej nog för att avvända en konflikt. Spänningen mellan statsmakterna var ju vid denna tidpunkt synnerligen stark och den utlöste sig även i den resolution, som konungen den 5 juli avgav som svar på stortingets beslut i bevillningsfrågorna. Ökningen förklarades vara otillräcklig, varför det blev konungens »Pligt at sørge for at dække den Mangel, som imidlertid vil opstaa formedelst Forskjellen mellem Beløbet i Sedler og Solv» [2]). Vad detta dunkla hot betydde, visade sig snart. I skrivelse till norska regeringen av d. 29 sept. 1828 anmodade utrikesministern helt enkelt densamma, under hänvisning till nyssnämnda resolution, att till ministerkassan utbetala skillnaden mellan det äskade och det beviljade beloppet [3]). Regeringen förklarade sig naturligt nog ej kunna efterkomma denna framställning men tillstyrkte, att summan måtte utgå »som Forskud under den udtrykkelige Betingelse, at det kortes igjen i de Summer, der af næste ordentlige Storthing bevilges til Ministercassen». Detta yrkande bifölls av konungen d. 22 nov. s. å. Redan d. 4 påföljande dec. begärde emellertid utrikesministern, att ministerkassan ej måtte behöva återbetala förskottet, och konungen ställde sig på samma ståndpunkt, då han vid remissen till norska regeringen d. 10 dec. förklarade, att förskottet »af næstkommende Storthing maa blive at beregne særskilt og udenfor det aarlige ansættende Bidrag til Ministercassen». I utlåtande av d. 9 jan. 1829 ställde sig regeringen i så måtto tillmötesgående, som den föreslog, att proposition måtte fram-

[1]) Uppgiften efter »Argus» d. 11 juni 1828.
[2]) N. II sid. 344.
[3]) Detta innebar ett accepterande av de åsikter, som utrikesministern framfört i statsrådet d. 29 dec. 1827. Se sid. 128.

läggas för nästa storting, att de förskottsvis utbetalda summorna »maae passere til endelig Udgift for Statscassen, uden at komme til Afdrag i den Sum, der vil blive bestemt som Statscassens Bidrag til Ministercassen». Allt detta gällde budgetåret 1828—29. D. 16 sept. 1829 kom utrikesministern med en ny inlaga, vari han yrkade, att skillnaden måtte utbetalas även för året 1829—30, vilket norska regeringen d. 20 okt. s. å. tillstyrkte men blott som förskott att återbetalas. I enlighet därmed fattades också beslutet d. 8 dec. 1829. Därpå följde emellertid en märkvärdig svängning i regeringens ståndpunkt. D. 5 jan. 1830 föreslog den, att hela förskottet »maa uden Refusion passere til endelig Udgift for Statscassen», samtidigt som den tillstyrkte ny proposition om det ordinarie anslagets höjande till 40,000 spd i silver och på denna grundval tillkom den kungl. propositionen av d. 11 maj 1830.

Förutsättningarna för ett gynnsamt resultat voro emellertid ej större nu, snarare tvärtom. Konungens märkliga försök att efter sitt gottfinnande beskatta Norge måste givetvis skapa misstämning. B. K:s utlåtande [1]) innehöll också ett tvärt nej till alltsammans. »Hvad Sverrig bevilger til noget fælleds Øiemed, kan aldrig blive nogen Regel for Norge», hette det där. Den betvivlade behovet av större utgifter och kunde ej vara med om att täcka förskottet. Och P. K., som hade att granska dessa sistnämnda manipulationer, ägnade tillvägagångssättet en kritik, där det bl. a. hette: »Der er nemlig ingen Forening indgaaet mellem Norge og Sverrig, hvorved Norge har forpligtet sig til at bidrage en vis navnligen bestemt Sum til disse Casser eller i et vist bestemt Forhold til hvad Sverrig dertil bidrager, indtil saadan Forening træffes, er det altsaa ligefrem, at Norges Statscasse ikke er pligtig at bidrage mere end hvad Storthinget efter Omstændighederne finder passende» [2]). Det var ett besked, som ej kunde missförstås. I Norge började man allt tydligare samla sig till motstånd mot Sveriges krav i denna punkt. Också det enligt norskt förmenande ofullständiga uppfyllandet av revisionskravet var ej ägnat att stämma stortinget välvilligare mot fordran på större bidrag eller nya förpliktelser. De räkenskapsavskrifter, som åtföljde den kungl. propositionen, synas även ha varit

[1]) St. 1830 VII sid. 628—632.
[2]) Ibid. VI sid. 337.

särdeles knapphändiga. B. K. nöjde sig med ett allmänt påpekande, att ingen norsk revision ägt rum, men dess skarpare yttrade sig Mariboe. Ur hans uttalande må följande citeras. »Hvortil nytter et saadant Regnskab, naar Storthinget ikke er berettiget til at behandle det som et norsk Statsregnskab, underkaste det Revision og Decision? Hvad skal man med et saadant Regnskab, der indeholder Gager, der ikke have deres Tilværelse ved fælleds Beslutning af Norges Storthing och Sverrigs Stænder?» [1]). Det blev därför ingenting av den åstundade förhöjningen och enda resultatet var, att ministerkassans ställning förvärrades. Under sådana förhållanden synas verkligen planer ha varit å bane att tillämpa det Anckarsvärdska förslaget från 1823, d. v. s. genom indragningar vinna besparingar [2]). A. B., som meddelade detta, fogade därtill reflektioner, som tycktes antyda, att den instämde i den norska klagolåten över att ministerkassan jämväl användes för ändamål, som förmenades vara rent svenska. Å andra sidan fanns kravet på Norges deltagande kvar, ehuru det ej framförts på riksdagen 1828—30,, och det fick en så auktoritativ talesman som Hans Järta, vilken rent av däri såg det enda väsentliga, man kunde vänta och fordra av unionen [3]).

Någon större enighet var sålunda ej vunnen å svensk sida. Konungen syntes i denna situation vilja resignera, i det han av stortinget 1833 ej begärde mer än de gamla 40,000 i sedlar, vilket ock beviljades, ehuru ej utan motstånd [4]). Helt ville han dock ej uppgiva sina gamla yrkanden. Det gällde åter igen de uttagna förskotten. I enlighet med stortingsbeslutet 1830 hade chefen för norska finansdepartementet, statsrådet Collett, velat avdraga en del av de summor, som månatligen skulle utbetalas till ministerkassan. I anledning härav inlämnade utrikesministern d. 7 okt. 1830 en skrivelse, vari det bl. a. hette: »Da ingen mig communiceret kong. naadigst Foreskrivt, ei heller Sthortingets omhandlede Beslutning, mig vitterligt, har tilintetgjort Virkningen af den naadige Beslutning, i hvis Følge Deres K. M. har fundet for godt at tillægge Ministercassen det forøgede Anslag — — saa har jeg — — ved at gjøre underd. Anmeldelse til D.

---

[1]) St. 1830 VII sid. 694.
[2]) A. B. d. 18 jan. 1832.
[3]) Järta: Anm. vid »En Svensk Mans sysselsättning d. 17 Maj», sid. 10.
[4]) St. 1833 VII sid. 1.

K. M. angaaende ovennævnte af Hr Statsraad Collett trufne Foranstaltning, hvis Udforelse vilde under nuværende Omstændigheder for Ministercassen medføre en Formindskelse i dens allerede knappe Ressourcer, som den umulig kan taale — troet at burde hos D. K. M. i Underdanighed anholde om, at Chefen for Finants-Dep. i Norge maa naadigst tilholdes, uden Afkortning maanedlig at remittere Cabinetts-Secreteren den Sum, som paa sidste Budget er blevet anslaaet for Ministercassen» [1]). D. 29 okt. 1830 förklarade norska regeringen under hänvisning till stortingets beslut, att återbetalningskravet ej kunde uppgivas, men att man kunde fördela summans erläggande på längre tid eller i yttersta nödfall avvakta nästa storting för att se, om det skulle visa sig medgörligare [2]). D. 29 påföljande nov. beslöt konungen att t. v. vänta med återbetalningen. I nytt betänkande av d. 30 okt. 1832 tillstyrkte därpå regeringen, att därest ej förskottet så småningom under 4—5 år kunde gottgöras, proposition måtte framläggas för nästa storting, att det finge »extraordinair passere til Udgift for Statscassen» [3]). I proposition av d. 12 mars 1833 [4]) framlade konungen i det väsentliga dessa båda alternativ för stortinget att välja mellan. Det gick ej bättre denna gång. Propositionen förkastades enhälligt [5]) under betonande av att inga nya upplysningar framkommit och att räkenskaperna vore för ofullständiga. P. K. antydde därjämte, såsom f. ö. redan på föregående storting hade skett, att det i sinom tid kunde bli fråga om ansvar för denna sak [6]). Det var uppenbart, att i synnerhet utrikesministerns nonchalanta uppträdande manade stortinget att intaga en skarp och bestämd hållning. Beträffande meddelandet av räkenskaperna hade norska regeringen därom gjort påminnelse, vilken av utrikesministern mötts med den förklaringen, att sådant endast kunde ske, för så vitt dessa utgifter voro underkastade svenska ständernas granskning, vilket blott vore fallet med löner och pensioner; alla övriga diplomatiska kostnader redovisades nämligen direkt för konungen av kabinetts-

[1]) St. 1833 VII sid. 441—442.
[2]) Ibid. sid. 439 o. ff.
[3]) Ibid. sid. 451—457.
[4]) Ibid. sid. 435—439.
[5]) Ibid. sid. 561.
[6]) Ibid. VIII sid. 149.

sekreteraren. [1]) I sådan utsträckning hade också räkenskaperna meddelats för åren 1830 och 1831. De upptogo visserligen den ojämförligt största delen av hela summan, men likväl var stortinget, som nyss nämnt, ej nöjt därmed utan klandrade dem såsom ofullständiga.

Under 1830-talet synas ministerkassans utgifter åtminstone ej ha ökats, snarare något minskats i jämförelse med den utgiftssumma, som angavs i den kungl. propositionen till 1828 års storting. [2]) Samtidigt steg realiter det norska bidraget genom kursens förbättring. Detta var omständigheter, som ur norsk synpunkt väl kunde motivera en nedsättning. Om det förstnämnda av dessa förhållanden kom emellertid stortinget länge att sakna kännedom. Räkenskaperna för 1830 och 1831 åtföljdes nämligen ej av några sådana för de följande åren, så att stortinget 1836 ej ens hade detta material att tillgå. Detta missförhållande klandrades i pressen och stortinget 1837 gjorde anmärkning härom. [3]) Från extremt sparsamhetsvänligt håll framställdes i detta sammanhang yrkande om nedsättning i anslaget men utan påföljd. [4]) Av långt större betydelse var det av Foss framställda förslaget om formen för bevillningen, i det »til Bestridelse af Udgifter i Anledning af Norge vedkommende udenlandske Anliggender» skulle anslås 40,000 spd, »for hvis Anvendelse Regnskab aflægges gjennem det kgl norske Finantsdepartement». [5]) Något liknande hade

---

[1]) St. 1833 VII sid. 454—455.

[2]) Saken var den, att regeringen omsider slagit in på den av Anckarsvärd rekommenderade vägen och vidtagit inskränkningar inom diplomatien. 1832 utgjorde de på den egentliga ministerkassan upptagna utgifterna 107,000 h. b:o, 1836 hade de sjunkit till 93,000, (skrivelse från utrikesministern till norske statsministern d. 21 april 1837). I stället stegrades kabinettskassans utgiftsstat i ungefär motsvarande grad. De äventyrligheter vari denna kassa hade råkat, föranledde, att den nu i sin tur fick söka hjälp hos ministerkassan, och torde varit den direkta anledningen till inskränkningarna pa den senares budget. I kungl. brev till statskontoret d. 29 nov. 1834 (bland utrikesministerns koncept) anbefalldes detta att till kabinettskassan »utbetala såväl redan uppkomna som hädanefter uppkommande besparingar å det uppå Riks-statens andra hufvudtitel uppförde anslag för Minister-Staten och andre diplomatiske utgifter — —». Överlämnande av sådana besparingar fortfor att äga rum ännu 1839 (utrikesministerns skrivelse till statskontoret d. 5 febr. 1839).

[3]) St. 1837 III, sid 161.

[4]) N. III sid. 615.

[5]) Ibid. sid. 611 och ff.

framkommit redan på stortinget 1824 i fråga om kronprinsens förmälningskostnader, då Rosenkrantz föreslog, att Norges bevillning ej borde utgå under form av »bidrag till svenska statskassan» utan som »bidrag till ersättning af utgifterna för kronprinsens förmälning». [1]) Den gången avvisades denna formulering med 40 röster mot 26. Det kan betraktas som alldeles säkert, att stortinget både då och den närmast följande tiden betraktat ministerkassan som unionell, vadan formen för bevillningen ej kunde väcka någon anstöt. Ej minst visade sig detta i diskussionen på stortinget 1836—37, då exempelvis Rye och Riddervold betonade kassans egenskap av unionell, varför de ansågo formförändring obehövlig. Detta bestreds av Foss och Hielm, vilken senare förklarade avsikten med förslaget vara att få en egen norsk räkenskapsskyldig kassa och sålunda på detta sätt förverkliga revisionskravet. [2]) Detta kunde nämligen enligt hans åsikt ej tillgodoses, så länge kassan vore svensk. Men i förslaget låg tillika genom uttrycket »Udgifter i Anledning af Norge vedkommende udenlandske Anliggender» *ett tydligt indragningssyfte*, förestavat av det gamla klagomålet, att ej alla ministerkassans utgifter anginge Norge. Vad effekt Foss väntat sig av sin formulering, därest den gått igenom, är ej klart, men själva tendensen är omisskännlig. Rye påpekade med rätta, att föreskriften för finansdepartementet att avlägga räkenskap under dåvarande förhållanden vore omöjlig att efterkomma. Detta faktum var ju nog för att motivera majoritetens avvisande hållning, men den torde därjämte ha betingats av fruktan för att utgiftsfrågan i hela dess vidd skulle upptagas och därigenom kanske en allmän unionsrevision komma till stånd. [3]) Kanske denna synpunkt också spelade in, när stortinget beslöt att ej utkräva något ansvar för förskottsbetalningen ur ministerkassan. [4]) Konungen hade här omsider givit med sig, ehuru han bestämt, att den årliga återbetalningen skulle vara vida mindre än norska regeringen påyrkat.

Ett positivt steg medförde i alla fall överläggningarna på detta storting, i det man ställde en anmaning till rege-

— —

[1]) Citerat efter »Argus» d. 31 juli 1824.
[2]) St. 1837 III sid. 185—198.
[3]) Se sid. 48—49.
[4]) St. 1837 jan. II sid. 196—200.

ringen att söka åvägabringa efterlevnad av det kungl. påbudet av d. 19 maj 1828 angående meddelande av räkenskaperna.[1]) Såsom förut nämnt, hade dessa alldeles uteblivit för de närmast föregående åren. Regeringen grep sig också snarast verket an och i utredningen sysselsattes ej mindre än två departement, nämligen finans- och revisionsdepartementet, det senare såsom speciellt sakkunnigt i fråga om innebörden av nämnda kungl. befallning. Därom gav revisionsdepartementet ej något klart besked, men det förmodade, att stortinget ej åsyftat någon revision i egentlig mening, enär en sådan ej gärna vore tänkbar, sedan den redan skett i Sverige.[2]) Finansdepartementet trodde tvärt om, att både K. M:t och stortinget avsett verklig revision i Norge, men underströk å andra sidan de av revisionsdepartementet anförda skälen mot en dylik.[3]) Följaktligen stannade man vid, att räkenskaperna borde infordras till upplysning, ej till revidering, och i enlighet härmed avfattade norska regeringen sin framställning av den 10 okt. 1837, vari den begärde meddelande av ministerkassans räkenskaper jämte den svenska revisionens anmärkningar och beslut.[4]) Detta bifölls av konungen och därmed tycktes äntligen något hava blivit vunnet. I själva verket var dock huvudfrågan alltjämt oavgjord. Trots revisionsdepartementets förnekande av faktum och trots regeringens betänkligheter kunde dock ingen vara blind för att stortinget innerst åsyftade en revision av väsentligt annan art än den föreslagna. Uttalanden på stortingen 1833 och 1836 vittnade till överflöd därom och ännu mera Foss' motion 1836. Regeringen kunde ej undgå att påverkas härav och den beträdde härvid en annan väg, i det den föreslog, att därest en unionskommitté tillsattes för den diplomatiska frågans behandling, den även borde taga i övervägande, »ved hvilken begge Riger tillhørende Autoritet det vil være passende, at Regnskaberne for Ministercassen tages under Behandling».[5]) Det var ju rätt anmärkningsvärt, att det tilländalupna stortinget, som i sin adress samlat unionella önskemål av skilda slag, där alldeles underlåtit att beröra såväl denna sak som utgiftsfrågan i

[1]) St. 1837 III sid. 161.
[2]) Clason sid. 51.
[3]) Ibid.
[4]) Ibid. sid. 51—52.
[5]) Ibid. sid. 57.

allmänhet, oaktat ett par föregående storting tydligt framhållit behovet av närmare bestämmelser i detta ämne. Intet kunde bättre än denna uraktlåtenhet demonstrera stortingets likgiltighet eller ovilja med positiva åtgärder härutinnan, vilka kunde draga med sig bestämda förpliktelser för de båda rikena: revisionskravet, vilket dock låg flertalet varmt om hjärtat, fick fördenskull t. v. stå tillbaka. Regeringen sökte nu få fram det specifikt norska önskemålet utan förbindelse med de övriga, ur norsk synpunkt mindre behagliga punkterna i utgiftsfrågan.

Detta var från början en olöslig uppgift, i synnerhet som man nu å svensk sida på allvar började intressera sig för de gemensamma kostnaderna. Även till allmänheten hade detta intresse spritt sig. Ett rätt kuriöst utslag därav förekom 1833 i samband med den hotande koleraepidemien. I Sverige hade man fått för sig, att vederbörliga bevakningsåtgärder försummades i Norge, och därför yrkade Strömstads borgare i en petition av d. 28 okt, att Norge måtte åläggas ersätta Sverige därav betingade extra kostnader, »desto hellre som vid så många andra tillfällen vid fråga om gemensamt deltagande i utgifter med Sverige, t. ex. till ministerkassan, konvojkassan m. m., Norge synes vilja undvika en billig fördelning deraf och således önska, att snart sagdt hela bördan af detsamma må drabba Sverige.» [1]) Ståndernas skrivelse 1835 angående konvojkassan var ägnad att bringa även övriga gemensamma utgifter på tal och slutligen kom 1836 Johanssons broschyr, vari kraftigt hävdades nödvändigheten av nya och fasta bestämmelser om gemensamma utgifter. Det hette där, att näst frågan om ett gemensamt försvar funnes »ingenting, som ifrån en Svensk synpunkt ger så mycket intresse åt frågan om en ny Unionsakt som utsikten att derigenom kunna komma till en billig fördelning af bidragen för Rikenas gemensamma utgifter.» [2]) Detta yrkande underströks sedan i svenska pressen och det var sålunda ej underligt, att utgiftsfrågan kom att stå på U. K:s program. Så som detta formulerades, kom det för de gemensamma utgifternas vidkommande att heta, att utredningen skulle gälla, i vilket förhållande rikena skulle deltaga i deras utgörande. Bokstavligt taget innebar detta en synnerligen snäv begränsning av U. K:s

[1]) A. B. d. 1 nov. 1833.
[2]) Johansson sid. 213.

verksamhetsområde. Det högst viktiga spörsmålet om bestämmande av utgifternas totalbelopp, vilket först hade påpekats av budgetkommittén 1828, var ej nämnt, ej heller revisionsyrkandet från norsk sida. Det förefaller nästan, som om konungen med denna formulering avsett att binda U. K. vid det från svenskt håll framkomna kravet. Lägges härtill den gestaltning, punkten om det gemensamma försvaret fick, och den omständigheten, att den första kommittéuppsättningen själv fattade sin uppgift så, blir detta antagande nästan till visshet. Att U. K:s uppdrag i detta stycke i Norge möttes med något blandade känslor, är därför ej ägnat att förvåna. K. K. 1839, som hade att behandla meddelandet om U. K:s tillsättning, lät ej heller detta gå oanmärkt förbi. Den fann nämligen, att formuleringen kunde synas förutsätta »som bestemt givet, at begge Rigers diplomatiske og consulatudgifter altid og nødvendigviis skulle føres og bestyres under eet». [1]) Den tillfogade emellertid, att genom punkten om diplomatiska ärenden även denna angelägenhet fölle under U. K:s kompetens. K. K. åsyftade sålunda ingenting mindre än Foss med sitt förslag 1836, nämligen slopande av de gemensamma utgifterna i stället för fastare bestämmelser om deras utgörande. Det var ett lika ensidigt framskjutande av den norska ståndpunkten som ordalydelsen i U. K:s program av den svenska och torde till väsentlig del just ha framkommit av denna anledning. Nu kom det i dagen, hur litet man i Norge menade med och stod fast vid uttalandena 1828 och 1830 om angelägenheten av närmare stadganden om de gemensamma utgifterna. Då inom stortinget ej någon egentlig anmärkning gjordes mot K. K:s framställning, får den väl anses som ett uttryck för representationens mening.

Samma sak hade f. ö. redan förut ventilerats i samband med utgiftsbudgeten. Det norska sedelmyntet hade de senaste åren fortsatt att stiga i värde, vadan det norska bidraget starkt började närma sig 1/3 av det svenska. Liksom regeringen ej begärde mer än de vanliga 40,000 med hänsyn dels till att den själv en gång föreslagit den proportion, som nu tycktes stadga sig, dels till U. K:s tillsättning, biföll stortinget summan utan debatt, dock under betonande av B. K., att nedsättning eljest hade varit tänk-

[1]) St. 1839 VII A sid. 23 o. ff.

bar. [1]) Däremot kom revisionen ånyo på tal. Räkenskaper hade nu omsider inkommit för åren 1832—36 men befunno sig enligt B. K:s åsikt i ett så ofullständigt skick, att man därur ej kunde härleda nödvändigheten av de bidrag, som begärdes, vadan de sålunda ej uppfyllde det ändamål, konungen utstakat. Särskilt påpekades, att de poster ej vore specifierade, för vilka redovisning avlades inför konungen personligen av kabinettssekreteraren. Det oaktat yrkade B. K. ej på upprepande av revisionskravet under hänvisning till att U. K. skulle behandla denna fråga; av dess arbete förväntade B. K. »en for Norges Vedkommende hensigtsmæssigere Control med disse Udgifter end den, som for Tiden kan finde Sted». Detta direktiv ansågo många vara för ringa, i det Foss återkom med sitt förslag från 1836 om formen för bevillningen och revisionsskyldighet för finansdepartementet. Härom uppstod nu ånyo en vidlyftig debatt. [2]) Argumenten från 1836 gingo i huvudsak igen på ömse sidor. På uppmaning av Harbitz gick Foss med på att stryka orden »Norge vedkommende» i sitt förslag, varigenom formen blev något mindre utmanande. Denna redaktion samlade 46 röster mot 47 för B. K:s »til Minister-Cassen». Mom. 2) (om revisionen) kom därefter ej under votering. Det var sålunda med den tänkbarast minsta röstövervikt, som förslaget avvisades. Detta är lätt förklarligt med hänsyn till de ändrade förhållandena nu mot 1836. Då hade fruktan för ett upptagande av utgiftsfrågan i dess helhet väsentligen dikterat avslaget, nu hade i alla fall det fruktade inträffat och man kände sig då manad att så mycket som möjligt hålla sig på sin kant och i görligaste mån binda eller hämma U. K. i dess verksamhet.

*

Som förut nämnt hade 1815 bidraget till konvojkassan ej formellt blivit skilt från anslaget till ministerkassan, ehuru man redan i överensstämmelse med särskild kungl. proposition beviljat 25,000 spd för det förra ändamålet. Propositionen grundade sig på överläggning i sammansatt statsråd den 24 maj 1815. Statssekreteraren för finansärenden hade då föreslagit denna summa som lämplig t. v.,

---

[1]) St. 1839 V sid. 688 o. ff.
[2]) Mrgbl. d. 30 juni 1839.

»men det vore endast så länge det kunde förblifva vid detta belopp, som kostnaderne för fredsverkets underhåll med Barbareskerne icke blifva för Norges räkning genom vederbörandes i anledning deraf tilltagande pretentioner betydligen förökade». Detta var en betydelsefull utfästelse. Även de närvarande norska statsråden påpekade, att avgiften blott kunde betraktas som ett provisorium, men ur en annan synpunkt, i det de hänvisade till den oavgjorda frågan om egen norsk handelsflagga. Statssekreteraren hemställde därjämte, att ett norskt statsråd måtte inträda i K. Komm., vilket också blev konungens beslut. I propositionen till stortinget hade man försökt sig på en syntes av de delvis stridiga uttalandena i konseljen. Det framhålles till en början, att en inkomst från Norge, »forholdsmæssig» med den från Sverige, hade varit önskvärd. Konungen hade emellertid »taget tilbørligt Hensyn til denne Statscasses Tilstand» och därför provisoriskt bestämt nämnda belopp att utgå årligen, »saa længe ikke i Norge vedtages anden Foranstaltning til den norske Handels Beskyttelse i Middelhavet» och så länge ej konvojkassans utgifter betydligt ökades genom föreningen eller extra åtgärder vidtoges för norska handelns skydd. [1]) En framtida förändring var sålunda ställd i utsikt. Efter ordalagen att döma kunde den bli av olika beskaffenhet: i de båda senare fallen givetvis ökning, men i det förstnämnda lika självklart *minskning*. Den däri omnämnda »Foranstaltning» kunde ej avse något annat än åtgärder för att få en egen norsk handelsflagga erkänd av barbareskerna, varom ju de norska rådgivarna erinrat i statsrådet. Det tillfogades i propositionen, att K. M:t förmodade, att stortinget skulle ta hänsyn till denna hans billiga begäran vid överläggningarna om egen norsk handelsflagga, vilket tydligen vill säga så mycket som att proklamerandet av en sådan skulle bli mycket dyrare. På så sätt erkännes ju indirekt anslaget som ett vederlag för begagnandet av svensk flagg, vilket var och förblev den norska ståndpunkten. Parallellt härmed trängas statssekreterarens synpunkter om utrymmet. Det är knappast att undra på att stortinget fäste sig vid den för detsamma mest behagliga ståndpunkten och mer eller mindre avsiktligt förbisåg det övriga. Vederbörande kommitté yttrade, att konungen överlämnat saken till stortinget under

[1]) Storthings-Efterretninger 1814—1833 sid. 409 och ff.

den förutsättning, »at det Forhold Hs Maj., i denne Anledning har bestemt vil findes passende paa Nationens relative Handelsdrift og Statskræfter». Detta var nu att inlägga något i propositionen, som ej alls fanns där: etablerandet av en fast princip för ifrågavarande utgifter, vilket i propositionen uttryckligen förklarades ej vara avsett. Kommittén beräknade det begärde bidraget till ungefär 1/5 »af den svenske Nations Bidrag til Convoi-Cassen, hvilket efter Committéns bedste Skjønne er fuldkommen overeensstemmende med Billigheds Fordringer, saalænge det svenske Flag benyttes af Norske Skibe». Detta var den förutsättning, under vilken kommittén ansåg Norges deltagande rättvist, togs den bort, d. v. s. erhöll Norge egen handelsflagga, kunde det från kommitténs synpunkt ej länge vara tal om något bidrag. Å andra sidan är det ej troligt, att stortinget haft kännedom om det i svenska statsrådet gjorda medgivandet, att de nya arrangemangen ej medfört ökade utgifter, [1]) det synes mycket sannolikt, att i så fall opposition uppstått mot proportionen, kanske mot bevillning över huvud. När kommittén förordade den av regeringen föreslagna summan såsom utgörande en lämplig anpart för Norges vidkommande, var detta i själva verket helt godtyckligt. Det mötte nämligen överhuvud stora svårigheter att jämföra de norska och de svenska bidragen, då de voro av väsentligt olika natur. Av samma art var egentligen endast den mindre del av den totala inkomstsumman, som i båda länderna inflöt under form af afgifter för turkiska sjöpass. [2]) I Sverige kom huvudparten på den s. k. konvojafgiften, en extra beskattning av import- och exportvaror, medan däremot något egentligt statsanslag ej torde ha funnits. Det var därför ej gärna möjligt att jämföra det norska fixerade bidraget med det svenska rörliga, efter helt andra grunder utgående beloppet. Stortingets bevillning var avsedd som ett provisorium; regeringens förslag visade även det hän mot framtiden. [3])

Utom dessa summor, som kommo det egentliga K.

---

[1]) Se ovan.

[2]) Reuterskiöld sid. 106 not 3.

[3]) Hela denna frågas behandling på stortinget 1815 hemlighölls på konungens begäran och inflöt sålunda ej i stortingets protokoll, vilket naturligtvis betingades av önskan att ej lata barbareskerna få reda på Norges förening med Sverige. Jfr Reuterskiöld sid. 92 not 1.

Komm. till godo, fanns det även andra utgifter till en del mer eller mindre likartade ändamål, vilka så småningom började sättas i en viss förbindelse med anslagen till konvojkassan. Dit hörde den s. k. lästavgiften till konsulerna i de hamnar, där svenska eller norska skepp lossade eller lastade. Den utgick med olika belopp från de båda rikenas fartyg [1]) och ett rättvist förhållande kunde ej utan vidare etableras, då den norska »commercelästen» var drygare än den svenska lästen. Vid stortinget 1821 framlade emellertid konungen förslag, att lästavgift i ett visst specialfall skulle erläggas under hänvisning till att svenska skepp erlade sådan. Stortinget tillmötesgick visserligen i det väsentliga konungens önskan men protesterade bestämt mot motiveringen. »Regler for Consulatpengenes Betaling af svenske Skibe kan man vel ikke tillægge — — Indflydelse — — paa hvad de norske Skibe skal svare», hette det. [2]) Vid samma storting kom konungen med begäran om ett nytt statsanslag, om och blott på den blygsamma summan 1,000 spd. Den skulle under rubriken »konsulatutgifter» utgå såsom »Godtgjørelse til de Svensk-Norske Consuler paa fremmede Steder for Postporto, for Understøttelse til aldeles forladte syge eller skibbrudte Normænd m. v.» [3]) En mängd sjömän, voro nämligen i en svår belägenhet, särskilt de, som varit i engelsk tjänst men efter freden blivit avskedade. De som tillhört den engelska krigsflottan skulle visserligen på Englands bekostnad överföras till Göteborg, men de privatanställdas hemforslande skulle de förenade rikena betala. [4]) Dessa utgifter fingo tydligen förskotteras av konsulerna. Efter framställning från statskontoret och norska regeringen (den senare i betänkande av den 28 mars 1817) hade det därefter i svenskt statsråd den 29 april 1817 bestämts, att konsulernas utlägg, därest de voro gemensamma, skulle bestridas med hälften av vart rike, men eljest av vederbörande rike. Stortinget tredskades och avslog framställningen, men den beskedliga uppsättningen 1824 åtog sig

[1]) Genom stortingsbeslut 1816 (St. 1815—16 IV sid. 209—211) var avgiften för norska skepp fastsatt till $^1/_{15}$ spd pr commercelast. För Sveriges vidkommande synas avgifterna i varje särskilt fall ha varit beroende på kungl. resolution och efter unionen torde de i åtskilliga fall ha minskats (Se Mrgbl. d. 13 mars 1835).

[2]) St. 1821 mars sid. 317—326.

[3]) Ibid. aug. sid. 90.

[4]) N. F. R. P. 1815 n:o 380.

utan knot en vida större summa, 2,500 spd. [1]) Då något sådant bidrag trots den nyssnämnda kungl. resolutionen ej synes ha blivit begärt av Sverige, rådde sålunda också i detta fall en uppenbar oöverensstämmelse. En annan särskild utgift blev anslaget till den s. k. Ulrika Eleonora församlingen i London. Denna underhölls genom anslag ur konvojkassan (se instruktionen den 31 dec. 1829), under det att till föreningen en dansk-norsk församling existerade där, till vilken avgifter erlades av de norska kyrkorna. Sedan Danmark efter unionen indragit sitt understöd, upphävdes det även för Norges vidkommande på stortinget 1818. [2]) I stället framlades för nästa storting en proposition av den 10 januari 1821, vari föreslogs upprättande av en gemensam svensk-norsk församling i London, till vilken norska skepp, som lossade eller lastade i England, skulle betala vissa avgifter. [3]) Detta motiverades därmed, att svenska sjömän i London vid flera tillfällen åtnjutit bistånd av den svenska församlingen. [4]) Det var egentligen blott penningbevillningen, som kom under stortingets omprövning, då K. M:t redan, efter förslag av norska regeringen [5]) stadgat gemensam församling i London, hvars kyrkoherdebefattning skiftesvis skulle besättas med svenskar och norrmän. [6]) Stortinget tog emellertid efter hand också de närmare lagbestämmelserna för den nybildade församlingen under övervägande, men slutet blev, att alltsammans strandade på lagtingets motstånd. Som skäl för avslaget angavs, att de norska skeppen ej kunde bära ytterligare avgifter och det är mycket möjligt, att ett förslag att bära bördan på annat sätt hade rönt bättre framgång. På detta sätt ordnades också saken på nästa storting, då ett årligt anslag på 100 p. st. (1,200 rdr sv. b:o) beviljades, samtidigt som stadgar utfärdades för den gemensamma församlingen. Konvojkassans utlägg synes ha uppgått till ej fullt 2,000 rdr. [7]) Sålunda bidrog Norge

[1]) St. 1824 juli sid. 339.
[2]) St. 1818 april sid. 219—225.
[3]) St. 1821 mars sid. 247—251.
[4]) Redan 1815 hade v. konsuln i London yrkat på att norska skepp måtte åläggas någon avgift till denna församling, vilken han betecknade som gemensam. (N. F. R. P. 1815 n:o 387.)
[5]) Reuterskiöld sid. 182.
[6]) Argus d. 7 febr. 1821.
[7]) Prot. 71 bil. 1.

på två sätt till detta ändamål, något som givetvis med tiden måste bli föremål för anmärkning.

Det ordinarie anslaget till konvojkassan gjorde under första decenniet efter unionens tillkomst föga väsen av sig. K. M:t gjorde vid ett tillfälle ett uttalande, som kunde tydas som en utfästelse att ej begära ökat bidrag och som i så måtto utgjorde en ej oväsentlig komplettering av propositionen till stortinget 1815. I statsrådet den 29 april 1817, där det norska bidraget fördelades jämnt mellan kassorna, [1]) yttrade sig konungen i sammanhang därmed på följande sätt: »— — kommande Norska handeln, i afseende på Turkiska Sjöpass m. m. icke att därföre vidkännas några större utgifter än hittills, oagtadt möjligen genom coursens försämring dessa 25,000 Spd ej skulle uppgå till det af K. Komm. först påräknade bidrag af 50,000 Rdr b:o». Detta är så mycket mer beaktansvärt, som Norge dittills endast kunnat fullgöra en ringa del av sina skyldigheter, jämväl vad beträffade konvojkassan. [2]) K. Komm. hade visserligen 1816 gjort påstötning hos K. M:t om utbekommande av det norska bidraget [3]), men icke desto mindre beviljades Norge uppskov från år till år. [4]) Allt bekräftade riktigheten av yttrandet i statsrådet 1815, att konvojkassans utgifter ej ökats efter föreningen och att den även i övrigt ingalunda befann sig i något nödtillstånd.

Stortinget å sin sida beviljade regelbundet 25,000 spd men man betonade samtidigt sakens sammanhang med flaggfrågan och dennas oavgjorda skick som orsak till att nedsättning ej kunde komma i fråga. [5]) Vid de båda första stortingen utgick anslaget under form av »Bidrag till Convoycassen», men 1821 tillades i den kungl. utgiftspropositionen »til Udgivters Bestridelse for Søfartens Sikkerhed i Middelhavet». [6]) Detta var en verkligt betydelsefull förändring. Till sin natur av samma slag som den, som långt senare försöktes beträffande bevillningen till ministerkassan, liksom inbjöd den stortinget till kontroll och kritik. Detta

[1]) Se sid. 121.
[2]) Ibid. Av 75,000 sv. b:o, som voro förfallna till betalning vid utgången av 1816, hade endast betalts c:a 14,000. (N. F. R. P. 1816 n:o 920.)
[3]) Reuterskiöld sid. 124—125.
[4]) Se t. ex. N. F. R. P. 1818 n:o 399, 1819 n:o 290.
[5]) St. 1818 IV sid. 157—158.
[6]) St. 1821 aug. sid. 90.

blev visserligen ej fallet alldeles genast. B. K. 1818, som gjorde en lätt antydan om behovet av redovisning för anslagen till ministerkassan, nämnde ingenting dylikt om konvojkassan. Frågan upptogs därnäst av de 1821 utsedda statsrevisorerna, vilka ej glömde bort konvojkassan [1]). Stortinget 1824 ansåg sig lättast kunna slippa undan genom att skyla sig bakom föregående storting, vilka ej begärt någon redovisning [2]). Under hela denna tid hade det ej blivit fråga om något särskilt förhållande mellan rikenas bidrag, något som också, enligt vad ovan anförts, erbjöd särskilda svårigheter på grund av anslagens olika natur. När konvojkassan i ett speciellt fall var i behov av ytterligare medel, sattes det ej i fråga att anlita Norge eller jämföra dess bidrag med det svenska, utan bristen täcktes på annat sätt [3]). Konvojkassan hade — i motsats till ministerkassan — vanligen god ekonomisk ställning [4]) och det är därför ej underligt, att den först senare kom på tal.

Den vaknande diskussionen om *vissa* gemensamma kostnader måste emellertid medföra behandling av utgiftsproblemet i dess helhet och därmed också av konvojkassan. Anslagen till konungahuset på riksdagen 1823 och stortinget 1824 samt den diplomatiska bevillningen på 1827 års storting röjde vägen. När anslagsfrågan till ministerkassan återupptogs på 1828 års storting, följde även konvojkassan med och liksom i förra fallet sköts även här fram problemet om förhållandet mellan de båda rikenas bidrag. Det skedde på utrikesministerns bedrivande [5]) och i rak strid med det kungliga beslutet 1815 — det gjordes ej gällande, att utgifterna särskilt ökats eller att nya arrangemang vidtagits — säkerligen i förlitande därpå, att norrmännen ingen närmare kännedom hade om dettas innebörd [6]). Konvojkassans utgifter uppgingo

---

[1]) Clason sid. 18.

[2]) St. 1824 juli sid. 310.

[3]) »Argus» den 31 juli 1822.

[4]) Reuterskiöld sid. 106. Den togs ju också i anspråk för lån till ministerkassan. Se sid. 126 not 6.

[5]) Möjligen låg till grund skrivelse från K. Komm. d. 30 juli 1827, vari det förklarade sig oförmöget — bl. a. på grund av förskott till ministerkassan — att deltaga i kostnaden för en tilltänkt expedition till Medelhavet. (Prot. i sammansatt statsråd d. 1 aug. 1827.) Kassans ställning var emellertid mycket god Se sid. 146 not 3.

[6]) Se sid. 141 not 3.

nu till 270,000 rdr sv. b:o [1]), varav det norska anslaget sålunda utgjorde ej fullt 1/5. I sin första framställning av d. 8 jan. 1828 påpekade utrikesministern denna disproportion, särskilt med hänsyn till att Norges handel förhölle sig till den svenska som 3 till 5, varför han föreslog beloppets höjande till 33,333 rdr h. b:o eller 1/3 av totalsumman. Härom yttrade sig norska regeringen d. 5 april och gjorde gällande, att ej alla K. Komm:s utgifter anginge Norge, åtminstone ej i samma grad som Sverige. Som sådana angåvos förvaltningskostnader för K. Komm., pensioner etc. [2]) Det var ganska naturligt, att uppmärksamheten riktades på denna punkt, i synnerhet som formuleringsändringen 1821 gav stöd däråt. I brist på redovisning kunde regeringen visserligen ej få tag på de verkliga oegentligheterna, då det norska anslaget använts till ändamål, som hade ingenting gemensamt med »sjöfartens säkerhet i Medelhafvet», t. ex. avlöning åt ståthållarens sekreterare och kansli [3]). Följaktligen kom dess kritik att rikta sig mot mindre svaga punkter, varför också utrikesministern i sin senare framställning kunde svara, att förvaltningskostnaderna givetvis vore gemensamma, då K. Komm. vore en inrättning till nytta för båda rikena och en norsk ämbetsman hade säte däri. Man hade i alla fall börjat röra i dessa saker och det var väl anledningen till att utrikesministern, som kände till ställningen, rätt väsentligt nedstämde sina pretentioner. I skrivelse av d. 8 maj modifierade han nämligen sina anspråk: som lämpligt förhållande kunde antingen tjäna folkmängden, 1/4, eller antal och dräktighet av norska skepp, som trafikerade Medelhavet, i det närmaste 2/5 av totalsumman. Han ville acceptera det förstnämnda och följaktligen föreslå ökning till 35,000 spd i sedlar, ungefär 1/4. B. K. ansåg några

[1]) St. 1828 II sid. 24.

[2]) Clason, sid. 24 not.

[3]) Reuterskiöld, sid. 100. I svenskt statsråd d. 1 juni 1825 hade det yrkats, att konvojkassan måtte övertaga en del av den beträngda ministerkassans utgifter. Den gången stannade det emellertid vid ett lån. (Se ovan sid. 126 not 6.) I statsråd d. 29 dec. 1827 upprepades denna begäran under åberopande av att kassan »uti sina årliga inkomster ägde ett fortfarande öfverskott till säkerhet för de utomordentliga utbetalningar, som af serskilda omständigheter pakallas». Inkomsterna anslogos vid detta tillfälle till 340,000 sv. b:o, utgifterna blott till 245,000. I statsrådet d. 31 dec. 1829 avskrevs konvojkassans fordran på ministerkassan, 60,000 h. b:o.

utgifter ej vidkomma konvojkassan och följaktligen ej heller Norge (pensioner, lön till K. Komm., kontorsutgifter, ljus och bränsle), varför den hemställde om ökning till 30,000, vilket ock blev stortingets beslut. B. K. framdrog även den omständigheten, att Sverige till stor del kunde bestrida sina utgifter med egna fabrikat. Vidare ansåg den, att utrikesministern beräknat det norska bidraget för lågt och fick det med inräknande av passavgifterna (vilka ministern ej medtagit) upp till i det närmaste 1/4 av den totala utgiftssumman eller den proportion, som ministern accepterat. Det var naturligtvis detta belopp — kassans utgifter — som borde användas som beräkningsgrund och ej Sveriges bidrag, vilka ensamma skulle kunnat täcka alla utgifterna [1]). Den senare metoden synes ha föresvävat ministern i hans första inlaga.

Både norska regeringen och stortinget hade sålunda visat lust att nagelfara kassans användning och betecknat vissa utgifter som ej hörande dit. Utrikesministern fann tydligen detta mindre lämpligt för sina intentioner om ökade anslag. Han åvägabragte därför, vad som dittills hade saknats, bestämmelser för medlens användning. Detta skedde genom en kunglig instruktion av den 31 dec. 1829. Det föll sig naturligt för konungen att göra detta, då i Sverige ständerna varken på beloppets tillkomst eller dess disponerande ägde något inflytande. I Norge förhöll sig nu visserligen saken annorlunda, eftersom medlen där beviljades av stortinget, och dessutom hade detta nyligen fått sig tillerkänd revisionsrätt, vilken, om den skulle ha någon förnuftig mening, måste förutsätta, att stortinget ägde meddela föreskrifter om begagnandet av de beviljade summorna. Men det var just denna slutsats, man på högsta ort ville förebygga: revisionsrätten skulle bli ett tomt sken, i det man på förhand av egen maktfullkomlighet bestämde de ändamål, vartill beloppen skulle få nyttjas. Instruktionen specifierade utgifterna på följande sätt: »1) Ordinarie utgifter: kostnader för afslutandet af Tractater till Fredsverkets upprätthållande med Barbareskstaterne; aflöning åt sådane Consuler, som å desse orter eller annorstädes äro eller framdeles blifva anställde; andel uti kostnaderne till underhåll af Beskickningen i Constantinopel; Convoy-Commissariatets egen aflöningsstat; understöd för Svenska kyr-

[1]) Clason sid. 24 not.

kan i London samt fyllnad i utgifterna för Känsö Quarantains-Inrättning. 2) Kostnader för Expeditioner med Örlogsfartyg, då sådane till sjöfartens skyddande anbefallas, hvartill årligen, från 1830, skola afsättas 45,000 Rdr, hvilka, derest de ej det ena året uttagas, skola till det påföljande reserveras. 3) Tillfälliga utgifter: Pensioner och Expectancelöner, Presenter vid ombyte af consuler hos Barbaresk-Staterne, Capital-afbetalningar och räntor å upptagne förskott, kostnader vid uppgörande af Handels-Tractater med främmande Magter, i likhet med hvad i särskildt fall hittills ägt rum; underhåll af Svenska Beskickningens hus i Constantinopel samt hemliga utgifter vid Fredsverkets upprätthållande med Barbaresk-Staterne att högst utgå med 10,000 Rdr årligen» [1]). Som synes var detta en rikedom av uppgifter, av vilka många föga hade att skaffa med fondens egentliga ändamål, liksom det om åtskilliga kunde sägas, att de ingalunda voro av samma intresse för båda rikena.

Stortingsbeslutet 1828 innebar ett godkännande för tillfället av proportionen 1/4—3/4, men under samtidigt betonande av — liksom i fråga om ministerkassan — att någon fast princip ej nu kunde eller borde bestämmas. Redan 1830 nedsattes anslaget igen till 25,000, då B. K. trodde sig finna anledningen till föregående höjning i extra ordinära utgifter och dessutom för framtiden förmodade minskning i kassans kostnader [2]). Frankrikes erövring av Algier var då redan bekant och utgjorde naturligtvis det faktum, varpå stortinget kunde grunda sin förhoppning om minskade utgifter. Denna förmodan erhöll officiell bekräftelse genom kungl. förordningen d. 8 nov. 1830, varigenom norska skepp »til Lettelse for Skibsfarten» befriades från avgiften för turkiska sjöpass, dock med fortfarande skyldighet för dem att förse sig med sådana pass [3]). Om ock den formella förpliktelsen sålunda bibehölls, stod det dock klart för alla, att de turkiska sjöpassen i själva verket voro överflödiga. Det var då också självklart, att man skulle fråga sig, i vad mån konvojkassans övriga inkomster, som utgjorde den långt större delen, längre voro be-

[1]) Riksd. 1834—35, bih. II: 1:2 sid. 131.
[2]) St. 1830 VII, sid. 626. Se ock referatet av debatten i »Patrouillen» d 11 sept. 1830.
[3]) Norsk Rigstidende d. 22 nov. 1830.

hövliga, då ju kassan egentligen blott existerade för barbareskernas skull.

Hoppet, att de styrande skulle fortgå på den inslagna vägen, förverkligades emellertid ej, i det stortinget 1833 fick mottaga proposition om de vanliga 25,000 spd. Både utrikesministern och K. Komm. trädde i breschen för att förtaga verkan av den förra B. K:s förmodan om minskning av utgifterna. Den förre förklarade, »at Nutidsomstændighederne ei give Anledning til at denne Nedsættelse kan finde Sted, da Sverrigs Bidrag ei er nedsat, da vel Præsenterne til Barbareskerne for en Deel kunne bespares, men dog uformindsket maae udbetales til Marocco» [1]). K. Komm. erkände, att »den største Deel af Convoy-Cassens Udgifter vilde være ufornodne för tiden», men därav kunde ej »drages den Slutning, at disse Udredelser ei siden vilde omspørges» [2]). Dessa uttalanden stämma ju ej synnerligen väl med varandra, i det det ena förklarar nedsättning nu omöjlig, det andra teoretiskt medgiver detta men avvisar den med hänsyn till den framtida ovissheten. Ohållbart var också utrikesministerns argument, att Sverges bidrag ej var nedsatt, då ju ej detta utan utgiftssumman borde utgöra normen. Det vägde fjäderlätt mot det vittnesbörd,

[1]) St. 1833 sid. 739. Denna pessimism torde ha varit mera låtsad än verklig. I skrivelse till konungen d. 18 juni 1830 uttalar han som sin mening, att »efter all sannolikhet, utgången af det nu påstående krig emellan Frankrike och Alger för alltid befriar alla Europeiska Magter från den tribut, som till de Barbaresque staterne hittills blifvit erlagd». I brev till konsuln i Alger d. 8 mars 1833 framhåller han, att den franska segern »ne pourra manquer d'exercer une influence favorable» på den svenska och norska handeln i Medelhavet, utan att på minsta sätt låta några farhågor framskymta. Icke desto mindre hade han skyndsamt vidtagit åtgärder för att hindra den befarade nedsättningen av det norska bidraget. De bestodo i fastställande av nya utgiftsposter i anslutning till instruktionen av 1829. Redan 1830 föreslog han upprättande av flera nya tjänster på K. Komm:s stat, t. ex. ett generalkonsulat i Grekland, vars hänvisande till konvojkassan motiverades med att denna kassas »hufvudföremål egentligen omfattar svenska handelns skydd och förkofran — —». Därjämte reglerades med samma medel lönerna för konsulerna i Levanten. 1831 (d. 5 april) kom han med yrkande om nya konsulat i Buenos Ayres och Mexiko, varvid ånyo »egenteliga föremålet» för kassan angavs vara »anstalter till svenska handelns beskydd och förkofran — —». I brev till norske statsministern d. 6 dec. 1832 framhöll han jämväl dessa nya utgifter som skäl mot nedsättning, varemot de naturligtvis ej nämndes i hans meddelande till stortinget.

[2]) Ibid. sid. 740.

som själva K. Komm. avgivit, nämligen att under förhandenvarande omständigheter största delen av dess utgifter vore överflödiga. Det kan därför ej förvåna, att B. K. fann sig befogad att föreslå sänkning till 20,000 spd, varvid den till ytterligare stöd framdrog det förut hörda talet om vissa utgifter såsom ej vidkommande Norge. En ny sådan post menade man sig ha upptäckt: Ulrika Eleonorakyrkan i London [1]). Denna minskning syntes flertalet inom detta sparsamhetsälskande storting alltför liten och så gick man ett steg längre och fixerade beloppet till 15,000 spd. Måhända hade det ej ens stannat vid detta, därest ej flaggfrågan ånyo inblandats i detta sammanhang. Detta skedde genom ett förslag av Hielm att bevilja 20,000, därest den norska handelsflaggan fritt finge användas på alla hav, eljest 15,000 [2]). Som förut påvisats, tillkom det norska bidraget till konvojkassan ursprungligen som ett slags vederlag för att Norge fick begagna svensk flagg på de riskabla farvattnen: ett arrangemang, som under dåvarande förhållanden jämväl i Norge betraktades som fördelaktigt. Denna uppfattning hade sedermera grundligt förändrats, alltmera kändes bruket av den svenska flaggan och efter 1821 den unionella som en nesa, vilken det gällde att bliva kvitt och nu syntes genom barbareskernas förödmjukande all förutsättning för denna anordnings fortbestånd vara försvunnen. Det blir då begripligt, att man med Hielm kunde vilja betala för annullerande av en överenskommelse, för vars vidmakthållande man förut åtagit sig utgifter. Det synes ock mycket troligt, att önskan att ej för mycket utmana de styrande och följaktligen försvåra flaggfrågans lösning avhållit från ytterligare nedsättning eller event. slopande av bidraget. Å andra sidan ville man ej genom att antaga Hielms förslag formellt erkänna detta sammanhang, då detta kunde utgöra ett band för framtiden. Stortinget kunde ej känna sig förpliktat att rätta det norska bidraget efter det svenska, då det aldrig erkänt något samband dem emellan och ett sådant ej heller från svensk sida ursprungligen varit avsett. När själva förutsättningen för K. Komm:s verksamhet syntes vara undanryckt, tyckte sig stortinget vara i sin goda rätt att nedpruta sitt anslag utan hänsyn till Sveriges möjliga åtgöranden.

---

[1]) St. 1833 VI sid. 740—741. Jfr sid. 143.
[2]) Ibid. VII sid. 70.

I Sverge hade man emellertid helt annan uppfattning. Stortingets nedsatta bevillning blev signalen till ett helt fälttåg från olika svenska myndigheters sida. Första steget var en av de ej ovanliga missnöjesproklamationerna från konungen [1]). Därpå förekom saken i svenskt statsråd d. 25 mars 1834 [2]). Därvid framkom en åsikt om de ifrågavarande anslagens natur, vilken veterligen ej förut blivit offentligt uttalad. Det förklarades nämligen, att »beloppet af norska statskassans bidrag till konvojkassan borde betraktas som bestämdt genom en emellan bägge de förenade rikena ingången ömsesidig öfverenskommelse», vadan det ej utan ömsesidigt avtal kunde nedsättas. Utrikesministern hade 1828 förkunnat det vara sin avsikt att få regler för rikenas bidrag fastställda, varemot stortinget reserverat sig; icke desto mindre påstods det nu, att sådant redan skett. Vidare yrkades, att stortingets förment lagstridiga åtgärd skulle mötas med påläggande ånyo av avgift å turkiska sjöpass, s. k. lästavgift; som beräkningsgrund antyddes lästetalet av de norska fartygen i enlighet med vad utrikesministern förut anfört. Det ställdes rent av i utsikt att helt och hållet upphäva det av norska statskassan utgående bidraget och ersätta detsamma med en sådan lästavgift, vars storlek skulle bestämmas efter grunder, som man i Sverige ansåg rättmätiga och som vore oberoende av stortingsbeslut. Detta kunde på sätt och vis innebära en förnuftig lösning, i det de båda rikenas bidrag därigenom bleve mera jämförbara, då ju K. Komm. i Sverige ej hade något statsanslag. Men å andra sidan kunde det naturligtvis ej konvenera den norska sjöfarten att ånyo påtaga sig lästavgift, till på köpet högre än förut, när K. Komm. hade förklarat, att största delen av utgifterna nu vore överflödiga. Det var därför ej underligt, att norska regeringen i utlåtande av d. 5 aug. 1834 hade åtskilligt att invända mot de uttalanden och äskanden, som framkommit i det svenska statsrådet. Kraftigt protesterades mot den nya teorien, att avgifterna vore bestämda genom fördrag och därför ej ensidigt kunde nedsättas. Stortingets beslut försvarades med hänvisning till sjörövarstaternas kuvande; både av denna grund och med hänsyn till sjöfartens väl vore en ny lästavgift olämplig. Själva kravet på ett pro-

[1]) Clason sid. 36.
[2]) Ibid. sid. 36—37.

portionsvis lika deltagande från Norges sida i dessa utgifter ville man ej heller obetingat godkänna, »At en Indretning er fælles for begge de forenede Riger, deraf flyder formodentlig icke, at begge Riger have lige Nytte af Indretningen og at deres særskilte Bidrag til dens Vedligeholdelse bør være forholdsmæssig lige stort». Och att det förhöll sig så, att rikena ej hade lika nytta av inrättningen, trodde man sig också kunna bevisa. Sverige, som hade förvaltningen om hand, vore det mera gynnade, dels på så sätt, att medlen användes till ändamål, som ej anginge Norge, t. ex. karantänen på Känsö, dels därigenom, att Sverige av denna kassa bestridde utgifter, vartill Norge särskilt finge bidraga, t. ex. Ulrika Eleonora-kyrkan. Denna argumentering innehöll ett upprepande och förtydligande av liknande yttranden på föregående storting, uttalanden, vilka emellertid vilade på lös grund, eftersom alltjämt tillförlitliga räkenskaper fattades. Det enda positiva yrkandet i regeringens inlaga gick också ut på att K. Komm. måtte åläggas inkomma med dylika, för att saken skulle kunna bedömas bättre. Innan detta kunde ske, skingrades emellertid ovissheten till stor del genom svenska riksdagens försorg.

Den behandling, som riksdagen 1834—35 ägnade konvojkassan, hade två källor, dels lusten att nagelfara stortingets förfarande och få till stånd bestämda regler för bidragens utgående, dels önskan att, i likhet med vad som skett i Norge, taga ockupationen av Algier till utgångspunkt för besparingar å Sveriges andel av konvojkassan. Helt naturligt voro dessa olika bevekelsegrunder, ehuru sannolikt förenade hos flertalet av riksdagens ledamöter, snarast ägnade att ömsesidigt försvaga varandra. Den omedelbara anledningen att sysselsätta sig med konvojkassan fick riksdagen genom statsrevisorernas berättelse. Dittills hade dess räkenskaper blott granskats av kammarrätten. Redan d. 10 nov. 1823 hade emellertid ständerna anhållit, att en del kassor, bland dem konvojkassan, måtte bliva underkastade statsrevision, men detta vägrade K. M:t. Till följande riksdag framlade K. M:t själv ett förslag om dylik revision, »under förbehåll af den dispositionsrätt, K. M:t hittills utöfvat öfver de fonder och cassor, som icke tillförene blifvit af R. St:s S. U. eller deras revisorer, utan endast i Kammarrätten, granskade — —». Det är uppenbart, att en revision från ständernas sida över medel, om vilkas stor-

lek eller användning de intet hade att bestämma, måste te sig synnerligen intetsägande. Den måste nödvändigt framdriva krav på att riksdagen finge ökat inflytande över kassan. Därigenom gav den uppslaget till de häftiga riksdagsstriderna om denna sak 1834—35 och 1840—41, vilka bl. a. åsyftade att göra det svenska bidraget likartat med det norska.

Barbareskernas kuvande och de åtgärder, som med anledning därav borde vidtagas, utgjorde ämnet för en motion av Halling, som yrkade på upplösande av K. Komm. och ändring i konvojavgiften. Om detta tillkom det S. U. att yttra sig och i ett vidlyftigt betänkande (n:o 395) angav det som föremålet för sin undersökning, »i hvad mon de förändrade förhållanden, hvilka sedan senaste Riksdag inträdt uti Sveriges ställning med Barbaresk-Staterne, i det att alla ordinarie Fredssummeliqvider med Algier, Tunis och Tripolis upphört och sådan f. n. endast äger rum med Marocco, inverkat till besparing för Svenska Statsverket». Med ett sådant syftemål för ögonen fanns mycket att anmärka. Först kritiserades mycket skarpt K. Komm:s bokföring; den vore ofullständig, oklar och opålitlig. Efter diverse förebråelser för bristande sparsamhet kom turen till transaktionerna med Norge. Till en början gjordes gällande, att Norge för sitt deltagande i en sjöexpedition 1827—28 fått större ersättning än som vederborde. Man åberopade sig därvid på ett kungl. uttalande i norskt statsråd d. 9 aug. 1825 [1]), vari förklarades, att då norska örlogsfartyg deltoge med svenska i sjöexpeditioner till handelns skyddande och K. Komm. bidroge »til Bestridelsen af de Udgivter, den svenske Fregats Udrustning og Underholdning medfører, samme da ogsaa bør i Forhold til hvad Norge betaler for Fredens Bibeholdelse med Barbaresquerne bidrage til den norske Krigs Udrustning og Underholdning» [2]). Det hade emellertid ej stannat härvid. Konungen hade sedan anbefallt undersökningar för att utröna vilken proportion i sådant hänseende vore den riktiga. Sådana hade också blivit verkställda och medförde en resolution av d.

[1]) Initiativet hade tagits av norska regeringen, som i utlåtande d. 8 juli 1825, föranlett av konungens fråga om Norge kunde bära kostnaderna för en sjöexpedition, erinrade om att utgifterna för fredsverket med barbareskerna bestredes av K. Komm.

[2]) Reuterskiöld sid. 105—106.

30 juni 1832, vari nämnda ersättning för Norges vidkommande bestämdes till $^2/_{11}$ av Sveriges andel. Detta stadgades »till rättelse för framtiden». Därjämte innehöll resolutionen även svar på en inlaga från norska regeringen av d. 15 nov. 1831, vari begärdes ersättning med 31,046 spd för Norges deltagande i sjöexpedition 1828, vilket belopp förklarades vara den summa, »hvartill kostnaderne uppgått, oberäknad dem, som äro följder af slitningen å fartygen, tackling, segel m. m. under expeditionen». Norska regeringen tog följaktligen endast så tillvida hänsyn till den kungl. förklaringen 1825, att den kort och gott begärde kostnadsrestitution utan att fästa någon uppmärksamhet vid påbudet, att ersättningen skulle rätta sig efter Norges bidrag till konvojkassan, jämfört med Sveriges. Det till Sverige återburna beloppet utgjorde c:a 186,000 rdr, och när konungen nu ålade K. Komm. att till Norge utbetala den begärda summan, vilken jämte gratifikationer till besättningen belöpte sig till över 71,000 rdr, tycktes detta mycket illa motsvara den ersättningsprincip, konungen hävdade. Härvid är emellertid att märka, att genom denna utbetalning enligt brevets uttryck »alla anspråk å Norska sidan för den förflutna tiden äro tillfullo godtgjorde», vilket har avseende på att Norge en gång förut, nämligen 1821—22, deltagit i en sjöexpedition, för vilken det ej erhållit någon gottgörelse [1]). Härom tog emellertid S. U. ingen notis utan vände sig skarpt mot den gjorda utbetalningen såsom stridande mot den måttstock, det kungl. brevet själv hade uppställt, nämligen Norges bidrag till barbareskerna. Det var då givet, att detta anslag självt skulle bli föremål för utskottets uppmärksamhet. Med förvåning annoterades nedsättningen 1833 till c:a $^1/_8$ av det svenska, »ett förhållande, som synes vara högst orättvist vid jemförelse med det, som finnes emellan Norska och Svenska sjöfarten och skeppslästetalet». Utskottet kunde ej finna, att stortinget »haft anledning eller att åt detsamma borde medgifvas rättighet till ofvannämnda godtyckliga nedsättning», helst som ur konvojkassan avlönades ett stort antal konsuler på andra platser än i barbareskstaterna. Därför hemställdes om skrivelse till konungen med anhållan »att med Norska Staten tillvägabringa en sådan reglering af dess andel uti de samfällde kostnaderne för Svenska och Norska

[1]) Clason sid. 28. Prot. n:o 73 bil. 5.

handelns skyddande, som med rättvisa och billighet öfverensstämmer». Som norsk minimiprestation ur sådana synpunkt fixerades 5/13, vilket ansågs motsvara Norges lästetalsandel. Motiveringen är, som synes, fullkomligt densamma som i uttalandena i det svenska statsrådet kort förut, medan slutklämmen åter går på annan linje och ej så radikalt bryter med det bestående.

När S. U. sålunda trodde sig ha uppvisat otillräckligheten av det norska anslaget, återstod värvet att åstadkomma direkta besparingar å det svenska. Det har sedan anmärkts, att dessa uppgifter blott med en viss svårighet kunde förlikas. Ur rent teoretisk synpunkt kunde väl S. U. yrka på proportionen 5 : 8. Men därav följde ej utan vidare, att det norska bidraget behövde höjas: utgiftssumman och dess beskaffenhet borde naturligtvis först vara klar. Utskottet anslog utgifterna till inemot 200,000 rdr och gjorde följaktligen gällande, att Norge åtminstone borde bidraga med 131,000 spd. Men det meddelade samtidigt, att under denna förutsättning och efter den betydliga minskning av den svenska konvojavgiften, som föreslogs i betänkandet, i alla fall *ett årligt överskott av minst 100,000 rdr skulle uppstå*. Detta berodde därpa, att de löpande utgifterna i framtiden ingalunda bleve så stora; dels frångick en årlig avsättning av 15,000 rdr till en fond för event. sjöexpeditioner, dels skulle enligt förslaget K. Komm. indragas och dess göromål överflyttas till Komm. K. — något vanvördigt anmärkte Kantzow, att allt det arbete, som ålåge K. Komm., borde kunna skötas av en enda kontorist — varigenom förvaltningskostnaderna skulle försvinna. Åtskilliga av posterna rörde, såsom S. U. själv papekade, ej heller förhållandet till barbareskerna eller vad därmed stod i förbindelse — för vars skull denna kassa tillkommit — utan helt andra saker. Norges bevillning gavs emellertid från 1821 i ordalag, som strängt taget uteslöto annan användning och det var också först på de senare åren, framför allt efter Algiers erövring, som konvojkassans ursprungliga karaktär börjat förryckas genom anlitande för andra ändamål. Så hade på diverse platser upprättats konsulsbefattningar, beträffande vilka det ingalunda var säkert, att båda rikena i lika grad voro intresserade däri [1]). När därtill kom, att konvojkassan enligt S. U:s beräkning uppvi-

[1]) Se sid. 149, not 1.

sade en kapitaltillgång på 115,000 rdr plus avsatt fond för sjöexpeditioner, 145,000, kunde man knappast finna, att några tvingande behov motiverade en höjning av den norska bevillningen och det kunde ej ens med någon säkerhet påstås, att dess dåvarande belopp efter den av S. U. uppgivna måttstocken skulle visa sig vara för litet av de verkligt gemensamma utgifterna. En ökning skulle med mera styrka kunnat begäras ur synpunkten av proportionellt för små bidrag under den förflutna tiden, men då Sverige ej från början hävdat denna grundsats, tedde sig en efterräkning nu, när kassan var ställd på avskrivning, minst sagt besynnerlig. Utskottet, som föreslog upphävande av K. Komm. och en betydlig reducering av konvojavgiften (slopande av densamma på exportvaror, vid import 10 % av tullen) kunde med sin argumentering och sina yrkanden ej ge någon riktig fart åt kravet på ökade börder för Norges del. Detta så mycket mer som enligt förslaget fondens överskott skulle disponeras av K. M:t för svenska handelns förmån, särskilt till understöd av Trollhätte kanal. Detta var ju ett svar på den norska nedsättningen, så tydligt som något, men ej var det ägnat att främja planerna på ändrad kurs i den norska anslagspolitiken.

Detta gav sig också tillkänna i de rätt livliga ståndsdebatter, som betänkandet föranledde. På riddarhuset [1]) framkommo flera yttranden, som snarare tjänade till stöd för de norska synpunkterna. Så beskyllde Kantzow K. Komm. för slöseri genom upprättande av högt avlönade generalkonsulat å platser, där handeln vore ringa och Oxehufvud anmärkte, »att man icke bort för handelns skyddande i allmänhet använda, hvad som är anslaget för Barbaresk-Staterna». Å andra sidan trädde Boye ivrigt i breschen för den nya teorin, att det norska anslaget blivit fördragsmässigt bestämt och ej ensidigt kunde nedsättas; genom något besynnerligt missförstånd menade han detta ha skett i och med den ovannämnda kungl. förklaringen 1825. Likaså yttrade Santesson i borgarståndet: »Storthinget har vidtagit inskränkningen på eget bevåg utan att underställa densamma K. M:ts nådiga pröfning», men även här uppträdde talare som funno stortingets handlingssätt förklarligt [2]). I de övriga stånden ägde ingen diskussion

[1]) Ad. Prot. 18 sid. 292 o. ff.
[2]) Borg. Prot. VIII sid. 259 o. ff.

rum: utlåtandet bifölls samfällt och resulterade i en i enlighet därmed avfattad riksdagsskrivelse av d. 23 febr. 1835.

När denna skrivelse förekom i svenskt statsråd d. 19 juni 1835 jämte norska regeringens förut refererade betänkande av d. 5 aug. 1834, var det tämligen givet, att följden ej kunde bli någon annan än den i det senare aktstycket begärda, nämligen infordrande av närmare och fullständigare uppgifter från K. Komm. Det visade sig nu, att den norska regeringens kritik samt riksdagens sysslande med saken haft en ej oväsentlig inverkan. I den inlaga, som K. Komm. nu framlade för den svenska regeringen, rådde ett betraktelsesätt, rätt olika det, som under de senaste åren varit brukligt från svensk sida. Där meddelades upplysning om utgifterna till Barbareskstaterna under gången tid, däri inbegripna sjöexpeditionerna. Man återvände alltså till den uppgift, som ursprungligen ålegat K. Komm. och sökte ej längre måttstocken vare sig i Sveriges totalbidrag eller den totala utgiftssumman. Ej nog härmed, även proportionssiffran modifierades, i det man ej längre jämförde rikenas sjöfart överhuvud utan lästetalet av de fartyg, som seglade på de riskabla farvattnen eller m. a. o. använde turkiska sjöpass. På detta sätt blev förhållandet 1 : 3 i stället för 5 : 8 och det befanns nu, att Norges sammanlagda bidrag under den förflutna tiden uppvisade en brist av c:a 170,000 sv. b:o eller pr år fördelat c:a 4,000 spd. I svenskt statsråd d. 23 jan. 1836 tog finansstatssekreteraren detta till utgångspunkt för att i huvudsak förnya sina yrkanden från 1834. Han och hans kolleger hade fortfarande klart för sig, att en efterräkning borde ske, ehuru någon proportion mellan anslagen aldrig blivit fastställd, utan tvärtom raka motsatsen betonats. En något ändrad syn på saken hade emellertid även de, i det de höllo före, att den planerade lästavgiften skulle underställas stortingets prövning, något som ej tycks ha varit meningen 1834. Sedan norska regeringen d. 16 mars 1836 förklarat, att otillräckligheten av Norges bidrag till konvojkassan ej blivit uppvisad, »forsaavidt den anvendes til Øiemed, der ogsaa ere Norge vedkommende», lät konungen vid saken bero och fogade sig tvärtom i stortingets beslut, i det den kungl. utgiftspropositionen till 1836 års storting blott upptog 15,000 spd till konvojkassan, något som kanske bättre än allt annat ådagalägger, hur svag grundval anspråken på Norge i själva verket hade.

Hela det stort anlagda försöket från svenska regeringens och svenska riksdagens sida hade sålunda intet som helst positivt resultat. De negativa följderna voro desto viktigare. Med uppmärksamhet hade man i Norge följt den svenska riksdagen och dess behandling av vissa norska angelägenheter [1]). Det har förut påpekats, att norrmännen genom mångt och mycket, som framkom under dessa förhandlingar, måste få vatten på sin kvarn. Det snöpliga resultatet av den igångsatta aktionen måste också stärka deras uppfattning. Men i Norge hade man dessutom från det föregående material nog för att på stundande storting återväcka frågan om anslaget till konvojkassan. Stortinget 1833 hade reellt, om också ej formellt, erkänt sammanhanget mellan flaggfrågan och konvojkassan, en förbindelse, som ju existerat hela unionstiden. Det hade begärt klart besked om huruvida några hinder fortfarande mötte för den norska handelsflaggans fria bruk och därmed indirekt uppgift om huruvida någon konvojkassa vidare vore behövlig. Ty funnes intet sådant hinder från barbareskernas sida, så behövdes ej heller några traktater eller avgifter till dem och konvojkassan som sådan hade intet raison d'être. För de upplysningar, som inkommo och deras karaktär är förut redogjort [2]). De visade tydligt, hur angelägna de svenska myndigheterna voro att dölja verkliga förhållandet, uppkonstruera svårigheter etc., något som var en nödvändig förutsättning för att de samtidiga strävandena att få Norges bevillning reglerad och förhöjd skulle ha någon utsikt att lyckas.

Det 1836 sammanträdande stortinget lät sig ej nöja härmed utan krävde ordentligt besked. I Hielms motion d. 7 april angående flaggan begärdes ytterligare upplysningar av utrikesministern »inden saadan Tid — at disse kunne komme i Betragtning ved Budgettets Afgjørelse før de følgende 3 Skatteaar og saaledes undgaaes et muligt Afslag paa Begjæringen om et Bidrag til Convoicassen formedelst Mangel paa fornoden Oplysning om Nødvendigheden af saadan Udgift» [3]). Här var ånyo sammanhanget mellan flaggsaken och konvojkassan öppet proklamerat och detta förklarades vara så intimt, att i samma stund hindren

[1]) Se t. ex. Mrgbl d. 10, 11 o. 13 mars 1835.
[2]) Se sid. 73.
[3]) N. III sid. 434.

för flaggan upphörde, i samma stund var också en konvojkassa överflödig. Man märker det starka betonandet av att konvojkassan blott hade avseende på barbareskstaterna, gent emot de svenska tendenserna att utvidga dess verksamhetsområde, då dess egentliga uppgift syntes försvinna. I K. K:s betänkande över flaggförslagen utvecklades och underströkos liknande synpunkter. Med stor skärpa vände man sig här mot utrikesministerns resonnemang. I synnerhet ett av hans uttalanden väckte uppmärksamhet, nämligen att de båda rikena under den gångna tiden dragit fördel av samma traktat utan att därför erlägga någon särskild tribut. Kommittén yttrade härom: »Man maa heraf ligefrem drage den Slutning, at Foreningen med Norge ikke har foroget den svenske Convoi-Casses Udgifter og at de 25 til 30,000 Spd og senere 15,000 Spd aarlig, som Norge hidtil har betalt til denne Casse, ikke har været Tribut til Barbareskerne men for en stor Deel till Sverrig» [1]). Någon särskild fredstraktat för Norges vidkommande hade visserligen ej avslutats, ej heller hade Norge genom någon överenskommelse inbegripits i det för Sverige gällande fördraget. Saken hade ordnats på annat sätt: genom användande av svensk flagga på de av sjörövarna hemsökta farvattnen skulle norska statens existens hemlighållas och K. M:t utfärdade också direkt order i sådant syfte [2]). Att man i Norge skulle varit okunnig om dessa förhållanden, som man nu ville låta påskina, kan ej antagas. Det första ordinarie stortinget betonade ju, att anslaget till konvojkassan vore en slags gottgörelse åt Sverige för att detta land genom upplåtelsen av sin flagga besparade Norge andra utgifter. Samtidigt antog man, att i framtiden, när Norges finansiella ställning blivit bättre, underhandlingar skulle inledas om dess delaktighet i fredstraktaten och erkännande av dess flagga. 1836 var det ej blott välbekant, att sådana underhandlingar ej kommit till stånd; man kunde ej heller föreställa sig, att Sverige för det dåvarande arrangemanget erlade extra tribut till barbareskerna, då dessa, om de haft kännedom därom, säkerligen ej skulle fordrat mindre »presenter» än om det gällt godkännande av ännu en flagga. Följaktligen måste man 1836 haft reda på att anslaget till konvojkassan direkt verkligen var en slags »tribut» till

[1]) St. 1836 juli sid. 391—395.
[2]) Reuterskiöld sid. 92 not 1. Jfr sid. 141 not 3.

Sverige. Den låtsade obekantskapen är emellertid lätt begriplig, då man därigenom fick en mycket skarpare angreppspunkt på anslaget till konvojkassan, vilket för hela den förflutna tiden kunde framställas som alldeles överflödigt och ändamålslöst. Men yttrandet innebar tillika en fintlig parad på utrikesministerns argumentering. För denne gällde det att hindra inledandet av underhandlingar och i sin iver tillgrep han då som yttersta utväg erkännandet, att föreningen ej vållat extra utgifter till barbareskerna, då dessa ej underrättats härom och att detta följaktligen ej heller borde ske nu. Därmed hade han indirekt medgivit, att det norska anslaget vore en gottgörelse till Sverige för bruket av dess flagga, ett medgivande, som ej var just lägligt för de svenska planerna på en förhöjning av detta anslag. Å andra sidan bleve på så sätt enligt utrikesministerns tanke bevillningen alldeles beroende av flaggfrågans öde, där han hade ett ord med i laget och att han var sinnad att så langt möjligt förhindra ett positivt resultat, visade nogsamt hans uppträdande. Framhölls det åter, att det norska bidraget vore avgift till barbareskerna, vore det kanske alldeles tillspillogivet eller hotades åtminstone av ytterligare reducering, då stortinget blott behövde rätta sig efter de faktiska förhållandena och K. Komm. redan 1833 meddelat, att tributerna till tre av de fyra rövarstaterna alldeles upphört. I det nu K. K. låtsade okunnighet om verkliga förhållandet, förbehöll den stortinget handlingsfrihet och erkände sålunda ej anslagets ovillkorliga sammanhang med flaggfrågan, såsom utrikesministern ville. Tvärtom förklarade den, att tillfredsställande upplysningar om hindren från barbareskerna voro nödvändiga, särskilt med hänsyn till konvojkassan, »om nogen Sum hertil skal kunne bevilges» [1]). Det är sålunda tydligt, att den svenska motviljan mot flaggfrågans lösning innerst bottnade i strävan att åtminstone kvarhålla konvojkassans inkomster från Norge vid status quo, en strävan, som utgjorde den nödvändiga grundvalen för de samtidiga försöken att driva dessa inkomster i höjden. Den svenska uppfattningen, sådan den kom till yttryck i utrikesministerns tankegång, vilade på den förutsättningen, att den norska »tributen» till Sverige vore av fördrags natur och att den följaktligen ej av stortinget kunde nedsättas, en åsikt, som kunde ha

[1]) St. 1836 juli sid. 397.

ett visst sken av berättigande, eftersom både konungen och det första ordinarie stortinget enat sig om den fastställda summan såsom lämplig, så länge norska fartyg finge begagna svensk flagga (häri skedde formellt sett ingen förändring, när den unionella handelsflaggan etablerades). Denna åskådning kunde, som sagt, norrmännen ej gilla: de hade ju kunnat hänvisa till det obestridliga faktum, att mellan de båda rikena veterligen aldrig slutits något dylikt fördrag, som kunde binda efterföljande stortings bevillningsfrihet, att följaktligen den åsyftade »tributen» verkligen kunde nedsättas och slopas, då den en gång köpta fördelen nu förvandlats till skam och skada. K. K. förstod emellertid att till det yttersta utnyttja situationen; den accepterade den andra teorin och visste att på så sätt ställa anslaget i en särskilt förhatlig dager. Det var ett agitatoriskt trick, men som sådant ganska skickligt.

Även på annat sätt sökte K. K. skapa stämning mot konvojkassan. Den yttrade till slut, att förhandlingarna vid sista riksdagen »have tilladt os — — at gjøre meget forbausende Opdagelser angaaende Anvendelsen af den Kasses Midler, hvortil Norge i en lang Række af Aar godmodigen og uden videre Forklaring eller Regnskab har ydet betydelige Bidrag i den Tanke, at disse vare fornødne til den norske Handels Beskyttelse mod Barbareskerne» [1]). Här förklarades alltså från auktoritativt håll, att riksdagens ingripande långt från att gagna den svenska ståndpunkten tvärtom givit norrmännen vapen i händerna. Kommittén hänvisade nu särskilt till två missförhållanden, vilka på det närmaste voro förbundna med varandra. Det ena var användandet av kassans medel till för densamma främmande ändamål, något som anmärkts på flera föregående storting men då i brist på räkenskaper i tämligen vaga ordalag; nu däremot hade själva faktum öppet erkänts och även klandrats på svenska riksdagen. Att sådant kunnat passera, berodde, såsom K. K. antydde, därpå att Norge saknade kontrollrätt över summornas disponerande. Visserligen skulle enligt den kungl. befallningen 1828 avskrifter av räkenskaperna årligen tillställas Norge. Vad konvojkassan beträffade, blev denna förordning länge en död bokstav: stortingen 1830 och 1833 synas ej alls ha mottagit några räkenskaper och gjorde ej heller någon anmärkning

[1]) St. 1836 juli sid. 397.

därvid, väl av den grund, att man förstod, att man ej kunde ha mer nytta av dessa räkenskaper än av de för ministerkassan inkomna, vilka ej fingo underkastas ordentlig revision och f. ö. voro ofullständiga. Till 1836 lät verkligen K. Komm. höra av sig genom meddelande av extrakt ur räkenskaperna för åren 1832—1834, en åtgärd, som ju ej ens uppfyllde det kungl. påbudet från 1828. I Norge hade man lång tid varit missnöjd med den bristande kontrollen över bidrag till gemensamma ändamål, man hade trott, att löftet 1828 skulle åstadkomma en ändring till det bättre, men 1830 funnit sig bedragen, funnit, att förbättringen var mera skenbar än verklig. Sådant kunde blott skärpa missstämningen och den underblåstes ivrigt av pressen. Det var klart, att stortinget 1836 ensamt i detta spörsmål hade nog material till strid, men åtminstone till en början fick denna sak stå tillbaka för den genom de svenska myndigheternas aggressiva uppträdande framkallade tvisten om bevillningens vara eller icke vara.

Varken den ena eller andra punkten hann emellertid komma till något avgörande, innan upplösningen satte stopp för stortingets verksamhet. B. K. hade då ej ens hunnit bli färdig med sina förslag, vilka eljest med kännedom om den på stortinget rådande stämningen kunnat väntas bli ganska radikala. Under mellantiden till urtima stortinget utkom Johanssons broschyr, vilken i sin behandling av utgiftsfrågorna förklarade deras lösning vara något från svensk synpunkt synnerligen viktigt. Denna lösning skulle ske enligt en metod, som snart skulle finna gensvar i den svenska pressen, i det rikena skulle bidraga lika med lika. Det är förvånansvärt, att författaren på detta sätt kunde tro sig befordra ett resultat; något som ej heller kunde befrämjas genom hans totala ignorerande av barbareskernas förändrade ställning. Att arbetet positivt skulle ha påverkat den norska folkstämningen, kan därför ej antagas. Snarare torde dess inverkan ha gått i negativ riktning, rakt motsatt den avsedda, oaktat han insockrade sina krav i en del komplimanger till Norge. När han säger, att »det med skäl väcker ledsnad, att sista Stortingets K. K., då den motiverade angelägenheten af ett nytt Föreningsfördrag, icke erinrade sig och uti sitt Betänkande upptog och behandlade detta ämne jämte frågorne om färgorna och symbolerna, hvarigenom dess förslag säkerligen skulle för många

här i Sverige blifvit vida mera öfvertygande och populärt», [1]) kan detta knappt tagas som annat än ironi. Omedelbart förut hade han påmint om 1828 års B. K:s uttalanden, enligt vilka överenskommelse om de gemensamma utgifternas bestämmande borde träffas; förgätenheten av detta faktum 1836 kunde knappast ens av den minst klarsynte stämplas som annat än låtsad. Bäst visade sig detta i urtima stortingets handlingssätt, då det, som förut framhållits, [2]) i sin adress icke blott »icke erinrade sig» detta nya ämne, som Johansson anvisade, utan t. o. m. alldeles glömde bort »angelägenheten af ett nytt Föreningsfördrag» uppenbarligen därför, att man ej alls kände sig hågad att infria löftena från 1828. Det är mycket troligt, att den Johanssonska broschyren, som översattes till norska, öppnat norrmännens ögon för de konsekvenser, som följde av K. K:s idéer om ett nytt unionsfördrag. Men därjämte bidrog den nog också till den mera moderata hållning, urtima stortinget intog i utgiftsfrågan, särskilt beträffande konvojkassan. Efter den upphetsade stämningen före upplösningen, som tycktes bebåda att hela anslaget till konvojkassan skulle försvinna, följde vid den nya sammankomsten ett avgjort återtåg. B. K. fann sig föranlåten att stanna vid status quo, 15,000 spd. I det den så gjorde, fann den nödvändigt att motivera sin ståndpunkt åt bägge sidor. Gentemot de norska ytterlighetsivrarna framhölls, att möjligen, enligt vad utrikesministern uppgivit, utgifter behövdes för handelsflaggans frigivande, vartill då anslaget skulle kunna användas. Detta torde likvisst mera varit ett svepskäl: i Norge hade den övertygelsen allmänt stadgat sig, att inga väsentliga hinder existerade och varken utrikesministerns försäkringar eller det stöd, han fick av K. Komm. i dess skrivelse av d. 26 maj 1836 [3]), voro ägnade att omstämma den, alltigenom baserade på antaganden i stället för på fakta som de voro. Men däremot utgjorde naturligtvis själva intresset att få flaggfrågan lyckligt löst en faktor, som mäktigt manade till försiktighet. Härtill kom nu fruktan för ett indragande av det finansiella spörsmålet i den eventuella revisionen, såsom Johansson antytt. Gent emot sådana svenska stämningar fann

---

[1]) Johansson sid. 213.
[2]) Sid. 48.
[3]) St. 1837 jan. I sid. 566—577.

sig kommittén uppfordrad att ådagalägga, hurusom Sverige hade all orsak att vara belåtet med Norges bevillning. Den utgick därvid från den grundsatsen, att Norge blott borde deltaga i de utgifter, som avsåge handelns skydd i Medelhavet och angränsande farvatten. Med stöd både av det meddelade utdraget ur konvojkassans räkenskaper för 1834 och av K. Komm:s skrivelse d. 26 maj 1836 anslog den så denna summa till högst 120,000 sv. b:o, varav Norges bidrag beräknades utgöra 35,000, sålunda vida mer än den andel, 1/4, som konungen 1828 framhållit som lämplig. Trots detta ville kommittén av förut anförda skäl ej föreslå nedsättning. Ännu klarare framträdde de verkliga grunderna, när stortinget fattade sitt beslut. Då hade flaggkommittén i sitt betänkande till fullo uppvisat, att inga hinder för sjöfartens säkerhet eller flaggans erkännande längre förefunnos, vadan bidrag till konvojkassan syntes överflödigt. När stortinget icke desto mindre beslöt att bevilja det gamla beloppet, måste detta ha haft sin grund i de opportunitetshänsyn, som ovan skisserats.

Beträffande revisionen hade som nämnt K. K. en passant berört bristerna i detta fall och det var ju att förutse, att efter de många klagomålen i pressen även denna angelägenhet skulle uppmärksammas av stortinget. Räkenskaper hade ju inkommit för åren 1832—34 men blott i utdrag, varför det ej förvånar, att B. K. fann dem ofullständiga. Trots detta fann samma kommitté »ikke for Tiden Anledning at andrage paa, at Storthinget skulde søge at erholde nøiere detailleret Kundskab om de fælleds Udgifter, hvortil Norge bidrager». [1]) Här har man ånyo ett bevis och ett starkt sådant för urtima stortingets benägenhet att undvika alla utmanande steg. Man erkände bristerna men ville icke »for Tiden» söka åvägabringa rättelse. Vid budgetens uppgörande frångick man i viss mån denna politik, i det att till bevillningen fogades orden »for hvilke Regnskab bliver at aflægge». [2]) Dessa ord kunna dock ej innebära så synnerligen mycket. Framför allt är det uppenbart, att de ej kunna avse en verklig, ansvar medförande revision. En sådan hade ju föreslagits av Foss i fråga om ministerkassan men avvisats, vadan den ej gärna kan ha varit åsyftad vid bevillningen till konvojkassan. Till-

[1]) St. 1837 dec. sid. 161—163.
[2]) Ibid. IV C sid. 635.

lägget kan följaktligen ej betyda annat än ett betonande av den praxis, som börjat utbilda sig, nämligen att räkenskaperna meddelades Norge, om deras behandling o. d. var däremot intet sagt. På sin höjd kan däri ligga en försynt anmodan att meddela fullständiga avskrifter, ej blott extrakt. I ett annat avseende tog man däremot i plenum ett steg tillbaka från den ståndpunkt, B. K. intagit. Det gällde formen för bevillningen. Sedan 1821 utgick den som »Bidrag til K. Komm. til Udgivters Bestridelse for Sofartens Sikkerhed i Middelhavet». Nu hade sista riksdagen anhållit om indragning av K. Komm., vadan den gamla formuleringen måste ändras. B. K. föreslog följande uttryck: »Som Bidrag til Vedligeholdelsen af Freden med Marokko og til Lønning af en deel Consuler i Barbaresk-Staterne og andre Steder ved Middelhavet m. v. bevilges» etc. Man märker lätt bemödandet att begränsa bevillningen till de ändamål, som återstodo av det gamla K. Komm:s verksamhet. Stortinget åter beviljade de 15,000 spd till »Udgifter for Handelens Beskyttelse og Tarv i Middelhavet og tilgrændsende Have samt til Lønning m. v. for Consuler». Detta var ju en betydligt vidare formulering, som stod mera i samklang med de uppgifter, som enligt S. U:s förklaring tillämnades den blivande H. S. F., nämligen att vara en understödskassa för handeln i allmänhet. Denna skiljaktighet kan också tjänstgöra som förklaringsgrund till att B. K. ej hade något yttrande om redovisningen, då den väl tänkte sig, att en bevillning sådan som den föreslagna rätt snart måste upphöra. Som ännu ett bevis på urtima stortingets försiktigare uppträdande kan anföras, att ett av Harbitz väckt förslag, enligt vilket lagen om bidrag till Ulrika Eleonorakyrkan skulle upphävas, [1]) ej, som det hette, hann avgöras, vilket var den vanliga taktiken i fråga om yrkanden, där man ej ville intaga bestämd position.

Efter stortingets slut ålåg det norska regeringen att fortsätta dess arbete och det gjorde den också på ett sätt, som på samma gång präglades av moderation och fasthet. Närmast uppmärksammade den stortingets revisionsyrkande, varav följden blev betänkande av d. 10 okt. 1837. Stortingets beslut ansåg man innebära en anfordran om meddelande av fullständiga avskrifter i stället för sammandrag och man glömde ej heller att åberopa den kungl. resolu-

[1]) St. 1836 april sid. 334.

tionen 1828. Därjämte begärdes också delgivande av de anmärkningar och decisioner, som gjorts av revisionen i Sverige. Det framhölls också, att någon särskild revision i Norge ej åsyftades och ej heller gärna kunde förverkligas. Det oaktat uppvisade betänkandet tendenser, som otvetydigt voro mera vittgående än stortingets beslut och som ingenting mindre åsyftade än anknytning till traditionerna från 1830 och 1833. Samtidigt som man erkände omöjligheten av dubbel revision, uppställde man ånyo kravet på verklig kontroll även från norsk sida, men nu på det sätt, att *en unionell revisionsnämnd skulle inrättas.* Visserligen begärdes ej, att detta skulle ske genast, men skälet härtill angavs vara, att konvojkassan ansågs vara en provisorisk inrättning. Man fäste därför ej så stor vikt vid detta fall som vid det i den samtidiga framställningen rörande ministerkassan framförda motsvarande önskemålet. Svaret kom i den kungl. resolutionen av d. 25 maj 1838. Angående äskandet om en unionell revisionsmyndighet nämndes givetvis ingenting. I enlighet med löftet 1828 anbefalldes överlämnande av konvojkassans räkenskaper, men däremot ej av handlingarna från den svenska revisionen, enär meddelandet icke skedde »i den Hensigt, at der i Norge skulde skee nogen Granskning af Regnskaberne». Detta förefaller så mycket besynnerligare, som beträffande ministerkassan detta kort förut hade beviljats. Vidare hade ju norska regeringen uttryckligen förklarat, att någon särskild revision i Norge varken vore påtänkt eller ens möjlig. Avsikten med delgivandet förklarades i stället vara den att ge upplysning om det norska bidragets förhållande till utgiftssumman och det svenska anslagets belopp eller detsamma, som stod att läsa i den kungl. propositionen 1828. Om sålunda revisionstanken ej syntes finna någon resonans hos konungen, innehöll resolutionen å andra sidan ett betydelsefullt medgivande. De mångåriga klagomålen över att ej alla K. Komm:s utgifter vore av gemensam natur, tycktes nu omsider bära frukt. Meddelandena skulle nämligen omfatta dels inkomsterna från båda staterna, dels, vad utgifterna beträffade, »saadanne, som kunne ansees fælleds for de forenede Riger, saasom Fredens Vedligeholdelse med Staterne paa Kysten av Barbariet, Lønninger for Gesandtskabet i Constantinopel, Lønninger og øvrige Udgifter for Consuler paa bemeldte Kyst og i andre fjernere Lande samt Omkostninger ved Søexpe-

ditioner til Handelens Beskyttelse».[1]) Som synes var detta ungefär detsamma, som innehölls i urtima stortingets bevillning till konvojkassan. Denna resolution utgjorde i viss mån utgångspunkten för en ny framställning från norska regeringen av d. 4 sept. 1838, vari anhölls om åläggande för K. Komm. att förklara, »paa hvilke Grunde og efter hvilken Beregning Bidrag fra Norges Side maatte fornødiges» för budgetperioden 1839—1842.[2]) Därvid är att märka, att frågan om norska handelsflaggans fria bruk några månader förut nått sin så länge efterlängtade lösning och att alltså det band, som tvingat till försiktighet beträffande bevillningen till konvojkassan, nu var borta. Det kunde därför synas lämpligt att på allvar sätta i fråga, huruvida detta anslag hade något existensberättigande. Det är dock ingalunda säkert, att norska regeringens avsikt sträckt sig så långt. Fastmer är det sannolikt, att dess mening var att med stöd av den kungl. resolutionen få till stånd en verklig uppgörelse, vilken nog troddes skola bliva fördelaktig ur norsk synpunkt. Norska regeringen synes vid denna tidpunkt ej ha varit så rädd som stortinget för en mera omfattande unionell revision, varom bl. a. detta dess uppträdande bär vittnesbörd. Uttrycket »efter hvilken Beregning» kan ej gärna betyda annat än att K. Komm. skulle föreslå en lämplig proportion, alltså upptagande av det problem, som man i Norge i det längsta sökte undvika.

Hoppet att framtvinga ett erkännande av det norska bidragets tillräcklighet kom emellertid på skam. I sitt svar[3]) uppgav nämligen K. Komm. den gemensamma utgiftssumman till ej mindre än c:a 240,000 sv. b:o, varvid emellertid medtagits ej blott de i den kungl. resolutionen angivna föremålen utan även hushyra, expektanslöner, utgifter till konsulat, som i framtiden skulle upprättas etc., och utsikterna blevo ej ljusare, när K. Komm. efter anmodan skred till att föreslå den lämpliga fördelningen mellan rikena. Tre alternativ funnos enligt dess förmenande att välja emellan, nämligen 1) rike mot rike, 2) efter folkmängden, 3) efter dräktigheten av de fartyg, som trafikerade avlägsnare farvatten (bortom Kap Finisterre), av vilka K. Komm. gav

[1]) St. 1839 V sid. 691—692.

[2]) Ibid. sid. 589. Räkenskaperna hade ännu ej inkommit utan anlände först i början av 1839. (D. Const. d. 13 juli 1841.)

[3]) Ibid. sid. 690 och ff.

företrädet åt det sistnämnda. Denna beräkningsgrund hade redan 1828 föreslagits av utrikesministern, som då emellertid ville stanna vid den för Norge fördelaktigare fördelningen efter folkmängd. Nu skulle enligt K. Komm:s förslag Norges bidrag springa upp till 96,000 sv. b:o, d. v. s. bortåt tredubbla beloppet. Norska regeringen hade sålunda ingenting vunnit med sitt initiativ i denna sak. Den slog nu till reträtt, i det den i överensstämmelse med dess förslag uppgjorda budgetpropositionen till 1839 års storting upptog en höjning av anslaget till 25,000 spd. Man kunde möjligen väntat, att stortinget skulle skrida till aktion, särskilt då beträffande frågan om fullständigare revision, där man genom medgivandet i fråga om ministerkassan hade trumf på hand. Så blev dock ej fallet. Den lugna stämningen från urtima stortinget var nu blott ännu mera utpräglad. Allmänt antog man, att U. K. skulle klara de tvistiga spörsmålen, varför man nu ej borde rubba status quo. På sådan ståndpunkt ställde sig B. K. Följaktligen ville den ej vara med om att bevilja mera än det förra beloppet, 15,000 spd. Om de inkomna räkenskaperna yttrade den, »at de til den Hensigt, hvortil de ere begjærte, kunne ansees fyldestgjørende, hvorvel de ikke under de nu bestaaende Forholde for Maaden, hvorpaa de Anliggender bestyres, som de angaae, kunne bidrage synderlig til nogen Control fra Norges Side med de bevilgede Summers Anvendelse». [1]) Häri låg, ehuru i modest form, en fingervisning åt U. K. Av ordalagen att döma synes B. K. ha velat gå lika långt som K. K. i fråga om ministerkassan, nämligen uppdelning i en särskild svensk och en särskild norsk kassa. Detta skulle U. K. åvägabringa. Det var, som om man kände sig rädd för — en fruktan, som ju ingalunda var ogrundad — att dess ledamöter strängt skulle hålla sig till bokstaven i sitt uppdrag och ej taga detta ärende under behandling. Det var ett uttryck för samma tendens, som K. K. visade i sitt betänkande med anledning av U. K:s tillsättning. Dessa strävanden voro emellertid uteslutande dikterade av hänsyn till norska intressen och samtidigt som de gingo ut på att ge U. K. nya uppgifter, åsyftade de tillika att leda dess verksamhet i viss bestämd riktning. Under redogörelsen för ministerkassan är omtalat, hurusom denna politik beträffande revisionsfrågan sökte finna ett

[1]) St. 1839 V sid. 694.

starkare uttryck än den av B. K. formulerade hänvisningen och huru detta med knapp nöd avvisades [1]). För en verklig revision av konvojkassan syntes emellertid öppna sig särskilda svårigheter, sedan konungen kort förut avvisat denna tanke, medan han däremot halvt om halvt accepterat den i fråga om ministerkassan. Det var väl detta förhållande, som gjorde, att B. K. ej nu såsom på tal om ministerkassan uttalade sin bestämda förväntan, att U. K. skulle genomdriva »en for Norges Vedkommende hensigtsmæssigere Control med disse Udgifter end den som for Tiden kan finde Sted» [2]). Likvisst kan det ej i minsta mån betvivlas, att man höll fast vid kravet på fullständig revision även för konvojkassan, varom både B. K:s ovan citerade yttrande och K. K:s uttalanden bära nogsamt vittnesbörd. Något direkt band var ej lagt på U. K:s handlingsfrihet, men man hade ej otydligt låtit förstå, vad Norges intressen fordrade av densamma och att det var deras uppfyllande, man avvaktade.

Lika omständligt som de särskilda utgiftsfrågorna under den föregående tiden behandlats, lika hastigt expedierades de nu av U. K. Alltsammans avgjordes vid ett enda sammanträde, d. 20 nov. 1839 [3]), då kommittén beslöt »att i sitt allmänna betänkande yttra, att det förhållande, hvilket blifvit af K. M:t uti dess till Norges storthing d. 19 maj 1828 aflåtna proposition antydt, syntes kommittén vara det lämpligaste, sålunda nämligen, att Sverige erlägger 3/4 och Norge 1/4 af hela det till samtliga förenämnda gemensamma utgifter erforderliga belopp». Undantag borde dock göras för kostnaderna för sjöexpeditioner, »enär hvartdera riket syntes böra serskildt bekosta de utgifter, hvilka erfordras för dess till sådana expeditioner använda örlogsfartyg; och hyste kommittén den öfvertygelsen, att K. M:t vid utrustningen af de tid efter annan för den gemensamma handelns skyddande nödvändiga sjöexpeditioner låter svenska och norska skepp deruti deltaga efter ofvan berörda proportion». Detta är allt vad protokollen förtälja om utgiftsfrågans handläggning och i själva verket synes föga därutöver ha förekommit. Förvånansvärt lätt och ledigt har U. K. avfärdat detta viktiga ämne. Inga särskilda undersökningar synas ha blivit verkställda, intet skarpare meningsutbyte tyckes ha ägt rum, ingen motivering finnes angiven. Underligt före-

[1]) Se sid. 139.
[2]) Ibid.
[3]) Prot. n:o 27.

faller det också, att man utan vidare ansåg samma proportion tillämplig på båda kassorna. Men det har tydligen ej legat U. K. om hjärtat att i detta fall uppsöka och utveckla någon egen ståndpunkt. Den föredrog att lägga sig till med ett redan färdigt program och ett sådant fann man i den kungl. propositionen 1828, vilken under de senare striderna ej råkat i glömska utan flera gånger åberopats. Denna lösning kunde ju sägas innebära en kompromiss, för så vitt man i Norge för ministerkassans vidkommande velat undslippa med mindre än 1/4, medan de svenska fordringarna på Norges deltagande i konvojkassan i allmänhet sträckt sig längre än proportionen 1: 3. Delvis torde den knapphändiga behandlingen vara att tillskriva kommitténs väl militäriska sammansättning och dess saknad av speciell sakkunskap i ekonomiska frågor. Därtill kom den önskan att få slut på det hela, som enligt de Geers vittnesbörd besjälade åtminstone de svenska ledamöterna och som efter den långvariga tvisten om diplomatiska angelägenheter helt naturligt gav sig uttryck vid den omedelbart därpå följande behandlingen av utgiftsspörsmålet. Ett ej oviktigt beslut var det för sjöexpeditioner gjorda undantaget, varigenom detta slags utgifter förklarades ej vara gemensamma. Denna anordning överensstämde med den ursprungliga [1]); gemenskapen tillkom, som nämnt, först genom den kungl. förklaringen av d. 9 aug. 1825 [2]) och var väl betingad av konvojkassans goda ekonomiska ställning, då det kunde synas billigt, att den bekostade jämväl dessa expeditioner, vilka ju ovedersägligen tillhörde dess uppgifter. Den princip, som då uppställdes för ersättningen — efter rikenas bidrag till konvojkassan och genom kungl. brevet d. 30 juni 1832 fixerad till proportionen 2: 11 — kunde ju endast sägas vara riktig under den förutsättning, att fartyg utkommenderades från rikena i detta förhållande. Detta lät sig svårligen göra efter proportionen 2: 11 och iakttogs ej heller ens tillnärmelsevis: 1828 deltogo sålunda två fartyg från vartdera riket. Detta var onekligen ett underligt slag av gemensamhet i utgifter. Samma oformlighet förefanns naturligtvis, vilken proportion man än valde, så vida ej rikenas fartyg deltoge just i detta förhållande. Det var således detta senare, som egentligen be-

[1]) Reuterskiöld sid. 105.
[2]) Se sid. 153 not 1.

hövde stadgas. Kommittén gick emellertid ett steg längre genom att särskilja utgifterna, i det dessa ej längre skulle ersättas av konvojkassan utan definitivt bestridas av varje rike för dess fartyg. Det kunde eljest hända, att den rikena tillkommande ersättningen på grund av olika priser m. m. ej motsvarade den verkliga kostnaden utan utgjorde antingen för mycket eller för litet.

Den lättvindliga behandlingen av det gemensamma utgiftsväsendet framstår i ännu skarpare belysning, om man ger akt på de viktiga punkter, som U. K. alldeles underlät att överväga. Fortfarande var 1828 års B. K:s framställning obeaktad, enligt vilken det ej var nog att bestämma bidragsförhållandet utan jämväl *totalsumman av de gemensamma utgifterna*, då det ena rikets anslag ej utan vidare borde rätta sig efter det andras, såsom man från svenskt håll hade begärt. Visserligen talas om »hela det till samtliga förenämnda gemensamma utgifter erforderliga belopp», men hur detta belopp skulle bestämmas, därom finnes intet antytt, ehuru de båda rikena nog kunde antagas ha delade meningar om vad som vore »erforderligt». Kommittén kan dock svårligen ha undgått att märka detta, men den obenägenhet att gå utom de bokstavliga gränserna för dess uppdrag, som otvivelaktigt gjorde sig gällande, har här tydligen spelat in. Ungefär detsamma var förhållandet med frågan om *kontroll och ansvar beträffande gemensamma utgifter*, vilket viktiga ämne nu alldeles lämnades därhän. I någon mån hade ju denna sak vidrörts under den diplomatiska frågans behandling [1]), men därutöver hade ingenting åtgjorts. Man kan därför tryggt påstå, att den första kommitténuppsättningen lämnade utgiftsspörsmålet från sig i lika outrett skick, som den mottog detsamma.

*

Unionen var vid sin tillkomst mer än något annat en strategisk nödvändighetsåtgärd för att giva Sverige ett militärt tryggare läge. Hur stor vikt man lade vid detta, visade sig bäst därav, att man på norsk sida trodde sig kunna tillfredsställa Sverige genom att erbjuda det en blott militär union [2]). Å ömse sidor var man medveten om att

[1]) Se sid. 117.
[2]) St. 1814 sid. 260 o. ff.

samverkan till gemensamt försvar just var det bärande elementet i unionsidén. Det låg då stor vikt på att man fick bestämda regler för denna samverkan, som kunde utgöra en borgen för dess användbarhet i varje särskilt fall. Detta försummades emellertid som så mycket annat, ja, man kan säga, att man i viss mån skapade garantier emot »fruktbärande samverkan» vid krigstillstånd. Denna sak är visserligen lätt förklarlig. I stortingsdebatterna 1814 går en tanke ständigt igen och det är fruktan för Sveriges avsikter: antingen så att konungen skulle draga de norska trupperna från Norge för att sedan kuva landet eller också att Sverige skulle använda Norges söner som »kanonmat» i krig för självviska syften. Man mindes Sverige som en krigarnation med stolta traditioner och man hade svårt att föreställa sig, att den blivande konungen skulle låta svärdet sitta i skidan. Med detta förband sig den allmänna ledan i Norge efter de många krigsåren, som vållat landet så svåra lidanden. Allt detta gjorde tydligen ej norrmännen benägna att åtaga sig några särskilda unionella förpliktelser i händelse av krig, tvärtom. Något annorlunda ställde sig saken beträffande ett isolerat norskt försvar. De nyligen anförda stämningarna i Norge voro uppenbarligen ägnade att motverka varandra. Å ena sidan var man trött på krigsbördorna och längtade efter lindring, så mycket mer som man på många håll hade ganska höga föreställningar om Norges försvarsmöjligheter på grund av dess fjällnatur, å den andra talade farhågorna för svenska överhöghetsplaner mot inskränkning av krigsmakten. Svenska regeringen skyndade genast att söka begagna sig av den förra stämningen. I instruktionen för Essen av d. 13 febr. 1814 heter det bl. a. i art. V:» När Norge blifvit förenadt med Sverige, kan det förra landets militaira styrka ansenligen förminskas. Ett af General Gouverneurens syftemål bör äfven vara att åtminstone till hälften inskränka landets milice. — — Den tiden af tio år, under hvilken hvarje innevånare i Norge varit skyldig att deltaga i landets milice, skall af General Gouverneuren inskränkas till fem år» [1]). Helt säkert bidrogo dessa planer att ge fart åt misstänksamheten i Norge och verkade därigenom hindrande för det unionella försvarssyftets tillgodoseende [2]).

[1]) N. Bidrag 1812—16, sid. 31—32.
[2]) Se t. ex. N. D. overord. St. sid. 168.

Åsikten om Norges militära avsöndring fick sitt tidigaste uttryck i E. F. § 25, vari den nye, avgudade konungen betogs rätten att överlåta norskt krigsfolk i främmande makters tjänst eller mottaga utländska trupper i sitt rike. Åtskilliga ville t. o. m., att även rätten att börja krig skulle fråntagas honom [1]). När fram på sommaren underhandlingar inleddes med stormakternas kommissarier angående en event. förening med Sverige, medförde detta överläggningar mellan Kristian Fredrik och statsrådet angående för sådant ändamål behövliga förändringar. E. F. § 25 måste naturligtvis ändras, och det ansågs därvid redan från början givet, att starka begränsningar skulle införas i konungens dispositionsrätt över krigsmakten. Kristian Fredrik uppgjorde först på egen hand ett förslag, vari § 25 var formulerad på så sätt, att *nästan ingenting av Norges härsmakt skulle komma det unionella försvaret till godo;* utom det kvarstående förbudet mot truppers överlåtande i främmande tjänst hette det nämligen nu bl. a.: »Landmagten maa ikke drages ud af Kongeriget Norge». Konungen hade dock rätt till, »naar den Scandinaviske Halvøe angribes og Norge ei er i Fare for Angreb», att använda 10,000 man »til sammes Forsvar», vilka emellertid ej utan stortingets samtycke skulle få vålla landet några kostnader [2]). I statsrådsöverläggningarna d. 7 och 8 juli blev detta blott föga förändrat: konungens rätt att använda 10,000 man norska trupper till det unionella försvaret skulle dock inträda, när »tvende af de i Norge værende Rigsmænd erklære det nødvendigt», varjämte sjöstyrkan, om vilken i det förra förslaget ingenting fanns nämnt, skulle kunna begagnas »til Forsvar for begge Rigers Søekyster [3]).

På det följande stortinget framlade K. K. ett förslag till ändring av § 25, vari mom. 2) lydde som följer: »Hverken Land- eller Søemagten maa uddrages over Kongeriget Norges, langt mindre udenfor den Scandinaviske Halvøes Grændser og Kyster, uden naar den angribes eller Pluraliteten af det norske Statsraad, hvis Storthinget ei er tilstede, finder det nødvendigt til de forenede Rigers Tarv» [4]). Detta förslag karaktäriserades av en talare såsom ledande »til at kaste os i Sverrigs Arme, forend Sverig selv offentligen

[1]) Förhandl. på Eidsvold I häft. 3 sid. 14—16.
[2]) N. Bidrag 1814, II sid. 268.
[3]) Ibid. sid. 273—274.
[4]) St. 1814 sid. 325.

forlangte det» [1]). Om också formuleringen är rätt dunkel, synes den ej kunna betyda annat än *att konungen under försvarskrig hade obegränsad dispositionsrätt över Norges krigsmakt,* medan han vid anfallskrig var bunden av stortinget eller statsrådet. Detta var ett stort avsteg från föregående principer och måste givetvis väcka kraftig gensägelse. Mot slutet av den livliga debatten framställde Motzfeldt ett förslag, som innehöll följande nyheter: »I Fredstid maae aldrig andre end Norske Tropper være i Norge og ingen Norske Tropper i Sverig; men naar Sverigs Grændser eller Kyster angribes, skal den halve Deel af Norges organiserade Landmagt kunne bruges i Sverig og naar Norge angribes, da skal Sverig komme Norge til Hjælp med saa megen Landmagt som den halve Deel af den Norske Landmagt udgjør. En større gjensidig Hjælp skal af Norge ikke gives eller modtages, uden Storthingets Samtykke ei heller maae Norske Tropper uden Storthingets Samtykke bruges udenfor Sverigs Grændser» [2]). Motzfeldt yttrade visserligen i sin motivering, att kommitténs förslag borde antagas, för så vitt det rörde »vore Troppers Uddragelse over begge Rigers Grændser», men ordalagen i hans yrkande tala ett annat språk. De innebära tydligen, att norska trupper under inga förhållanden, frånsett stortingets samtycke, skulle få brukas utanför halvön och vad som är ännu intressantare: de visa tillika hän på en presicering av uttrycken anfalls- och försvarskrig, om vilka begrepps innebörd det eljest rådde stor förbistring. När det heter, att vid angrepp å Sverige de norska hjälptrupperna finge användas »i Sverig», och vidare, att de ej finge brukas »udenfor Sverigs Grændser», synes förslagsställaren identifiera *det förra med försvarskrig, det senare med anfallskrig,* ty hade han tänkt sig möjligheten av försvarskrig utom Skandinaviens område, borde han väl uttryckt sig på annat sätt. Givetvis var det hos honom likaväl som hos alla andra meningen, att Norges krigsmakt skulle tjäna till försvar, ej till anfall, men i själva dessa termer inlade han en annan, skarpare begränsad innebörd än den, som kommer fram exempelvis i kommitténs förslag. Kommissarierna uppgåvo innebörden i detta senare vara, att de norska truppernas användning skulle begränsas »till defensivkrig och gemensamt försvar

[1]) St. 1814 sid. 353.
[2]) Ibid. sid. 354—355.

af Skandinaviska halfön, men att konungen ej skulle kunna betjena sig deraf för offensivkrig utom Skandinaviens område» [1]). Såväl detta som själva förslagets ordalydelse ge vid handen, att härunder låg en *annan uppfattning av begreppen försvars- och anfallskrig, i det de nämligen vore beroende av från vilket håll krigsförklaringen utgått.* Karl Johan fick emellertid ej klart för sig, att kommittén utgick från denna förutsättning, utan då han fick reda på att man i Norge endast ville använda armén till försvar, var han genast färdig att likställa detta med förbud mot dess begagnande utanför Skandinavien [2]). Hans uttalanden härom äro så bestämda, att de ej tyckas lämna rum för något tvivel om att han hyllade den förra åsikten om försvars- och anfallskrigs innebörd. Han syntes till en början villig att gå de norska önskningarna till mötes men ändrade sig snart, då han fick reda på stortingets godkännande av Motzfeldts förslag och förklarade, att i händelse av oenighet E. F:s bestämmelser finge bestå. Inom stortinget synas vid denna debatt inga klara begrepp ha varit rådande; av ordalagen att döma synas somliga ha lutat åt den förra teorien, andra åt den senare, men ingenstädes kom någon bestämd utformning fram. Bland uttryck, som synas tala för den förra definitionen märkas: »Aldrig blive vore Tropper brugte til Erobringer» (Sørenssen, sid. 356), »Sverig — — bør tilstaaes et bestemt Antal Tropper i Tilfælde af at Sverig angribes med Krig; hvilke Tropper dog ikke bør agere udenfor Sverig» (Bøgvald, sid. 357). Neumann förklarade sig anse Motzfeldts förslag innebära, att »Kongen ikke kan begynde Angrebskrig uden Storthingets Samtykke» (sid. 362), hvilket ej kan åsyfta något annat än sista ledet angående norska truppers användande utom Skandinaviens gränser. Motzfeldts förslag blev emellertid antaget och något senare fogades därtill det tillägget, att halva delen av roddflottan skulle förbehållas det norska kustförsvaret [3]).

Efter order från Karl Johan opponerade kommissarierna kraftigt mot dessa beslut och framlade ett ändringsförslag, som med några mindre väsentliga ändringar var likalydande med den senare fastställda § 25, frånsett sista punkten [4]). I huvudsak innebar detta detsamma som kom-

[1]) N. D. overord. St. sid. 190.
[2]) Ibid. sid. 106—107.
[3]) St. 1814 sid. 362, 391.
[4]) N. D. overord. St. sid. 200, 215.

mitténs gamla förslag: full rådighet över armén vid försvar, bundenhet vid anfall. Av kommissariernas rapport till Karl Johan d. 29 okt. framgår, att de nu fått klart för sig, att man kunde hysa delade meningar om förståelsen av uttrycken offensiv- och defensivkrig. De framhålla direkt, att frasen »til Angrebskrig maae Norges Tropper ei anvendes uden Storthingets Samtykke» ej vore vådlig för det syfte, man hade för ögonen: att under alla förhållanden disponera de norska trupperna för det gemensamma försvaret, ty ett ursprungligt anfallskrig kunde lätt senare antaga karaktär av ett försvarskrig, då sålunda detta förbud ej längre vore tillämpligt [1]). Kommissariernas framställning till stortinget åtföljdes av en längre motivering [2]), som dock innehåller föga till upplysning i denna sak. Däremot lämnar den vidlyftiga debatten i stortinget d. 1 nov. [3]) en del ej oviktigt material. Uppenbart hade de flesta ej gått denna fråga in på livet, men lika uppenbart är, att flertalet medvetet eller omedvetet likställde uttrycken »försvarskrig» och »försvar», »angreppskrig» och »angrepp» eller »erövringar». Så yttrade Lange (sid. 539), att han redan förut framlagt ett förslag till redaktion av § 25, där det bl. a. hette: »Norges Tropper maae under ingen Omstændigheder trækkes ud af Norge til at gjøre Erobringer, men blot, naar Fornødenhed kræver det, til at forsvare Rigerne mod fiendtligt Anfald», vilket han fann överensstämmande med de svenska kommissariernas nu framlagda förslag, varför han ej hyste någon betänklighet mot att antaga detta. I Jorgen Aalls dagbok refereras beslutet i denna punkt på så sätt, att konungen, när Sverige hotades av fientligt anfall, kunde befalla »den hele organiserede norske Armée og den hele Søestyrke at anvendes i *Sverrigs Rige eller paa dets Kyster til Forsvar*» [4]). Helt visst satte de flesta stortingsledamöterna likhetstecken mellan det svenska projektets ord »Til Angrebskrig» etc. och slutet i Motzfeldts förslag »Ei heller maae Norges Tropper» etc. Den väsentliga skillnaden dem emellan angavs under debatten vara, att konungen enligt det förra skulle kunna disponera hela, enligt det senare blott hälften av den norska krigsmakten till Skandinaviens försvar. Men en ännu större förändring

[1]) N. D. overord. St. sid. 207.
[2]) St. 1814 sid. 486—498.
[3]) Ibid. sid. 498 o. ff.
[4]) N. Bidrag 1814, II sid. 289.

skulle det inneburit, ifall konungen genom den förra redigeringen skulle fått rätt att i »försvarskrig» draga hela den norska armén bort från Skandinavien, hur långt som helst, vilken rätt enligt det senare ovillkorligen var honom betagen. Något sådant kan ej gärna ha ingått i stortingsmännens medvetande. En annan åsikt synes egentligen blott företrädd av KOREN, som ansåg, att konungen borde »have fri Raadighed, efter eget Forgodtbefindende, i Forsvarskrig at bruge Linietropperne, endog udenfor de forenede Scandinaviske Riger, naar og hvor han finder nødvendigt og nyttigt, men tillige retfærdigt» (Sid. 548—549). Överhuvud måste det på förhand anses sannolikt, att norrmännen, som just fruktade för erövringar och krigståg i främmande land, mera skulle lägga vikt vid skillnaden här emellan och det rena försvaret av eget område än vid den ofta blott juridiska differensen mellan begreppen anfalls- och försvarskrig.

Till kommissariernas förslag lade stortinget den bekanta lantvärnsklausulen, som bestämde, att alla trupper, som ej kunde hänföras till linjen, blott skulle begagnas inom Norges eget område. Detta stadgande var ett vederlag för uppgivandet av Motzfeldts förslag; under debatterna hade man nämligen flera gånger uttryckt sina farhågor för att Norge under ett krig kunde bliva alldeles blottat på försvarskraft. Mot detta hade man först sökt en garanti i Motzfeldts yrkande, som förbehöll halva armén åt Norge; när detta frångicks, ville man i någon mån hålla sig skadeslös genom reserverande av lantvärnet för lokalförsvaret, samtidigt som det ställdes i utsikt, att de oorganiserade trupperna skulle få större vikt genom värnpliktens upphörande vid 25 år, enligt vad de svenska kommissarierna själva proponerade. Detta sistnämnda förslag, ursprungligen ett led i den svenska planen att reducera Norges krigsmakt, blev nu en söt lukt för norrmännen, då lantvärnets styrka därigenom skulle växa, på samma gång linjen inskränktes. Av flera yttranden framgår, att detta ansågs som en ej oväsentlig förutsättning för antagandet av kommissariernas redaktionsförslag. Man kan därför ej påstå, att stortinget utgick från det bestående förhållandet mellan linje och lantvärn såsom en gång för alla givet; snarare betraktades detta förhållande som något, som borde förskjutas till lantvärnets fördel. 1814 räknade detta 9,000

man, linjen 23,000 [1]). När nu stortinget önskade detta förhållande ändrat, betingades detta naturligtvis av intresse för ett isolerat norskt försvar; det gemensamma försvaret ville man helst ge så litet som möjligt, varom Motzfeldts motion bär tydligt vittnesbörd. Frågan om en viss avvägd proportion mellan Sveriges och Norges disponibla krigsmakt var helt säkert de flesta alldeles främmande, men härvidlag fick stortinget av de svenska kommissarierna ett förhandsuttalande, som är högst viktigt. I deras motivering heter det på ett ställe: »Med Hensyn paa den Forholdsmæssighed i Norges Forsvarsstyrke, som kan finde Sted ifølge dets Forening med Sverig, er Værnepligtigheden i dette Forslag indskrænket til en Tid af fem Aar» [2]). Här säges ju ifrån, att den beramade minskningen skulle åvägabringa ett lämpligt förhållande mellan de båda rikenas krigsmakt eller m. a. o. att Norges dåvarande här vore relativt för stor jämförd med den svenska. Detta yttrande gällde just linjen, d. v. s. unionskontingenten. Med en dylik politik gjorde svenska regeringen, vad den kunde, för att fördärva utsikterna till att i en framtid få större tillskott till det gemensamma försvaret från norsk sida, om så skulle behövas. Misstroendet mot Norge, fruktan för en ny norsk revolt firade här en av sina bedrövligaste triumfer. När Sveriges ombudsmän ej lade sig vinn om unionens sak, kunde man ej vänta, att Norge skulle göra det. Märkligt nog fanns det dock norrmän, som hade sin uppmärksamhet riktad härpå. Prästen Weidemann föreslog, att Norges andel i unionsförsvaret skulle lämpas efter dess »Folkemængde og Ressourcer», och Schmidt utvecklade detta ytterligare, i det han yrkade, att proportionen efter folkmängd borde bliva 2 : 5; under antagande, att Sverige uppställde 50,000 man, borde den norska unionskontingenten belöpa sig till 20,000 [3]). Denna angelägenhet blev emellertid uppskjuten till påföljande storting, då arméorganisationen i sin helhet skulle komma under övervägande [4]).

Efter föreningens genomförande voro, såsom av det nu anförda torde vara tydligt, garantierna för ett starkt unionsförsvar ej synnerligen stora och ej heller utsikterna

[1]) Vidar 1887 sid. 612.
[2]) St. 1814 sid. 494.
[3]) Höjer sid. 65.
[4]) Schmidts Dagbøger sid. 255.

till en förbättring vidare lovande, detta till stor del tack vare missgrepp och försumlighet från svensk sida. Intet gjordes från detta håll för att stadga en bestämd proportion mellan rikenas krigsmakt, i stället bemödade man sig att så mycket som möjligt nedpressa den norska arméns styrka; härigenom väckte man norrmännens misstankar och föranledde dem att ge det minsta möjliga till det gemensamma försvaret och i stället inrikta sig på ett kraftigt norskt lokalförsvar, till god del vänt mot Sverige. Själva de stadganden, som funnos, voro så oklara och tyddes från olika håll så skiljaktigt, att deras värde var högst problematiskt.

Vid stortinget 1815—16 skulle, som nämnt, den närmare organisationen av norska armén bestämmas. Därav blev emellertid föga. Hade man möjligen hyst den förhoppningen, att Schmidts tanke om proportionerlig styrka från båda länderna nu skulle bringas närmare sitt förverkligande, så blev man grundligt besviken. Endast en talare, Sibbern, synes ha antytt de krav, som unionen härvidlag kunde ställa på Norge [1]). Något som man däremot ej försummade att genomföra, var den bebådade reduktionen av linjearmén: dess styrka fastställdes nu till 12,000 man eller ungefär hälften i samband med tjänstetidens nedsättning från 10 till 5 år. Förslag att inskränka armén ända till 8,000 man var t. o. m. framme. De svenska utfästelserna började nu bära frukt på ett överdrivet sätt. Från flera håll förklarades öppet, att linjetruppernas reducering vore en passande kompensation för det medgivande i fråga om redaktion av § 25, som föregående storting gjort. M. a. o. när konungen i försvarskrig fått hela Norges unionskontingent till sin rådighet, skulle denna kontingent som motvikt göras så liten som möjligt. Vidare är att märka, att man på flera håll tänkte sig möjligheten att i fredstid ha organiserade trupper utom linjen, i synnerhet gällde detta, vad man kallade »Borgervæbning», medan däremot »Landværnet» enligt flertalet förslag under fredstid ej, utom i undantagsfall, skulle ha vapenövningar, utan att man dock på något sätt synes ha betraktat § 25 såsom hinder för ett arrangemang i annan riktning [2]).

Däremot ser det vid första ögonkastet ut, som om

---

[1]) St. 1815—16 sid. 170.
[2]) Jfr häremot Höjer sid. 69.

stortinget i ett annat avseende på ett betydelsefullt sätt uttolkat beslutet året förut. Det gällde den ovan omtalade oklarheten i fråga om begreppen anfalls- och försvarskrig. I § 1 av de grundlinjer till en värnpliktslag, som vid detta storting antogos, talas bl. a. om »Linietropper, som kunne bruges udenfor Rigets Grændser». I skrivelse av d. 3 juli 1816 [1]) begärde konungen närmare förklaring av detta uttryck med tillkännagivande, att han för sin del däri såge rättighet att begagna nämnda trupper även utanför de förenade rikenas gränser, »overalt, hvor det Norske Folks Ære og Interesse kræver det». Redan dagen därpå, sedan i all hast en kommitté avgivit yttrande, förklarade stortinget det vara »uden for al Tvivl», att dessa trupper »maae kunne bruges udenfor de forenede Rigers Grændser» [2]). Det ser nu något underligt ut, att stortinget så utan vidare skulle godkänt en tolkning, som stod i rak strid med flertalet uttalanden 1814 och med hela den då rådande folkstämningen. Likaså förefaller det besynnerligt, att Karl Johan i grund skulle skiftat uppfattning, då ju hans uttalanden två år förut otvetydigt vittnade om en mening, samstämmig med den, som tog sig uttryck hos flertalet stortingsmän. Vid närmare påseende reduceras också sakens dimensioner högst väsentligt. Av Karl Johans brevväxling med Essen får man veta, att kronprinsen hyste alldeles samma åsikt som förut om innebörden i § 25, men att han tillika hade den märkliga föreställningen, att stortinget skulle kunna lämna *ett bemyndigande ad interim* för konungen att använda de norska trupperna i anfallskrig [3]). Vidare får man reda på att Essen av denna anledning haft flera konferenser med Christie, Weidemann o. a., varvid dessa erkänt, att en begäran om uttolkning av G. L:s stadganden skulle sätta stortinget i stor förlägenhet [4]). Redan härav synes ovedersägligen framgå, att stortingets med så stor hast fattade beslut ej kunde avse någon grundlagstolkning och naturligtvis ännu mindre någon interimsfullmakt för konungen. Än tydligare visas detta av en annan omständighet. Mot stortingets beslut reserverade sig Jørgensen och anförde därvid bl. a.: »Da G. L:s 25:de § kun under visse Betingelser har bemyndiget

[1]) St. 1816 juni sid. 458.
[2]) Ibid. sid. 461.
[3]) N. Bidrag 1812—16 sid. 252.
[4]) Ibid. sid. 256.

Hs Majestet till saadant Brug (näml. utom rikenas gränser) af Linietropperne, har jeg ei kunnet stemme for en ubetinget Antagelse af Adressen, men har troet, at Samme burde antydes de Indskrænkninger af Troppernes Brug, som G. L. fastsætter». [1]) Man får naturligtvis antaga, att reservanten hade reda på stämningen inom tinget och innebörden i adressen; hade meningen därmed varit att lämna en uttolkning af § 25, som han ej kunde gilla, hade han givetvis vänt sig däremot, men i stället var hans anmärkning av blott formell natur: han anklagade adressen för bristande tydlighet. Det är lätt begripligt, att stortingsmajoriteten just fann denna dunkelhet önskvärd under dåvarande situation; Karl Johan hade äskat fri disposition av linjen och trodde sig nog också genom adressen ha fått denna rätt; ett åberopande av § 25 skulle däremot inneburit direkt avslag på hans framställning och hindrat lagens sanktion. Innerst menade majoriteten detsamma som Jørgensen eller att konungen hade rätt att bruka trupper utom Skandinavien enligt bestämmelserna i § 25, d. v. s. med stortingets samtycke, men man ansåg det ej tillrådligt att utmana Karl Johan, ett handlingssätt, som står i bästa överensstämmelse med de första stortingens uppträdande överhuvud taget. För att bevara det goda förhållandet tillät man sig ett litet spegelfäkteri, det var allt. [2])

Som redan nämnt, hördes på detta storting så gott som intet om de hänsyn, som det unionella försvaret kunde fordra. Utom representationen fanns nog en och annan, som hade sin uppmärksamhet riktad härpå. Så yttrar J. Chr. Berg i ett brev d. 15 april 1816, att han ansåge stadgandet i § 25 G. L. om arméns användande till offensivkrig »skadelig for Samfundets Bestand». [3]) Men detta var helt säkert en enstaka företeelse. Lika litet höres någonting om iakttagande av ett visst förhållande mellan de förenade rikenas stridskrafter. På stortingen 1818 och 1821, där värnpliktslagstiftningen ånyo kom på tal, emedan man 1816 blott hunnit med en del grundläggande bestämmelser, nämnes knappast Sveriges eller unionens namn i de vidlyftiga förhandlingarna. Tanken på det norska lokalförsvaret var däremot livskraftig. Sålunda beslöt stortinget

[1]) St. 1816 juni sid. 462.
[2]) Jfr N. I sid. 89.
[3]) Hist. Saml. I sid. 30—31.

1818, att borgarväpningen och en del av lantvärnet skulle vara organiserade i fredstid, och 1821 höjdes övningstiden för det senare.[1]) Fruktan för amalgamation och svensk överhöghet utgjorde naturligtvis ledmotivet. Man hyste nog allmänt den föreställningen, att Karl Johan hade i sinnet att minska Norges krigsmakt eller eventuellt införa den svenska härorganisationen där. För den förra uppfattningen fick man ett slags stöd i raserandet av en del fästningsverk, varemot stortinget 1818 med iver vände sig,[2]) och f. ö. intygar Motzfeldt, att konungen ej var främmande för sin gamla idé att reducera norska armén, ovisst i vad syfte.[3]) Vidare väckte det uppseende, att både värnpliktslagarna av 1818 och 1821 vägrades sanktion och flertalet har väl dömt på samma sätt som Motzfeldt härom nämligen att det skedde för »at faa indført den samme Militær-Indretning som i Sverig».[4])

Tilldragelserna 1821 voro jämväl ur försvarspolitisk synpunkt betydelsefulla. Till en början fick man skåda den märkliga synen av ett hastigt påkommet norskt intresse för det unionella försvaret. Redan 1819 hade norska regeringen under behandling av statsskuldsfrågan förklarat, att »Opofrelse for at afværge Krig ligesaavel bør bæres af begge Riger, som Anstrængelser under Krigens Forelse og for at modstaae Fienden».[5]) Frågan om krigskostnaders fördelning och därmed det gemensamma försvaret överhuvud var därmed bragt å bane. Som förut omnämnt, var det Norges finansiella oförmåga gent emot kravet på dess deltagande i danska statsskulden, som alstrade denna insikt om vad unionsplikten fordrade. Samma uppfattning hyste ock åtskilliga av de mest högröstade patrioterna på 1821 års storting. Men efter som denna åsikt endast och allenast hade sin rot i ögonblickets vanskliga situation, blev den blott ett hastigt försvinnande moment utan efterverkningar. Alla de betänksamma uppträdde däremot, i det de påpekade, att en dylik samverkan vore raka vägen till den fruktade amalgamationen. Av särskilt intresse är C. M. Falsens yttrande. Han varnar starkt för principen

[1]) St. 1818 juli sid. 215, aug. sid. 248—251, st. 1821 aug. sid. 599—600, 605.
[2]) N. I sid. 214.
[3]) Motzfeldt sid. 218.
[4]) Ibid. sid. 387.
[5]) St. 1821 maj sid. 277.

att låta utgifter för undvikande av krig utredas av båda rikena och exemplifierar detta på ett sätt, som visar, att han, därest en dylik anordning komme till stånd, tänkte sig *lika fördelning mellan rikena.* [1]) Påminnelserna från dessa håll accentuerades snart ytterligare genom de hotande åtgärder, Karl Johan vidtog. Nu fördunstade hastigt alla tankar på närmare anslutning till Sverige, där de till äventyrs varit allvarligt menade och hela stortinget slöt sig fast tillsamman, beslutet att ej utmana men ej heller göra något medgivande åt sammansmältningsidéerna. De funnos visserligen, som ej gillade denna försiktiga politik. Så särskilt Ploen, som yrkade på en adress, vari konungen skulle tillhållas att iaktaga G. L:s föreskrifter i fråga om svenska truppers indragande i Norge och som, sedan detta förkastats, [2]) motionerade om ändring i § 25 G. L. i syfte att få till stånd ännu större inskränkningar beträffande nämnda truppers användning inom Norge. [3]) På detta under dåvarande förhållanden ganska äventyrliga projekt ville emellertid det stora flertalet ej inlåta sig utan slöt i stället upp kring den föreningskonservatism, som ett ögonblick tycktes hotad under förhandlingarna om skulden till Danmark. Genom ett lämpligt begagnande av denna situation hade tvivelsutan mycket kunnat vinnas för unionsförsvaret, men därav blev intet.

Man skulle möjligen föreställa sig, att man i Norge efter den genomgångna krisen grep sig an med att stärka lokalförsvaret, men ej heller därav synes något egentligt spår. Detta får dock sin naturliga förklaring genom den ekonomiska ställningen, som nu efter gäldens påtagande syntes bekymmersammare än någonsin. Några år framåt fick man dragas med denna börda, som ej lämnade krafter över till andra företag. Från 1821 till 1833 växte arméns budget med 95,000 spd, medan flottans ökades med hela 11,000. [4]) Hur långt sparsamheten kunde drivas, visade sig kanske bäst på stortinget 1827, då man uttalade sig mot en fortsättning av lantvärnets påbörjade organisation med den motivering, att detta skulle bli en alltför dyr affär. [5]) Det hjälpte ej, att M. K. sökte bevisa, att

[1]) St. 1821 maj sid. 283—284.
[2]) Schinkel X sid. 227—228.
[3]) N. I sid. 475.
[4]) N. I sid. 478, III sid. 210.
[5]) St. 1827 juli B sid. 5—8.

samma kommitté 1814 fordrade ett organiserat lantvärn och att i motsatt fall tjänstetiden för linjen måste ökas. Då den även efter remissen höll på det ursprungliga förslaget oförändrat, blev följden blott, att hela den föreslagna värnpliktslagstiftningen uppsköts. Försöken att åstadkomma en sådan följdes fortfarande av ett oblitt öde. Konungen hade, som nämnt, ej sanktionerat besluten 1818 och 1821. 1824 gjordes ingenting åt denna sak. För stortinget 1827 framlades åntligen en kungl. proposition till värnpliktslag, grundad på en året förut nedsatt kommissions förslag. I densamma märkes intet försök att sammansmälta rikenas härväsen, ej heller finner man någon hänsyn tagen till unionsförsvaret, men däremot tillmätes Norges isolerade försvar sin anpart genom den beramade organisationen av lantvärnet. Om propositionens öde är nyss talat. Dess förkastande får nog tillskrivas även andra än finansiella skäl. I Norge syntes man vid denna tidpunkt hågad att taga ad notam de många uttalandena 1814, vari det hette, att Norges krigsrisk genom föreningen bleve i utomordentlig grad förminskad. Ångestkänslan från de första åren började nu ge med sig, och man började känna sig mera trygg gent emot tanken på ett svenskt överfall. Man fick nu genom den kungl. propositionen det beskedet, att inga planer förefunnes att minska den till Norges eget försvar reserverade krigsmakten; tvärtom, den skulle göras starkare och samtidigt ställde konungen i trontalet ytterligare krav i samma riktning i utsikt.[1]) Till en början hade norrmännen hört talas om inskränkningar i deras stridskrafter och därav hämtat misstankar, som bjödo dem att vara på sin vakt; nu hade pipan fått helt annat ljud, strax ge farhågorna vika och den naturliga obenägenheten för militärbördorna börjar göra sig gällande.

Urtima stortinget 1828 sammankallades bl. a. just för att behandla ett nytt kungl. förslag till värnpliktslag, i det väsentliga överensstämmande med det förra. Propositionen var emellertid för sent framlagd och hann ej avgöras. 1830 återkom konungen för tredje gången med samma projekt, och det såg nästan ut, som om man nu skulle kunna komma till ett resultat. Saknaden av en fullständig värnpliktslag blev naturligtvis allt kännbarare, och stortinget lät också förmå sig att godkänna grunddragen i proposi-

[1]) N II sid. 172.

tionen, däribland även organisationen av lantvärnet, detta likvisst ej utan protester från åtskilliga håll, vilka nu liksom 1827 ansågo en sådan försvarsökning obehövlig och alltför kostsam. [1]) Men i stället gjorde Karl Johan själv saken om intet genom att vägra sanktion å stortingets beslut, enär i detta vissa samhällsgrupper väl mycket favoriserades vid värnpliktstungans fördelning.

Tidpunkten omkring 1830 utgör i fråga om försvarsverket, liksom beträffande så mycket annat, en vändpunkt vis à vis stämningar och tänkesätt i Norge. Dittills hade de militära ärendena behandlats med stor likgiltighet eller ringaktning och för ett starkare krigsväsen av vare sig det ena eller andra slaget hade funnits föga resonans. Frånsett de första årens ängslan var den allmänna meningen snarast för ytterligare nedsättningar. Innan de nya signalerna i Norge karaktäriseras, gäller det emellertid att något dröja vid Sveriges ställning till det unionella försvarsproblemet.

Ovan är visat, att kommissarierna och Karl Johan 1814 betänkligt negligerade unionens krav genom att driva på reduktionen av den norska armén och genom underlåtenheten att söka stadga ett visst förhållande mellan Norges och Sveriges krigsmakt. Det kunde då ej gärna begäras, att den svenska allmänheten skulle taga sig an det försummade, så mycket mindre som man i Sverige likaväl som i Norge åstundade lindring i försvarsbördan efter den föregående kraftspänningen. Så exempelvis föreslog Anckarsvärd 1818 inskränkning av den stående armén [2]) och på riksdagen 1823 kom Rutberg med ett liknande yrkande, [3]) varjämte Anckarsvärd ville ha en kraftig nedprutning av de begärda anslagen till försvaret. [4]) Även om detta ej ledde till någon påföljd, lider det intet tvivel, att den allmänna meningen gick i samma riktning. Detta var så mycket förklarligare, som utvecklingstendensen var en helt annan än i Norge: under tidsskedet 1815—1834 stegrades den sammanlagda försvarsbudgeten från 2,526,000 till 4,634,000 rdr, varjämte regeringen ytterligare begärde väldiga extraanslag för samma ändamål: 1828 3,591,000

[1]) St. 1830 aug. 2) sid. 75—338.
[2]) Schinkel X sid. 88.
[3]) Ibid. XI sid. 51.
[4]) Ibid. sid. 76—77.

och 1834 2,237,000 rdr.[1]) Konungen själv begagnade varje tillfälle att hos ständerna inpränta vikten av att ej inskränka försvarsanstalterna. Bittra gensagor gjordes vid olika tillfällen emot den ohejdade uppskruvningen av de militära anslagen och vid riksdagen 1834—1835 hade oppositionen hunnit så långt, att de äskade summorna blevo högst väsentlig treducerade.[2]) Under sådana förhållanden kunde man ej ha mycket till övers för de unionella försvarsintressena. De första åren hördes heller ingenting i den riktningen. Först fram i mitten av 1820-talet börjar »Argus» — lik en ropande röst i öknen — söka fästa uppmärksamheten på denna punkt. Den 15 april 1826 antydde den behovet av en linjeflotta för de förenade rikenas försvar. Något senare (10 maj) framställde den såsom önskligt, »att begge folkens försvarsanstalter i större enhet och såsom ett gemensamt helt mera vore rigtade på Skandinaviska Halföns försvar än såsom det nu tyckes, beräknade på begge Ländernas försvar snart sagdt hvar för sig». Vid flera tillfällen återkom tidningen till dessa idéer och i sin broschyr 1836, »Om ett nytt Föreningsfördrag», underlät ej heller dess utgivare att påminna om nödvändigheten av ett unionsförsvar, vilken angelägenhet han betecknade som den viktigaste av alla de frågor, som kunde komma att bli föremål för den stundande revisionen.[3]) Men detta var också nästan allt. A. B. vidrörde saken vid ett par tillfällen, men på ett sätt, som om det ej tillmätte den vidare betydelse. De svenska ständerna, som med sådan iver togo initiativ beträffande konvojkassan, gjorde ingenting åt unionsförsvaret. Likväl kan det ej betvivlas, att Johanssons broschyr och hans forsatta verksamhet i D. A. bidragit till att öppna ögonen på åtskilliga och man är därför berättigad att tala om en stämning i Sverige för det samfällda försvarets ordnande, en stämning, som utgjorde bakgrunden för U. K:s uppdrag i detta stycke. Så uppfattade man också saken i Norge. Riktigt stark och levande var dock aldrig den unionella försvarstanken här i Sverige.

Redan 1827 innehöll »Morgenbladet» ett yttrande, som synes vittna om intresse för Skandinaviens gemensamma försvar, ehuru det också kan hända, att det blott bör till-

[1]) Schinkel XII sid. 34, 248.
[2]) Ibid. sid. 263, 265.
[3]) Johansson sid. 4—5, 207.

skrivas önskan att omintetgöra den föreslagna värnpliktslagen. Dess lydelse var följande: »F. ö. torde det ej vara ett så alldeles ogrundadt påstående, att hvarje förändring i de förenade Rikenas särskilda Militärinrättningar, som företages, innan grundprinciperna för hela Halföns allmänna Defensifsystem äro fastställda, svårligen kan blifva annat än ett ofullkomligt och föga varaktigt lappverk». [1]) Vida otvetydigare är en avhandling i »Almindelig Norsk Maanedsskrivt» för dec. 1830, vari det heter, att »det vore måhända en önsklig sak, att en Unions-kommitté, sammansatt af begge de förenade Nationernas allradugligaste Statsmän samt Land- och Sjö-Militärer, blefve nedsatt för att undersöka och föreslå ett Försvarssystem för den Skandinaviska Halfön, grundadt på denna Halfös naturliga försvarsmedel samt lokala och naturliga beskaffenhet och byggnad. Lemningarne af det försvarssystem, som herrskade i Sverige under den berömda Wasaätten och i Norrige under föreningen med Danmark, äro numera fragmenter, näppeligen användbara, efter de stora territorialförändringar, som Sverige under tidens lopp varit underkastadt, efter tillvägabringandet av den vigtiga föreningen emellan Sverige och Norrige, och efter de stora förändringar, som föregått i den Norrsk-Svenska Statens grannskap. Genom dessa utomordentliga förändringar har uppstått en ny stat, ett nytt grannförhållande, en ny krigstheater, och Författaren vågar tillägga: äfven ett nytt Försvarssystem». [2])

Sådana synpunkter förutsatte som grundval en vaknande iver för utvecklingen av Norges egna stridskrafter, och en sådan strävan började också göra sig gällande efter 1830. För stortinget 1833 framlades ånyo ett utkast till värnpliktslag, utarbetat av en ny kommission, men väsentligen överensstämmande med det gamla. Ärendets behandling blev fördröjd, så att ej heller nu något resultat kunde nås, men M. K. hade dock tillfälle att hävda de förenade rikenas ömsesidiga försvarsplikt gent emot Maribo, som i en skruvad deduktion sökte ådagalägga, att de norska värnpliktiga enligt G. L. ej finge brukas utanför riket utan att därtill på sin höjd kunde användas värvat manskap. Kommittén betonade samtidigt, att man vid föreningen ej åtagit sig »nogen Forpligtelse til ubetinget at afgive noget Contingent-

[1]) Citerat efter »Argus» d. 16 maj 1827.
[2]) Citatet anfört efter Johansson sid. 207—208.

corps. Dersom dette skulde have været Tilfældet, da vilde upaatvivlelig Styrken af et saadant Corps være blevet betinget blandt de Modificationer, som G. L. undergik den 4 nov 1814». [1]) Av sammanhanget visar sig, att M. K. ej betraktade detta som en brist, tvärtom, vadan tydligen det unionella försvarssinnet ej var utvecklat i alltför hög grad. Den växande försvarsviljan vid detta storting visar sig ej i behandlingen av de lantmilitära ärendena (så t. ex avslogs begärt anslag till organisation av lantvärnet), men detta hade sin grund i de stora krav, man nu började ställa på sjövapnet, vilket sammanhang också uttryckligen betonades av M. K. [2]) Redan i en inlaga av d. 9 febr. 1831 hade kaptenen vid flottan Christie gjort regeringen uppmärksam på marinens bristfälliga skick, skarpt kritiserat dess dittillsvarande ledning och yrkat på en omfattande undersökning genom en kommission. Då denna hänvändelse blev utan resultat, framlade Christie sina önskemål för stortinget i ett nytt aktstycke av d. 22 febr. 1833. Ännu ett memorial med liknande syftning inlämnades genom Hielm [3]) och kommendörkapten C. C. Lous påpekade för representationen vikten av att skaffa en sjögående flotta och ej ensidigt lägga an på skärgårdsstyrkan. Allt detta visar hän på ett kraftigt växande intresse för sjöförsvaret, som skarpt kontrasterar mot den föregående slöheten. Och detta blev än uppenbarare, när M. K:s betänkande såg dagen. [4]) Efter att ha inhämtat upplysningar från regeringen kom den med en granskning av den dittills följda marinpolitiken: all planmässighet hade saknats, det gällde därför att snarast möjligt åvägabringa en fullständig plan för utvecklingen av Norges sjöförsvar, ty att det i detta hänseende var allt annat än väl beställt, därom hade man fullständigt hunnit övertyga sig. Regeringen borde därför anmodas att förelägga nästa storting en sådan plan, vilket också blev tingets beslut. Varken i kommittens betänkande eller i debatten komma några unionella synpunkter fram, utan det är uteslutande Norges egen säkerhet, som framhålles. Det förtjänar emellertid anmärkas, att liksom Lous i sitt ovannämnda memorial, så framhöll också Falsen

[1]) St. 1833 aug. 2) sid. 555 o. ff.
[2]) Ibid. aug. 1) sid. 263—268.
[3]) N. III sid. 210.
[4]) Ibid. sid. 211—212.

under diskussionen, att den sjögående flottan ej finge negligeras. Eljest var det tanken på en stark roddflotta, som lekte de flesta i hågen och den var ju ur unionell synpunkt av relativt mindre betydelse. I alla fall innebar stortinget 1833 ett jättesteg framåt från den förra likgiltigheten och detta lovade mycket också för det gemensamma försvarets del. Allmänt framhölls, att Norge med sina dåvarande stridskrafter ej var säkerställt och det var framförallt detta, som behövdes. Ett märkligt vittnesbörd om de förändrade förhållandena får man i Jacob Aalls tidskrift »Nutid og Fortid», där denne aktade man, som förut uppträtt emot ökade rustningar, nu, om ock med någon liten reservation, accepterade kravet på en starkare marin. Än intressantare är hans uttalande därför, att han hänvisar på unionens fordringar i sådant avseende: han insåge, heter det, »at Frændestaten kan gjøre Fordring paa den norrske, som bør tilfredsstilles og at der gives en Fare for Norden i Norden selv, som ved et passende Søværn kunde afværges. Han er derhøs ikke bekjendt nok med de Skridt, som Broderstaten har foretaget for at sætte sit Søværn i en respektabel Tilstand og hvorvidt altsaa Forbundspligten byder at følge de der begyndte Spor». [1])

Efter det anförda kunde man vänta, att stortinget 1836 beslutsamt skulle taga vid, där dess föregångare slutat. Hade det emellertid blott kommit an på detta storting, skulle troligen ej mycket blivit uträttat. Det var ju detta storting, som på allvar öppnade den unionella kampanjen, och i denna sin strävan försummade det ej att begagna sig av de påtryckningsmedel, som stodo till dess förfogande. Hit hörde naturligtvis nekande av bevillningar, i synnerhet till militära ändamål, vilka ansågos särskilt ligga styrelsen om hjärtat. [2]) Så kom det sig, att man underkastade budgetförslaget för armén en särdeles grundlig granskning, vilket man förut ej gjort, varav följden blev en mängd reduceringar och strykningar av de av regeringen äskade beloppen, så att totalsumman högst obetydligt översteg den förut beviljade. Det är mycket möjligt, att det gått på samma sätt för flottan, därest dess utgiftsstat kommit till behandling under liknande stämning. Nu kom upplösningen emellan och när det urtima stortinget sam-

[1]) »Nutid og Fortid» häft 3 sid. 332—333.
[2]) N III sid. 412—413.

manträdde på hösten, hade den värsta spänningen gått över. Det var också mycket som tarvade förbättring. Ovan är nämnt, att stortinget 1833 hade begärt utredning av marinens tillstånd jämte uppgörande av en plan för dess utveckling. Detta värv uppdrogs åt en kommitté, tillsatt den 16 okt. 1833 med bl. a. 3 blivande medlemmar av U. K. — Müller, Foss och Erichsen — som ledamöter. Den 14 juli 1835 var dess arbete fulländat. Det var en föga tröstlig bild, den hade att framlägga och kommittén såg sig därför också befogad att såsom ett oomtvistligt faktum uttala det omdömet, att »Norges nuværende Marine er for liten saavel med Hensyn til Muligheden af et kraftigt Forsvar som i Forhold til Rigets nuværende Ressourcer». [1]) Redan denna öppna proklamation från sakkunnigt håll var ingen liten vinst. Än mera betydde det, att flottan hävdades som ett med armén likvärdigt försvarsmedel och framför allt, att nu omsider från officiellt håll ett erkännande gavs åt det gemensamma försvarets idé. Som n:o 1) bland sina »almindelige Sætninger», om vilka kommittén antog, »at der blandt tænkende og sagkyndige Mænd ikke næres forskjellige Meninger», uppställde den nämligen följande: »Det er det Norske Folks Pligt og Villie at træffe alle hensigtsmæssige Foranstaltninger, for i Fred at berede Midlerne til, i paakommende Krig, i Forening med Sverig, kraftigen at kunne værne om sin egen og de forenede Rigers Ære og Frihed». [2]) I detta syfte föreslogs ej blott en fördubbling av roddflottan utan jämväl en utveckling av den nära nog obefintliga sjögående flottan, som skulle bortåt tredubbla dess styrka. Detta skulle realiseras under loppet av 15 år, under vilken tid bevillningarna borde utgå med tredubbla beloppet mot dittills. [3]) Så hade dock så småningom den unionella försvarstanken trängt sig fram i förbindelse med den växande försvarsstämningen. Man började alltmera få klart för sig, att det ej gick an att uteslutande betrakta militärväsendet som en isolerad norsk angelägenhet, med vilken unionsgrannen intet hade att skaffa.

Inom norska regeringen föranledde detta betänkande åtskilligt bryderi. Som förut nämnt, var flertalet av de

[1]) St. 1837 okt. sid. 121.
[2]) Ibid. sid. 119.
[3]) Ibid. sid. 121—125.

norska statsråden vid denna tidpunkt ej gynnsamt stämt mot revisionsplanerna. Nu syntes marinkommissionens utlåtande ägnat att jämna vägen för dessa idéer. Man kunde med skäl vänta, att när kommissionen sagt a, någon annan skulle säga b och så skedde också. Statsrådet Holst var i denna sak av bestämt olika tanke med de flesta av sina kolleger. Han utvecklade i ett särskilt votum noggrant sin åsikt, att något ändgiltigt beslut ej borde fattas, innan de unionella förpliktelserna blivit utredda. Hans ord härom förtjäna att i ett sammanhang återgivas. »Ligesom ethvert af Rigernes militaire Forsvar naturligviis paa den ene Side maa være beregnet efter dets egen Nødvendighed, Localiteter m. v., saaledes er det derhos paa den anden Side klart, at der paaligger ethvert af Rigerne en Pligt til at understøtte det andet, naar det angribes. — — — Det flyder heraf, at begge Rigers militaire Magt i mange Tilfælde, baade ved Angreb og Forsvar, maa operere i Forening. — — Det synes saaledes at være af Vigtighed, at ethvert af Rigernes Bevæbning i det Hele forsaavidt mueligt organiseres med stadigt Hensyn til dens dobbelte Bestemmelse, baade at afgive et tilstrækkeligt Værn for Fædrenelandet, og tillige at kunne opfylde den begge Riger paahvilende unionelle Pligt til gjensidig Understøttelse i Forsvar og anden Samvirken i Krigstilfælde, og at den altsaa, saavidt Omstændighederne tillade det, udgjør eensartede Dele, der ved forefaldende Leiligheder kunne sammenpasses til et Heelt. Men hertil kommer en efter min underdanigste Formening end vigtigere Betragtning: Det er, saavidt skjønnes, en ligefrem Følge af de forenede Rigers forskjellige Størrelse, Folkemængde, Ressourcer, militaire Beliggenhed og topographiske Beskaffenhed m. v., at det Forhold, hvori de skulle deeltage med hinanden i denne i visse Tilfælde fælleds virkende Bevæbning, naar den Lighed mellem dem i Rettigheder og Byrder, der er Foreningens Princip, skal bevares, ikke nominelt kan være lige. Det er derfor nødvendigt, at det forud afgjøres, hvilket Krav ethvert af Rigerne i denne Henseende har paa det andet. Dette er desuden en Sag, som under den nærværende Fred og fredelige Udsigter roligere kan overveies og bringes til en paa begge Sider tilfredsstillende Afgjørelse, men som under en Krigs Udbrud næppe længere med Nytte kan komme under Behandling, eftersom Nødvendigheden da vil medføre, at ethvert af Rigerne maa bruge de Stridskræfter, hvoraf det

er i Besiddelse, uden Hensyn till det Forhold, hvori disse paa begge Sider staae til hinanden, saavel i Henseende til Art som Antal. Vel har der, saavidt vides, ikke ved Landvæbningens Organisation i sin Tid været anstillet specielle Undersøgelser for at udfinde det Forhold, hvori hvert af Rigerne burde bidrage til det fælleds Forsvar til Lands, men ligesom der i den Række af Aar, der ere forløbne siden den Norske Armées Størrelse ved Lov blev bestemt, ikke herom fra nogen af Siderne har været moveret, hvilket lader formode, at omtrentlig det rette Forhold er truffet, hvilket ogsaa efter Rigernes Hjælpekilder og de øvrige Momenter, som herved maatte komme i Betragtning, synes rimeligt, saaledes er Vigtigheden af det omhandlede unionelle Spørgsmaals foreløbige Afgjørelse formeentlig heller ikke saa stor med Hensyn til Landvæbningen som til Søeværnet. — — — Forsaavidt dennes seilbare Styrke angaaer, synes det at være klart, hvad ogsaa G. L:s § 25 forudsætter, at den hovedsageligen maa være beregnet paa at samvirke med det andet Riges Ørlogsflaade til Handelens Beskyttelse, til at forhindre fiendtlige Flaader eller Krigsskibe at nærme sig eller bloquere Kysterne, til at opbringe fiendtlige Convoier, til Angreb i formelige Slag og overhoved til militaire Operationer udenfor Riget. Det vil derfor efter min Formening være særdeles gavnligt, at det nærmere bestemmes saavel i Almindelighed, hvor stort Antal seilbare Skibe og af hvilke Slags der til de forenede Rigers Forsvar og deres Handels Beskyttelse m. v. maatte ansees uomgjængelig fornødent, som i hvilket Forhold ethvert af Rigerne bør deeltage i denne Søestyrkes Tilveiebringelse og Vedligeholdelse, samt hvad hermed i øvrigt maatte staae i Forbindelse. Skjærgaardsflaaden eller Roeflotillen kan derimod formeentlig betragtes som et Kystværn, nærmest beregnet paa, at forsvare Havnene og Skibsløbene, samt at beskytte Kystfarten mod fiendtlige Krydsere. Det kunde saaledes ved første Øiekast synes, at den, som væsentlig organiseret til Rigets eget Forsvar, ikke ved denne Leilighed burde komme i Betragtning, men at det maatte være overladt til ethvert Rige især, efter Evne og Fornødenhed at indrette sit Kystforsvar. — — — Da Roeflotillen imidlertid, naar fornødent gjøres, kan og bør deeltage i Forsvaret af det andet Riges Søekyst, og Deres Majestæt derfor ifølge Grundlovens § 25 er berettiget til i Forsvarskrig ubetinget, og i Angrebskrig med Storthingets Samtykke, at disponere over den Norske

Roeflotille, saa vil det maaskee fra denne Synspunct betragtet ansees at være af Vigtighed, at der ogsaa med Hensyn til Roeflotillen erholdes afgjort, hvilke Fordringer, i Henseende til sammes Styrke, Indretning m. v. ethvert af Rigerne, paa Grund af Unionsforholdet, har at fyldestgjøre. Men forinden der om fornævnte Gjenstand i det Hele afgives Bestemmelser, vil det formeentlig være hensigtsmæssigt, at en Commission, bestaaende af et lige Antal Norske og Svenske Medlemmer, naadigst befales at sammentræde for at tage samme under Overveielse, og derefter at indkomme med underdanigst Betænkning og Forslag, hvorpaa det vil komme under naadigst Afgjørelse, om ikke en Kongelig Proposition, sigtende til i de Dele, det maatte findes passende at regulere det omhandlede Forhold, bør forelægges Norges Storthing og Sveriges Stænder» [1]).

Detta var det mest bestämda och principenliga uttalande för unionell försvarspolitik, som någonsin framkommit från norskt håll. I sitt yrkande om en unionell marinkommitté fick Holst understöd av Motzfeldt och Diriks, men huruvida deras medverkan var så uppriktigt menad, må lämnas därhän, då de samtidigt röstade för antagande av marinkommissionens plan, varigenom ju den ifrågasatta utredningen i viss mån skulle föregripas och bindas. De övriga statsraden däremot avstyrkte alldeles Holsts förslag, ehuru de erkände, att den i planen upptagna sjöstyrkan »utvivlsomt maa ansees som Minimum af hvad Unionsforholdet til Sverige udkræver» [2]). Deras ståndpunkt var naturligtvis betingad av deras allmänna obenägenhet för en revision. Vid föredragning inför konungen avgav Lovenskjold ett yttrande till protokollet, vari han likaledes avstyrkte Holsts förslag under förmenande, att därigenom den angelägna förbättringen av sjöförsvaret skulle uppskjutas till en avlägsen och oviss framtid. »Langt sikrere og hensigtsmæssigere synes det, at overlade til ethvert Riges Repræsentanters Æresfølelse og Fædrenelandssind, at bevilge Summerne til Rigernes Forsvar i Forhold til hvert Riges Ressourcer, og trygt at overlade det derved tilveiebragte Værn til Monarchens sagkyndige og grundlovsmæssige Anvendelse» [3]). Han pläderade vidare för segelflottans lik-

[1]) St. 1837 okt. sid. 148—154.
[2]) Ibid. sid. 163.
[3]) St. 1837 okt. sid. 175.

värdighet med roddflottan och ansåg, att det borde överlämnas åt konungen att bestämma förhållandet mellan dessa båda fartygsslag, medan han i övrigt biträdde kommissionens yrkande.

Såsom man kunde förutse, var Karl Johan ej sinnad att medgiva någon omarbetning av de gällande unionsbestämmelserna. Hans ömtålighet om sitt eget verk kom honom att alldeles förbise eller medvetet negligera det berättigade i de krav på bättre garantier för samverkan i krig, som framställts både från svenskt och norskt håll. Hans uttalanden härom äro alltför karaktäristiska för att kunna förbigås. I resolutionen heter det på följande sätt: »Foreningens Natur og den solidariske Forpligtelse, der paahviler ethvert af de forenede Riger, at forsvare dets egen og begges Selvstændighed, vil i paakommende Tilfælde og naar det gjælder om at vise et fiendtligt Angreb tilbage, naturligen foranledige en Forening af begge Rigers Forsvarsmidler: Dette Forsvar vil ethvert af Rigerne, baade for sit eget Værns og for den fælles politiske Selvstændigheds Skyld, vistnok soge at give al den Udvikling, som dets Ressourcer tillade» [1]). Denna optimism förefaller i sanning förvånande. Konungen hade dock själv lärt känna, hurusom stortinget 1814 med all makt sökt skapa garantier *emot* den samverkan till gemensamt försvar, som han själv säger ligga i föreningens natur. Visserligen hade nu en kraftig försvarsstämning börjat växa fram i Norge, men ännu hade denna, med få undantag, riktat sig uteslutande på tillgodoseendet av landets egna försvarsbehov utan hänsyn till unionen. Någon rörelse med syfte att modifiera de bestämmelser, vilka hindrade de skandinaviska rikenas samarbete under krig, hade än mindre förmärkts. Det är därför svårt att i Karl Johans ord se uttrycket för en verklig övertygelse.

Hade avgörandet om marinen träffats på ordinarie stortinget, är det mycket sannolikt, att konungens ljusa förhoppningar fått en svår törn. Nu dröjde det till urtima stortinget på hösten, och då voro förhållandena i viss mån andra. I ett delvis mycket intressant utlåtande granskade M. K. marinkommissionens projekt. Genom hela framställningen går en underström av ärlig försvarsvilja. Starkt betonas Norges plikt att skaffa sig betryggande militära

[1]) St. 1837 okt. sid. 168—169.

maktmedel och nu särskilt en flotta. Bland skälen härtill anföres även följande: »Det norske Folk ønsker at bevare sin Rang som sideordnet Stat med Sverige og fordi det ønsker dette, kan det ei heller selv underordne sig, ved at tilsidesætte den nodvendige Omsorg for eget Forsvar, ligesom om det stolede paa, at Nabofolket skulde beskytte Norges Grændser og Kyster. Dette vilde være den lige Vei til en underordnet Stilling i Unionen» [1]). Efter relaterande av flottans dåvarande skick heter det längre fram: »Ikke blot for Landets egen Sikkerhed, uden den Ydmygelse at søge den i Bistand for Naboriget, der ei med Ligegyldighed kan see Norge aabent for fiendtlige Invasioner, men og med Hensyn til de Forpligtelser, som paahvile det norske Folk til at bidrage det fornødne til fælles Forsvar, saa at ei en fiendtlig Magt skal kunne trænge sig ind i vort forsvarsløse Land, bemægtige sig dets vigtigste Egne og true Sveriges Grændser fra det Land, hvis Pligt det var at opbyde al Kraft for att holde den fælles Fiende borta, maa enhver Fædrenelandets Ven erkjende, at Norges nærværende Marine er for liden» [2]). På ett annat ställe säges det, att denna sak »staaer i nøie Forbindelse med høit krævede Anerkjendelser af dets Nationalrettigheder som selvstændig Stat, hvis Frihedsflag bør vaie hædret under alle Himmelegne» [3]). Av allt detta framgår, att M. K. hade sina egna begrepp om vad ett samfällt skandinaviskt försvar innebure. Det skulle bestå i att efter yttersta förmåga hålla fienden ifrån det egna landet och därigenom skydda det andra, däremot ej egentligen bispringa förbundsstaten inom dess eget område. Detta vore nämligen »ydmygende» för den, som mottog hjälpen och kunde rent av hota självständigheten. Samma synpunkter gå igen, när tal är om flottans beskaffenhet. I likhet med marinkommissionen lägges huvudvikten vid roddfartyg, medan en mindre sjögående styrka borde anskaffas, »ikke i den Tanke, at Norges Marine skulde kunne i aabent Hav levere Liniefægtninger, men de skulle udgjøre nodvendige Dele af et godt Kystforsvar — de skulle være Led af den Kjæde, som skal omspænde Kysten — de skulle, i Lighed med hvad mange Exempler af Soekrigshistorien vise, passe paa

[1]) St. 1837 okt. sid. 179—180.
[2]) Ibid. sid. 183.
[3]) Ibid. sid. 185.

den beqvemme Leilighed til at fravinde Fienden Fordele, og, naar Omstændighederne føie det, tjene Handelsskibene til Beskyttelse» [1]). I enlighet härmed avstyrktes ett genom Hielm framlämnat anonymt förslag, som gick ut på att skaffa Norge en stor seglande flotta — med bl. a. ett 10-tal linjeskepp — avsedd att operera samman med den svenska. Sammanställer man slutligen det mycknа anmärkningsvärda, som betänkandet innehåller, med det, som där saknas, blir saken ännu klarare. Icke ett ord finnes nämnt om Holsts förslag, ehuru det var stortinget väl bekant. Denna underlåtenhet kan ej betyda annat än att kommittén minst av allt ville röra vid denna sak. Det var det isolerat norska, ej det unionella försvarets utveckling som låg den om hjärtat. Här spelade givetvis också fruktan, för en allmän revision in, varigenom förverkligandet av de norska nationalkraven skulle fördröjas. M. K. hoppades i stället, att man genom upphjälpande av det egna försvaret skulle kunna förmå konungen att gå Norges önskningar till mötes, och detta syntes ju också vara en berättigad förmodan efter det ringa intresse, som denne nyss visat den unionella försvarstanken. Förut hade man genom anslagsvägran sökt pressa konungen till medgivanden, nu ville man gå den motsatta vägen och vinna honom i godo. Det är högst sannolikt, att den starka försvarsentusiasmen i väsentlig grad stimulerades av utsikten att därmed kunna köpa uppfyllelsen av de nationella fordringarna. Resultatet blev också, att efter en omständlig debatt den av regeringen föreslagna och av M. K:s pluralitet tillstyrkta bevillningen antogs, varvid dock en stark minoritet (43) demonstrerade sitt ringa försvarsnit genom att votera för en föga mer än hälften så stor summa. Under överläggningen hade dess talesmän, Fauchald, Ueland o. a., till fullo ådagalagt, att försvarsintresset ej gripit bondeklassen, utan att denna fortfarande var fången i fåvitsk sparsamhetsmani [2]). Grunden för den beslutade utvidgningen var sålunda ej alltför säker; från böndernas sida var alltjämt ingen medverkan att vänta. Allra minst kunde det unionella intresset räkna på deras understöd. Typiskt härför är, att Fauchald uttryckte den önskan, att hälften av roddflottan måtte föras till »Kystværnsbevæbningen, for at denne

[1]) St. 1837 okt. sid. 196.
[2]) N. III sid. 601—603.

i ethvert Tilfælde kunde anvendes til Landets Forsvar og inden Landet selv» [1]). Alltså en ny garanti *mot* det gemensamma försvaret till dem, som funnos förut. F. ö. får man genom ett yttrande av Øvergaard vid en annan militär bevillning bäst besked om den stämning, som var rådande i vissa kretsar. Det gällde ett anslag av 11,000 spd till lantvärnets organisation, vilken angelägenhet ej hunnit avgöras på ordinarie stortinget. Øvergaard tillstyrkte bevillningen med den motivering, att de 4 sista månadernas tilldragelser övertygat honom om nödvändigheten att på bästa sätt organisera landets försvar. [2]) Detta kunde ej avse något annat än stortingsupplösningen och de i samband därmed stående statskuppsryktena. På sina håll ville man alltså ha ett försvar — ej i förening med det svenska utan i stället *mot* Sverige. Spökbilderna från de första unionsåren träda åter fram.

3 år hade ej förflutit efter Karl Johans avvisande svar på Holsts yrkande, när detta genom U. K:s tillsättande ledde till åsyftat resultat. Att konungen härvidlag ej handlade så mycket av egen drift som under känslan av tryck från båda hållen, är förut ådagalagt. Det kom nu i dagen, att man i Norge hade föga till övers för det gemensamma försvaret. T. o. m. en sådan tidning som »Den Constitutionelle» yttrade sig på ett spydigt och ringaktande sätt om det svenska nitet i denna sak. Och stortinget 1839 gav ej otydligt tillkänna sin misstänksamhet. K. K. yttrade om punkt 3) i U. K:s uppdrag, att ingenting vore att invända mot att det övervägdes »om og hvorvidt samt paa hvad Maade der, overeensstemmende med begge de forenede Rigers Grundlove og med Foreningsactens Grundprincip lader sig etablere faste Regler for det Forhold og den Maade, paa hvilket ethvert af de forenede Riger bør medvirke til det fælleds Forsvar.» [3]) Detta låter som ett memento för U. K., en uttolkning av dess uppgift från stortingets sida med tillkännagivande, att längre finge den ej gå. Det är väl värt att lägga märke till detta »om», som står i spetsen, liksom den i samband därmed stående varningen att förändra grundlagsbestämmelserna. Det var ju alla bekant, att just deras fortbestånd utgjorde hinder

[1]) St. 1837 nov. sid 258.
[2]) N III sid. 604.
[3]) St. 1839 VII a) sid. 23 och ff.

för åstadkommande av »faste Regler» för det gemensamma försvaret. För att belysa den något irriterade stämningen på detta storting kunna ännu ett par fakta anföras. I den så länge oavgjorda värnpliktslagsfrågan framlades ånyo det gamla kungliga förslaget. M. K. föreslog i sitt betänkande nedsättning av linjens tjänstetid från 5 till 3 år, varigenom lantvärnets styrka betydligt skulle ökas. Linjen skulle visserligen det oaktat hållas vid sin gamla numerär (12,000 man), men en av kommitténs ledamöter uttalade i en reservation den meningen, att detta svårligen läte sig göra. Ärendet hann ej heller nu avgöras. F. ö. visade stortinget genom betydliga nedprutningar av de till försvarsverket begärda summorna, att det närde en viss betänksamhet. Det var ej längre det frejdiga modet från 1836, helt säkert med hänsyn till U. K:s tillsättning.

När försvarsfrågan nu i sin helhet hänsköts till U. K., innebar detta en arbetsuppgift av väldig räckvidd. Förutsättningarna att åvägabringa ett för det samfällda försvaret gynnsamt resultat voro ej heller försvunna. Av de kretsar i Sverige, som intresserade sig för unionen, krävdes med stor bestämdhet betryggande åtgärder i sådan riktning och i Norge hade man att räkna med en verklig försvarsentusiasm, som möjligen kunde användas för unionella syften. Men å andra sidan kunde det ej döljas, att denna stämning övervägande gått ut på Norges isolerade krigsberedskap och att mångenstädes ren ovilja mot den unionella försvarsidén lät sig förmärka. En annan svårighet låg däri, att man i Norge redan antagit en plan för sjövapnets utveckling utan att därvid taga någon egentlig hänsyn till Sverige. Däremot kunde det vara en fördel, att någon alltomfattande norsk värnpliktslag ännu ej kommit till stånd. Ett till sina verkningar i hög grad oberäkneligt element var den grundskillnad vis à vis försvarsviljan, som fanns mellan de båda nationerna. I Norge åstundade man, åtminstone på ledande håll, ökning av försvarsanstalterna; i Sverige var den allmänna meningen rakt motsatt. Det kan tyckas, som om detta förhållande bort jämna vägen för en överenskommelse, då ju Norge dittills ostridigt gjort ringa för försvaret, i varje fall ingenting jämförligt med Sverige. Men härvid är att märka, att bland de svenskar, som ivrade för militärbördornas inskränkning, många ej otydligt läto förstå, att detta borde ske genom tungans delvisa överflyttande på Norge. Det var fara värt,

att norrmännen skulle reagera mot denna egoistiska synpunkt och att detta skulle gå ut över det unionella försvarsprogrammet överhuvud.

Först av alla sina uppgifter tog U. K. itu med försvarsfrågan och den första preliminära överläggningen varade ej mindre än 7 sammanträden å rad.[1]) Detta var givetvis ett uttryck för att denna sak var det viktigaste och mest svårlösta av alla överläggningsämnena. De Geer förmodade t. o. m., att för de andra frågorna inga »calculer» skulle behövas[2]), och Heurlin låter förstå, att diskussionerna härom varit vidlyftigare än i någon annan angelägenhet. Vidare utgjorde kommitténs starkt militäriska sammansättning (5 militärer) en borgen för att försvarsfrågan i all synnerhet skulle fånga dess intresse. Efter den första överläggningen härom inträdde emellertid ett långt uppehåll och när saken ånyo upptogs, var det för att överlämna den ytterligare utredning, som befunnits nödvändig, till fackmännen. Mansbach och Lefrén fingo alltså i uppdrag att inkomma med »motiveradt och detaljeradt förslag» angående bidragen till det gemensamma lantförsvaret och Nordensköld och Müller fingo sig tilldelad samma uppgift i fråga om marinen.[3]) Här hade U. K. friare händer än beträffande andra punkten, i det i dess uppdrag ingick att utreda icke blott »det förhållande» utan även »det sätt», varpå de båda rikena borde medverka till det gemensamma försvaret.

Efter något mer än 1 månads arbete hade de båda generalerna sitt förslag färdigt[4]) Under A., »allmänna bestämmelser», innehåller 1) den av unionen självklara följden, att krig och fred skulle vara gemensamma. 2 a) föreskriver, att *krigskostnaderna delas av båda rikena i visst förhallande* ***utan*** *avseende på proportionen av deltagande trupper från båda rikena*, sålunda en annan princip än den ovan anförda i fråga om gemensamma sjöexpeditioner. Naturligtvis beror detta på den praktiska omöjligheten att i krig upprätthålla en dylik proportion mellan trupperna. Författarna tyckas ha ansett G. L. § 18 oförenlig med denna bestämmelse (medelst hänvisning till denna §), vil-

[1]) Prot. n:o 2—8.
[2]) Brev d. 24 sept. 1839.
[3]) Prot. n:o 38, 39.
[4]) Prot. n:o 45.

ken uppfattning dock är oberättigad, då denna § jämföres med § 26 och R. A. § 4: gemensamt krig kräver gemensamma krigsutgifter och dessa utgifter användas då till »Norges Tarv», blott redovisning därför avlägges. I b) och c) bestämmes, att den *unionsarmé*, som i *fredstid* underhålles, skall *formeras av varje rike efter bestämt förhållande;* detta sålunda ett återvändande till ovan omförmälda utgiftsprincip. Enligt d) skall unionsarmén »af rikenas gemensamme konung för deras gemensamma säkerhet och ära fritt kunna i krig användas inom och utom rikenas gränser under iakttagande af hvad R. A. härom fastställer» (hänvisning till R. A. § 4). Innebörden av detta stadgande är ganska dunkel. Ordalagen jämte den omständigheten, att blott R. A. men ej G. L. åberopas, synas ge vid handen, att angreppsklausulen i G. L. § 25 avses satt ur kraft. Men å andra sidan synes den rent juridiska uppfattningen av begreppen försvars- och anfallskrig ha varit härskande bland kommitténs ledamöter i motsats mot vad som var fallet på de första stortingen. [1]) Enligt denna åskådning kunde man ju mycket väl tala om »försvarskrig utom rikenas gränser» och något mera torde ej heller ha åsyftats i mom. d). Detta blir så mycket mera visst, som U. K:s norska ledamöter sedermera till en början gjorde bestämt motstånd, när angreppsklausulens upphävande verkligen ifrågasattes. I 3 a) föreslås dessa allmänna bestämmelser, vilka uttryckligen betecknas som *oföränderliga*, till införande i R. A. jämte »de särskilda efter tidernas kraf föränderliga bestämmelser, hvilka till de förras verkställighet i hvarje tid erfordras», och i 3 b) förklaras denna urkund ha vitsord gentemot rikenas särskilda lagstiftning och endast kunna ändras genom båda rikenas samstämmiga beslut, detta för att förekomma »alla anledningar till missförstånd» eller »till rubbande af R. A:s bestämmelser». Strävan efter fasthet och fullständighet i dessa unionsangelägenheters ordnande är här omisskännlig.

Samma tendens framträder i de delvis rätt minutiösa föreskrifterna under rubriken B »särskilda bestämmelser». U. K. hade här ett tacksamt arbetsfält, då ju Norge fortfarande saknade värnpliktslag. Men å andra sidan innebar detta med en slags nödvändighet, att Sveriges bestående inrättningar skulle bli huvudsakligen gällande; man löpte

[1]) Se sid. 176—177, 180—181.

därför fara att såra den norska misstänksamheten, senast manifesterad på stortinget 1839, genom att stadga för många likheter mellan rikenas krigsväsen. Under 2) om unionsarméns beskaffenhet framhålles visserligen, att man å ena sidan borde taga hänsyn till de *militära kraven*, å den andra *undvika onödiga rubbningar i bestående organisation och onödiga inskränkningar i rikenas lagstiftningsrätt i detta fall.* Emellertid tillgodoses det förra eller *unionskravet* rätt grundligt, då det utom bestämmelserna i a), b) och d) om unionsarméns styrka, sammansättning av alla truppslag och ständiga fulltalighet i e) stadgas likhet inom båda arméernas befälsgrader, i f) lika krigslagar, i g) lika tjänstgörings- och manöverreglementen och i h) samma fältavlöning. Som post å andra sidan står förnämligast i), enligt vilken krigsinrättningar utom unionsarmén (ickelinjetrupper, fästningar etc.) bero av den särskilda lagstiftningen. Därigenom *är lantvärnsklausulen bibehållen.* Åt varje rike överlämnades även enligt c) att bestämma styrkan av de olika trupparterna inom dess andel av unionsarmén, blott summan bleve den riktiga, vilken enligt a) skulle vara 60,000 svenskar och 20,000 norrmän. Detta grundade sig på det förhållande — 1 : 3 — som i 1) föreslås både för unionsarmén och för gemensamma krigskostnader, då författarne ej kunnat finna någon bättre grundval än rikenas folkmängd. Som folkmängdsproportionen kunde växla, skulle förhållandet bestämmas för 25 år i sänder av lika många valda ombud från de båda representationerna samt därefter underställas konungens sanktion. Författarna synas dock ej ha velat utesluta möjligheten att i en framtid andra faktorer än folkmängden skulle komma i betraktande, i det de förklara, att de ej funnit någon lämpligare grund för proportionen »i närvarande tid». F. ö. hade väl eljest hela apparaten med unionell kongress varit överflödig. Anmärkningsvärd är nyheten i det föreslagna förfaringssättet: *att genast hänskjuta saken till kongress utan att låta representationerna behandla den* i motsats mot den i R. A. föreskrivna metoden vid tronföljare- och förmyndareval.

I 6 sammanträden ventilerades det Lefrén—Mansbachska förslaget utan något annat synbart resultat än att A 1) uteslöts såsom redan innefattat i unionsdokumen-

ten [1]). Redan från början mötte en stark kritik, närmast från svensk sida. Nordensköld underkastade det en skarp granskning och utmönstrade nästan alltsamman, varjämte han gjorde upp utkast till eget förslag. Av de visserligen något orediga antydningarna framgår i alla händelser så mycket, att projektet skiljer sig från generalernas genom sin större knapphet. Huvudbestämmelserna om unionsarméns storlek, proportionen mellan rikenas deltagande i densamma och i krigskostnader samt om arméns användande voro desamma. Men största delen av de övriga mera detaljerade bestämmelserna synes han ha velat borttaga utan att sätta något annat i stället. Man torde ej misstaga sig genom att förutsätta, att han velat gå längre i fråga om gemensamhet men liksom beträffande sjöförsvaret [2]) ansett denna önskan omöjlig att realisera och därför nedstämt sina pretentioner. Å norsk sida framkom Riddervold med en del utförligare utvecklade alternativa förslag [3]). Genomgående för dem tyckes vara den grundsatsen att *i krig lämna mycket, i fred så litet som möjligt till det gemensamma försvaret och för övrigt överlämna det mesta möjliga åt rikena själva.* Detta sammanhänger med att *sparsamhetstanken* för honom var av största vikt. Han säger i motiverna till sitt förslag: »Då rikenas gemensamma försvar förnämligast beror därpå, att hvarje fientligt anfall så snart som möjligt med största möjliga kraft och *minsta möjliga kostnad* [4]) tillbakadrifves» — — etc. Vid framläggandet av sitt förslag interpellerade han även generalerna, huruvida försvarsutgifterna skulle ökas, därest deras förslag antoges, vilket han tydligen befarade. Därför skulle enligt hans båda första alternativ försvaret grundas på *allmän värnplikt*, särskilt i det syftet att *besparingar därigenom skulle kunna göras:* inskränkningar i den stående armén, ingen eller ringa lön för de lägre officerarna etc. Enligt dessa alternativ skulle konungen i krig disponera utom de stående trupperna alla vapenföra inom vissa åldersklasser (5 mellan 20 och 30 år). Det hette, att dessa trupper skulle »i händelse af krig till rikenas gemensamma försvar så väl inom som utom deras gränser af H. M. Konungen kunna användas». — — Här är det tydligen ingen fråga om

[1]) Prot. n:o 48—53.
[2]) Se sid. 204.
[3]) Prot. n:o 53.
[4]) Kursiverat av förf.

ändring av § 25 G. L., på samma gång den mer juridiska uppfattningen av begreppen anfalls- och försvarskrig tydligt uttalas. Riddervold har emellertid tydligen föreställt sig, att svårigheter kunde möta förverkligandet av den allmänna värnplikten och föreslår därför i alternativen 3) och 4), att till samma ändamål skulle få användas minst 20,000 norska och 60,000 svenska trupper (ordet minst antagligen avseende framtida förändring efter folkmängden). Detta var ju samma styrka som unionsarmén, men i olikhet med denna var den ej avsedd att hållas redo under fredstid. Enligt alternativen 1) och 3) stod det nämligen rikena fritt att bestämma, hur stor del av resp. krigsstyrkor som under fredstid skulle hållas i »fullt tjänstbart skick», i 2) och 4) var detta modifierat därhän, att detta skulle gälla minst 30,000 svenskar och 10,000 norrmän av alla vapen, sålunda blott hälften av den av generalerna föreslagna unionsarmén. I övrigt samstämma alla alternativen däri, att organisation, övning och utrustning av trupperna äro de särskilda rikenas ensak, detta i skarp motsats mot det Lefrén—Mansbachska förslagets bestämmelser om likhet i de båda rikenas militärväsen. Någon ytterligare handläggning fick den första kommittéuppsättningen ej tillfälle att ägna lantförsvaret.

Beträffande marinen blev resultatet ännu mycket magrare. Nu visade sig det ödesdigra i att man 1836 fastställt en särskild plan för det norska sjöförsvaret i stället för att hänskjuta frågan till unionell prövning. Redan omedelbart efter det de båda amiralerna erhållit sitt uppdrag, uttalade Müller som sin mening, att U. K. ej borde »afgive nogen Formeening om hvad Krigsmaskiner de forenede Riger bør have», detta bl. a. med hänvisning till »Tiden, denne nu saa frugtbare paa nye virksomme Inventioner og Opfindelser». Denna sistnämnda synpunkt hade framdragits redan 1836 som skäl mot ett förhastat avgörande, men då utan verkan. Följden blev också, att amiralerna ej kunde komma överens utan avlämnade var sitt utlåtande [1]). Nordensköld antager förhållandet 1 : 3 som det lämpliga; som effektiv jämförelsegrund sätter han »den kvantitet jern, som de (fartygen) i ett lag kunna kasta åt ett håll med enkel kula från 18-punds kanoner och derutöfver». Efter hans beräkningar understege den norska segelflottan betydligt

[1]) Prot. n:o 47, bil. 1 o. 2.

det rätta förhållandet (13 : 100), motsatsen vore fallet med den norska roddflottan (48 : 100). Enligt hans åsikt krävde hänsynen till det gemensamma försvarets krav, att 1/4 av segelflottan vore stationerad på norska kusten, d. v. s. Norge borde egentligen öka sin segelflotta till 1/3 av den svenska. Emellertid hade han, sannolikt under intrycket av Müllers avvikande ståndpunkt, intagits av en djup pessimism: han trodde nämligen, att de båda rikenas myndigheter ej skulle kunna komma överens om dessa reformkrav, och särskilt, att Norge skulle ställa sig avvisande. Därför uppger han både kravet på unionell sjökrigsmakt och på gemensamma krigskostnader: enligt förslagets mom. c) skulle nämligen i allmänhet varje stat både i krig och fred bekosta sina fartygs utrustning. Ett undantag finnes emellertid i mom. b), vari stadgas, att »om en politisk combination med andra makter, i ett speciellt fall, för Scandinaviens lugn, gör det nödvändigt, vid stora politiska convulsioner, att utrusta en större seglande escader», skulle den ena staten ersätta den andra i proportionellt förhållande den kostnad, som ej gottgjordes genom effektiv styrka. Bestämmelsen riktade sig tydligen mot Norge, som enligt Nordenskölds åsikt ej lagt tillbörlig vikt vid segelflottan. Som realiserbart önskemål framhölls vidare i a) strykande av bestämmelsen om anfallskrig i § 25 G. L. och modifiering av sista mom. i samma § därhän, att matroser från kustvärnet, som uppbådades till roddflottan, skulle kunna användas utom Norges gränser. I d) bestämdes slutligen, att gemensamt krigsbyte skulle delas i förhållande till antalet deltagande från de båda rikena. Som totalomdöme om förslaget kan sägas, att det ger konungen ökad makt över försvarsmedlen och tillgodoser vissa svenska intressen utan att nå huvudändamålet: garanti för det gemensamma försvaret. Det var nämligen föga troligt, att norrmännen av bestämmelsen i mom. b) skulle drivas till att skaffa sig en större segelflotta, om försvaret av deras långa skärgårdskust var bäst betjänt med en roddflotta; de kunde finna det fördelaktigare att betala, men naturligtvis måste det orättvisa i att ingen hänsyn togs till deras relativt större roddflotta, ingiva dem vedervilja mot det unionella försvaret och unionen överhuvud. Och denna ovilja kunde lätt ta sig praktiska uttryck, då ingen skyldighet fanns föreskriven för de båda rikena att hålla en så och så stor sjöstyrka;

strängt taget stod det dem fritt att i det närmaste indraga all sjökrigsmateriel.

Müllers förslag innebär en medelväg. Han förklarar sig ej vilja föreslå några detaljbestämmelser: bestämt antal av olika fartygstyper etc. (såsom inom kommittén yrkats), detta med hänsyn till ovissheten inom sjötekniken på grund av nya uppfinningar, framför allt ångans användning. Därför vore det olämpligt att skaffa Norge en större segelflotta, då segelfartygens stridsvärde säkerligen snart vore förbi; därför borde man ej heller, som Nordensköld, jämföra den effektiva sjöstyrkan för olika fartygstyper var för sig utan för alla tillsammans. Han påpekar i sammanhang härmed också de antagna planerna för båda flottornas utveckling och förklarar, att hänsyn därvid tagits såväl till »unionella och politiska förhållanden som till de pekuniära resurserna». Därjämte kunde »hvarje rikes lokala natur» kräva olika fartygstyper. Att i stortingsbesluten 1836 ej mycken vikt fästats vid det unionella försvaret, är förut visat. Denna Müllers försäkran är därför blott ett vittnesbörd om att även han hade föga sinne för det samfällda försvarets fordringar. Men han uppdrar likväl en grundritning till en unionell sjökrigsmakt, i det han föreslår ett bestämt förhållande — 1 : 3 — mellan de båda rikenas effektiva sjöstyrkor och till måttstock lägger Sveriges för tillfället antagna effektiva styrka. Dessa bestämmelser skulle, som naturligt var, endast gälla tillsvidare; hur han tänkt sig en ändring, finnes dock ej angivet. I fråga om gemensamma kostnader går han också ett steg längre än Nordensköld och föreslår ersättning för bristande styrkeandel vid alla unionella sjöexpeditioner, ej blott vid de av denne antydda speciella fallen. Därigenom skulle den uppenbara orättvisan mot Norge försvinna: även roddflottan kunde ju mycket väl komma att dragas från det ena landets kust till skydd för det andras. F. ö. synes Müller ha föreställt sig, att Norge även vad sjögående expeditioner anginge, skulle kunna prestera vederbörlig andel. I motsats mot Nordensköld, som egentligen blott räknade med de gamla fartygsslagen, lade Müller, som nämnt, stor vikt vid ångfartygen: enligt en kalkyl av honom skulle Norges »sørørbare» styrka enligt 1836 års plan just komma att belöpa sig till $^1/_3$ av den effektivitet, som Nordensköld beräknat för den svenska segelflottan. Även beträffande gemensamt krigsbyte hade han sitt eget förslag: bytet skulle delas

mellan rikena i förhållande till deras effektiva styrka i expeditionen och sedan distribueras efter i varje rike gällande lagar.

Någon handläggning i plenum kom ej under denna period sjöförsvaret till del. Det hade likväl till fullo visat sig, att man å ömse sidor utgick från helt olika förutsättningar. Från svenskt håll framfördes väl unionella synpunkter men med en tillsats av ur rent egoistiskt intresse betingade fordringar, som måste göra förslagen oantagliga för Norge. Detta insåg ju också Nordensköld och slutade därför med att fullkomligt skrinlägga planen på ett unionellt försvar. Allt eller intet, var hans lösen. Å andra sidan tillgodosåg Müllers projekt blott skenbart unionens krav, ty de föreslagna minimistyrkorna betydde föga, så länge garantier för planmässig samverkan saknades. Till stor del berodde det ringa resultatet, som nämnt, på de hinder, som de redan antagna flottplanerna utgjorde.

I stort sett hade sålunda föga uträttats i försvarsfrågan, ehuru tvivelsutan fackmännen utfört ett gott arbete genom sina undersökningar, vilka kunde vara till nytta under den fortsatta verksamheten. Beträffande sjöförsvaret hade nära nog oförenliga motsatser yppats och i fråga om armén hade den samstämmighet, som vunnits mellan de utsedda sakkunniga, ej visat sig bjudande nog att kunna samla de övriga ledamöterna. I fortsättningen måste tydligen försvarsfrågan liksom nästan alla andra kommitténs uppgifter från grunden tagas upp till ny behandling.

*

Redan tidigt gjorde sig ett behov gällande att gå utom de för U. K:s verksamhet bokstavligt uppdragna gränserna. Den projekterade förändringen i rikenas handelsflaggor är ett exempel därpå [1]). I sammanhang med den preliminära överläggningen i försvarsfrågan framställde Nordensköld förslag om följande tillägg till R. A. § 12: »Dock har konungen, i Norge likasom i Sverige, oinskränkt veto i alla frågor rörande unionella förhållanden» [2]). D. v. s. han ville endast, att U. K. skulle anhålla hos konungen att få uppta ämnet till diskussion. Någon dylik anhållan tyckas

[1]) Se sid. 83. Jfr också om unionsvapnet, sid. 87.
[2]) Prot. n:o 7.

emellertid ej de övriga ledamöterna ha ansett behövlig, enär ärendet behandlades den förutan. Vid nästa sammanträde hade Riddervold ett långt yttrande om denna angelägenhet [1]). Därav synes framgå, att man inom U. K. rent av föreställt sig, att R. A. § 12 kunde tolkas därhän, att stortinget *allena* kunde ändra R. A. utan vare sig konungens eller svenska riksdagens medverkan. En dylik ståndpunkt förefaller minst sagt märkvärdig men synes ligga till grund för Nordenskölds yrkande, då ju eljest konungens veto emot stortinget måste vara av ganska underordnad vikt. Riddervold bemöter utförligt denna åskådning under påvisande av att en mellan två parter ingången överenskommelse ej ensidigt kunde ändras, varför tillägget vore överflödigt, så mycket mera som norske konungen, enligt samtliga kommitterades mening, hade absolut veto i grundlagsfrågor. Tillägget vore emellertid oskadligt och vore en garanti för många, varför det gärna kunde införas. Därvid synes han förbise, att ordalydelsen (»dock har konungen» etc.) *skulle utesluta absolut veto i fråga om den övriga delen av G. L.* (den icke-unionella), sålunda medföra motsatsen till hans egen förutsättning. Till en början synas ej heller de andra ha insett detta, enär de ansågo, vad Riddervold yttrat, »leda till det åsyftade ändamålet». Senare ha förmodligen andra åsikter framträtt, vadan Lefrén och Mansbach i sitt förslag om lantförsvaret låtit vetosaken alldeles falla och nöjt sig med att proklamera den självklara satsen, att R. A. blott kan ändras genom båda rikenas samstämmiga beslut.

En annan fråga, som ej direkt ingick i U. K:s uppdrag, väcktes av de norska ledamöterna, nämligen om åtgärders vidtagande rörande nödställda sjömän från ena riket, som inkommo till det andras kuster [2]). U. K:s beslut blev endast att anmoda konungen att bestämma, vilka myndigheter i båda rikena som i dessa fall skulle fullgöra konsuls skyldigheter. Med nu nämnda undantag synes kommittén ej positivt ha överskridit sitt uppdrag: Dock måste otillräckligheten i detta uppdrag vid flera tillfällen gjort sig förnimbar, särskilt i fråga om gemensamma utgifter [3]). Härvid äro även att märka ett par yttranden av

[1]) Protokoll n:o 8.
[2]) Prot. n:o 27. Om denna frågas antecedentia, se sid. 142.
[3]) Se sid. 171.

Heurlin och Müller i samband med flaggtrågan[1]), varav framgår, att *krav på en allmän unionsrevision framkommit inom U. K.* och detta från svensk sida, förmodligen från Heurlin. Denna tendens övade också ett avgörande inflytande på det stora personombytet inom U. K., åtminstone vad beträffar de norska ledamöterna. Särskilt Motzfeldts och Riddervolds avgång var direkt förorsakad av denna omständighet[2]). Deras uppfattning delades av Müller, vadan hans avgång torde vara att tillskriva liknande motiv. Av de svenska ledamöterna erhöllo samtliga de ursprunliga, De Geer, Heurlin och Nordenskköld, på begäran entledigande. Man kan gott förstå detta steg, även om skälen veterligen ej någonstädes finnas utvecklade. För De Geer, som allt ifrån början betraktat detta arbete som en sannskyldig plåga och otåligt avvaktat dess slut, måste det snöpliga resultatet och de ovissa framtidsutsikterna helt naturligt medföra beslutet att träda tillbaka. Likaså hade det visat sig, att Nordenskölds demonstrativa och omedgörliga politik ej passade i en kompromissinstitution som denna kommitté. Vad Heurlin beträffar, togs hans intresse alltmer i anspråk för de vid denna tid så stormiga inre förhållandena i Sverige, så att han ej kunde ha något till övers för det, som det tycktes, ofruktbara unionella arbetet. Kvar stodo endast de båda generalerna, som hade utarbetat det gemensamma arméförslaget och däri visat, att ömsesidigt tillmötesgående var möjligt. Deras lynnen synas också ha varit bäst lämpade för denna verksamhet, som krävde lugn, tålamod och god vilja men ej passade för impulsiva och dogmatiska naturer. Deras fortsatta medverkan kunde därför vara av en viss vikt.

[1]) Prot. n:o 44, 46.
[2]) Motzfeldt sid. 22 o. 23. Sars sid. 483.

Kommitténs andra period okt. 1841—jan. 1842.

Den 25 maj 1840 gick U. K:s första arbetsperiod till ända. Då inlämnade nämligen kommittén en skrivelse till konungen, vari den under anförande av åtskilliga skäl — främst de svenska ledamöternas riksdagsverksamhet — anhöll om ajournering »till den tid efter riksdagens slut, hvilken E. M:t då kan finna lämpligt närmare bestämma» [1]). Längtan efter ledighet var så stor, att man ej ens avvaktade konungens svar på skrivelsen utan i stället själv tog sig fritt: något sammanträde, där den kungliga tillåtelsen meddelades, synes nämligen ej ha förekommit, detta oaktat det begärda beviljades med ovanlig skyndsamhet. Redan d. 29 maj tillstyrkte norska regeringen U. K:s begäran, varpå saken d. 6 juni förekom i norskt statsråd. I samband med att fråga väcktes om rätta tolkningen av R. A. § 5, för vilket här ej är platsen att redogöra, kom man in på en annan angelägenhet, som på det högsta berörde U. K. Statsrådsavdelningen fann nämligen, att R. A. »icke i alla delar är så tydlig och bestämd eller så fullständig som det — — kunde vara att önska», varför det vore lämpligt, »om den blefve tagen under revision, hvilket arbete vi i underdånighet förmena lämpligast kunna uppdragas åt den Comité, som är förordnad att afgifva förslag till en närmare reglering af de unionella förhållandena emellan de förenade Rikena, hvarförutan vi, på det att detta ändamål så mycket fullkomligare må kunna uppnås, hålla före, att en skicklig och erfaren jurist från såväl Norska som Svenska sidan bör tillförordnas bemälte Comité» [2]). Samtidigt som denna hemställan remitterades till norska regeringen, beviljades ajourneringen i sammansatt statsråd d. 9 juni, varvid konungen förklarade, att han ville »återkalla comitén

[1]) Prot. n:o 54.
[2]) Clason bil. sid. 10.

att till fortsättning af dess förhandlingar sammanträda trenne månader efter det innevarande riksdag blifvit afslutad» [1]). De perspektiv, som öppnades genom det norska statsrådets framställning, utgjorde den direkta anledningen till de norska ledamöternas tillbakaträdande, på samma gång kravet på den juridiska sakkunskapens representerande i U. K. utgjorde ett kraftigt motiv för en förändring i dess något ensidiga sammansättning. Det stora personombytet synes emellertid först ha ägt rum, när tiden för kommitténs förnyade sammanträde närmade sig. I skrivelse av d. 14 aug. 1841 befallde konungen kommittén att återupptaga sitt arbete d. 1 okt. s. å. [2]), men däri nämndes ingenting om något medlemsombyte. Först mer än en månad senare meddelade konungen i nya skrivelser de ingångna avsägelserna och förordnandet av nya medlemmar. Det blev ett rätt besvärligt arbete att få den svenska uppsättningen fulltalig, vilket i sin mån vittnar om det ringa intresse, varmed man i Sverige betraktade de unionella angelägenheterna. Till en början förordnades presidenten August v. Hartmansdorff, kammarherre Bernhard Rosenblad och frih. C. R. Nordenskiöld. Den sistnämnde avsade sig emellertid omedelbart och fick till efterträdare kommendörkapten C. G. Warberg. Rosenblad hade emellertid fått i uppdrag att deltaga i förhandlingarna med Danmark om lättnader i Öresundstullen och kunde därför tills vidare ej intaga sin plats i kommittén. Han skulle provisoriskt ersättas med någon annan och det blev — sedan åtskilliga tillfrågade, bland dem Hartmansdorffs vän Per Lagerhielm, undanbett sig — överste L. M. Lagerheim. Bland de nya männen var v. Hartmansdorff den ojämförligt märkligaste. Under en lång politisk bana hade han vunnit uppmärksamhet och anseende i hela landet. 1816—1821 hade han tjänstgjort som sekreterare hos ståthållarna i Norge och därvid tagit kännedom om norska förhållanden, vilka han även vid andra tillfällen ägnat stor uppmärksamhet. I sin noggrannhet, oböjliga flit, stora kunskapsrikedom och juridiska skolning ägde han sällsynta kvalifikationer för sitt nya arbete. Just han passade bättre än de flesta för denna tålamodsprövande uppgift. Å andra sidan voro hans åsikter i många fall skarpt utpräglade, vilket

[1]) Clason bil. sid. 10.
[2]) Prot. n:o 55, bil. 1.

ej riktigt lät förlika sig med det kompromissande, som naturnödvändigt måste kännetecknа revisionsverket. Även Rosenblad hade en lång, om ock jämförelsevis mindre bemärkt parlamentarisk verksamhet bakom sig. Hans sena inträde i U. K. hindrade honom dock att där spela någon större roll. Om de övriga är just ingenting att säga. Warberg var i mer än vanlig bemärkelse en ersättare för Nordensköld, i det hans insats i arbetet för det mesta präglades av dennes envisa fasthållande vid förutfattade meningar.

De nya norska ledamöterna voro tvivelsutan genomsnittligt märkligare. De voro amtmannen K. V. Falsen, artillerikapten H. H. Foss och kaptenen i flottan O. V. Erichsen. Genom utnämningen av de två förstnämnda togos två av Norges främsta och mest uppburna män i anspråk för det unionella arbetet. Falsen, yngre broder till »grundlagens fader» C. M. Falsen, hade i över 20 år tillhört stortinget och där förvärvat allmän aktning genom sin opartiskhet, grundlighet och kunskapsrikedom. Tidigt hade han intresserat sig för de unionella frågorna, särskilt är i sådant avseende att märka hans idérika motion 1821 angående omorganisation av utrikesstyrelsen [1]). Foss, stortingsmedlem sedan 1827, var en av nationens förklarade gunstlingar tack vare den energi och talang, varmed han förfäktat en del oppositionella önskemål. Han hörde visserligen ej till den ytterligtgående opposition, som under ledning av Hielm intog en nästan unionsfientlig ståndpunkt, men i alla fall hade han mer än de flesta ingripit i de unionella frågornas behandling. Han hade varit medlem av den kommission, som 1833—35 utredde sjöförsvarets tillstånd. 1836 var han en av undertecknarna till den inlaga angående vissa unionella önskemål, som då framställdes till stortinget av Kristianiarepresentanterna och som utgör det första försöket att sammanfatta de norska fordringarna. Vid urtima stortinget 1836—37 var han ordförande i den specialkommitté, som förordnades i den viktiga frågan om handelsflaggans frigivande. Hans antecedentia gjorde honom således särskilt skickad för U. K. och hans otvivelaktiga begåvning, besinningsfullhet och ärliga uppsåt gjorde hans medlemskap ännu mera värdefullt. Kapten O. V. Erichsen var i jämförelse med Falsen och Foss rätt okänd och hade ej varit stortingsledamot. Han synes

[1]) Se sid. 93.

emellertid ha varit en dugande och omtyckt sjöofficer, hade som ledamot av den nyssnämnda marinkommissionen 1833—35 haft tillfälle att taga kännedom även om unionella angelägenheter och utgjorde f. ö. genom sin arbetsamhet och rättframhet en ej föraktlig ackvisition.

Den sålunda nästan helt och hållet omdanade kommittén sammanträdde årsyo d. 4 okt. 1841. Det långa uppehållet och det stora personombytet måste naturligtvis medföra, att nästan allt måste tagas upp från början igen, så mycket mer som så ofantligt litet uträttats under första perioden. Man hade nästan hunnit glömma av U. K:s existens och den sörjde ytterligare för att ingen rapport mellan den och folkmeningen skulle förekomma genom att förnya det gamla beslutet, att protokoll och handlingar ej finge utlämnas till tryckning [1]). Man hade emellertid den känslan, att något borde uträttas trots de vidrigheter, som personförändring m. m. lade i vägen. Sålunda yttrade Foss vid andra sammanträdet, att en sådan arbetsplan vore nödvändig, som »möjliggjorde åtminstone några resultat innan kommitténs förnyade åtskiljande», vilket han trodde ej vara långt borta. Falsen föreslog i detta syfte *tillsättande av subkommittéer för de mera vittomfattande frågorna:* en på 4 ledamöter för försvarsfrågan och en på 2 för den diplomatiska; övriga punkter ansåg han direkt kunna behandlas i plenum. Detta förslag antogs med den förändring, att även utgiftsfrågan hänsköts till den senare kommittén, vars medlemsantal jämväl blev 4 [2]). Sålunda var U. K. uppdelad i två hälfter: *en civil- och en militäravdelning*, vilken anordning alltfort blev beståndande.

*

I det föregående har omtalats, hurusom den norska folkmeningen med stort missnöje upptog U. K:s åtskiljande utan något resultat i den ur norsk synpunkt mest angelägna saken, flaggfrågan [3]). Under denna stämning började med större styrka göras gällande, vad som förut mera diskret antytts, nämligen att Norge kunde och borde taga saken i sin egen hand. Detta gällde klagomålen i allmän-

[1]) Prot. n:o 55. Jfr sid. 61.
[2]) Prot. n:o 56.
[3]) Sid. 84—85.

het, men alldeles särskilt flaggfrågan. Sålunda yrkades det, att nästa storting ofördröjligen måtte gripa sig an med örlogsflaggans förändring [1]). För detta ändamål stödde man sig på G. L. § 111, i det man menade, att G. L. tillkommit blott genom norska myndigheter och genom dem kunde förändras [2]). Sinnena upphetsades ytterligare genom den s. k. »Lollandssaken». Denna skulle ha bestått däri, att det norska fartyget »Lolland» under ett besök i England blivit kallat svenskt; på anmodan till den svenske ministern i London, Björnstjerna, att beriktiga detta skulle han ha svarat, att England ej erkände någon norsk marin eller någon norsk flagga [3]). Vid anställd undersökning visade det sig, att detta yttrande genom ett missförstånd kommit att tillläggas Björnstjerna [4]). Det oaktat betecknades denna episod som ett ytterligare kraftigt argument för flaggfrågans omedelbara avgörande [5]). När det omsider tillkännagavs, att U. K. skulle återupptaga sitt arbete, fingo önskningarna och kraven ny fart. »Morgenbladet» skrev, att det vore »høist ønskeligt, om den strax afgav en Indstilling om Unionsflaget som den vigtigste og simpleste af de den overdragne Sager» [6]). Den norska opinionen stod helt visst sällsynt enig kring kravet på förändring, och detta förhållande måste givetvis betyda åtskilligt för kommitténs fortsatta förhandlingar. Upphetsningen var dock ej så stor, som man skulle kunna tro av skriket i pressen; snarare började efter 1830-talets upprörda strider lugn att inträda bland norska folket, detta lugn, som karaktäriserar den norska politiken under de följande två decennierna. Man krävde fast och bestämt sin rätt men var ej sinnad att gå till ytterligheter. I det längsta litade man till U. K.; om den förhalade saken, var det, som ovan visats, många, som önskade, att stortinget skulle taga avgörandet i sin hand, men när det blev fråga härom, drog sig stortinget undan och därvid gav det helt visst uttryck åt den allmänna meningen. Man kan därför ej säga, att U. K. vid sitt nya sammanträde var betungad med något överväldigande tryck ens i flaggfrågan, vilken ju betraktades som den viktigaste.

[1]) Mrgbl. d. 3 o. 10 juli 1840.
[2]) Ibid. d. 22 juni 1840.
[3]) Ibid. d. 21 juli 1840.
[4]) Ibid. d. 5 okt. 1840.
[5]) Ibid. d. 26 okt. 1840.
[6]) Ibid. d. 23 juli 1841.

Detta tryck modifierades i viss mån ytterligare därigenom, att man under pressdiskussionen väckte till liv den gamla tvisten om de rätta norska färgerna. En insändare i »Morgenbladet» opponerade sig nämligen mot den blåa färgen såsom onationell och obehövlig, varemot andra försvarade den [1]). Detta kunde innebära nytt dröjsmål, då det syntes giva stöd åt den svenska meningen, att ändring nu vore olämplig, då norrmännen en gång accepterat den gällande örlogsflaggan.

Flaggfrågan hörde till de saker, som vid U. K:s förnyade sammanträde ej ansågos kräva förberedande behandling i subkommitté. Man kunde ju också med en viss rätt tycka, att de olika meningarna här haft mer än tillräckligt tillfälle att bryta sig mot varandra. Uppenbarligen var det flaggfrågan, som Foss särskilt hade i tanke, när han uttalade sin förhoppning, att åtminstone några resultat skulle vinnas innan nästa avbrott i U. K:s verksamhet [2]). Man anknöt nu omedelbart till frågans föregående handläggning, i det Lefréns gamla förslag återupptogs: skilda örlogsflaggor, lika handelsflaggorna samt lika unionsmärke i båda slagen av flaggor. Det samlade alla omkring sig utom Warberg, som nu upptagit Nordenskölds mantel beträffande omedgörlighet mot de norska anspråken. Anbringande av unionsmärket jämväl i handelsflaggorna förklarades av de tre övriga svenska ledamöterna vara ett oeftergivligt villkor för varje förändring i örlogsflaggan [3]). Projektet härom synes ej ha blivit bekant i Norge, åtminstone finnes det veterligen ej diskuterat i pressen. Allt syntes sålunda till en början gestalta sig som förut, men i fortsättningen blev det annorlunda. När unionstecknet skulle bestämmas, höjdes ingen röst för den förut antagna Müllerska ritningen, som utgjorde en sammansättning av rikenas särskilda färger. Kritik av ett sådant unionstecken hade redan låtit sig förnimma i norska pressen, där man föreslagit färgernas ersättande med vapenmärken [4]). Man hade nu fått klart för sig, att uppgörandet av ett unionstecken enligt Müllers principer skulle möta ungefär samma svårigheter som en gemensam unionsflagga av rikenas färger, vilket alternativ man förut övergivit, då det visat sig för svårt att samtidigt

[1]) Mrgbl. d. 10 o. 15 juli, 3 aug. 1840.
[2]) Se sid. 212.
[3]) Prot. n:o 58.
[4]) Mrgbl. d. 22 juni 1840.

tillgodose kraven på rikenas likaberättigande och nödig tydlighet. I överensstämmelse härmed antogs nu som unionstecken rikenas vapenmärken i den översta, diagonalt delade fyrkanten med det svenska vapnet närmast stången. 3 medlemmar, Falsen, Erichsen och sannolikt någon annan norrman, yrkade, att fyrkanten i stället skulle vara vertikalt delad: majoritetens förslag skulle, enligt Erichsens utsago vid ett senare tillfälle, kunna tydas, som om Sverige vore överordnat inom unionen. Somliga befarade, att utförandet av det antagna unionstecknet skulle stöta på vissa tekniska svårigheter. Lefrén föreslog för denna händelse, att det i stället skulle utgöras av båda rikenas flaggor, den svenska närmast stången.

Samtidigt med detta väckte Erichsen förslag, att unionstecknet skulle användas som örlogsgös för de förenade rikenas flottor. I norska pressen hade redan en hel mängd speciella flaggfrågor, t. ex. om kungsflaggan, gösen, amiralsflaggan, framförts som lämpliga ämnen för nästa stortings överläggningar. [1]) Här stod man nu inför den gamla frågan, huruvida U. K. skulle överskrida sitt uppdrag eller ej. Härom voro meningarna lika delade, i det 4 röstade för att Erichsens förslag skulle tagas under behandling, de övriga däremot. Efter denna utgång beslöts emellertid principiellt, att i dylika fall en fråga skulle behandlas. Därmed tycktes porten vara öppnad för en ström av nya förslag: angående gemensam flagga för rikenas sändebud och konsuler, om den kungliga flaggans beskaffenhet och angående förslag om viss form för flaggfrågans avgörande. Den första saken upptogs till behandling med alla röster mot Foss och Warberg och unionstecknet bestämdes som dylik gemensam flagga liksom även som örlogsgös. Foss utvecklade sin ståndpunkt i en inlaga, där han uttryckligt förklarade gösfrågan ej tillhöra U. K:s uppdrag; angående gemensam flagga för sändebud och konsuler nämner han ej skälet för sin röstgivning, men det torde med stor sannolikhet kunna antagas, att tanken på eget norskt konsulatväsen därvidlag varit bestämmande. Förslaget att U. K. även skulle yttra sig om den kungliga flaggan ansågs däremot för vittgående utom av framställaren Falsen och Hartmansdorff, vilka sålunda skulle vara de mest skrupelfria i fråga om överskridandet av kommitténs uppdrag. De

[1]) Mrgbl. d. 10 juli 1840.

möttes däremot på grund av omständigheternas makt till samverkan med motpartiet (Foss och Warberg) i den tredje frågan. Några ledamöter (helt säkert Foss och Warberg) ville, att U. K. ej alls skulle yttra sig om formen för flaggsakens avgörande utan lämna detta åt konungen. [1]) Någon dylik åstundan hade naturligtvis ej Falsen och Hartmansdorff, men de ville å andra sidan ännu mindre veta av Lagerheims förslag, enligt vilket hemställan skulle göras om *flaggstadgandets införande i R. A.*, enär de befarade, att konungens prerogativ att bestämma flaggan därigenom skulle gå förlorat. Deras eget förslag gick ut på *kunglig resolution efter båda representationernas hörande.* (Falsen synes helst ha önskat, att blott norska regeringen hördes.) Förslaget besegrades emellertid i tävlan om kontraproposition av Lagerheims, varpå Falsen och Hartmansdorff i slutvoteringen gingo över till Foss' och Warbergs ståndpunkt. Sålunda stodo åter lika antal röster mot varandra, vadan båda meningarna skulle anmälas i betänkandet. För Falsen och Foss var säkerligen den synpunkten medverkande, att *en eventuell framtida förändring av flaggan ej borde förbindas med R. A:s besvärliga procedur;* i Norge voro ju åsikterna i detta fall så föga stadgade (t. ex. om de rätta norska färgerna), att en ändring i tänkesätten ej syntes oantaglig.

Därefter var det en längre tid tyst om flaggfrågan och först mot slutet av denna period kom den ånyo på tal, då Warberg inlämnade en skriftlig reservation mot de fattade besluten. [2]) Det gamla talet, att Norges andel, 1/4, i unionsflaggan vore rättvis såsom motsvarande dess deltagande i försvaret, återkom även här. Enligt hans åsikt hade U. K. genom sina beslut jämväl kränkt G. L. § 111, vilket naturligtvis innebar, att han ansåg denna § medföra *gemensam* unionsflagga. Han betonade vidare starkt, att kommittén i flera avseenden överskridit sitt uppdrag. Reservationen var hållen i en ganska besk ton, vilket vid nästa sammanträde föranledde en livlig och delvis indignerad replik av Erichsen. [3]) Särskilt protesterade denne

[1]) Foss torde utan tvivel velat ha representationernas medverkan, men han synes ha uppfattat den kungl. diktamen d. 21 febr. 1837 som ett löfte i denna riktning. Se Mrgbl. d. 20 och 25 juni 1839.

[2]) Prot. n:o 73, bil. 2.

[3]) Prot. n:o 74, bil. 2.

mot ett av Warbergs uttryck: »En kung, ett folk, en flagga» och framhöll vidare, att pluraliteten alltid erkänt Norges rätt till hälften i en gemensam unionsflagga, att en sådan ej antogs, berodde på obenägenheten att förändra Sveriges gamla ärorika örlogsflagga. Warberg svarade omedelbart. [1]) Han sökte förringa innebörden av sitt ovan omnämnda yttrande med orden: »Det var blott en bild, lämplig i stridens ögonblick, men innefattade ej någon tanke på amalgamation». Men f. ö. vidhöll han och skärpte ännu mer sin ton och förklarade till slut, att Erichsens påstående om pluralitetens erkännande av Norges lika rätt i flaggan vore något för honom fullkomligt obekant. Erichsen genmälde härtill, att hans påstående vore grundat såväl i överläggningarna som i grundsatsens tillämpning på det gemensamma unionstecknet. Erichsens mening är otvivelaktigt riktig. Vad kommitténs första uppsättning angår, är det av åtskilliga omständigheter tydligt, att dess pluralitet åtminstone beträffande symbolerna erkänt likhetsprincipen mellan rikena. I fråga om förhållandena under andra perioden är ett yttrande av Lagerheim vid kommitténs förnyade upplösning ganska belysande. Han preciserar däri sin ställning till flaggfrågan och förklarar, att han väl röstat med pluraliteten, men av olika orsaker: enligt hans åsikt *hade Norge ej någon rätt till förändring av flaggan, en dylik kunde på sin höjd betingas av opportunitetshänsyn.* [2])

Behandlingen av flaggsaken under denna period hade sålunda givit nästan alldeles samma resultat som under den första. Enda skillnaden låg däri, att man i unionstecknet av praktiska skäl övergått från rikenas färger till rikenas vapen. Ur norsk synpunkt var detta en betydande seger, om också, såsom anmärkts, diagonaldelningen av unionsmärket föreföll en och annan betänklig. De norska kraven voro emellertid ej härmed tillfredsställda utan innefattade även, att flaggfrågan skulle utbrytas och betänkade däröver framläggas omedelbart. Därom blir det anledning att orda längre fram. Anmärkningsvärd var kommitténs iver att gripa sig an med nya uppgifter, en tendens, som skulle framträda i snart sagt alla riktningar.

*

[1]) Prot. n:o 74, bil. 3.
[2]) Prot. n:o 75, bil. 2.

I vapenfrågan hade under den första perioden de norska önskemålen segrat alltigenom. Under mellantiden till U. K:s förnyade sammanträde hade det därför varit tyst om denna angelägenhet, som för den norska opinionen ej alls hade samma vikt som flaggfrågan. Den nya behandlingen blev likvisst av betydande intresse men detta genom initiativ från svensk sida. Hartmansdorff ville nämligen ha en ny förhandlingsordning: *först* behandling av unionsvapnets utseende, *sedan* användningen därav och av rikenas speciella vapen. [1]) Han hoppades på detta sätt kunna skjuta frågan om ett unionsvapen i förgrunden och därigenom om möjligt få en vidare användning fastställd för detsamma än vad förut bestämts. Detta föll ej norrmännen i smaken, men de anförde också som formell grund för sin ståndpunkt ordalydelsen i kommitténs uppdrag. Följaktligen genomdrevo de med tillhjälp av Lefrén den gamla förhandlingsordningen, enligt vilken myntfrågan först skulle tagas under övervägande. När detta skedde, visade det sig, vad som låg under Hartmansdorffs nyssnämnda förslag. Han förklarade nämligen, att unionsvapnet borde anbringas på *alla mynt med den gemensamme konungens bild eller titel.* Häri fick han understöd av Lagerheim och Warberg, varemot majoriteten biträdde kommitténs förra beslut rörande mynten. Emot förslaget åberopades å norsk sida § 110 G. L., medan från svenskt håll gjordes gällande, att man med »Myntvæsen» där ej menade myntprägeln, vilken alltid brukade vara regale, utan blott skrot och korn. [2]) Härvid är att märka, att tillkomsten av denna § liksom av så många andra ej lämnar full visshet om meningen. 1814 förelåg ett förslag från Konow om annan redaktion av denna §, vari uttryckligen förklarades, att regeringen ej »i nogen Henseende» ägde att blanda sig i mynt- och penningväsendet. [3]) Detta antogs emellertid ej utan någon antydan om huruvida beslutet förestavades av skiljaktiga principhänsyn eller ej. Faktiskt bestämde konungen under den följande tiden myntprägeln och redan i användandet av hans titel låg ju ett tillkännagivande om unionen. Mot titeln hade visserligen stortinget opponerat sig men blott i så måtto, att det yrkade på Noriges placering framför

[1]) Prot. n:o 60.
[2]) Prot. 75 bil. 2.
[3]) St. 1811 sid. 474.

Sverige däri, varjämte röster höjts för ändring i konungens namnchiffer. När sålunda unionen fanns utmärkt på mynten, kunde man med en viss rätt yrka på komplettering genom unionsvapen, men det kunde ock sägas, att den existerande unionsbeteckningen var fullt tillräcklig och ytterligare »sammanblandning» av rikenas mynt olämplig. Hartmansdorffs förslag innebar f. ö. en ytterligare inskränkning i myntningsregalet; dess förkastande betydde naturligtvis ingenting annat än att konungen bibehöll sin handlingsfrihet härutinnan.

Vid följande sammanträde bestämdes unionsvapnets användning i huvudsaklig överensstämmelse med föregående beslut: d. v. s. det skulle begagnas av rikenas gemensamma ämbetsmän men ej av andra, liksom dessa senare ej heller finge använda det andra rikets vapen. Av ett yttrande av Lagerheim [1]) synes framgå, att beslutet innebar, att unionsvapnet ej ens alltid skulle begagnas av de förra utan blott när de *handlade gemensamma ärenden*, varemot Lagerheim yrkat, att de *alltid* skulle använda detsamma. Kommitténs förra uttalande härom synes ej fullt tydligt. [2]) En liknande motsättning framträdde, när Hartmansdorff föreslog ett tillägg av innehåll, att de kungliga *alltid* skulle begagna unionsvapnet. Majoriteten (norrmännen och Lefrén) ogillade detta, varvid Lefrén med instämmande av Falsen och Mansbach anförde, att en sådan bestämmelse vore överflödig, då de kungligas *rättigheter* härvidlag utan vidare vore klara. Det verkliga motivet hos norrmännen har nog varit den »amalgamations»-tendens, som kunde synas ligga bakom förslaget; de ville bereda konungen möjlighet att, när saken så krävde, alltigenom kunna handla å det ena rikets vägnar. [3]) F. ö. synes det ej otroligt, att de särskilt vid denna tid rojalistiska norrmännen funno det opassande att sålunda inskränka konungens handlingsfrihet.

När därpå unionsvapnets utseende skulle bestämmas, avlämnade Hartmansdorff en ritning, som emellertid ej samlade majoritet. Om dess utseende finnes intet angivet, men sannolikt överensstämde den i huvudsak med ett av

[1]) Prot. n:o 75, bil. 2.
[2]) Se sid. 88—89.
[3]) Detta motiv anföres i det slutliga betänkandet den 19 mars 1844 (prot. n:o 170. bil. 1).

Lagerheim senare uppgjort utkast, enligt vilket unionsvapnet skulle bestå av en diagonalt delad sköld med Sveriges sinnebilder i övre vänstra, Norges i nedre högra delen, varjämte skölden var prydd med en krona och hade det kungliga vapnet i mitten.[1]) I stället antogs med 5 röster mot 3 samma ritning, som vunnit den gamla majoritetens gillande, med en obetydlig förändring rörande ställningen av Svea och Göta vapen i Sveriges del av skölden.[2]) Minoriteten (Hartmansdorff, Lagerheim och Warberg) röstade troligen för ett förslag, som i det närmaste överensstämde med Lagerheims ovan skisserade. Dess kritik vände sig huvudsakligen mot de många kronorna i det antagna vapnet: då konungen vore en, borde kronan som kunglig symbol också vara en, varjämte de två sidoordnade kronorna tycktes antyda söndring i stället för förening.

I allt väsentligt hade sålunda de föregående besluten repeterats, ehuru de norska anspråken delvis hade att kämpa med ett ihärdigt motstånd från de nya svenska ledamöternas sida. Det märktes, att den svenska ståndpunkten inom kommittén nu hade en ledare, som visste att, så långt sig göra lät, sammanhålla sina trupper.

I visst sammanhang med vapen- och flaggfrågorna stod den betydelsefulla meningsskiljaktighet, som mot slutet av perioden yppade sig mellan de svenska och norska ledamöterna. Den ursprungliga anledningen var Falsens och Foss' anmälan om deras förestående avresa på grund av deras val till stortingsmän. Nu framkommo olika meningar om hur med kommitténs verksamhet borde förhållas. Ett förslag var att ersätta dem med andra personer, men däremot kunde med allt skäl framhållas, att obekantskap med frågorna och nya skiljaktiga meningar skulle medföra avsevärd tidsutdräkt. Enligt ett annat skulle U. K. flytta över till Kristiania, men sannolikt skulle ej ens i så fall de nämnda stortingsledamöterna ha tid att deltaga i dess arbete. Dessa förslag torde emellertid ha vunnit föga anslutning, då de ej ens omnämnas i protokollen. Av långt större vikt var ett tredje projekt, framställt av

[1]) Prot. n:o 75, bil. 2.
[2]) Prot. n:o 62.

samtliga norska ledamöter, enligt vilket U. K. hos konungen skulle anhålla att *få avge utlåtande genast om de ämnen, som voro färdigbehandlade.* [1]) Tanken var redan förut uttalad av Foss, som önskat en sådan förhandlingsordning, som möjliggjorde *atminstone nagra resultat* innan kommitténs förnyade åtskiljande. [2]) Förslaget utvecklades och motiverades dels av Erichsen, [3]) dels av de norska ledamöterna samfällt. [4]) Då arbetet ej kunde tilländabringas till de nämnda medlemmarnas avresa (10 jan. 1842) och snart 3 år förflutit sedan U. K:s tillsättning, borde åtminstone något resultat visa sig, och detta kunde ske så mycket lättare, som vissa ämnen voro åtskilda från de andra såsom mindre unionellt ingripande och blott fallande under konungens, ej tillika under representationernas maktområde. Som sådana nämndes särskilt flagg- och vapenfrågorna, vilka jämväl framhöllos som så grundligt utredda och de norska önskemålen däri i allmänhet erkända som så berättigade, att deras förverkligande ej längre borde låta vänta på sig. Just häri låg tvistefrågans kärnpunkt. De svenska ledamöterna anförde visserligen i sin motivering [5]) som skäl för sin ståndpunkt frågornas nära sammanhang, vilket förbjöde en styckning, men den avgörande grunden var den, som redan uttalats av Heurlin [6]), nämligen att *man ej ensidigt borde fatta beslut, som tillmötesginge det ena landets fordringar utan att man borde mot varandra väga och jämföra ömsesidiga anspråk och medgivanden.* De svenska ledamöterna förklarade ock uttryckligen, att de ej visste, om norrmännen skulle visa det billiga tillmötesgående mot Sveriges önskningar, *som de* (svenskarna) *gjort till förutsättning för sin behandling av de norska anspråken.* Det är dock föga troligt, att Lefrén var delaktig i detta uttalande både med hänsyn till hans allmänna ståndpunkt och till hans särskilda yttrande i denna fråga, [7]) där han som enda skäl anför ämnenas nära sammanhang med var-

[1]) Prot. n:o 68.
[2]) Se sid. 212.
[3]) Prot. n:o 68, bil. 2. Han framhöll särskilt verkan på opinionen i Norge av en upplösning utan synbart resultat, den kunde »ej blifva annat än i hög grad olycklig».
[4]) Prot. n:o 69.
[5]) Prot. n:o 68 bil. 1, prot. 69.
[6]) Se sid. 81, not 2.
[7]) Prot. n:o 68, bil. 1.

andra. Han erkände ock det berättigade i kravet på resultat efter så lång tid men hyste den sangviniska förhoppningen, att alltsammans skulle kunna bli färdigt till d. 10 jan. F. ö. tycks ej heller Lagerhielm ha delat denna åsikt, att döma av ett hans yttrande, där han förklarar, att frågorna om flagga och vapen borde avgöras *utan* sammanhang med de övriga, sedan U. K:s *slutliga* betänkande inkommit. [1]) Dess egentlige förespråkare torde ha varit Hartmansdorff. Detta framgår därav, att han ingått med en privat framställning till konungen, där han framdrar denna synpunkt. Då utkastet är skrivet på franska, kan det ej gärna avse något annat än en inlaga till konungen. Det heter där på tal om förslaget om partiellt utlåtande: »Ce serait sacrifier les interéts d'un des Royaumes, aux de la Suède, à aux de la Norvège». De norska ledamöternas enighet är ju ej svår att förstå, när man betänker den långa tid, dessa önskemål stått på dagordningen i Norge och att den norska regeringen redan 1837 ansett vapenfrågan mogen att avgöras utan kommittébehandling. [2])

Då man ej kunde enas, skulle båda de avvikande meningarna anmälas, men det förefaller, som om de svenska motskälen ej blivit anförda; Hartmansdorff, som var den svenske redaktören av skrivelsen, har förmodligen ansett sin enskilda framställning mera ändamålsenlig. I skrivelsen [3]) framställdes f. ö. ej något förslag, hur med kommitténs verksamhet skulle förhållas, utan detta lämnades helt och hållet åt konungens beprövande. Efter en månad ankom konungens svar, [4]) daterat d. 4 jan. 1842, med tillkännagivande om kommitténs åtskiljande; norska regeringen hade tillstyrkt de norska ledamöternas begäran, men därom utlåter sig konungen egentligen ej. Visserligen anbefalldes kommittén att före d. 15 jan. avge berättelse om »de förhandlingar, som under Eder sammanvaro ägt rum, derom kännedom oundgängligen erfordras för att i ämnet fatta Vårt nådiga beslut», vilket yttrande väl måste avse den norska begäran. En sådan redogörelse inlämnades också,

[1]) Prot. n:o 75, bil. 2.

[2]) Erichsen anförde i sin inlaga som argument gent emot den svenska balanseringspolitiken den i Norge gängse föreställningen, att de norska kraven blott gällde uppfyllandet av Norges i föreningsvillkoren garanterade rättigheter, medan de svenska fordringarna vore nyheter.

[3]) Prot. n:o 69, bil.

[4]) Prot. n:o 73, bil. 1.

men först samtidigt med U. K:s åtskiljande, varigenom frågan ju i själva verket förföll. Veterligen brydde sig ej heller konungen om att sedermera formellt avliva det norska projektet. Såsom senare skall visas, var konungen nog ej alldeles ohågad att tillmötesgå Norges önskan, men han befann sig i detta fall i en ömtålig mellanställning, där hänsyn till den svenska opinionen nödvändiggjorde ett försiktigt tillvägagångssätt.

* *

Åt den *diplomatiska frågan* hade under U. K:s första period ägnats rätt mycket arbete, men resultatet hade ej blivit lika tillfredsställande. Tiden till arbetets återupptagande var ej utan sin betydelse för situationen i detta fall. I Sverige ägnade man visserligen föga uppmärksamhet däråt liksom åt de unionella spörsmålen över huvud under de stormiga riksdagsåren 1840—41, men i Norge framkallade U. K:s åtskiljande mycket missnöje och medförde omedelbart en starkare accentuering av de norska kraven. Den s. k. Lollandssaken [1]) stegrade upphetsningen. Denna »affär» hade visserligen ingen reell grund, men detta blev uppenbart först rätt sent och kunde då ingalunda utplåna verkan av den förut gängse versionen. Man fick nu ett kärkommet tillfälle att på nytt framdraga den svenska diplomatiens gamla försyndelser och i anslutning därtill fordra diplomatisk åtskillnad: eget utrikesdepartement och egen utrikesminister. [2]) Sådan var stämningen inom en stor del av den norska pressen. Inom regeringen närstående kretsar gick man väl ej så långt utan stannade vid moderatare anspråk, men även från detta håll gjorde man gällande nödvändigheten *av separation inom konsulatväsendet*, [3]) särskilt med anledning därav, att på svenska riksdagen framkommit förslag om revision av konsulsstadgan. På ett tredje håll fäste man sig huvudsakligen vid det ringa antal norrmän, som voro anställda i diplomatiska tjänster, och önskade en proportionell uppdelning mellan rikena av dessa befattningar. [4]) Trycket från Norge växte sålunda otvivelaktigt under mellanperioden, medan intet

[1]) Se sid. 213.
[2]) Mrgbl. d. 3 och 23 juli 1840.
[3]) D. Const. d. 23 maj och 20 sept. 1840.
[4]) Mrgbl. d. 15 juli 1840.

mottryck kunde förmärkas från Sverige, där U. K. och dess uppgift nästan fallit i glömska. Sådant var ju ägnat att stärka de norska kommittéledamöternas position och självkänsla, medan de svenska åter måste sakna stödet av någon utbredd folkopinion.

Till en början såg det emellertid ut, som om även här resultatet skulle bli det gamla. C. A:s förslag — givetvis hörde denna sak till de frågor, som måste förberedas i underavdelningar — var färdigt d. 15 nov., men uppskov beviljades med föredragningen, då Falsen, själv ledamot av avdelningen, önskade ytterligare granskning och motivering av förslaget.[1]) Vid nästa sammanträde framlämnades detta, den närmare granskningen hade medfört, att Falsen skilde sig från majoriteten i ett par punkter, vilka han utvecklade i en särskild inlaga. Foss föredrog en motivering för förslaget, vilken Falsen biträtt, varemot avdelningens svenska ledamöter, Hartmansdorff och Lagerheim, ansågo en dylik alldeles för tidig.[2]) Denna motivering har tyvärr ej återfunnits, men man misstager sig nog ej, om man antar, att de svenska ledamöterna ansågo den ej blott för tidig utan jämväl otillfredsställande, då helt visst svenskar och norrmän härvidlag utgingo från vitt skilda synpunkter, om ock resultatet i det närmaste kunde bli detsamma. Mansbach framträdde för ovanlighetens skull som den störste ivraren för de norska intressena, han ville nämligen ha genomförd den ursprungliga ståndpunkten, norska regeringens betänkande av d. 14 febr. 1837, enligt vilket utrikesministern skulle vara antingen svensk eller norsk man.[3]) Från en sådan synpunkt måste visserligen också C. A:s förslag te sig mindre tillfredsställande, *ty där fanns av denna ursprungliga ståndpunkt intet kvar.* Kapitulationen från norsk sida var lika fullständig som under första perioden men nu till synes utan något egentligt motstånd.

Förslaget[4]) utgör i allt väsentligt ett återupprepande av U. K:s förra preliminära beslut angående redaktion av R. A. §§ 6 och 7. Ändringarna äro mest formella, delvis betingade av hovkanslersämbetets avskaffande 1840. Av

[1]) Prot. n:o 62.
[2]) Prot. n:o 63.
[3]) Se sid. 108.
[4]) Prot. n:o 63, bil. 1.

sakändringarna är att märka en i § 6, där nu åter föreslogs preciserande av norsk ledamots rätt att närvara vid diplomatiska anslagsmåls avgörande. Gränsen sattes nu vid *hemliga utgifter*, vilkas behandling norsk rådgivare ej skulle få övervara. Detta synes betyda detsamma som det förra projektet om dylik ledamots närvaro vid beslut om löners och pensioners utbetalning. [1]) I överensstämmelse med detta hemlighetsmakeri stod också slopandet av den förra punkten i § 6 angående konungens plikt att meddela de båda rikenas statsråd, »hvad honom nyttigt synes» i diplomatiska ärenden. Å andra sidan tillkom en nyhet i sista punkten av § 6, där det bestämdes, att den norske ledamoten skulle äga rätt att se de depescher eller expeditioner, som i anledning av besluten blivit utfärdade (dock ej i fråga om hemliga anslag). Tydligen var detta från norsk synpunkt en garanti, närmast med tanke därpå, att jämväl de huvudsakligen norska diplomatiska angelägenheterna expedierades av den svenske utrikesministern. I § 7 hade man nu borttagit förbudet mot tryckning av de anklagande myndigheternas protokoll i ansvarsmål; genom stadgandet: »— — kunna ej utan konungens samtycke någon meddelas» hade man dock skapat tillräckliga garantier för vederbörlig hemlighet. Härvid hade man dock ej gått så långt som förut utan jämväl uteslutit bestämmelsen om att norska odelstinget skulle behandla dylika mål inför lyckta dörrar. Man ville uppenbarligen ej bereda förslaget onödiga svårigheter genom att i oträngt mål bringa det i konflikt med G. L. (§ 84). I § 8 förekomma däremot ett par viktigare nyheter. Där voro nämligen, jämte det att det förut antagna sättet för tillsättande av sändebud och tjänstemän vid beskickningarna bibehölls [2]), införda bestämmelser om utrikesministerns, tjänstemäns vid utrikesdepartementet och konsulers utnämning. Det förstnämnda spörsmålet hade förut varit på tal i alternativen A—D, [3]) där som självklar följd av den fria nationaliteten sattes hans utnämning i förenat statsråd. Med uppgivandet av den förra ståndpunkten hade också den senare lämnats. Men nu vidhöll man denna senare det oaktat. Detta var ett viktigt steg: i viss mån ett tillmötesgående av de norska kraven på honom

[1]) Se sid. 116, not 1.
[2]) Sid. 118, not 1.
[3]) Se sid. 111—112.

som gemensam ämbetsman. Det skulle alltid sedermera bli svårare att upprätthålla en dylik egendomlig ämbetsmannatyp: tillsatt under gemensamma former men i övrigt helt och hållet svensk, ej heller kunde mot kravet på konsekvens resas den gamla invändningen, att det skulle medföra ändringar i R. F., då redan detta medgivande angående utnämningen skulle medföra sådana.

Utnämningssättet av konsuler hade i U. K. redan bringats på tal av Riddervold.[1]) Han ville tillägga konungen en viss frihet härutinnan: antingen i förenat statsråd (stadgat genom kungl. resolution 1836) eller i ministeriell konselj. Förslaget avsåg ett dylikt tillägg till R. A., men alternativt hemställde han, tvivelsutan emedan han antog, att U. K. (eller åtminstone vissa dess medlemmar) ej utan i tvingande fall ville utvidga R. A:s område, att genom strykande av hindren i G. L. samma frihet måtte lämnas konungen. Han antog nämligen själv, att R. F. (§§ 28 och 32) ej vore till hinder. Men om ock lagbestämmelserna ej voro tydliga, så hade dock i praxis konsulers utnämning alltid ägt rum i statsråd, först i svenskt och efter 1836 i förenat. Något vägande skäl att frångå detta bruk och den kungl. resolutionens föreskrift fanns ej och därför föreslogs nu, att jämväl *konsuler skulle utses i sammansatt statsråd.* Emellertid yppade sig här en tvistefråga, som många år senare skulle få den allra största räckvidd. Falsen och Foss yrkade nämligen, att framför »konsuler» skulle sättas ordet »gemensamma». De röster både inom och utom stortinget,[2]) som hade krävt en större eller mindre särskillnad inom konsulatväsendet, gjorde sig nu hörda också inom U. K. Falsen motiverade närmare förslaget i sin reservation,[3]), där han förklarade, att man ej borde avskära all möjlighet till anställande av särskilda konsuler, om förhållandena så krävde. Just nu fanns särskild anledning att väcka denna fråga, i det nämligen i svenskt statsråd d. 6 aug. 1841 en svensk vice konsul hade tillsatts i Fredrikshavn för att bevaka smyghandeln därifrån på svenska västkusten. Detta hade väckt uppmärksamhet och ovilja i Norge och tydligen också påpekats inom U. K., varför Hartmansdorff förfrågade sig hos Manderström. I svar av d. 18 nov. 1841 (sålunda

[1]) Se sid. 119.
[2]) Sid. 110, sid. 223 not 1.
[3]) Prot. 63, bil. 2.

ungefär samtidigt med C. A:s förslag i diplomatiska frågan) förklarade visserligen denne, att nämnde tjänsteman ej vore särskild svensk konsul, men i bifogad skrivelse (betecknad som »enskild», under det den förra förklaras officiell) fann han saken »betänklig». Något senare (4 dec. 1841) yttrade G. af Wåhlberg i ett brev till Hartmansdorff, att »i anledning af våra norska bröders grymtande i anledning af den utnämnde v. konsuln» denne formligen i förenat statsråd borde utnämnas till gemensam konsul. Tydligen hade svenska regeringen här begått ett fel, som lätt kunde bliva ödesdigert, i synnerhet som det norska kravet på särskilda konsuler ej var nytt utan redan hade framförts 1814 fast utan något resultat.[1]) C. A:s svenska ledamöter ställde sig emellertid, som man kunde vänta, bestämt avvisande. Vad slutligen angår tjänstemän vid utrikesdepartementet, så hade sättet för deras utnämning ej förut varit på tal. Givetvis hade rådande praxis — utnämning i svenskt statsråd[2]) — lämnats orubbad, när de norska ändringsförslagen f. ö. strandat. Att detta var grundlagsenligt (R. F. § 28), synes väl också otvivelaktigt. När man nu föreslagit utnämning under gemensamma former för den svenske utrikesministern, är det självklart, att man vidtog liknande åtgärd för utrikesdepartementets tjänstemän, så mycket mer som jämväl norrmän voro anställda på dessa poster. Varför man däremot skulle rubba R. F. § 28 och gällande praxis genom att *stadga deras utnämning i ministeriell konselj*, förefaller obegripligt.

I Falsens reservation förekom jämte förslaget om konsuler även yrkande, att samtliga diplomatiska tjänstemän borde avlägga ed till båda rikena. Bestämmelse härom fanns, vad utrikesministern beträffade, redan i det gamla norska förslaget, då som en självklar följd av hans ifrågasatta ställning. Nu hade Falsen blivit ensam om sin mening inom avdelningen. Han förklarar samtliga dessa ämbetsmän — även utrikesministern — som *gemensamma* och kräver på denna grund ömsesidig ed samt framhåller särskilt dess nödvändighet beträffande utrikesministern, då Norge beträffande honom ej kunde ha någon juridisk garanti. Som längre ned nämnes, synas *vissa av norrmännen ej alls ha velat erkänna utrikesministern som gemensam ämbetsman,*

[1]) Sid. 95 not. 5.
[2]) Aschehoug I sid. 139.

varför de ej heller ville veta av något, som kunde tyda därpå. Däremot var Falsens förslag en konsekvent fortsättning på den bana, där första steget var utrikesministerns utnämning i förenat statsråd. De svenska ledamöterna ha möjligen haft samma skäl för sin hållning som De Geer förut uttalat, nämligen svårigheten att finna någon, som ville avlägga ed till så olika konstitutioner. [1]) Beträffande de övriga var förslaget bättre grundat, då deras karaktär av gemensamma ämbetsmän var klarare och dylik ed redan föreskriven för konsuler i instruktionen av d. 20 dec. 1830.

Vid nästa sammanträde [2]) förklarade Mansbach, att han efter studium av bl. a. Foss' motivering insåge, att f. n. ingen möjlighet funnes för realiserandet av det ursprungliga önskemålet (utrikesministern svensk eller norsk man). De föreslagna §§ 6 och 7 synas vid detta tillfälle ha blivit antagna, dock ströks sista punkten i § 6 angående rättighet för den norske deltagaren i ministeriell konselj att se expeditionerna av besluten. U. K. gillade dock denna grundsats men ansåg den ej böra införas i R. A. C. A. fick i uppdrag att föreslå sättet, på hvilket nämnda rättighet borde stadgas. Den fick även mottaga en del nya förslag från Hartmansdorff, åsyftande större fullständighet och bättre formulering av R. A. Det första angick omredigering av § 4 R. A., nu föreslagen att uppdelas på 2 §§. I skrivelse till Hartmansdorff d. 25 nov. (dagen efter sammanträdet) framkommo Falsen och Foss med vissa betänkligheter mot hans yrkande: dels vore det innefattat i den antagna § 6 och vad som ginge däröver, tillhörde möjligen ej U. K:s uppdrag; samtidigt förklarade de bestämmelserna i och för sig riktiga och lämpliga. Att förslaget överskred de formella gränserna för U. K:s verksamhet, synes klart. Dess uppdrag var att hjälpa Norge till bättre garantier i fråga om utrikesärendens behandling, men därtill bidrog ej att rucka på R. A:s generella bestämmelser om konungens myndighet i yttre politiken, låt vara att ändringarna nästan uteslutande voro av formell natur. Å andra sidan kunde naturligtvis också en vidare tolkning av U. K:s uppdrag väl försvaras. Enligt förslaget skulle R. A. § 4 undergå följande förändringar: i punkt 1 skulle efter »förbund» följa »afhandlingar» i likhet med R. F. § 12, i punkt 2

[1]) Prot. n:o 21.
[2]) Prot. n:o 64.

skulle i överensstämmelse med R. F. § 13 stadgas utomordentligt statsråd jämväl för fredsslut, något som otvivelaktigt var meningen vid R. A:s tillkomst men på något sätt uteglömts.[1]) F. ö. var den formella oegentlighet, som genomgår R. A., nämligen att den företrädesvis synes gälla Norge, här rättad. Dessa båda §§ godkändes enhälligt,[2]) vadan alltså Falsen och Foss låtit sina formella betänkligheter fara. Men Hartmansdorff föreslog därjämte en § 3 angående samma föremål som avdelningens antagna § 6. En förändring av vikt utgjorde stadgandet, att utrikesministern skulle föredraga diplomatiska mål »till afgörande» i närvaro av etc. Följaktligen skulle den norske rådgivaren utestängas från den förberedande behandlingen.[3]) Erichsen, Foss och Falsen ville stryka detta tillägg men förgäves. I samma syfte yrkade Erichsen på rättighet för den norske ledamoten att inhämta kunskap om målens förberedelse. § 4 angående diplomatiska ämbetsmäns utnämning var lika med avdelningens förslag med undantag av att misstaget med tjänstemän vid utrikesdepartementet nu rättats, så att även de skulle utses i sammansatt statsråd. Även denna § antogs, ehuru flera ändringsförslag framställdes. Däribland är särskilt att märka ett yrkande av Erichsen och Foss, att *utrikesministern som svensk ämbetsman borde utses i enbart svenskt statsråd.* De erkände således honom ej som gemensam ämbetsman och ville därför ej heller ha honom påsatt någon unionell etikett utan tvärtom ha hans uteslutande svenska karaktär fastslagen — i hopp att snart nog orimligheten i en dylik sakernas ordning skulle bli klar. Denna ståndpunkt var ju nog så konsekvent. Falsen och Foss vidhöllo sitt ovan anförda yrkande angående tillsättande av konsulatstjänster, vari även Erichsen sekundärt instämde, medan han i första rummet föreslog, att alla konsuler, gemensamma eller ej, skulle utses i rikenas särskilda statsråd. I denna § fanns ett tillägg av intresse, nämligen stadgande, att svenska eller norska män kunde utnämnas till tjänster i utrikesdepartementet. Detta stod ju i närmaste överensstämmelse med deras utnämning under gemensamma former, men denna

---

[1]) Jfr Morgenstierne sid. 122.
[2]) Prot. n:o 66.
[3]) Tillägget var förmodligen hämtat från den kungl. resolutionen i april 1835. Se sid. 103.

bestämmelses upptagande motiverades därav, att man ansåg hinder möta i R. F. § 28.

Besluten tyckas emellertid ha varit synnerligen lösa, ty redan vid nästa sammanträde [1]) upprevos de i viss mån. Anledning gav Hartmansdorff själv genom förslag till ändring av den antagna § 4. Han proponerade nämligen i punkt 2 uttryckligt stadgande om att samtliga diplomatiska tjänster (med undantag av utrikesministern) vore tillgängliga såväl för svenskar som norrmän i likhet med den framställning, som under första perioden gjorts av de norska ledamöterna [2]). Nu som då var det tydligen G. L. § 92, man tänkte på. Därjämte förekom ett tillägg av stor betydelse. Det föreslogs nämligen, att alla diplomatiska ämbetsmän (även utrikesministern) skulle »genom ed efter det formulär och på det sätt, konungen närmare bestämmer, förplikta sig att med lika trohet och nit iakttaga hvartdera af de förenade rikenas bästa». Detta var ju ett tillmötesgående av det förut omnämnda Falsenska förslaget, men dock ingalunda detsamma. Detta visade sig i Falsens nu framlagda redaktionsförslag, där det hette, att dessa ämbetsmän skulle avlägga »ämbetsed till bägge de förenade rikena». Gemensam ed överhuvud fanns förut endast för konsuler enligt kungl. resolution av d. 26 april 1836. Detta var *ämbetsed* [3]), först senare (genom konsulsstadgan 1858) drogs konsekvensen härav genom införande av *gemensamt ansvar*. Där låg sakens kärnpunkt: *en person, som genom ömsesidig ämbetsed trädde i båda rikenas tjänst, borde naturligtvis också av båda kunna dragas till ansvar.* Helt annorlunda enligt Hartmansdorffs förslag: den däri föreskrivna eden var *av särskild beskaffenhet, medförde ej något ömsesidigt ämbetsmannaansvar utan utgjorde blott en moralisk garanti.* Naturligtvis kan Hartmansdorff ej ett ögonblick misstänkas att ha velat stadga gemensamt ansvar för utrikesministern. Skillnaden mellan de båda ståndpunkterna framgår ytterligare av ett tredje förslag av Foss, enligt vilket ifrågavarande tjänstemän *utom ämbetsed till det rike, de genom sin nationalitet tillhörde, skulle edligen förplikta sig till båda rikena enligt Hartmansdorffs förslag* [4]). Att detta senare ej innehöll något om ämbetsed, berodde

[1]) Prot. n:o 67.
[2]) Sid. 118.
[3]) Rydin, sid. 342.
[4]) Prot. 67, bil. 1.

antagligen därpå, att Sveriges grundlagar ej som G. L. § 21 uppvisade något generellt stadgande om sådan ed. Vad särskilt de diplomatiska tjänstemännen beträffar, förekom den endast för utrikesministern (statsrådsed) och som förut nämnt för konsuler. Hartmansdorff hade om dessa förhållanden begärt upplysningar hos Manderström, vilken meddelade dem i brev d. 18 nov. 1841. Enligt detta skulle jämväl tjänstemän i utrikesdepartementet avlägga ämbetsed likmätigt kansliordningen av d. 23 okt. 1809, vilket dock ej iakttagits efter departementalreformen 1840. För sändebud och tjänstemän vid beskickningarna funnes ingen ed föreskriven. Sålunda gällande stadganden åsyftade Hartmansdorff med sitt förslag att bibehålla, möjligen dock med undantag för konsulerna, då han väl ej heller för dessa ville veta av gemensam ämbetsed med ty åtföljande ansvar. Huruvida Falsen verkligen åsyftat gemensamt ansvar, är svårt att avgöra, då han kort förut yttrat sig i ordalag, enligt vilka hans förslag om eden blott skulle innebära moralisk förpliktelse [1]). Som nedan nämnes, tala vissa skäl för att han likväl haft denna undermening med sitt förslag. Det viktigaste realitetsspörsmålet var naturligtvis frågan om utrikesministerns ansvar: bleve detta ömsesidigt, så kunde norrmännen, även om hans svenska nationalitet ytterligare fastsloges, i *sak* ha föga att önska, så mycket mer som denna nationalitetsprincip under sådana förhållanden vore fullkomligt ohållbar. Försöket att under denna skylt smuggla in de norska anspråken misslyckades emellertid, i det Hartmansdorffs edsförslag antogs mot Falsens och Foss' röster. Ledamöternas ställning i denna fråga tarvar möjligen någon ytterligare belysning. Som förut nämnt, synas de svenska medlemmarna ha velat etablera utrikesministern som en *skenbart unionell ämbetsman men utan något attribut, som i verkligheten kunde förläna honom gemensamhetskaraktär*, t. ex. ömsesidigt ansvar. Mot en ed som den av Hartmansdorff föreslagna kunde de därför intet ha att invända, tvärtom. Annorlunda med det Falsenska förslaget: konsekvent utveckling av en ståndpunkt, som jämte honom ursprungligen tycks ha delats av Mansbach, nämligen att småningom, steg för steg, realisera de norska önskemålen. Erichsen och Foss företrädde däremot en principiellt motsatt uppfattning. Ju galnare, desto bättre,

[1]) Prot. n:r 63, bil. 2.

var egentligen deras lösen. Att de över huvud inlåtit sig på stadgandet om den gemensamma eden, synes bero därpå, att de i viss mån böjt sig för majoritetens beslut om utrikesministerns utnämning i förenat statsråd. Detta visar sig i Foss redaktionsförslag av § 4, där han utan vidare föreslår utrikesministerns utseende under sådana former — han kan ju ej gärna totalt ha ändrat åsikt sedan förra sammanträdet. De ha förmodligen ansett en dylik ed som en enkel konsekvens av ifrågavarande beslut.

Hartmansdorffs redaktionsförslag av § 4 mom. 2 innehöll jämväl bestämmelser om de diplomatiska tjänstemännens nationalitet i enlighet med förut fattade beslut, varvid dock utrikesministern ej var nämnd. Falsen däremot upptog honom i sitt förslag i följande ordalag: »Statsministern för utrikesärenden, hvilken såsom medlem af svenska statsrådet f. n. endast kan vara svensk man» — — etc. och samma mening återfinnes i början av Foss' redaktion. Sålunda betecknades uttryckligen den projekterade ordningen som provisorisk, vilket närmast ger stöd åt antagandet, att Falsen med sitt edsförslag verkligen syftat till gemensamt ansvar med dess konsekvenser. Som orsak till utrikesministerns svenska nationalitet nämndes hans ledamotskap av svenskt statsråd. Att norsk man ej gärna kunde vara svensk rådgivare, är ju tydligt, men å andra sidan är det svårt att förstå, varför utrikesministern nödvändigt måste vara ledamot av Sveriges statsråd. De Geer hade emellertid förut betonat, att en sådan nödvändighet förefanns [1]), och tydligen ha de svenska medlemmarna nu gjort sammalunda. Att det gamla talet om att så vitt möjligt undvika ändringar i R. F. här fick tjänstgöra som motiv, kan knappast betvivlas. Emellertid segrade Falsens redigering, i det Lefrén förenade sig med norrmännen. Han synes i denna som i flera andra frågor ej ha intagit samma deciderat svenska ståndpunkt som hans landsmän.

Hartmansdorff föreslog vidare ett mom. 3, innehållande rätt för konungen att efter gottfinnande avskeda samtliga diplomatiska tjänstemän. Detta var ju i full överensstämmelse med R. F. § 35 och G. L. § 22, men angående formen för avsked hette det här: »Dock bör sådant beslut fattas i närvaro af de rådgifvare, som skola öfvervara sysslans besättande», medan de nämnda §§ föreskriva

[1]) Sid. 113.

behandling i statsråd. Mom. i fråga antogs. Slutligen föreslogos, säkerligen också av Hartmansdorff, två nya §§, 5 och 6, motsvarande C. A:s § 7 och vissa stadganden i dess § 6, vilka ej förut upptagits, emedan de skulle få större omfång. Detta senare var fallet med § 5 mom. 1 angående rätt för konungen att bland de närvarande statsråden utse protokollförare och § 6 angående rådgivares ansvar inför resp. rike. Förstnämnda moment skulle nämligen gälla ej blott ministeriell konselj utan även utomordentligt krigsråd och i § 6 föreskrevs ansvar »vid alla tillfällen, då svenskar och norrmän gemensamt skola yttra sig såsom medlemmar av statsrådet». § 5 mom. 2 och 3 återgav bestämmelserna i avdelningens § 7, blott med den förändring, att man självklart tillåtit riksrätten att, oberoende av konungens samtycke, taga del av ifrågavarande protokoll.

Därmed var den diplomatiska frågans behandling under denna period tillända, frånsett att U. K. senare [1]) i överensstämmelse med C. A:s förslag beslöt en hemställan till konungen, innefattande den strukna sista punkten i avdelningens § 6 (ang. norsk rådgivares rätt att se expeditionerna av besluten). Resultatet var huvudsakligen lika med det förra: de ursprungliga norska anspråken hade lika litet nu som då vunnit nämnvärd terräng. Indirekt låg dock en betydlig vinst för Norge i den på Falsens förslag beslutade redaktionen av § 4 mom. 2. Dess ordalag betecknade ju faktiskt den dåvarande anordningen som interimistisk och otillfredsställande och måste därför inbjuda till fortsatt aktion från norsk sida. Norge hade därigenom fått sitt krav på utrikesministerns nationalitet *godkänt som rättsgrundsats,* fast ännu en del hinder för dess förverkligande funnos att övervinna. Att detta verkligen stod klart för U. K:s ledamöter, visar sig av en senare avgiven reservation mot denna § av Warberg [2]). Han protesterar där i starka ordalag mot varje tanke på en norrman som utrikesminister såsom stridande mot R. F. och vådligt i sina konsekvenser; han anser vidare denna tanke vara uttryckt i nämnda § genom orden »för närvarande». Ett fasthållande vid status quo var också nästan omöjligt för den, som ej orubbligt kvarstod vid förutfattade meningar. De av U. K. föreslagna ändringarna voro nu liksom förut i

[1]) Prot. n:o 68.
[2]) Prot. n:o 71, bil. 3.

sig själva av ringa verkan. Alltjämt existerade den olägenheten, att det delade ansvaret för diplomatiska mål i vissa fall kunde medföra praktisk ansvarsfrihet för regeringsbeslut. Det var vidare en uppenbar orimlighet, att de diplomatiska tjänsterna, tillsatta under gemensamma former och rekryterade från båda nationerna, ej skulle vara underkastade ömsesidigt ansvar. Lösningen låg antingen i två sidoordnade utrikesministrar eller i en gemensam, det förra alternativet kunde ej komma i fråga, återstod sålunda det senare; däremot vägde skälet, att man ej i onödan borde ändra R. F., fjäderlätt, så mycket mer som man i enahanda sammanhang föreslagit en dylik ändring (i § 28 genom att göra tjänstemännen i utrikesdepartementet till gemensamma ämbetsmän). Norrmännen strävade enigt ehuru på skilda vägar mot detta mål, varemot sammanhållningen på svensk sida redan var bruten. Med sådana förutsättningar kunde det fattade beslutet näppeligen bli bestående.

Kort efter U. K:s åtskiljande första gången framkommo i »Tidning för Stockholms län» en del upplysningar om dess verksamhet, vari särskilt dröjdes vid *utgiftsfrågan* [1]). I likhet med exempelvis Johansson urgerade författaren, att den enda riktiga bidragsfördelningen med hänsyn till »statshögheten» vore lika mot lika och för att göra detta mera acceptabelt för norrmännen framdrogs det gamla skälet, att ett arrangemang på egen hand skulle bli dyrare. Artikeln blev genast uppmärksammad i Norge. Den återgavs in extenso i »Morgenbladet» och få dagar därpå innehöll samma organ en upprörd insändare [2]). Däri hävdades, att all diskussion om fördelningen av utgifterna vore förkastlig, enär några gemensamma statsutgifter ej existesterade: stortinget kunde följaktligen aldrig erkänna någon förpliktelse i detta fall. »— — — Hvad Kommittéen end kan sammenskrive og foreslaae, saa vil det være forkasteligt i Norge, saafremt dens Forslag maatte være basseret paa

[1]) Mrgbl. d. 23 juni 1840.
[2]) Ibid. d. 3 juli 1840.

den Forudsætning, at Norge maa paatage sig kontraktmæssige Byrder og Forpligtelser.» Som synes, var detta blott ett mera osminkat uttryck för samma tänkesätt, som låtit sig förnimma på stortinget 1839 [1]). Erinringarna från 1828 voro som bortblåsta: några bestämmelser om gemensamma utgifter skulle ej ifrågakomma, när detta likväl upptagits på U. K:s program, skulle man parera med att kräva finansiell skilsmässa. Till upphetsningen bidrog självklart, att de ömtåliga symboltvisterna, främst flaggfrågan, ej nått sin lösning: nu tyckte man sig finna, att meningen var att köpslå om dessa och i vederlag kräva nya unionella förpliktelser. Det förefaller ej osannolikt, att därest man ej från svenskt håll ideligen betonat köpslagningsprincipen, man i Norge, där ju stämningen egentligen var lugn och försonlig, visat sig mera välvilligt stämd mot tanken på ett utvidgande av R. A.

Samtidigt tillspetsades situationen även å svensk sida, främst genom förnyat ingripande från riksdagen. Även denna gång kom impulsen från statsrevisorerna, vilka anmärkte, att det norska bidraget ännu ej blivit förhöjt, ehuru ständerna ansett det »alltför ringa, relativt till de inkomster, hvilka samma fond äger af Sverige och då man jämför de särskilda staternas handelsförhållanden och lästetalet af de å ömse sidor till handelsföretag begagnade fartyg» [2]). Som man ser, spökade ännu föreställningen om den svenska summans storlek som normgivande. Revisorernas påpekande föranledde en hemställan från S. U., att ständerna måtte förnya sin skrivelse från förra riksdagen och hos K. M:t begära »åvägabringande af en sådan reglering af norska statens andel i de samfällda kostnaderna för svenska och norska handelns skyddande, som med rättvisa och billighet öfverensstämmer» [3]). Detta förslag resulterade i ny skrivelse av d. 20 mars 1841 [4]). Prästeståndet hade visserligen återremitterat betänkandet under förmenande, att inblandning från riksdagens sida vore olämplig, men utan någon verkan. Att regeringspartiet hos adeln hyste samma mening som prästeståndet, visar sig av debatterna om Hallings motion (se nedan). Adelns beslut torde vara att tillskriva den ej långt framskridna riksdags-

[1]) Se sid. 138.
[2]) Revisionsberättelsen 1838, sid. 82.
[3]) Riksd. 1840—41, S. U. bet. n:o 76.
[4]) N:o 262, mom. 28.

tiden, då oppositionen där ännu hade överhand. Man finner, att ordalagen här äro vida försiktigare än i revisionsberättelsen, vilket väl står i sammanhang med de komplikationer, som den Hallingska motionen framkallade. I de i S. U:s bet. n:o 337 framlagda proportionsgrunder (se nedan) synes emellertid ligga en uttolkning av skrivelsens uttryck.

Vid riksdagen 1834—35 hade Halling motionerat om indragning av K. Komm. och ändring i konvojavgiften [1]). Resultatet hade ej blivit annat än att kassans namn ändrats till »handels- och sjöfartsfonden». Nu återkom han med sin motion, skärpt därhän, att jämväl avgifterna till denna fond skulle upphöra och ersättas med anslag under resp. huvudtitlar. Det kom därvid i dagen, att fonden fortfarande visade betydligt överskott och att dessa till stor del använts till allt utom unionella ändamål, exempelvis till understöd åt Nya Trollhätte kanalbolag, vilket hade skett enligt bemyndigande av föregående riksdag [2]). Inkomsterna från båda rikena hade i medeltal utgjort 340,000 rdr; S. U. [3]) beräknade utgiftssumman till 218,000 rdr, ett belopp, som med 24,000 rdr *understeg* det av K. Komm. 1839 som gemensamt uppgivna [4]). 1834 hade S. U. anslagit de gemensamma utgifterna, även sjöexpeditionerna, till blott 197,000 rdr [5]). Detta är anmärkningsvärt, så mycket mera som S. U. nu ansåg, att utgifterna snart ytterligare skulle minskas och som även icke-unionella utgifter voro medtagna häri. Det var genom att upprätta eller ställa i utsikt upprättandet av nya konsulat, som man i slutet av 1830-talet fått utgiftssumman att stiga [6]). Ännu vid riksdagen hade ett par av dessa projekterade konsulat ej kommit till stånd och omnämnas ej heller i den nya utgiftsberäkningen. Redan genom kungligt brev den 1 juli 1830 hade nya konsulat upprättats i Smyrna och Grekland, 1836 tillkom en ny handelsagent i Italien och s. å. fingo några av generalkonsulerna sin lön höjd [7]). Genom sådana manipulationer, vilka ej kommo under någondera representationens omprövning, steg kostnaden för konsulat *utom* barbaresk-

[1]) Se sid. 153.
[2]) Se sid. 156.
[3]) S. U. bet. n:o 337.
[4]) Sid. 167, not 3.
[5]) Se sid. 155.
[6]) Sid. 167.
[7]) Rev.-berättelsen 1839, sid. 80—81.

kusten från 22,000 rdr 1830 till 58,000 1837. Allt detta gjorde, att S. U. nu ej längre kunde uppträda så tvärsäkert mot Norge. Bidragsproportionen borde, hette det, lämpas efter »förhållandet emellan begge nationernas handel och sjöfart på Medelhafvet samt behof af öfriga hittills med convoymedlen bestridde utgifter af unionell beskaffenhet». Det sista innebar ett nytt uppslag i den långa tvistefrågan, på samma gång det innehöll ett erkännande av att medlen använts även för icke-unionella ändamål. Ifall till rättesnöre för vad som verkligen vore unionell utgift, skulle tagas kungl. förordningen av d. 25 maj 1838, borde från den beräknade utgiftssumman — 218,000 rdr — dragas några poster (avlöning och hushyra, Känsökarantänen, pensioner och expektanslöner), sammanlagt 15 à 16,000 rdr, varefter i runt tal skulle återstå 200,000 eller ungefär samma belopp som det 1834 uppgivna. Vidare var det ingalunda säkert, att rikena hade lika stort intresse i alla de poster, som tillsammans bildade dessa 200,000 rdr, exempelvis i de utom barbareskkusten upprättade konsulaten. En undersökning härom var redan verkställd, nämligen i Komm. K:s berättelse för 1837 38. Den gav vid handen, att inom Europa var den norska handeln överlägsen den svenska, medan det i andra världsdelar förhöll sig tvärtom [1]). Då under de sista åren en förskjutning inom de olika utgiftsposterna ägt rum till favör för de utomeuropeiska förbindelserna, kunde Norge ju åberopa detta. Utredningen borde naturligtvis i alla händelser fortsättas, innan man kunde komma till något säkert resultat.

Ständerna drogo emellertid själva försorg om att ur deras förslag och önskningar om reglering av de unionella utgifterna ej något positivt kunde framgå. Den lidelsefullhet, som präglade denna riksdag, gjorde sig märkbar även här och alstrade av ursprungligen små brandämnen ett stort bål. Uppslaget gavs genom S. U:s ovannämnda betänkande, vilket i åtskilligt var synnerligen märkvärdigt, bl. a. genom avvikande från de principer, om vilka ständerna vid föregående riksdag någorlunda enat sig. Då hade man föreslagit K. Komm:s upphörande och göromålens överflyttande till Komm. K., nu däremot skulle ett nytt ämbetsverk upprättas. Då hade man uttalat sig för konvojavgiftens sänkning, nu däremot skulle detta ej ske

[1]) Ad. Prot. 1840—41, 16 sid. 172.

trots det stora överskottet, vilket i stället skulle användas till att minska statsbristen. Själva det ovan återgivna yttrandet om de nya proportionsgrunderna är på sitt sätt ganska märkligt, emedan det inskärptes, att en proposition härom borde föregås av en undersökning enligt uppgivna principer, alldeles som om U. K. ej existerat. I själva verket synes S. U. ej ha känt till densamma och i de följande debatterna möter i allmänhet samma okunnighet om dess befintlighet. Annars skulle väl, tycker man, dess verksamhet kommit att något vidröras. Föga annat förekom än att Heurlin, som själv suttit i den, gjorde en dunkel antydan om dess tillvaro [1]) Detta var naturligtvis en följd av den hemlighetsfullhet, varmed U. K. omgivit sitt görande och låtande och den hämnade sig nu på ett ödesdigert sätt. Hade ständerna ägt kännedom om U. K:s arbete, hade de ej behövt tvivla på K. M:ts goda vilja i detta fall och ej behövt komma med anmaningar och föreskrifter, vilka knappast kunde annat än irritera stämningen på andra sidan fjällen. Heurlin betecknade med rätta detta som en »vådlig bana» och framhöll, att Norge skulle lämna skäligt bidrag »villigare, i samma mån framställningarne icke synas föranledda af några från Sveriges Rikes Ständer utgångna anspråk» [2]). Dessa anspråk hade nu visserligen en föga hållfast grund inom riksdagen själv, i det ståndpunkt stod mot ståndpunkt och ofta t. o. m. hos en och samma talare varandra motsägande argument framfördes. Intetdera partiet var tillfredsställt med S. U:s utlåtande, utan detta blev i allmänhet utsatt för en ganska omild kritik, vilken emellertid hade olika karaktär i olika stånd. Hos adeln [3]) och prästeståndet [4]) sköttes angreppet huvudsakligen av regeringspartiet, bland vars män uppträdde 2 f. d. ledamöter av U. K, Heurlin och Nordensköld och två tillkommande, Rosenblad och Hartmansdorff. Från detta håll klandrades först och främst utgiftsberäkningen under påpekande av att utgifterna betydligt kunde växla från det ena året till det andra och att följaktligen inga fixerade belopp borde anslås, utan tillgångarna fritt disponeras av K. M:t. I förbigående antyddes, att om ett över-

[1]) Pr. Prot. 10 sid. 276. Jämväl Rosenblad vidrörde den helt lätt. Se nedan sid. 243.
[2]) Ibid. sid. 276—277.
[3]) Ad. Prot. 16 sid. 170—179.
[4]) Pr. Prot. 10 sid. 264—278.

skott verkligen existerade, vilket dock betvivlades, borde det hellre utplånas genom sänkning av konvojavgifterna: en åtgärd, om vilken man dock i själva verket var högst obetydligt angelägen. Detta utgjorde en verklig grundval för det yrkande på ökat bidrag från Norge, som framfördes av Rosenblad och som även pointerats av S. U., ehuru från dess premisser med mindre styrka. Rosenblad kritiserade även skarpt utskottets idé att uppföra Norges bidrag på den svenska budgeten, då Norge därigenom även formellt skulle synas vara skattland under Sverige och föreslog, som det vill synas, fullt konsekvent, att den gemensamma fonden skulle förvaltas gemensamt, visserligen ej genom något nytt ämbetsverk, utan antingen genom K. Komm. eller Komm. K., kompletterat med norska ledamöter. Men just i detta avseende svävade flera medlemmar av regeringspartiet betänkligt på målet. Även de ville ej veta av något nytt ämbetsverk, men väsentligen av andra skäl än Rosenblad. Så yttrade Poppius: »— — — icke undfaller mig det olämpliga att Norges angelägenheter inblandas i de svenska, såsom villkor för administration af de sednare. Norges regering lärer ej underlåta att i afseende på Norges sjöfart vidtaga de anstalter, hvilka den finner öfverensstämmande med de ändamål, den har att befordra». Och Heurlin utlät sig på följande sätt: »Men värre är, att ett svenskt Embetsverk sammansättes av både Svenskar och Norrmän. Naturligtvis måste Ledamöterna vara ansvarige för sin förvaltning — men inför hvem? och hvarest? Månne gemensamt inför både svenska och norska Auktoriteter? Skola räkenskaperna revideras både i Sverige och Norge? Jag blott häntyder på de obehagliga kollisioner, som kunna och sannolikt skola uppkomma». Som synes, ville man ej veta av någon gemensam förvaltning eller rättare, man ansåg de av Heurlin framdragna svårigheterna omöjliggöra en sådan. Och man drog sig ej heller för den oundvikliga konsekvensen härav, finansiell åtskillnad mellan rikena, så att vart och ett förvaltade sina medel, detta dock avseende endast de poster, som rörde sjöfarten, men ej H. S. F:s utgifter av diplomatisk karaktär, vilka alltid måste anses vara gemensamma. Det var alltså fråga om en klyvning av H. S. F., en idé, som även framkom från andra håll, såsom nedan närmare skall omtalas.

Betydligt livligare var diskussionen i borgarståndet [1]), som ju också på sätt och vis närmast berördes av saken. Här fördes meningsutbytet delvis efter andra linjer. Kritiken — ofta av stor skärpa — bestods förnämligast av oppositionens koryféer, Petré, Wærn m. fl. Deras argumentering var naturligtvis annorlunda beskaffad än den, som framkom i de högre ståndens. Motionären själv, Halling, började med att betyga sitt missnöje med S. U:s utlåtande. Han och andra med honom förmenade — i rak strid med Rosenblads m. fl:s åsikt — att utskottets utgiftsberäkning vore alldeles för hög. Det anmärktes, att flera konsuler i främmande land åtnjöte oskäligt höga löner — exempelvis generalkonsuln i Filadelfia nästan lika mycket som rikets högste löntagare, utrikesministern — att själva behövligheten av flera konsulsbefattningar vore tvivelaktig och tjänsterna i flera fall sinekurer, att i all synnerhet den stora apparaten inom barbareskstaterna numera kunde betydligt minskas o. s. v. Av flera talare från detta läger yrkades därjämte, att en del av utgifterna borde upptagas på ministerstaten, dit de rätteligen hörde och att en utredning i sådant syfte borde anställas. S. U. hade givit impulsen härtill genom att föreslå överflyttande till ministerstaten av bidraget till avlöningen för beskickningen i Konstantinopel. I bondeståndet antyddes f. ö., att ministerkassans skrala ekonomiska ställning hade föranlett överförande av vissa tjänster till K. Komm:s stat. Vidare framhölls, att något speciellt ämbetsverk för dessa anslag lika litet vore påkallat som beträffande den ävenledes unionella ministerkassan och som konsekvens härav föreslogs, att förenat statsråd skulle handhava förvaltningen av medlen lika väl som besluten om deras disposition. Detta sista var nu visserligen felaktigt, ty användningen av såväl minister- som konvojkassan bestämdes i svenskt statsråd eller ministeriell konselj [2]). Men frånsett detta, var det ostridigt, att lika väl som ministerkassans förvaltning kunde skötas av kabinettssekreteraren ensam, borde den just ej vidlyftigare H. S. F. kunna förvaltas på liknande sätt. Också hade ju redan på föregående riksdag den meningen framkommit, att alla göromålen kunde förrättas av en enda

[1]) Borg. Prot. 5 sid. 597—619.
[2]) Reuterskiöld sid. 123—124.

kontorist [1]). Själva idén vittnar tillika, trots sin något besynnerliga utformning, om en önskan att tillgodose Norges anspråk på delaktighet i förvaltningen, vilket man föreställde sig lättast och säkrast skulle ske genom detta arrangemang. Från detta håll gjordes just ingenting gällande om ökade förpliktelser för Norge och det tydligen med all rätt. Bland utskottets få försvarare märktes särskilt Schartau, och från honom med liktänkande hördes just kravet på ökat deltagande från Norge. Schartau yrkade ingenting mindre än att Norge i gemensamma kostnader borde »deltaga lika med Sverige och således lemna ett bidrag, mångdubbelt öfverstigande det nuvarande beloppet deraf.» Då han emellertid erkände, att åtskilliga utgifter verkligen voro onödiga, förringades väsentligen kraften av hans fordran på Norge. Slutligen attackerades S. U. även av de regeringstrogna inom ståndet med anförande av samma skäl som de på riddarhuset framdragna: att utgifterna ej vore för höga och att de för framtiden ej exakt kunde beräknas. I sin iver att komma utskottet till livs, gick deras ledare, Lagergren, ända därhän att *förneka rättvisan av större anslag från Norge under hänvisning till att den norska sjöfarten företrädesvis omfattade närmare farvatten, där intet skydd behövdes.* Det egendomliga inträffade alltså, att just de, som kraftigast kunnat ställa större anspråk på Norge, underkände sådana krav.

Under denna debatt uppstod ett annat spörsmål, som för sakens vidare utveckling blev av stor betydelse. Petré, Halling m. fl. av oppositionen upptogo nämligen till skärskådande den frågan, vem som hade bestämmanderätt över denna avgifts storlek, konung eller riksdag, m. a. o. om avgiften till H. S. F. vore en bevillning eller ej. De ansågo det ovedersägligt, att den tillhörde bevillningarna, alltså riksdagens domän. Halling klagade över att S. U. ej yttrat sig i denna punkt. Detta var emellertid obefogat, ty utskottet hade tydligt givit tillkänna, att avgiftsbeloppet berodde av ständerna och sålunda vore att hänföra till bevillningarna. Samma syfte är jämväl uppenbart i S. U:s förslag att sammanslå fonden med statsverket. Då som följd därav enligt utlåtandet bestämda anslag voro uppförda under särskilda huvudtitlar, var konungens förra dispositionsrätt omintetgjord, men ej nog härmed, om det

[1]) Se sid. 155.

ej kunde visas, att avgiften i fråga tillhörde statens ordinarie inkomster — en uppgift, som syntes mycket vansklig — återstod intet annat än att räkna den till bevillningarna, sedan den gamla kassan alldeles uppgått i statsverket. Så länge dessa medel utgiorde en särskild fond utan offentlig redovisning, hade den åtminstone formellt ingenting att skaffa med staten och följaktligen ej heller med riksdagen. I borgarståndet hördes också yttranden, som gingo ut på att fonden egentligen vore handelsmännens enskilda kassa, som ej finge sammanblandas med statsverket. Men när fonden väl blivit indragen under statsrevisionen, började saken få ett annat utseende. Redan vid 1834—35 års riksdag hade Halling genom sin motion om konvojavgiftens ersättande med statsanslag visat vägen. Då voro ständerna obenägna att taga steget fullt ut, i det de i sin skrivelse gingo »supplicando» tillväga, för att begagna Hallings uttryck. Nu var tveksamheten borta, åtminstone på vissa håll. Uppfattningen, att avgiften till H. S. F. vore en bevillning, syntes även ha ett stöd i dess nära samband med tullen. För regleringen av de unionella utgifterna betydde en sådan åskådning mycket. Den tog sikte på upphävandet av den skiljaktiga karaktär, som dittills präglat de båda rikenas tillskott till fonden. Nu skulle båda utgöra statsanslag, varav som oundviklig konsekvens följde, att Norge måste kunna öva kontroll över sina statsutgifters användning likaväl som Sverige över sina. Där bortom öppnade sig den kvistiga frågan, huruvida representationerna nu skulle i detalj bestämma anslagets fördelning — något, vartill S. U. nu gjort början — och i så fall huru samverkan skulle uppnås mellan riksdag och storting, eller huruvida den närmare dispositionen skulle överlåtas åt förenat statsråd, såsom Halling och Wærn synas ha föreställt sig. På dessa anmärkningar beslöt borgarståndet återremiss i likhet med de båda högre ständen. Även bondeståndet kom till samma resultat efter en kritik, som i det väsentliga var ett eko av de inom borgareståndet framdragna synpunkterna.

I sitt svar på återremissen [1]) vidhöll S. U. i allt väsentligt sin ståndpunkt. Med en påfallande knapphändighet avfärdas invändningarna. Vad angick själva kärnpunkten — bevillning eller ej — lämnade utskottet en historisk redogörelse för konvojavgiftens öden, varav S. U. fann det

[1]) S. U. bet. n:o 116.

»vara uppenbart, att ifrågavarande afgift, som — — blifvit af Rikets Ständer vid flera Riksdagar reglerad — — kan af R. St. likasom hvarje annan åtagen extra ordinarie beskattning, i mon af behof, ökas och minskas eller alldeles indragas». Någon antydan om hur den unionella ekonomien under sådana förhållanden skulle ordnas, fanns fortfarande ej och det är ej ens säkert, att utskottet övertänkt denna sak. Dess besynnerliga förklaring, att överflyttandet till riksstaten av samtliga såväl inkomster som utgifter blott vore »en räkenskapsfråga, hvilken säkerligen vid sådant förhållande måste för Norge vara lika likgiltigt, som det skulle vara för Sverige, huru Norge till äfventyrs kunde finna nödigt att uti dess räkenskaper uppföra kostnader af dylik beskaffenhet» vittna antingen om tanklöshet eller om obenägenhet att gripa sig an med de kinkiga konsekvenserna av dess eget förslag. I ståndén följde ånyo vidlyftiga debatter, vilka på sitt sätt visade, att man genom det nya betänkandet ej kommit stort närmare en förnuftig lösning. Hos adeln [1]) voro huvudsakligen samma talare i elden som vid återremissen. Med stor skärpa vände sig särskilt Rosenblad mot den svagaste punkten i betänkandet: upptagandet av det norska bidraget å Sveriges stat. Härom yttrade han: »Det torde icke gå an, att bland utgifter å svenska riksstaten uppföra utgifter, gemensamma för begge Rikena, särdeles med det anspråk, som man framställt om oinskränkt rättighet, att Sveriges Ständer i allo, äfven i de minsta detaljer, må äga att bedömma, hvartill dessa utgifter skola användas, ty därigenom skall icke blott i form utan äfven i sak Norge blifva skattskyldigt under Sverige. Skola uteslutande Sveriges Stats-Utskott, dess Ständer och dess förstärkta Stats-Utskott bestämma, huru dessa gemensamma göromål skola förvaltas, då behöfvas ej några unionscomitéer eller något norskt storting». Han sekunderades av Hartmansdorff, som fann fonden vara »af beskaffenhet, att aldrig kunna med svenska statsverket så införlifvas, som Utskottet föreslagit, med mindre de begge Länderna så införlifvades med hvarannan, som Svea och Götha Riken numera äro.» Här avslöjades så tydligt som möjligt den avgörande bristen i utskottets förslag. Emot detta hade dess vapendragare Sprengtporten och v. Troil stort ingenting att förmäla, hårdare ansatt kom

[1]) Ad. Prot. 20 sid. 123—144.

den förre med ett slags urskuldande, som gick ut på att de unionella problemen innebure alldeles särskilda svårigheter. Av denna Rosenblads m. fl:s ståndpunkt följde emellertid ej, att de voro sinnade att utan vidare låta riksdagen rätta förhållandet. Med all rätt hänvisade Rosenblad till U. K., när dess arbete nått sin fullbordan, vore tiden inne att rätta de brister i den bestående organisationen, som även han ansåg vara för handen. Härtill anknöt Nordensköld den betraktelsen, att ständernas ingripande blott skulle ha den effekten att försvåra regeringens arbete på en tillfredsställande lösning. På sådana grunder ville han och med honom liktänkande ej veta av någon förändring nu i H. S. F:s ställning. De ansågo samfällt Norges bidrag vara för ringa — Nordensköld beräknade dock bristen blott till 9,000 rdr sv. b:o — men höllo av samma skäl varje åtgörande även i denna sak för olämpligt. En talare, Lagerhjelm, som f. ö. yttrade sig mot betänkandet, kom emellertid *efter* avgörandet med det förslaget, att man hos K. M:t skulle anhålla om proposition till Norges storting angående större anslag. Besynnerligt nog tycks varken förslagsställaren eller någon annan ha erinrat sig, att ständerna redan beslutat en dylik framställning med anledning av statsrevisorernas berättelse (se ovan!). Lantmarskalken avvisade nämligen förslaget endast på den grund, att det ej blivit framställt under diskussionen. Sprengtporten och v. Troil åter uppgåvo som motiv för sin anslutning till betänkandet just utsikten att få Norge att lämna större bidrag: detta vore förnämsta syftemålet med hela nyorganisationen. Sin fordran försvagade de emellertid väsentligt, alldeles som deras motsvarigheter i borgarståndet, genom att förneka behovet av vissa upptagna utgifter. Så framhölls, att kostnaderna för barbareskkusten ej blivit vederbörligen nedbringade, att vissa konsulat vore obehövliga m. m. De kunde härvid peka på det anmärkningsvärda faktum, att just en av deras främsta antagonister, nämligen Rosenblad, förut under riksdagen motionerat om förändrad indelning av konsulatdistrikten och indragning av flera konsulat såsom överflödiga. Rosenblads svar i denna punkt kunde ej bli annat än skäligen undvikande och intetsägande.

Resultatet blev, att adeln utan votering avslog utskottsförslaget och uttalade sig för status quo i alla avseenden. Detta berodde ej på någon allmän belåtenhet med de rådande förhållandena — tvärtom hade ju exempelvis Rosen-

blad erkänt befintliga brister — utan snarare på den partipolitiska tillspetsning, som förlänades denna sak likaväl som så många andra ursprungligen neutrala frågor. Denna märktes redan i Hallings motion och betonades ytterligare av S. U. Dess idé att upptaga beloppen på stat var visserligen i och för sig riktig såsom ledande till större jämförbarhet mellan Sveriges och Norges bidrag, men den goda verkan förtogs alldeles av dess åtgärd att därmed sammanblanda det norska anslaget utan att ens låta påskina att, därest dessa utgifter skulle fortfara att vara gemensamma, de också gemensamt måste disponeras och kontrolleras. Denna faktiska svaghet utgjorde ett välkommet stöd för de konservativa vedersakarna, vilka i förslaget huvudsakligen sågo en inskränkning av konungens maktsfär men däremot mindre brydde sig om dess unionella konsekvenser. Det lider nämligen intet tvivel, att de, oaktat sitt framhävande av den senare synpunkten, ej däri sågo den egentliga avslagsgrunden. Någon särskild ömhet om Norges unionella rätt hade veterligen aldrig besvärat regeringspartiet, och dess plötsliga förekomst nu synes därför åtskilligt misstänkt.

I diskussionen på riddarhuset nämndes stort ingenting om avgiftsbeloppet, ehuru detta utgjort en av huvudpunkterna vid överläggningen i borgarståndet, som ägt rum några dagar förut. Utan vidare fixerades avgiften fortfarande till 10 % av tullen. I prästeståndet däremot, där debatten [1]) ägde rum samtidigt som på riddarhuset, blev borgarståndets beslut i denna sak — om nedsättning till 6 2/3 % — mera uppmärksammat. Detta borgarståndets tilltag hade hos regeringen väckt stor förtrytelse, vilket exempelvis visar sig av ett brev från Skogman till Hartmansdorff av d. 9 febr. 1841, vari den senare uppmanas att söka förhindra, att detta bleve ett ständernas beslut. Då något tal om nedsättning denna gång ej hördes på riddarhuset, fann Hartmansdorff det ej lämpligt att framdraga detta ämne. Men i prästeståndet ledde redan den förste talaren, Heurlin, debatten in på denna angelägenhet. Förut hade han uttalat sig för nedsättning, därest överskott förefunnes, nu avstyrkte han under förmenande, att troligen ingen behållning skulle uppkomma. Verkliga förhållandet var det, att han m. fl. aldrig haft något allvar med talet

[1]) Pr. Prot. 12 sid. 391—398.

om nedsättning. Det lämpade sig som en fint för att undgå det större onda - - medlens uppförande på stat med därav följande konsekvenser — men var ej avsett att fasthållas längre än nödvändigt. I övrigt erbjöd överläggningen föga av intresse, men ståndets beslut var så till vida anmärkningsvärt, som det skilde sig från adelns däruti, att man uttalade sig för K. Komm:s upphävande och ersättande med Komm. K.

Varken i adeln eller prästeståndet hade det kvistigaste problemet — avgiftens egenskap av bevillning eller ej — blivit berört oaktat S. U:s tydliga uttalande därom. Det såg ut, som om dessa stånd ej ens ansåge denna idé värd ett omnämnande. I borgarståndets meningsutbyte[1]) utgjorde den däremot det centrala. Redan vid behandlingen av punkt 1 i utlåtandet — K. Komm:s vara eller icke vara — kom diskussionen att till stor del röra sig om detta ämne. S. U:s yrkande om ett särskilt ämbetsverk fann ingen anslutning. I stället fattades med knapp majoritet beslut om K. Komm:s indragning och om »underdånig anhållan att, om någon särskild förvaltning skulle erfordras af de medel, hvilka Rikets Ständer vid denna Riksdag kunna ställa till K. M:ts nådiga disposition, till utgifter i och för fredsverket med Barbareskstaterna samt tractamenten till Consuler och Consulat-Secreterare å eller utom Barbareskkusten och till understöd för svenska kyrkan i London, K. M:t då i Nåder täcktes uppdraga en sådan förvaltning åt Commerce-Collegium - - —» När här talas om uppgivna ändamål, vartill vissa summor skulle anslås, synes detta ej kunnat syfta på något annat än anslag under resp. huvudtitlar i följd av fondens överflyttning till statsverket, såsom S. U. föreslagit. Detta är något annat än prästeståndets beslut, som utgör en ordagrann upprepning av förra riksdagens skrivelse, vari det helt allmänt säges, att fonden såsom dittills skulle »stå under K. M:ts nådiga disposition». Här var det ej fråga om medlens införlivande med statsverket eller dylikt. När man i borgarståndet valde en annan formulering, måste detta haft sin särskilda grund, och den finner man också lätt, när det uppgives, att voteringen gällde Hallings motion, sedan utskottsförslaget avvisats. Just i denna motion hade ju först idén om konvojavgiftens bevillningskaraktär framställts, och när nu dess

[1]) Borg. Prot. 6 sid. 176—190, 196—208.

uttryck återkomma i beslutet, blir saken ännu klarare. Även uttrycket »om någon särskild förvaltning skulle erfordras» etc. talar härför: det framställes ej som säkert utan snarare som mindre troligt, att någon dylik särskild förvaltning behövdes och då måste ju medlen höra till statskassan och förvaltas av statskontoret. Därtill kommer, att ständerna ej gärna kunde överlämna en fond till disposition av Komm. K. och samtidigt förordna om bestämda anslag därur. Häruti var beslutet otydligt och inkonsekvent, såsom nedan närmare skall visas. Ståndet hade alltså indirekt uttalat sig för fondens förening med statsverket, men den knappa majoriteten — 2 röster — gjorde det osäkert, om beslutet skulle kunna stå sig, när det direkt gällde denna punkt. Vid fortsatt överläggning förnyades striden med mycken iver. De stridande voro delade i tre grupper. Några såsom Schartau och Foenander anslöto sig helt och hållet till utskottsförslagets punkt 2 angående avgiftens ingående till statsverket och status quo i fråga om dess belopp; Lagergren m. fl. förklarade sig däremot, d. v. s. egentligen gent emot förstnämnda moment; Wærn, Ekholm o. a. åter ville i likhet med Halling ha avgiften nedsatt, medan de gillade förslaget om fondens införlivande med statsverket. Tre voteringar måste anställas. I den första, som gällde punkt 2 som helhet, blev utskottsförslaget med stor majoritet förkastat. Därpå företogos särskilda voteringar om de båda momenten i nämnda punkt. Först nedsattes avgiften till 6 2/3 % av tullen, och därpå omintetgjordes med den förseglade sedelns tillhjälp förslaget om medlens sammanslagning med statsverket. S. U. hade sålunda i allo lidit nederlag. När detta hade skett, kom emellertid Wærn med det yrkandet, att medlen i stället skulle ingå till riksgäldskontoret, emedan angeläget vore »att tillse, att det, som inflyter, ej må utgå till andra behof, än dem Betänkandet upptager». Häremot invändes från flera håll, att ståndet genom sitt beslut i föregående plenum jämfört med det nu fattade redan avgjort, att Komm. K. skulle omhänderha medlen. Schartau åter menade, att ifrågavarande beslut innefattade, att ej hela fonden utan blott vissa av ständerna därur gjorda anslag skulle ställas till Komm. K:s disposition. Frågar man nu, vilken av dessa båda åsikter som var den rätta, så har förut framhållits, att beslutet var dunkelt. Skulle fonden förvaltas av Komm. K. liksom förut av K. Komm., kunde

ständerna ej uppdela densamma i anslag. Däremot var det tänkbart, att avgiften inflöte till stats- eller riksgäldsverket, varefter därifrån belopp, motsvarande på riksstaten uppförda anslag, kunde överlämnas till Komm. K. för närmare disposition. När ståndet förklarat, att fonden ej skulle ingå till statsverket, återstod dess förvaltning av riksgäldskontoret såsom den mest konsekventa fortsättningen av dess föregående beslut. Talmannen vägrade emellertid proposition på Wærns förslag och majoriteten gillade detta. Därmed miste man också möjligheten att göra några anslag och sålunda fingo alla de övriga punkterna i utskottsbetänkandet förfalla.

I bondeståndet försiggick avgörandet senare än i de andra stånden [1]) och där hade man sålunda tillfälle att något bättre kunna bedöma situationen efter medståndens beslut. Helt naturligt väckte utgången i borgarståndet mesta intresset. Hans Jansson redogjorde därför och framhöll, att Komm. K:s förvaltning av fonden betydde, att den skulle »ställas under regeringens godtyckliga disposition». Han rekommenderade i stället förslaget om fondens handhavande av riksgäldskontoret, »hvars fullmäktige sedan i vissa runda summor skulle till Komm. K. lemna, hvad Ständerna anslagit till utgifternas bestridande», detta under uttalande av den förmodan, att en inbjudan till borgarståndet att härmed förena sig skulle hörsammas. Denna framställning möttes med nästan allmänt gillande, även regeringens vapendragare, Strindlund m. fl., förklarade sig intet ha att invända däremot, varemot de ivrigt bekämpade satsen, att avgiften vore en bevillning, som borde ingå till statsverket. Motiven härför ligga fullt tydliga. Skulle medlen ingå till statsverket, skulle deras egenskap av särskild fond försvinna och de i likhet med övriga inkomster användas att bestrida statsutgifterna överhuvud. Men nu ville Strindlund et consortes ej medgiva, att de ändamål, vartill H. S. F. användes, vore statsutgifter, fonden vore de handlandes egen kassa för deras syften, konsulerna deras enskilda ombud o. s. v.; därför borde staten varken använda dess medel för sina behov eller upptaga dess utgifter som sina. Hos riksgäldskontoret åter skulle fonden kunna få behålla sin särskilda karaktär utan sammanblandning med statsmedel. Å denna sida förbisåg man emellertid, såsom

[1]) Bond. Prot. 10, sid. 382 och ff.

också Hans Jansson påpekade, att man genom att förneka avgiftens egenskap av bevillning nekade ständerna all rätt att stadga om vare sig dess storlek eller användning. Vid avgörandet behövde votering företagas endast om avgiftens belopp. Med stor majoritet fastställdes den till 10 %, tydligen därför, att man fruktade, att den eljest skulle bli otillräcklig och att staten möjligen då skulle komma att vidkännas bristen, vilket man framför allt ville undvika. Detta hindrade dock ej, att man samtidigt utan gensägelse beslöt medlens ingående till riksgäldskontoret »för att hållas vederbörande till handa för de ändamål, som af ständerna beslutas, hvarefter öfverskottet bör åt Statsverket reserveras». Förbehöll man sig på detta sätt överskottet, kunde det ej gärna undvikas, att man också fick svara för möjligen inträffande brist, varigenom fonden utan vidare skulle uppgå i statsverket. I överensstämmelse härmed beviljades vidare särskilda anslag att av den under riksgäldskontorets förvaltning stående fonden utgå till Komm. K. i och för närmare disposition (även bondeståndet hade nämligen beslutit, att Komm. K. skulle träda i stället för K. Komm.). Det förtjänar anmärkas, att bland dessa anslag endast upptogos 50,000 rdr till barbareskkusten i stället för de av utskottet föreslagna 90,000. I besluten om avgiftens storlek och fondens förvaltning inbjöds borgarståndet att förena sig.

När denna inbjudning framfördes i borgarståndet, uppstod där ett efterspel [1]), som visade, hur många möjligheter till förveckling denna fråga inrymde. Till en början avvisades inbjudningens första punkt, angående avgiftens belopp. Om punkt 2 uppstod en vidlyftig debatt. Atskilligade förklarade, att inbjudningen ej kunde mottagas, ej heller proposition därå meddelas, enär den vore stridande mot ståndets senast fattade beslut. Av denna åsikt var också talmannen och kunde i själva verket ej vara annat, sedan han förut vägrat proposition på Wærns likalydande förslag under motivering, att denna fråga redan vore av ståndet avgjord genom beslutet, att om någon särskild förvaltning av summorna erfordrades, en sådan skulle övertagas av Komm. K. Några ansågo, att det egentliga hindret låge i beslutet, att medlen ej skulle ingå till statsverket, i det de menade, att detta uttryck jämväl innefattade riksgäldskontoret, en åsikt, som ej med ett ord lät

[1]) Borg. Prot. 6 sid. 541 och ff.

höra av sig vid den omedelbart efter det Wærnska förslaget följande diskussionen. Anhängarne av inbjudningen höllo åter före, att frågan var öppen på grund av talmannens propositionsvägran, som hindrat ståndet att fatta något beslut däröver. De anmärkte vidare, att det nu vore dubbelt nödvändigt att inskränka den fria dispositionsrätten, då 10 %-avgiften möjligen skulle bibehållas och följaktligen betydligt överskott uppstå. Av vad ovan anförts om innebörden av ståndets beslut torde framgå, att anhängarna av inbjudningen hade rätt däri, att dessa beslut ej utgjorde hinder för frågans behandling. Men däremot kunde det påstås, att ett dylikt hinder låg i ståndets godkännande av talmannens propositionsvägran och det därpå följande annullerandet av alla särskilda anslag, varigenom ståndet uttolkade de föregående besluten som ett överlämnande av fonden i dess helhet åt Komm. K. Förra gången hade ingen votering förefallit över denna sak, nu åter sökte oppositionen genomdriva remiss till K. U., men med en rösts övervikt sanktionerades propositionsvägran. Denna tilldragelse väckte stort uppseende och föranledde i nästa plenum [1]) ett uppträde, »det märkvärdigaste på 4 decennier» inom riksdagen, för att begagna »Uppsala Tidningars» uttryck. [2]) I kraftiga, delvis skarpa och bittra ordalag framburos ett flertal reservationer mot propositionsvägran och ståndets godkännande därav. Diskussionen säges ha varit »ytterst animerad» och protokollen jäva ej detta intryck. Av den skarpa oppositionen fann sig talmannen föranlåten att komma med en utförligare motivering av sin ståndpunkt, [3]) som emellertid ej innehöll några nya synpunkter och ej synes ha dämpat lidelserna nämnvärt. Fejden fortsattes i pressen, där emellertid sakfrågan mera sköts åt sidan för personliga beskyllningar. Ett par dagar senare [4]) fattade ståndet ett beslut, som för sakens vidare utveckling ej blev utan betydelse. Vid fråga om beviljande av ett extra anslag till båk- och fyrväsendet påpekade Petré, att detta syntes vara ett lämpligt föremål för H. S. F. Efter en rätt livlig debatt antogs med 2 rösters majoritet såsom en »underdånig önskan» till regeringen, »att, hvad

[1]) Borg. Prot. 6 sid. 555 och ff.
[2]) Anfört efter »Svenska Biet» d. 31 mars 1841.
[3]) Borg. Prot. 6 sid. 594 och ff.
[4]) Ibid. sid. 642 och ff.

utöfver den bestämda summan kunde erfordras till Fyrars, Båkars och Sjömärkens inrättande och förbättring, måtte framför alla andra ifrån H. S. F. utgående kostnader, bestridas af denna fonds tillgångar». Detta var som synes ett ganska skarpt tillspetsat yrkande, om det också framfördes som »en underdånig önskan». Förslagets motståndare ansågo också, att det blott skulle bli ett slag i luften. Något annorlunda började saken te sig, när adeln och prästeståndet på inbjudan biträtt detta beslut utan egentlig diskussion. Av vad som sedan följde, visade sig emellertid, att man i dessa stånd ej vårdat sig om att hålla ordentlig reda på vad man beslutat. I bondeståndet blev däremot inbjudningen avslagen.

Situationen hade ej blivit nämnvärt klarare, vilket snarligen skulle visa sig. I S. U:s utlåtande med förslag till sammanjämkning av ståndens olika beslut [1]) kom denna oklarhet först till synes. Beträffande de flesta ståndens mening fann utskottet, såsom naturligt var, i huvudsak ingen tveksamhet behöva råda; borgarståndets beslut åter föreföll det ofullständigt och otydligt. S. U. ansåg visserligen, att ståndet genom sitt godkännande av propositionsvägran förtydligat sina föregående beslut därhän, att medlen ej blott skulle förvaltas av utan jämväl inlevereras till Komm. K. Däremot hade ståndet enligt utskottets åsikt ej besvarat frågan, »huruvida K. M:t må ega att disponera Fondens samtliga tillgångar eller endast någon viss andel deraf.» Denna idé, att fonden i sin helhet skulle omhänderhas av Komm. K. men ändock endast vissa av ständerna bestämda summor därur få användas, synes ej ett ögonblick ha föresvävat någon i borgarståndet, tvärtom låg ju till grund för Wærns förslag den motsatta uppfattningen, att fonden i så fall komme att stå till regeringens godtyckliga disposition. Mera vikt låg då å utskottets anmärkning, att det vore ovisst, huruvida ståndet medgivit obegränsad dispositionsrätt även för det fall, att avgiften bestämdes till 10 %. Endast för denna eventualitet stod det strängt taget ståndet fritt att meddela ett tillägg eller en förklaring av sina föregående beslut. I fråga om avgiftens belopp slutligen sköt S. U direkt fram det stora tvisteämnet genom att föreslå votering i förstärkt S. U. Ett par reservationer i denna punkt varslade om det gny, som

[1]) S. U. bet. n:o 483.

skulle följa. Måhända hade denna sak ej väckt så stor uppmärksamhet, därest ej regeringen, som ovan blivit förmält, själv gjort påstötningar för att få det högre beloppet genomtrumfat. Man tog för givet, att borgarståndets mening skulle segra i förstärkt S. U., därför fick frågans bevillningskaraktär på inga villkor erkännas.

Betänkandet kom att behandlas först i bondeståndet, [1]) vilket efter en jämförelsevis kort debatt utan votering godkände voteringspropositionen och sålunda erkände avgiftens egenskap av bevillning. Största intresset knöt sig givetvis till utgången i borgarståndet på grund av sakens antecedentia därstädes. Prästeståndet beslöt för sin del att uppskjuta avgörandet, till dess borgarståndets beslut förelåg, ett uttryck för den vikt man tillmätte detta. Det saknades ej heller försök att påverka borgarståndets talman för att förmå honom att vägra proposition på utskottsförslaget. Detta lyckades dock ej. D. 28 april 1841 stod striden. [2]) Den långa och livliga överläggningen rörde sig dels om bevillningsfrågan, dels om S. U:s anmodan om förtydligande av de föregående besluten, vilket enligt Lagergrens uttryck vore »en väfnad af djupt beräknade förslag», avseende att uppriva, vad som en gång beslutats. S. U:s antydan, att ståndet möjligen haft för avsikt att, ehuru medlen både skulle ingå till och förvaltas av Komm. K., likväl endast vissa av ständerna bestämda summor därav skulle få disponeras, vann ingen anslutning; tvärtom fastslogs det uttryckligen av Schartau, att de beviljade avgifterna helt och fullt blivit ställda till K. M:ts disposition, men å andra sidan ansåg han detta ej gälla en event. avgift av 10 %, endast de beslutade 6 2/3; om skillnaden stode det ståndet fritt att träffa vilka bestämmelser som helst både om dess förvaltning och disposition. (Inom parentes sagt synes S. U. endast ansett det senare möjligt, medan det åter beträffande förvaltningen menade, att ståndets beslut ovillkorligen innebure, att samtliga medel skulle bilda en särskild fond utan sammanhang med stats- eller riksgäldsverket.) I överensstämmelse härmed föreslog han, att de möjligen tillkommande 3 1/3 % skulle överlämnas till riksgäldskontoret. Många bestridde detta såsom utgörande en ändring i redan fattat beslut, men vid votering *bifölls*

[1]) Bond. Prot. 12 sid. 264.
[2]) Borg. Prot. 7 sid. 317 och ff.

Schartaus yrkande med 29 röster mot 22. Även utskottets voteringsproposition godkändes. Genom denna utgång hade visserligen på sätt och vis »saken blifvit mycket klarare», såsom SPRENGTPORTEN uttryckte sig på riddarhuset men samtidigt ännu mera invecklad. Borgarståndet hade visserligen förtydligat och förklarat sin mening, så att någon tvekan därom ej kunde råda, men själva besluten voro delvis stridiga och inkonsekventa. Ståndet hade förklarat avgiften vara bevillning. Konsekvensen var naturligtvis då den, att medlen liksom andra bevillningar borde disponeras å stat, eller, såsom bondeståndet ville, av riksgäldskontoret. I stället hade man nu beslutat att låta större delen användas av K. M:t alldeles efter gottfinnande, medan en mindre del skulle inflyta till riksgäldskontoret och givetvis, ehuru detta ej var nämnt, reserveras för statsverkets behov. Det såg sålunda nästan ut, som om ståndet ansåg en del av beloppet vara bevillning, en annan ej. Detta hade uppenbarligen sin grund i den egendomligheten, att det blev deras lott, som vid första överläggningen hade varit i minoritet, att vid den senare vara i majoritet och sålunda komma i tillfälle att tolka och utlägga det förra beslutet. Ehuru avgörandet i de båda högre ståndens kom senare än i borgarståndet, synes man där endast ha haft en bristfällig kännedom om dess beslut. Adeln återremitterade efter en tämligen intresselös diskussion de viktigaste punkterna av utlåtandet: angående voteringspropositionen och om dispositionsrätten över fonden. I prästeståndet yrkade Heurlin återremiss med den anmärkningen, att frågan fått ett nytt skick genom beslutet om anslag ur fonden till båkar och fyrar. Han sökte tillika visa, att denna anordning ej läte förena sig med borgarståndets senaste beslut, men ådagalade därvid blott, att han ej hade reda på vad riksdagen beslutat om kostnaderna för båkar och fyrar. Det hette nämligen, att för detta ändamål möjligen behövliga extra utgifter »måtte framför alla andra ifrån H. S. F. utgående kostnader, bestridas af denna fonds tillgångar». Nu påstod i stället Heurlin, att beslutet innebure, att *möjliga överskott på H. S. F.* skulle begagnas i detta syfte. Även andra ledamöter av prästeståndet svävade i samma märkliga villfarelse och betänkandet blev återremitterat. Man menade, att anvisningen till båkar och fyrar skulle nödvändiggöra den högre avgiften, 10 %, varigenom man

utan vidare skulle slippa från det förargliga bevillningsspörsmålet.

Det var att vänta, att S. U. ej skulle taga mycken notis om återremissen från de högre ståndeu. I sitt nya utlåtande [1]) vidhöll utskottet också i allo sin ståndpunkt, blott med det tillägg, att efter borgarståndets förklaring av sitt beslut även frågan om dispositionsrätten borde avgöras genom votering i förstärkt S. U. Utskottet förklarade i detta sammanhang sin enda uppgift vara att framlägga lämpliga sammanjämkningsförslag och voteringspropositioner, däremot ej att granska den större eller mindre rimligheten i de fattade besluten. Eljest hade det legat nära till hands att påpeka den nära förbindelsen mellan de två nu framställda voteringspropositionerna. Godkändes förslaget om omröstning i förstärkt S. U. över avgiftens belopp, var dess bevillningskaraktär tillika accepterad, varav borde följa medlens disponerande till bestämda, av ståndeina gjorda anslag, men beträffande dispositionsrätten fanns numera ingen sådan möjlighet: valet stod mellan de båda högre ståndens överlämnande av denna rätt åt konungen, vilket förutsatte, att avgiften *ej* var bevillning, och borgarståndets tudelning, som tycktes utmärka, att ena delen av summan vore en art, den andra en annan. Under sådana förhållanden kunde idén om avgifternas erkännande som bevillning betraktas som skäligen dödfödd.

Vid den närmast föregående behandlingen på riddarhuset hade Hartmansdorff varit frånvarande, vilket säkerligen medverkade till att debatten då blev mera kortvarig och ointressant än vad man kunnat vänta. Han hade, som förut nämnt, fått en särskild uppmaning från regeringshåll att hindra genomdrivandet av borgarståndets beslut och vid frågans förnyade handläggning [2]) gjorde han allt, vad man rimligen kunde begära. Än en gång uppstod ett vidlyftigt ordande om avgiftens rätta natur, ehuru föga nytt framkom. Slutet blev, att fullt konsekvent båda voteringspropositionerna förkastades. På samma sätt gick det i prästeståndet efter en osedvanligt lång debatt [3]). De båda lägre ståndeu åter godkände utan vidare utskottets

[1]) S. U. bet. n:o 523.
[2]) Ad. Prot. 25 sid. 196 o. ff.
[3]) Pr. Prot. 16 sid. 209 o. ff.

voteringspropositioner. S. U. anmälde härpå[1]) för ståndеn de skiljaktiga beslut, som sålunda uppkommit, men fogade därtill en uppmaning till adeln och prästeståndet att förena sig med de övriga ståndеn. Naturligtvis ledde detta ej till någon påföljd utan allt blev som förut och man trodde, att saken äntligen var utagerad för denna riksdag, när mem. n:o 549 ungefär samtidigt i alla riksståndеn lades till handlingarna. Så blev likväl ej fallet, i det ett efterspel uppstod, som i sig innefattade det våldsammaste, som överhuvud förekom vid denna så upprörda riksdag. Den 1 juni hade betänkandet utan diskussion lagts till handlingarna i bondeståndet, men d. 4 juni beslöt ståndet på förslag av Hans Jansson att »förständiga» förstärkt S. U. att votera över de av de privilegierade ståndеn avslagna propositionerna ävensom inbjudning till medståndеn att härmed förena sig. Efter en ytterst hetsig debatt antogs inbjudningen av borgarståndet, varemot den naturligtvis förkastades av de övriga. S. U:s majoritet ställde sig de lägre ståndens önskan till efterrättelse och utsatte i mem. n:o 590 dag och timma för votering i förstärkt S. U. Ordföranden, greve C. F. Horn, förklarade sig emellertid sinnad att hindra verkställigheten av beslutet och gick ända därhän att låta nedriva ett anslag om sammanträde, som blivit utfärdat. Denna visserligen oerhörda tilldragelse, som bäst visar, till vilken höjd upphetsningen stigit, föranledde särskilt i bondeståndet ett oerhört gny, greve Horn undfägnades bl. a. med epitetet »hamnbuse» och från skilda håll yrkades, att den skyldige måtte befordras till näpst enligt § 110 R. F. När den omstridda voteringen därefter skulle företagas, d. 15 juni, dagen före riksdagens slut, strejkade större delen av adelns och prästernas delegerade, varför ingenting kunde åtgöras i saken. I borgarståndet hade förut Schartau försökt att få fram ett resultat även för denna eventualitet. Han hade nämligen yrkat, att ståndet för sin del måtte avlåta en skrivelse till konungen med protest dels mot adelns och prästernas förfaringssätt, dels mot uppbärande av en större avgift än 6 2/3 %. Ståndets besvärsutskott, dit framställningen remitterats, kom emellertid med ett väsentligt modifierat skrivelseförslag, där det blott i underdånighet anhölls om nedsättning till 6 2/3 %, alltså samma tillvägagångssätt som i skrivelsen från förra

[1]) S. U. bet. n:o 549.

riksdagen, vilken vid flera tillfällen klandrats för sin klenmodighet beträffande hävdandet av representationens rättigheter. Hellre än att se detta avtrubbade yrkande segra, återtog Schartau sin motion och så var även detta försök utan påföljd. Allt det myckna oväsendet hade till synes resulterat i ingenting, om man frånser, att tre av ständen kommit överens om K. Komm:s ersättande med Komm. K., vilket önskemål frambars i skrivelse av d. 9 juni 1841. Därjämte hade man fått skrivelse om reglering av Norges bidrag i överensstämmelse med vad »rättvisa och billighet» fordrade. Det är lätt att se, vad värde denna framställning kunde ha under sådana förhållanden som de av Hallings motion framkallade. Tämligen tydligt hade man å flera håll låtit förstå, att finansiell åtskillnad mellan de förenade rikena vore bäst eller just samma tanke, som nyss börjat framträda i Norge; vidare hade det allmänt påpekats, att avgifterna vore onödigt höga och borde nedsättas, vilket ej heller gärna kunde tagas till intäkt för ökning av Norges bidrag. Det oaktat gav denna riksdag i viss mån viktiga impulser för frågans vidare utveckling, särskilt genom diskussionen om avgiftens karaktär av bevillning eller ej. Märkligt är i all synnerhet Rosenblads påpekande av de unionella konsekvenser, som bleve en följd av bevillningsteoriens accepterande. Däri låg en rikedom av problem, som kunde giva U. K. mycket att tänka på vid dess nya sammanträde och det var ju också inför detta forum, han ansåg saken böra utredas.

Även en annan fråga av vikt för unionens finansiella förbindelse förekom vid denna riksdag, i det v. Stahl väckte motion om grundlig förändring av konsulatväsendet. Den utmynnade väsentligen i följande tre yrkanden: 1) reducering av de ordinarie svensk-norska konsulernas antal (från 72 till 18 à 20), 2) upphävande av konsulatavgifterna och 3) omarbetning av den gällande konsulsstadgan av 1830. I motiveringen ådagalades med tydliga exempel, att antalet ordinarie konsuler vore orimligt stort och att de flesta skulle kunna ersättas med oavlönade v. konsuler bland främmande länders undersåtar. För de tilltänkta 18 à 20 generalkonsulerna borde fasta löner beredas i stället för konsulatavgifterna, vilka såsom i hög grad tryckande för sjöfarten borde indragas (årliga summan därav anslog han till c:a 33,000 rdr hamb. b:o). Detta borde lätt kunna ske genom anvisning av löner på H. S. F., så mycket mera

som tre generalkonsulat redan avlönades därifrån och 5 andra voro förenade med befattningar som chargés d'affaires och följaktligen ej behövde någon ersättning för konsulatavgifternas försvinnande. För de återstående beräknades lönerna ej behöva stort överskrida 20,000 hamb. b:o. Detta borde ej väcka någon betänklighet, i synnerhet som Norge säkerligen under sådana förhållanden skulle lämna ökat bidrag. I fråga om konsulsstadgan anmärktes, att den saknade en mängd nödvändiga bestämmelser, t. ex. angående konsuls skyldigheter gent emot nödställda eller förrymda sjömän, varför man borde anhålla, att genom K. M:ts försorg en ny stadga bleve utarbetad. Till denna motion fogade Oxehufvud en framställning, att konsulerna måtte ställas under utrikesministern i stället för under Komm. K., då numera diplomatiens huvudsakliga uppgift vore främjande av handelsintressena, vilket också framginge därav, att på flera ställen, såsom nyss nämnts, diplomatiska och konsulära poster förenats. Därjämte framkommo från borgarståndet en del klagomål över konsulatavgifterna, vari särskilt gjordes gällande, att de i många fall vore högre för svenska än norska fartyg. I utlåtande av d. 27 aug. 1840 (n:o 99) anslöt sig ekonomiutskottet i allo till Stahls synpunkter och tillstyrkte jämväl Oxehufvuds yrkande. Prästeståndet biföll betänkandet, men i de andra stånden återremitterades det, huvudsakligen på grund av den föreslagna anvisningen av fasta löner på H. S. F., vilken ju enligt S. U:s mening skulle försvinna. Därför antyddes det, att för frågans fortsatta behandling den lämpligen borde handläggas gemensamt av stats- och ekonomiutskotten. Så skedde och saken fick därmed ett helt annat utseende. I gemensamt utlåtande n:o 127 (31 dec. 1840) frångingo nämligen utskotten allt vad ekonomiutskottet tillstyrkt i mem. n:o 99. Motiveringen var tämligen skruvad, men det var i alla händelser tydligt, att farhågan för en mindre önskad utveckling av frågan om H. S. F:s upphävande utgjorde den drivande faktorn. Allt skulle bliva vid det gamla, frånsett att utskotten förordade en hemställan om upphävande av konsulatavgifterna på de platser, där konsulerna hade fast lön ävensom borttagande av de extra avgifter, som på vissa platser betungade den svenska sjöfarten (t. ex. lösen för handlingar). En rätt stark minoritet samlade sig emellertid kring en reservation av greve B. Platen, vari i allmänhet uttalades önskvärdheten av en

omorganisation av konsulatväsendet, varför man borde hos K. M:t begära en undersökning i detta syfte och därpå följande proposition. Adeln biföll reservationen, men i de övriga ståndén segrade utskotten, i borgar- och prästeståndén dock först genom votering med små majoriteter, varvid de vanliga partibanden upplöstes. Ingenting väsentligt blev alltså företaget, men å andra sidan var det tydligt, att de av minoriteten understödda idéerna om indragning av en mängd konsulat, sammanslagning av diplomatiska och konsulära tjänster m. m. för de unionella förhållandenas utveckling voro av stor vikt. I prästeståndet angav också Heurlin såsom skäl för sitt avslagsyrkande på reservationen dess sammanhang med unionella angelägenheter, vari riksdagen ej alls borde inblanda sig.

*

Under U. K:s första period hade man helt enkelt föreslagit ett och samma förhållande för rikenas bidrag till gemensamma utgifter. Detta var tämligen egendomligt, då redan långt förut den åsikten gjort sig gällande, att samma proportion ej var tillämplig på alla slag av dylika utgifter. Den föregående enkla skematiseringen kunde nu ej heller upprätthållas, i synnerhet som detta slags frågor hörde till de mest tvistiga, där medlemmarna å ömse sidor fördjupade sig i detaljer och framdrogo mer eller mindre rimliga synpunkter. Striden om dessa frågor vid riksdagen 1840—41, vari flertalet av de svenska ledamöterna deltagit, bidrog nog också att göra det omöjligt att stanna vid de förut uppdragna enkla linjerna. Som nämnt, hade ärendet i sin helhet överlämnats åt C. A., oaktat initiativtagaren till granskningen på avdelningar, Falsen, ej föreslagit detta. Redan detta ger vid handen, att man ej ansåg den föregående utredningen tillfyllest, och i själva verket synes U. K:s första uppsättning ej ha presterat någon utredning alls utan helt enkelt åberopat den kungl. propositionen av d. 19 maj 1828. Desto grundligare gick man nu till verket. Särskilt var Hartmansdorff, som man kunde vänta, outtröttlig i att inhämta detaljerade upplysningar för att stödja sina projekt. Ej heller Falsen och Foss voro overksamma.

Först behandlades spörsmålet om bidragen till den gamla konvojkassan, numera H. S. F. Redan på ett tidigt stadium yppade sig betydande meningsskiljaktigheter. Det

första förslag, som avdelningen inlämnade [1]), var ej heller fullständigt utan saknade just bestämmelser i det viktigaste, bidragsproportionen. Det upptog dels stadganden om föremål för bidrag, vartill räknades ej blott »anstalter utom rikena till handelns och sjöfartens befrämjande» utan även fondens förvaltning inom rikena samt slutligen »religiösa anstalter i främmande hamnar». Dessa sistnämnda utgjordes huvudsakligen av Ulrika-Eleonorakyrkan i London, till vilken Norge redan lämnade särskilt bidrag. Klagomål däröver hade förut höjts från norskt håll [2]) och de norska ledamöterna i C. A. synas blott med svårighet ha förmåtts att ge vika i denna punkt. Å andra sidan var det redan av stor vikt, särskilt för Norge, att omsider få fasta bestämmelser för de ändamål, vartill fonden skulle användas, i stället för det dittills rådande kaos, vilket så ofta klandrats. Det skulle hädanefter ej gå för sig att använda fonden för icke-unionella angelägenheter, det var den egentliga vinsten av denna punkt. I plenum synes den ej ha rönt något motstånd och även ett par följande stadganden, vilka i realiteten utgjorde viktiga medgivanden åt norska önskemål, tillkommo utan strid. Sålunda innehöll § 2 stadgande om en gemensam fondförvaltning med »så vidt möjligt» lika många ledamöter från vartdera riket, var och en ansvarsskyldig i sitt land. § 3 gav vederbörande revisionsmyndigheter i båda rikena lika rätt att granska fondens förvaltning samt meddela varandra, vad i anledning av denna granskning förefallit. När detta sammanhålles med den förut beslutade ansvarsskyldigheten för resp. lands ledamot i ministeriell konselj, där frågor om anslag ur konvojkassan vanligen behandlats och enligt de föreslagna bestämmelserna även framdeles skulle behandlas, så visar det sig, att det gamla klagomålet över Norges skattskyldighet till den svenska konvojkassan samt saknad av revisionsrätt och ansvarsskyldiga härigenom väsentligen skulle avhjälpas. B. K. 1839 hade sålunda i detta fall ej missräknat sig på U. K. [3]). Slutligen fanns en bestämmelse angående sjöexpeditioner till handelns skydd, i sak fullkomligt lika med U. K:s förra beslut i denna angelägenhet. Här förekom emellertid meningsskiljaktighet både under

[1]) Prot. n:o 70, bil.
[2]) Sid. 150, not 1.
[3]) Se sid. 169.

den förberedande behandlingen och sedermera. Paragrafen uppsköts till en början, vid avgörandet [1]) ströks andra punkten (angående deltagande i dylika expeditioner efter bidragsförhållandet) med alla röster mot Hartmansdorffs. U. K. hade fått särskild anledning att behandla denna sak genom kungl. skrivelse av d. 14 aug. 1841 [2]). Orsaken till denna skrivelse låg åter i en framställning från norska regeringen om ökad ersättning i anledning av en norsk korvetts deltagande i 1837—38 års Medelhavsexpedition. Den åberopade sig på kungl. brev av d. 30 juni 1832, enligt vilket dylik ersättning till $^2/_{11}$ av kostnaden för de svenska fartygen skulle beredas Norge. Ursprungligen sammanblandades ej kostnaderna för dylika expeditioner, utan varje rike betalade sina fartygs utrustning. Men så fann man på att låta den gemensamma konvojkassan vidkännas utgifterna genom ersättning åt statsverken för deras förskotteringar [3]). Den fastsatta proportionen 2 : 11 motsvarade i det närmaste Norges dåvarande bidrag till konvojkassan och torde sålunda vara bestämd därefter [4]). Detta bestyrkes även av K. Komm:s yttrande, daterat d. 26 febr. 1841, över norska regeringens nämnda hemställan, vari det heter, att proportionen blott borde iakttagas under förutsättning av samma bidrag från Norge som 1832. Då detta ej var fallet, borde denna bestämmelse upphävas. Men K. Komm. yrkade därjämte rent ut, att för framtiden ej alls någon ersättning borde tillkomma Norge, så länge dess bidrag ej blivit höjt till minst 25 % av totalbeloppet. Över huvud var det ju en högst märklig princip att på detta sätt skapa gemensamma utgifter, där inga behövde eller borde finnas. Under sådana förhållanden måste ju alltid det ena riket i större eller mindre grad få betala utrustningen av det andras fartyg. Rätta vägen att, om så syntes önskligt, upprätthålla en viss kostnadsproportion, var naturligtvis att låta rikenas fartyg deltaga i dylikt förhållande, men låta staterna var för sig vidkännas utgifterna. Så ansåg U. K:s första uppsättning saken böra ordnas och uttalade sig alltså mot sammanblandningen och i samma riktning yttrar sig

---

[1]) Prot. n:o 73.
[2]) Prot. n:o 56, bil. 7.
[3]) Se sid. 153—154.
[4]) Clason sid. 28, not 2.

Skogman i ett brev till Hartmansdorff av d. 25 okt. 1841 [1]). Till det nya beslutet har emellertid helt visst en annan omständighet bidragit. Det var nämligen föga troligt, att några »sjöexpeditioner för handelns skydd» vidare skulle bli erforderliga, sedan barbareskernas röverier blivit stäckta [2]). Vid dessa sällsynta fall kunde lätt särskilda förhållanden göra det mindre ändamålsenligt att iakttaga en bestämd proportion mellan rikena vid fartygsutskrivningen. Sådant torde skälet ha varit till att den föreslagna andra punkten ströks. Beslutet hade sin betydelse som hävande av en anledning till unionella tvistigheter.

Fortfarande hade emellertid avdelningen det drygaste arbetet kvar: bidragsförhållandet. Många och skarpa överläggningar krävdes, innan något resultat vanns. Enligt Hartmansdorffs dagboksanteckningar har förnämligast Falsen stått i vägen för enighet; på ett ställe kallar han honom »dum och envis», på ett annat »grälig och käringaktig». Det förslag, som avdelningen slutligen godkände [3]), var emellertid av svenskt ursprung. Den vunna enigheten blev ej heller långvarig. Svenskarnas ursprungliga fordringar modifierades likvisst betydligt, om man får tro en anteckning av Hartmansdorff för d. 27 okt., enligt vilken svenskarne då yrkat på ett bidrag av $^2/_3$ (förmodligen från Norge, då samtidigt inhämtade upplysningar från Skogman angåvo en dylik lästetalsproportion). Genom denna ihärdiga friktion mellan motsatta ståndpunkter kom man att ta saken mera i detalj. Sålunda stödde sig förslaget på rätt vidlyftiga beräkningar, utarbetade av Hartmansdorff efter uppgifter från Komm. K. om de båda rikenas sjöfart 1835—39. Dessa upplysningar stämma emellertid ej fullt med de i beräkningarna meddelade totalsummorna av lästetalen.

Förslaget omfattade 5 §§ och sökte så långt som möjligt ansluta sig till status quo. Sålunda föreskrev § 1, att

---

[1]) Åtskillnaden hade även förordats i norska pressen. Se D. Const. d. 16 juli 1841.

[2]) 1838 hade bestämts, att en korvett året om skulle hållas i sjön, därav 3 mån. i Medelhavet, och av kostnaderna härför skulle H. S. F. årligen bidraga med 20,000 sv. b:o (Svenskt finansprot. d. 18 maj 1838). Det är tydligt, att huvudsyftet härmed var rent militärt och att följaktligen grunden för handelsomkostnaders fördelning ej var tillämplig här. - Denna synpunkt framhålles i U. K:s slutliga betänkande (motiverna till § 95).

[3]) Prot. n:o 71, bil. 1.

den dåvarande indirekta avlöningen till konsuler genom lästavgift på fartyg, som lossade eller lastade i främmande hamnar, där de förenade rikena hade konsuler anställda, fortfarande skulle äga bestånd. Den kunde dock enligt § 2 helt eller delvis utbytas mot direkt anslag till fonden, årligen beräknat efter medellästetalet under de föregående 5 åren. Ansatser till en dylik tingens ordning saknades ej förut (brev från Skogman d. 8 nov. 1841). Det var ett medgivande åt de synpunkter, som framhållits vid riksdagen, konsulatavgifternas avskaffande skulle ej göras beroende av någon unionell överenskommelse utan kunna ske allt efter varje rikes särskilda behov. § 2 stadgade därjämte, att lästavgiften borde vara lika för båda rikenas fartyg. Enligt kungl. brev d. 29 juni 1833 var den för svenska som för norska fartyg satt till $^1/_{15}$ specie pr läst[1]), men denna befallning hade endast ofullständigt blivit verkställd, i det fortfarande svenska skepp till en del konsuler fingo erlägga särskild lösen för expeditioner och handlingar, varjämte svensk sjöfart på England var betungad med särskilt dryga avgifter, nära 3 gånger så mycket som den norska[2]). Som positivt resultat av riksdagens sysslande med denna fråga hade också kommit en skrivelse (n:o 256) om bättre överensstämmelse mellan den svenska och norska sjöfarten i detta fall. Det var ej endast detta missförhållande, U. K. nu skulle avhjälpa. En svensk »svår läst» och en norsk »commerceläst» voro nämligen skilda storheter. Om det verkliga förhållandet dem emellan hade man svårt att erhålla besked. Skogman uppgav d. 25 okt., att den norska commercelästen vore 10 % drygare än en svensk svår läst och denna upplysning godtog avdelningen i sina beräkningar. Siffran i fråga var enligt ett senare meddelande från Skogman hämtat från lotstaxan, då någon officiell uppgift ej fanns tillgänglig. Andra meddelanden till U. K. angåvo skillnaden blott till 6 %. Å norsk sida ställde man sig gärna alldeles ovetande i fråga om någon dylik skillnad. I avdelningens förslag hade man tagit hänsyn därtill i beräkningarna, men däremot ej i texten. Denna ofullständighet rättades i plenum genom tillägg av orden: »dräktigheten beräknad efter samma en-

[1]) Detta anknöt till den för Norge gällande lagen av 1816. Se sid. 142 not 1.

[2]) S. o. Ekon. U. 1840—41, bet. 127, sid. 5—6.

het». § 3 är särdeles betydelsefull. Den handlar om sättet att bestämma andra bidrag än lästavgift och gottgörelse därför. Om man här utan vidare tagit lästetalet till norm, skulle Norge, vars lästetal (med »svår läst» som enhet) var nära dubbelt så stort som Sveriges, fått punga ut med bortåt $^2/_3$, något som de svenska ledamöterna ju också ursprungligen synas ha fordrat. Men nästan hela Norges sjöfart — över 90 % — föll inom de närmast belägna europeiska farvattnen. Här voro de utgifter, som ej täcktes med lästavgifter, synnerligen obetydliga; i beräkningen upptagas endast konsulatet i Hamburg och kyrkan i London, en sammanlagd kostnad på 4,719 rdr sv. b:o. I helt annan grad slukade sjöfarten på Medelhavet jämte angränsande vatten kostnader, som ej bestriddes genom lästavgifter. Dessa direkta utgifter — avgifter till barbareskerna, avlöningar till beskickningar m. m. — uppges till ej mindre än 142,881 sv. b:o. Här var däremot den svenska sjöfarten betydligt överlägsen den norska, proportionen ungefär som 3 : 2. Än mera var detta fallet på avlägsnare hav, där Norges sjöfart endast utgjorde $^1/_{14}$ av den svenska, samtidigt som de omedelbara utgifterna belöpte sig till 14,594 sv. b:o. På dessa sakförhållanden grunda sig bestämmelserna i § 3, enligt vilka samtliga farvatten delades i tre kretsar av ovan anförd utsträckning; *utgifterna skulle särskilt för varje krets bestridas efter lästetalsproportionen inom kretsen.* Häri ingick som nämnt även Ulrika-Eleonora-kyrkan i London, vilket jämväl godkändes av plenum trots Falsens yrkande, att kostnaderna för densamma skulle utgå efter samma grunder som dittills. Norge lämnade då ett årligt bidrag av 1,200 rdr sv. b:o till denna kyrka [1]). Detta belopp lät Hartmansdorff stå kvar i beräkningen med följande anmärkning: »— — så länge det predikas blott på svenska, undantagsvis — —» och tillämpade alltså ej proportionen inom första kretsen (3 : 1 i det närmaste). Av Falsens yrkande att döma och då något undantag ej finnes nämnt i paragrafen, förefaller det, som om meningen likväl varit att använda denna proportion också på bidragen till kyrkan i fråga. § 4 avsåg att reglera bidragen till fondens förvaltning inom rikena. Som delningsgrund satte den *förhållandet mellan summorna av vartdera rikets bidrag inom alla tre kretsarna.* Enligt beräkningarna utgjorde detta 6 : 5 (Sverige

[1]) Se sid. 143.

—Norge). § 5 slutligen bestämde, till vilka olika slag av utgifter pensioner skulle räknas. Som naturligt var, skulle pensioner efter tjänstgöring vid konsulaten föras till kostnaderna inom vederbörande krets, medan sådana efter tjänstgöring vid förvaltningen skulle upptagas som förvaltningsomkostnader. Uttrycket »fondens inrikes förvaltning» (vilket f. ö. också fanns i § 4) ogillades av Falsen och Lagerheim, vilka ville stryka ordet »inrikes». Skillnaden torde dock vara blott formell: de ansågo det oegentligt att tala om »inrikes» förvaltning, liksom det skulle finnas någon »utrikes», vilken term Hartmansdorff verkligen använder i sina beräkningar. Någon annan »utrikesförvaltning» än konsulaten fanns ju f. ö. ej, och då deras pensioner nyss blivit bestämda att fördelas på resp. kretsar, kunde de ej ögonblicket därpå hänföras till förvaltningskostnader.

Enligt beräkningarna borde slutsummorna av Sveriges och Norges direkta bidrag till fonden (alltså lästavgifterna oräknade) stå till varandra i förhållandet 18: 11 och Norges dåvarande anslag ansågs i följd därav med 23,564 rdr sv. b:o *understiga* det riktiga beloppet. Klagan över oskäligt ringa deltagande i gemensamma utgifter från Norges sida var ju ej något nytt. Senast hade den förekommit i ständernas skrivelse av d. 20 mars 1841 [1]), vilken framställning enligt kungl. befallning meddelades U. K. av norska regeringen [2]). Det förefaller, som om de C. A:s förslag åtföljande beräkningarna med däri innefattade beskyllningar, att Norge bidragit för litet, skulle förorsakat, att fondfrågan fick ett efterspel. Beräkningarna torde ha utarbetats d. 26 dec. av Hartmansdorff (och Lagerheim) [3]). Då C. A. dagen därpå antog de svenska ledamöternas förslag och sedermera kommittén i huvudsak likaså, synes detta godkännande ej ha sträckt sig till beräkningarna, vilka likväl, såsom grundade på officiella uppgifter från Komm. K., bilagts protokollet. Eller också ha norrmännen först efteråt vid närmare granskning funnit så starka oegentligheter i dessa tablåer, att de funnit sig böra protestera. Alltnog, d. 7 jan. 1842 inkommo Falsen och Foss med särskilt förslag i fondfrågan [4]). Detta var daterat d. 10 dec. 1841 och sålunda redan en gång uppgivet, vilket föranledde

[1]) Sid. 235, not 4.
[2]) Prot. 73.
[3]) H. D. A. d. 26 dec. 1841.
[4]) Prot. 73, bil. 5.

Hartmansdorff att till protokollet uttala sin förvåning över ett dylikt beteende, så mycket mer som förslaget ju nu mera ej kunde komma under avgörande. Både han och Lagerheim förbehöllo sig rätt till framtida vederläggning. Falsen replikerade i ordalag, som ej äro synnerligen upplysande för det verkliga motivet till denna något sena demonstration. Av intresse är dock hans förklaring, att ehuru såväl han som avdelningens övriga ledamöter modifierat sina ursprungliga meningar, hade han dock ej frångått någon av »principerna i deduktionen». Då dessa »principer» i åtskilligt avveko från de antagna, förefaller onekligen godkännandet d. 27 och 29 dec. något mystiskt. »Principerna» hindra dock ej, att en stor del ägnas åt bemötande av talet om Norges ringa bidrag, liksom inlagan som motivering för sin tillkomst anger — de svenska ständernas ovannämnda skrivelse. Det är dock mera troligt, att orsaken ligger i Hartmansdorffs tablåer. Ständernas skrivelse var ett mycket kort och oskyldigt aktstycke utan någon motivering eller sakutveckling, f. ö. endast ett förnyande av anhållan från riksdagen 1834—35. Föga sannolikt är, att detta skulle gett upphov till en explikation av de norska åsikterna, när det på mycket närmare håll fanns en på omfattande beräkningar stödd svensk mening att bemöta. Också formar sig den norska framställningen efter att helt kort ha konstaterat, att ständerna ej framlagt några bevis för sitt påstående, helt till en kritik av Hartmandorffs ståndpunkt.

Huvudanmärkningen gick ut på att svenskarna ej tagit hänsyn till huruvida alla »anstalter för handelns skydd» *verkligen medförde utgifter för fonden* [1]). Detta vore ej fallet med en hel del konsulat, vilka avlönades medelst lästavgifter av skeppen: *sjöfarten på sådana orter borde följaktligen ej komma i betraktande.* Av sådan beskaffenhet voro nästan alla konsulaten inom första kretsen, där den norska sjöfarten tillika var ojämförligt överlägsen. Enda undantaget utgjorde konsuln i Hamburg, som avlönades ur fonden; då där enligt Hartmansdorffs beräkningar tvärtom Sveriges sjöfart var större, skulle ett accepterande av denna princip medföra en högst väsentlig nedsättning i den norska bidragsproportionen. Det norska resonnemanget kan ej frånkännas ett visst

[1]) Denna idé synes vara uttryckt i S. U. 1840—41, bet. 337.

berättigande: teoretiskt riktigast var naturligtvis antingen att uteslutande avlöna konsulerna genom lästavgifter eller också genom för varje hamn efter sjöfarten lämpade anslag från båda rikena. Proportionen emellan dessa (direkta och indirekta) bidrag bleve i båda fallen densamma. Att uteslutande tillämpa ettdera alternativet, kunde emellertid stöta på praktiska svårigheter, såsom S. o. Ekon. U. mem. 127 framhöll, och om sålunda blandningen måste upprätthållas, förtjänade ovillkorligen det norska förslaget från rättens synpunkt företrädet. Enligt U. K:s beslut skulle däremot den riktiga bidragsproportionen endast iakttagas vid konsulat, vars inkomster uteslutande bestode i lästavgifter, men däremot mer eller mindre förryckas beträffande de övriga. I fråga om avgifterna till barbareskerna erkände norrmännen den totala sjöfarten på ifrågavarande farvatten som rätt norm. Däremot kunde de icke gilla delningen av förvaltningsomkostnaderna. Utrikessjöfarten kunde väl synas vara rätt måttstock, men modifikationer till Norges förmån borde enligt deras förmenande ske, dels på grund av Norges mindre andel i förvaltningen, dels emedan Sverige hade större intresse av institutionen, då de ekonomiska värden, vilka förvaltningen handhade, till den ojämförligt största delen vore svenska. Båda skälen äro lika orimliga. U. K. hade just föreslagit att göra fondförvaltningen till en i lika hög grad norsk som svensk inrättning och vad den andra grunden beträffar, slår den ihjäl den första. Hade Norge verkligen mindre intresse än Sverige av fondens förvaltning — ja, då var naturligtvis kravet på lika deltagande däri oberätigat. Och någon annan norm än bidragets storlek, jämförd med det svenska, bleve då svår att upptäcka — alltså *ett indirekt accepterande av den många ganger från svenskt håll framförda fordran, att Norges inflytande på gemensamma angelägenheter borde stå i förhallande till dess materiella styrka, uttryckt i dess erlägg till gemensamma kassor.* Intet kunde varit ödesdigrare för norsk framstegspolitik än om den åsikten fått utbreda sig inom Norge, att landet hade »mindre intresse» än Sverige i förvaltningen av unionella ärenden. Alla strävanden till ökat unionellt inflytande skulle då på förhand varit paralyserade. Att påståendet f. ö. är alldeles falskt, ligger i öppen dag. Om också de båda ländernas *absoluta intressen*, uttryckta rätt och slätt genom penningsummor, ej voro lika stora, har det ingen betydelse, här

kommer det an dels på den lika stora *relativa vikt*, som en mindre summa kunde ha för det fattigare Norge, dels och framför allt på det *lika statsintresse i unioner överhuvudtaget*, som kräver, att utgifter till gemensamma ändamål, oberoende av deras storlek, användas på vederbörligt sätt. Alltnog, summan av deras argumentation synes gå ut därpå, att 1/3 vore alldeles tillräckligt för Norges vidkommande. Även beträffande kyrkan i London hade de invändningar att göra. Norges bidrag, genom lag av d. 20 juli 1824 bestämt till 100 p. st., kunde nämligen ej ändras, så länge denna lag hade gällande kraft. Visserligen sant, men U. K:s uppgift var just att föreslå ändringar i gällande lagstiftning. Författarna bemöda sig sedan att bemöta talet om Norges oskäligt ringa bidrag ditintills. Under hänvisning till en del extra norska utgifter, t. ex. för turkiska sjöpass, utebliven ersättning för Norges deltagande i sjöexpeditioner etc., trodde de, att förhållandet snarare vore det motsatta.

Den norska kritiken, som åtföljdes av beräkningar, var uppenbart ämnad att förtaga verkan av Hartmansdorffs tablåer, på samma gång man erkände, att någon exakt uppskattning av de inflytna bidragen ej kunde åstadkommas. Detta var också sant och utgör en tillräcklig manifestation av ändamålslösheten att strida om anslagen under den gångna tiden. Norrmännen handlade här till självförsvar mot Hartmansdorffs angrepp. Denne hade genast svaret färdigt, i det han hotade med en »efterräkning» från svensk sida. Hans samtidiga påstående, att de norska ledamöterna *samfällt* erkänt Norges bidrag vara för litet, måste ju bero på missförstånd eller glömska. Var det sålunda omöjligt att skipa rätt mellan rikena rörande det förflutna, så var det knappast lättare att stadga ett exakt riktigt förhållande för framtiden, ansågo norrmännen. Enligt en av Falsen i ett brev till Hartmansdorff i slutet av nov. uttalad mening borde även *handelsomsättningen mellan de båda rikena och utlandet* tagas i betraktande [1]). Upplysningar från Norge i detta avseende hade då redan infordrats av de norska kommittérade. Antingen dessa ej inkommit eller befunnits föga uppmuntrande — resultatet blev emellertid, att reservanterna nu uppgåvo planen på grund av praktiska svårigheter men med samtidigt beklagande av

---

[1]) Grundsatsen finnes förut uttalad i de svenska statsrevisorernas berättelse 1839, sid. 82.

att detta skadade Norge. Sålunda återstod endast sjöfarten som norm för bidraget, fast naturligt de ovan antydda norska beräkningsgrunderna måste medföra andra resultat än dem, vartill Hartmansdorff kommit. Skillnaden blev dock ej så stor, som man kunnat vänta: visserligen nämndes till en början förhållandet 50 : 117 som det riktigaste, men sedan reducerades detta helt enkelt till 1: 2. Detta var ju ej så stor avvikelse från Hartmansdorffs slutresultat, 18 : 11. Grälet om denna sak synes rent av ha gjort den sistnämnde betänkt på att utträda ur U. K., åtminstone finnes ett koncept till avskedsansökan, daterat samma dag, d. 7 jan. 1842. Troligtvis har den aldrig blivit inlämnad, då intet finnes nämnt därom i Hartmansdorffs dagboksanteckningar. Redan förut hade han i brev till O. G. Nordensköld beklagat sig över medlemskapet i kommittén. Det är även troligt, att andra motiv spelat in, särskilt utbrytningsfrågan, där han förgäves sökte hindra befallningen till U. K. att avgiva berättelse om sin verksamhet.

Vid periodens sista möte, d. 14 jan. 1842, framlade Hartmansdorff och Lagerheim den bebådade »efterräkningen» [1]). Den var i hast sammanskriven samma dag av Hartmansdorff och utgjorde ej någon fullständig vederläggning på grund av hans överansträngning under arbetet med redogörelsen för kommitténs verksamhet. Med åberopande av uppgifter från K. Komm. sökte den visa, att Norges utgifter dittills verkligen varit för små med användning av förhållandet 18 : 11, vilket påpekades redan vara enhälligt antaget. Angående föremålen för gemensamma utgifter hänvisades till kungl. resolutionen av d. 25 maj 1838 [2]). Till däri nämnda kostnader hade Norge ej ens bidragit med hälften av vad det efter nyssnämnda proportion borde. Häremot kunde dock med fog invändas, dels att Norge i stället bidragit till andra, i resolutionen ej såsom gemensamma upptagna ändamål, t. ex. Ulrika-Eleonora-kyrkan, dels att det överhuvud taget var oriktigt att använda såväl specifikationen på unionella bidragsföremål som den av U. K. antagna proportionen på den förflutna tiden, då man ej haft något sätt att komma överens om totalbeloppet av utgifterna och Norge därjämte saknat både andel i medlens förvaltning och kontroll över deras begag-

[1]) Prot. n:o 75, bil. 1.
[2]) Se sid. 166.

nande. Befogad var däremot erinran om Sveriges relativt högre lästavgifter med hänsyn till olikheten i läststorlek (skillnaden upptages här till 6 1/2 %, vadan alltså Hartmansdorffs förra beräkningar torde varit oriktiga). Tvisterna om H. S. F. voro härmed slut för denna gång. Dock blott tillsvidare, ty liksom för att ytterligare illustrera den påstådda »enigheten» i detta ämne var det nu Falsen och Foss, som i sin tur ställde en efterräkning i utsikt. I alla fall var ett betydande resultat vunnet, beroende på det verkliga tillmötesgående, som trots allt kiv visades från bägge sidor. Båda parterna mötte med klagomål, och det kan ej nekas, att man gjorde mycket för att häva dem. Sveriges fordran på fast proportion och därmed följande ökat bidrag från Norge hade vunnit beaktande och likaså Norges gamla krav på delaktighet i förvaltningen och kontroll.

De diplomatiska bidragen framkallade ej mindre strid med till synes betydligt klenare resultat. Klagomålen från ömse sidor voro, som förut är visat, alldeles desamma som i fondfrågan. Lösningen kunde däremot av flera skäl näppeligen bliva densamma. Att någon positiv frukt i sådant avseende ej kunde skönjas under denna period, berodde därpå, att C. A. så sent framkom med sitt förslag, att det ej hann behandlas i plenum. Detta förklaras i berättelsen till konungen därmed, att avdelningen ville invänta såväl resultatet i fondfrågan som M. A:s betänkande [1]). Skälet må vara plausibelt nog, då verkligen, som strax skall visas, man sökte hävda ett visst sammanhang mellan dessa spörsmål, men utan tvivel har man därjämte inom avdelningen i det längsta dragit sig för att framlägga två oförenliga förslag. Överläggningarna inom avdelningen synas enligt Hartmansdorffs anteckningar ha börjat d. 20 nov. Genast väcktes ond blod genom yrkande från svensk sida om lika kvittning av de diplomatiska kostnaderna, om detta förslag heter det i nämnda källa, att det »förargade ytterligen Falsen», vilket just ej heller var att undra på. Detta uppslag var visserligen ej något nytt, det hade t. o. m. yrkats från norskt håll, av C. M. Falsen på stortinget 1821 [2]) och sedan ytterligare utvecklats i Johanssons broschyr och i den svenska pressen [3]). Dess framställande

[1]) Prot. n:o 74, bil. 1.
[2]) Sid. 122, not 7.
[3]) Sid. 234.

nu torde emellertid mera berott på en viss känsla av svaghet i situationen, vilken man nu med en djärv kupp sökte överskyla. Tvenne fakta av stor vikt spelade här in. Dels hade U. K. förut för gemensamma utgifter överhuvud accepterat förhållandet 1: 3, dels hade samma förhållande just rörande ministerkassan i kungl. proposition till 1828 års storting erkänts som berättigat. Att detta verkligen kändes besvärande, framgår dels av ett brev från Lefrén av d. 22 okt. 1841, där det bl. a. heter: » — — Men sedan den första uppsättningen af kommittén redan enhälligt bestämt sig för 25 %, anser jag icke rätt handladt af oss att öka våra fordringar», dels av en odaterad skrivelse från Lagerheim med bl. a. följande yttrande: »— Det kinkiga vid att antaga annan grund än folkmängden är, att konungen sjelf 1828 till stortinget uppgifvit detta såsom en riktig måttstock, hvilken han för all framtid ansett böra stadfästas». Den ende, som ej anfäktades av dylika hänsyn, var Hartmansdorff, då ju ingen annan än han kan ha framställt ovannämnda förslag. Någon utsikt, att detta skulle gå igenom, fanns naturligtvis ej, men han ville därmed driva norrmännen ur deras ursprungliga ställningar för att genom kompromiss uppnå ett för Sverige behagligt resultat. Försöket var sålunda ingenting annat än en fint. Denna manöver hade likvisst sina starka skäl. Både i Lagerheims nyssnämnda skrivelse och i de svenska ledamöternas betänkande får man reda på att ett accepterande av folkmängdsprincipen skulle medföra *nedsättning i Norges dåvarande bidrag*, beräknad till c:a 15,000 rdr. sv. b:o. De båda rikenas anslag utgjorde nämligen resp. 75,000 och 40,000 hamb. b:o, sedan kursen på de norska sedlarna äntligen nått pari och den svenska summan 1841 nedsatts till 200,000 sv. b:o. Proportionen var sålunda ungefär 2 : 1. Ministerkassan var emellertid nu som ofta förut i betryck och ansågs ej kunna undvara några inkomster. Någon ökning av det svenska anslaget syntes efter den nyss skedda nedsättningen och med hänsyn till riksdagarnas dåvarande kynne ej vara att påräkna. Under sådana förhållanden fick den svenska krigslisten ett visst berättigande. Av resultatet att döma synas norrmännen emellertid ha genomskådat planen. I Hartmansdorffs anteckningar finnes intet nämnt angående de diplomatiska utgifternas handläggning från d. 20 nov. till d. 31 dec. Detta tyder på att efter det första svenska förslaget de gemensamma

överläggningarna avbrutits och i stället avdelningens ledamöter arbetat nationsvis. Åtminstone är norrmännens förslag dateradt redan d. 15 dec., vadan alltså för deras del ej något behov tycks ha funnits att invänta M. A:s utlåtande eller besluten i fondfrågan. Däremot hade de svenska ledamöterna all anledning att avvakta det senare resultatet, då deras förslag delvis skulle stödja sig därpå. Även M. A:s projekt hade ett visst intresse, då det ju också här var fråga om gemensamma kostnader. Lefrén förklarade (i slutet av dec. eller början av jan.), att intet skäl funnes att stadga annan proportion i det ena än i det andra fallet och i huvudsak samma mening uttrycker Lagerheim i sin flera gångar åberopade p. m. Likvisst förklarar den senare, att han t. v. stode fast vid det avtal ($^1/_3$—$^2/_3$), som han ingått med Hartmansdorff. Av dennes anteckningar för d. 31 dec. och 1 jan. framgår, att han försökt och efter vad resultatet visar även lyckats kvarhålla Lagerheim vid denna ståndpunkt. Trots detta var det under ogynnsamma auspicier det Hartmansdorffska förslaget framlades: den ene av undertecknarna hade ju uttalat betänkligheter och en av kommitténs övriga svenska ledamöter hade på förhand ogillat detsamma. M. A:s betänkande hade ju dessutom, som också av dessa ledamöter framhölls, givit ett slags stöd åt den norska ståndpunkten.

Enligt förslaget [1]) skulle hälften av bidraget utgå efter folkmängden, hälften efter rikenas anslag till H. S. F. I motiveringen sökte man försvaga det starka i norrmännens ståndpunkt därutinnan, att de i huvudsak stödde sig på den kungl. propositionen 1828. Enligt svenskarnas mening vore det nu »förändrade omständigheter», vilka särskilt bestode däri, att ett accepterande av denna grundsats skulle ytterligare nedsätta Norges bidrag. Även ett positivt skäl funnes, varför de ej kunde erkänna folkmängden som uteslutande norm. Norge vore nämligen ekonomiskt beroende av England, varför de förenade rikena behövde leva i gott samförstånd med denna makt. Men detta medförde lätt spänning med Englands naturlige fiende, Ryssland, och därmed också ett särskilt kritiskt läge för Sverige. Sålunda hade Sveriges utrikespolitiska situation, tvärt emot vad man avsett, genom föreningen snarast blivit ömtåligare, och därför borde Norge eftertryckligt bidraga till de (ökade)

[1]) Prot. n:o 73, bil. 3.

diplomatiska utgifterna. Så övergå författarna till en vederläggning av de norska synpunkterna, vilken lämpligen torde kunna behandlas i sammanhang med dessa.

De norska ledamöternas förslag [1]) stöder sig, som nämnt, i huvudsak på den kungl. propositionen av d. 19 maj 1828, där förhållandet 1: 3 föreslås. Denna proportion anges vara lämpad efter »folkmängd och resurser». Denna uppfattning hade i allmänhet blivit erkänd under diskussionerna 1827—28 om anslaget till ministerkassan [2]). Att stortinget 1828 likväl ej uttalade sig för någon bestämd proportion, säges bero därpå, att man då ej hade tillräcklig kännedom om rikenas resurser, vilket nu däremot vore fallet. Detta må vara sant, men förklarar ej tillräckligt stortingets underlåtenhet i detta fall. Det betonade nämligen, att fråga ej vore blott om proportionen utan även om utgifternas totalbelopp och att fasta bestämmelser härutinnan blott kunde nås genom ömsesidig överenskommelse mellan rikena efter föregående grundlig utredning. Hade hos stortinget funnits ett verkligt levande intresse för en dylik utredning med ty åtföljande resultat, så hade man väl kunnat vänta, att det till konungen ingivit en adress med begäran om vidtagande av nödiga åtgärder. Att en sådan skulle varit åtminstone utrikesministern behaglig, är otvivelaktigt. Men någon dylik hördes ej av. Därför torde man kunna antaga, att stortingets handlingssätt ytterst bestämdes av ovilja mot att inlåta sig på nya unionella förpliktelser och föreskrifter, en ovilja, som med årens lopp blev alltmera märkbar och som negativt visade sig i adressen 1837, där stortinget intet hade till övers för dessa spörsmål, och sedermera positivt efter U. K:s förordnande i 1839 års K. K:s uttalande [3]) och i pressen [4]).

Dessa varningar tyckas ha föresvävat författarna, då de orda om den svårighet, som låge i inskränkningen av rikenas fria bevillningsrätt, men detta mena de vara en given följd av själva föreningen. I likhet med stortinget 1828 ville de modifiera det föreslagna förhållandet till Norges förmån. Redan 1824 hade Stoltenberg i fråga om anslagen till konungahuset anmärkt, att dessa medel huvudsakligen för-

[1]) Prot. n:r 73. bil. 4.
[2]) Se sid. 127—129.
[3]) Se sid. 138.
[4]) Se t. ex. Mrgbl, d. 4 okt. 1839 o. d. 3 juli 1840.

brukades i Sverige och komme detta land till godo [1]). B. K. 1827 tillämpade denna synpunkt på ministerkassan, i det den anförde, att de främmande diplomaterna voro bosatta i Stockholm [2]) och samma kommitté följande år tillade som modifikationsgrund, att blott svenskar beklädde de diplomatiska posterna. Dessa båda motiv återfinnas även här, fastän för det senares vidkommande med den avprutningen, att man nu ej kunde påstå, att uteslutande svenskar innehade dessa befattningar utan blott företrädesvis. Ej heller de övriga grunder, norrmännen framförde, voro på något sätt originella utan hade med större eller mindre styrka gjorts gällande i många år. Dit hörde påståendet, att Norge för sin del ingalunda behövde en så kostsam diplomati och slutligen, att Norge saknade vederbörlig garanti för diplomatiska ärendens behandling. Dessa skäl äro, som man ser, av synnerligen olika värde. Största styrkan tillkommer tydligen det sista jämte det i förbindelse därmed stående faktum, att Norges diplomatiska intressen tillvaratagits på ett sätt, som med rätta föranlett många och bittra anmärkningar (t. ex. Bodösaken). Detta tema hade varierats vid nästan alla storting, när det gällt bevillning till ministerkassan. Närmast löjligt förefaller ju däremot talet om de utländska diplomaternas vistande i Stockholm och därav härflytande inkomster för Sverige. Det svenska svaret på detta argument var emellertid av liknande valör: det innehöll, att detta i själva verket vore till men för Sverige såsom befrämjande ett överdådigt leverne. Lyckligare voro de svenska ledamöterna, när det gällde bevisföringen mot klandret av det övervägande antalet svenskar i diplomatisk tjänst, då detta kunde uppvisas vara provisoriskt såsom beroende på det stora antalet av från tiden före föreningen kvarvarande diplomatiska tjänstemän, vilka man ju ej gärna kunde avskeda. Beträffande den viktigaste punkten — olikheten i garanti för diplomatiska ärendens behandling på grund av utrikesministerns svenska nationalitet — stödde sig de svenska ledamöterna därpå, att U. K. redan erkänt omöjligheten att på annat sätt ordna saken. Detta var visserligen riktigt men knappast ägnat att synnerligt försvaga värdet av den norska argumenteringen. Och den därpå följande tiraden, att utrikes-

[1]) Sid. 123, not 5.
[2]) Sid. 127.

ministern borde tillhöra det folk, som bidroge med $^5/_7$ till det gemensamma försvaret etc. kunde knappast ha någon annan effekt än att onödigtvis väcka ond blod hos norrmännen. Mera grundad synes däremot den anmärkningen vara, att om Norge skulle hålla sig med egen diplomatisk representation, denna skulle kräva minst $^1/_3$ av de kostnader, som nu ginge åt till den unionella.

I Lagerheims förut omnämnda P. M. finnes en vederläggning av norrmännens framställning, som i åtskilliga avseenden skiljer sig från den slutliga, där tydligen Hartmansdorff har varit den bestämmande. Så framhåller Lagerheim, att de utländska diplomaternas utgifter i Sverige vore en alltför bagatellartad sak för att kunna beaktas i en så viktig fråga. Påståendet, att Norges politiska situation vore identiskt densamma som Sveriges och att de båda rikena därför behövde lika stor representation, var ej i Hartmansdorffs smak och kom ej med lika litet som satsen, att ändamålet med diplomatisk representation vore att få sina intressen väl bevakade, *lika gott av vem*. Detta ändamål hade ju just för Norges vidkommande ej vunnits, och de sista orden vittna om en ringaktning för formen, som hos en ämbetsman är nästan förvånande. Slutligen proklamerade han utrikesministerns svenska nationalitet som en av föreningens grundprinciper. Ur denna med stora svagheter behäftade motivering gallrade Hartmansdorff bort det värsta, men hans ersättningar voro i ett par fall föga mera lyckade. Att Hartmansdorff var den pådrivande kraften och att Lagerheim själv kände situationens svaghet, är förut nämnt. Tydligen var det denna känsla, som kom honom att tillgripa sådana motiv. Denna uppfattning vidhåller Lagerheim jämväl i sin slutliga inlaga av d. 13 jan. 1842 [1]), där han påstår den svenske utrikesministerns skötande av diplomatiska mål vara bestämt i R. A. och G. L. lika väl som t. ex. konungens residens i Sverige och svensk mans rätt till ståthållarskap i Norge. Därmed var denna fråga till ända under denna period, ty någon behandling i plenum medhanns ej. Det synliga resultatet var blott ett fixerande av skarpt motsatta ståndpunkter, men som redan antytts, hade fröet till splittring på den ena sidan redan börjat gro.

---

[1]) Prot. 75, bil. 2.

När den nya kommittéuppsättningen skulle taga vid i *försvarsfrågan*, där dess företrädare slutat eller rättare sagt börja på nytt från grunden, hade de svårigheter för ett lyckligt resultat, som redan vid U. K:s tillsättning voro till finnandes, just ej minskats. Å ena sidan fortlevde den svenska benägenheten för minskade militärbördor jämsides med stegrade anspråk på Norges deltagande i unionsförsvaret. Därom lämnar exempelvis en artikel i »Tidning för Stockholms län» klart besked. Däri protesteras skarpt mot den av U. K. uppställda proportionen 1 : 3 och göres gällande, att folkmeningarna borde kunna enas i kravet på lika stora arméer [1]). På norsk sida åter försvarade man denna proportion och framdrog ånyo den gamla synpunkten, att Norges naturbeskaffenhet i särskilt hög grad tryggade detsamma [2]). Sådana stämningar voro just ej lovande och gåvo vid handen, att även om U. K. själv lyckades nå ett positivt resultat, det var högst ovisst, huruvida någon enighet mellan nationerna skulle kunna åstadkommas.

Försvarsfrågan överlämnades, som förut nämnt, åt en särskild subkommitté, den s. k. militäravdelningen, bestående av 4 ledamöter, Mansbach, Lefrén, Erichsen och Warberg. De båda främsta medlemmarna voro sålunda desamma, som uppgjort föregående förslag, varför liknande grundsatser jämväl nu kunde väntas bliva framförda. Om förhandlingarnas gång inom avdelningen finnes intet känt. Att emellertid den rastlöse Hartmansdorff även här velat ha ett finger med i spelet, visar sig av ett brev till honom från Lefrén (d. 22 okt. 1841). Däri förklarar denne, att han ej funne det rätt att nu föreslå annan proportion än förut, ehuru denna ej fullt passade för de folkmängdssiffror, Hartmansdorff för honom uppgivit. Hans ingripande är lättförklarligt, då, såsom förut visats, M. A:s betänkande antogs kunna öva inflytande på framställningen om diplomatiska utgifter.

Förslaget [3]) är daterat d. 22 dec. 1841 och ansluter sig väsentligen till det gamla. Så sattes bidragsproportionen liksom förut till 1 : 3, men med annan motivering. Man hade nämligen fått klart för sig, tydligen på Hartmansdorffs föranstaltande, att den verkliga folkmängds-

[1]) Mrgbl. d. 23 juni 1840.
[2]) »Svenska Biet» den 14 okt. 1841.
[3]) Prot. n:o 71 bil. 2.

proportionen var 2 : 5, ej 1 : 3, som man förut antagit. Men avdelningen finner likväl grund att stanna vid det gamla förhållandet. I sådant syfte anföres, att Nordlandens och Finnmarkens befolkning borde frånräknas såsom redan på grund av lokala omständigheter delvis befriad från försvarsbördor och att anskaffning av krigsmateriel och livsmedel bleve betydligt dyrare och besvärligare för Norge än för Sverige. Något dylikt finnes ej alls antytt i den första M. A:s betänkande. Ehuru dessa synpunkter göras gällande i avdelningsmajoritetens namn, är det dock tvivelaktigt, huruvida Lefrén gillat motiveringen, hans ståndpunkt berodde, som nyss nämnts, på den åsikten, att det vore olämpligt att överskrida de förra fordringarna. Det andra huvudmomentet i betänkandet var frågan, huruvida bestämmelserna i § 25 G. L., skulle förändras eller ej. I det förra förslaget hade man, som ovan visats, [1]) ej trott sig vidtaga någon dylik ändring, oaktat detta på sätt och vis var fallet. Starka krafter voro nu i rörelse för att få detta gamla svenska önskemål tillgodosett. Vid ett samtal mellan Mansbach och Hartmansdorff [2]) diskuterades denna punkt: det heter, att Mansbach »talade om svårigheten att få stadgandet om försvarskrig borttaget». Samtidigt förklarade Lefrén, att detta vore nödvändigt. Resultatet blev emellertid föga betydande. När det betonas, att det i enlighet med U. K:s uppdrag huvudsakligen gällde att träffa bestämmelser för *försvarskrig*, kunde man ju redan därav förstå, att angreppsklausulen i § 25 ej komme att nämnvärt beröras. Visserligen bibehåller avdelningen sin gamla uppfattning av detta stadgandes innebörd och uttalar den nu tydligt. Som stöd härför hänvisas till den 1816 antagna värnpliktslagen. Hur pass beviskraft, som i detta avseende kan tilläggas denna, är förut ådagalagt [3]). Någon formell förändring föreslås ej. I stället söker man tillfredsställa de svenska anspråken genom att kringskära lantvärnsklausulen och detta på två sätt. Det heter nämligen, att konungen under krig vid kritiska tillfällen skulle äga rätt att provisoriskt öka de norska linjetruppernas antal med erforderligt antal reservmanskap i utskrivningsåldern och använda detta inom rikenas gränser; vidare skulle det

[1]) Se sid. 200.
[2]) H. D. A. d. 1 nov.
[3]) Se sid. 180—181.

norska lantvärnet *med stortingets samtycke kunna användas utom Norges, men blott inom de förenade rikenas gränser.* Den förra punkten grundar sig på en bestämmelse, att utom den egentliga stående armén *en övad reservstyrka skulle hållas för att ersätta avgången inom den förra,* liksom också reservförråd för arméns behov skulle uppläggas under fredstid, vartill man i den första M. A:s betänkande ej synes ha tagit hänsyn. Reservmanskapet kunde enl. G. L. ej »användas till förökande, utan blott till complettering af Linietroupperne». Nu föreslogs en dylik ökning, vilket redan innebar en avvikelse från stadgandet i fråga. Som lämplig bas för detta reservmanskap angives beväringen i utskrivningsåldern. Motiven till den generella ändringen i lantvärnsklausulen äro i sig själv klara och tungt vägande. Det kunde dock ej vara rimligt att låta en del av försvarskrafterna oåterkalleligen ligga obegagnad, så snart krigsskådeplatsen råkade vara belägen utom Norge, även om läget var aldrig så kritiskt. Det hade ju så kraftigt erkänts och betonats, att det *gemensamma försvaret* nättopp var det viktigaste i unionen och att det ena rikets försvar ej borde åtskiljas från det andras (se den förra M. A:s betänkande A 1). Trots detta hade bestämmelsen hittills stått fast, tvivelsutan därför, att de svenska ledamöterna ej tillmätt den någon synnerlig vikt i jämförelse med angreppsklausulen. Det nu vunna resultatet var ju dock blott vad som »följde af själfva föreningen», såsom avdelningen uttrycker sig i ingressen.

Beträffande *tillämpningen av den antagna proportionen* uppvisar betänkandet flera *viktiga förändringar.* Förut hade man dekreterat en unionsarmé på 60,000 svenska och 20,000 norska linjetrupper, synbarligen utan att ta hänsyn till de faktiska förhållandena och utsikterna att få detta projekt förverkligat. Nu hade man blivit mera försiktig. *De båda representationernas kyla mot militära krav* kunde ej undgå att öva inverkan: de skulle säkerligen ej medgiva en sådan ökning, något som också Lagerheim framhåller. Så kom det sig, att avdelningen *ej vågade föreslå någon ökning alls.* Proportionen borde ju iakttagas, varvid man till sin glädje fann, att *personalen för här och flotta sammanlagt i de båda rikena i det närmaste motsvarade det rätta förhållandet* (39,074—12,790). Det betydde då enligt avdelningen mindre, att proportionen för här och flotta särskilt och för olika vapenslag ej vore den riktiga; då

dylikt hade sin grund i lokala omständigheter, borde det ej ändras. Detta var samma betraktelsesätt, som avdelningen förut hävdat. Det hänvisades dock till att storleken närmare borde bestämmas i framtiden, när en gemensam försvarsplan kunde komma till stånd (§§ h. och i). Den andra nyheten rörde *bestridandet av krigskostnader*. Den första avdelningens förslag innebar, att dessa skulle utgå ur en gemensam kassa efter den antagna proportionen. Nordensköld åter yrkade bestridande särskilt för varje rike med eventuell ersättning efteråt enligt samma proportion. Nu däremot föreslås användning av bestämmelserna i R. F. § 63: alltså *två kreditiv i varje rike för begagnande vid krigsrustningar och krigsutbrott; dessa kreditivs minimibelopp skulle till varandra stå i förhållandet 1 : 3*. Det förstnämnda projektet hade Nordensköld skarpt kritiserat under framhållande av de svåra olägenheterna vid ett sådant »samrøre»: oändligt vidlyftiga och detaljerade reglementen utan att sannolikt ändå kunna uppnå ändamålet. Men ej nog därmed: *man bleve i så fall nödsakad att ändra R. F. § 63*, något vartill man från svensk sida kunde väntas vara föga villig. Bättre då att införa detta stadgande jämväl för Norge, så mycket mer som vidtagandet av krigsrustningar i Norge vilade på den osäkra grundvalen av möjligen befintliga behållningar och överskott.[1]) Frågan om *krigskostnaders täckande, sedan kreditiven blivit använda*, ansåg avdelningen vara den svåraste av alla dess uppgifter. Detta ej så mycket på grund av nödvändig »inskränkning i den beskattningsrätt, hvartdera folket för sig, enligt grundlagarna äger — ty någon inskränkning i sådant hänseende är en gifven följd af föreningen», — utan därför, »att det icke låter sig göra att bestämma något egentligt hvarken maximum eller minimum för de pecuniaira uppoffringar, hvilka under ett krig oundgängligen kunna komma att erfordras». Denna inskränkning skulle gälla, »då krig de förenade Rikena påföras eller fientlig härsmakt inträngер i någotdera af Rikena eller hotar deras gränser» (däremot ej vid anfallskrig). Då skulle nämligen »medlen till krigets förande under sådan control för deras användande som Sveriges Ständer och Norges Storting bestämma, bestridas gemensamt af begge Rikena samt tillskjutas af hvartdera Riket serskildt i det förhållande, som för den tiden är gällande.»

[1]) Rydin sid. 325.

Ovillkorlig skyldighet var sålunda stadgad för representationerna att efterkomma krigsledningens anslagskrav. Därmed var en mycket betydande garanti vunnen, som förut alldeles saknats. Däremot synes man ha bibehållit den förra avdelningens arrangemang med gemensam kassa, bildad genom proportionsenliga tillskott från rikena. Nordenskölds förslag om ersättning efteråt synes ovillkorligen förtjäna företrädet.

De stadganden i det första betänkandet, som åsyftade större uniformitet inom de båda rikenas krigsväsen, äro bibehållna med undantag av bestämmelsen om lika fältavlöning, varom här intet finnes nämnt. Sålunda återfinnas punkterna om *enhetlig militär gradskala* samt om *befälsföring vid gemensam tjänstgöring*. Likaså återkommer budet om så vitt möjligt *lika krigslagar och tjänstgöringsreglementen*. Därjämte finnas ett par nyheter. I § e) bestämmes, att *inkomster av traktater, gottgörelser etc. skulle delas mellan rikena efter deras bidragsproportion till gemensamma försvarsutgifter:* en fråga, som redan hade varit före på stortinget 1814. [1]) I samma § fastslogs vidare fördelningen av krigsbyte: den skulle ske *mellan de i striden deltagande, oavsett deras nationalitet.* [2]) Detta senare var strängt taget ingen nyhet: i fråga om sjöförsvaret hade både Nordenskköld och Müller kommit med förslag om delning av krigsbyte, av vilka den förstnämndes synes vara överensstämmande med det nu framförda. [3]) Det närmare utförandet av dessa stadganden (gemensam tjänstgöring, krigslagar, tjänstgöringsreglementen) borde överlämnas åt en särskild unionell kommitté. Detta hade ej uttryckligen utsagts i den första M. A:s betänkande, oaktat det naturligtvis måste ha varit meningen. Detaljbestämmelser härom skulle givetvis ej införas i R. A. utan uppsättas som i huvudsak lika lydande lagar, vilka sedermera ej skulle kunna ensidigt förändras. Huvudgrundsatsen för befälsföring vid gemensam tjänstgöring skulle däremot inryckas i R. A., medan något sådant ej finnes nämnt om de övriga principstadganden, om vilkas detaljtillämpning en särskild kommitté skulle utarbeta förslag. Denna olikhet är väl att tillskriva förbiseende.

[1]) Clason sid. 31.

[2]) Närmare bestämmelser för bytesdelningen skulle upptagas i en gemensam krigsbyteslag.

[3]) Se sid. 204.

Rörande *sättet för bidragsproportionens ändrande* avviker detta betänkande i väsentliga delar från det föregående. Terminen för dess bestånd skulle som förut vara 25 år, men *någon ny undersökning av förhållandet skulle ej nödvändigt äga rum då, endast om ettdera riket begärde en sådan;* vidare *skulle ärendet först behandlas av representationerna* och *blott om de ej bleve ense överlämnas at en unionell kongress,* för vilken bestämmelserna i R. A. § 3 skulle gälla. Ändringarna tarva ingen vidare förklaring, det var ur alla synpunkter bättre att ej i onödan samla material till unionella tvistigheter.

Förslaget angående *sjöförsvaret* kan kort och gott betecknas som *status quo.* De förra framställningarna av Müller och Nordensköld hade ej heller innehållit synnerligen omfattande positiva yrkanden: detta för Nordenskölds vidkommande förnämligast beroende på tvivel om att representationerna skulle kunna enas om de nödvändiga åtgärderna, medan Müller åter främst tog hänsyn till de stora tekniska omvälvningarna, vilka enligt hans mening påbjöde en avvaktande ståndpunkt. På detta senare betraktelsesätt stöder sig avdelningen huvudsakligen, när den föreslår, att t. v. *ingen ändring skulle göras i någon av de gällande planerna:* för Sverige av 1826, för Norge av 1836. Olikheten mellan dessa planer var uppenbar. I den svenska dominerade linjeskeppen, vilka däremot ej alls upptogos i den norska, som lade vikten dels på den defensiva skärgårdsflottan, dels på de nya uppfinningarna (ångfartyg och bombkanoner). Avdelningen fann emellertid, att båda planerna tillika byggde på det bestående, då Sverige förut hade en linjeflotta, Norge ingen. Även därför vore det ej berättigat att nu vidtaga ändringar. Naturligtvis berodde avdelningens ståndpunkt i väsentlig grad på de tvister mellan olika hithörande uppfattningar och den ovisshet om vad som skulle göras, som då kännetecknade Sverige. Där hade den nyss förflutna riksdagen anhållit om en fullständig plan för sjöförsvarets ordnande med tillägg, att i avvaktan på denna allt vidare arbete på flottan borde anstå. Man hade nämligen ej klart för sig antingen sjöförsvaret skulle grundas på sjögående flotta eller skärgårdsflotta eller på bådadera samt huruvida ångkraften borde användas. I dessa spörsmål hade meningarna i Sverige länge varit delade, medan Norge redan tagit sitt parti. Under sådana förhållanden fann avdelningen det bäst att ej uppträda

som skiljedomare mellan rikena utan låta tiden slita tvisten. När detta skett, d. v s. när de nya uppfinningarna blivit prövade och meningen därom stadgat sig, då vore det tid att se till vad som kunde göras åt det unionella sjöförsvaret. Detta borde då förberedas genom en kommitté av marinofficerare från båda länderna. Avdelningen fann det ej blott oriktigt att nu föreslå förändringar i de gällande planerna utan även att söka jämföra de båda flottornas effektiva styrka, såsom man förut gjort. Detta vore orimligt, så länge ej de nya uppfinningarnes värde vore bättre känt: t. ex. bombkanoners och massiva kulors olika verkan, ång- och segelfartygs olika militära värde. Därmed förföll också den förra bestämmelsen om att rikena skulle ersätta varandra för eventuellt »bristande styrkeandel» vid unionella sjöexpeditioner. Ej heller något annat positivt yrkande framställdes, utan allt lämnades åt framtiden.

Enigheten inom avdelningen hade emellertid ej varit fullständig: betänkandet ledsagades nämligen av en reservation av Warberg.[1]) Det är framför allt i två punkter, hans mening avviker från majoritetens. Först och främst yrkar han, att bidragsproportionen utan krumbukter skall rätta sig efter folkmängden, sålunda sättas som 5 : 2. Skulle Nordlanden och Finnmarken frånräknas, borde detta likaväl ske med vissa av Sveriges nordliga landskap och Gottland, som hade egen nationalbeväring, vilken ej inräknades i de svenska linjetrupperna. Vidare betonar han den stora vikten av att § 25 G. L. ändras; dessa ord torde väl åsyfta paragrafens fullständiga upphävande, vilket förut Nordensköld i något modifierad form yrkat.[2]) Han ansluter sig jämväl till dennes uppfattning, att Norge borde skaffa sig linjeskepp under förklaring, att man i Sverige ansåge den norska flottplanen varken taga hänsyn till unionen eller vara betryggande för Norges eget försvar. Med Sverige menas väl i detta fall den svenska flottan, som vars representant Warberg betraktade sig och vars tänkesätt han vid ett annat tillfälle förklarade sig väl känna. Trots denna kritik vågade han dock ej framlägga något annat positivt förslag än avdelningens eget: en unionell sjökommitté. Säkerligen har den ögonskenliga svårigheten

[1]) Prot. 71, bil. 4.
[2]) Se sid. 204.

att här sammanjämka de stridiga intressena även för honom blivit bestämmande.

En granskning i vissa stycken av avdelningens betänkande finnes också i en skrivelse från Lagerheim till Hartmansdorff. Givetvis sysslar denna framställning huvudsakligen med lantförsvaret. I likhet med Warberg anser han bidragsproportionen böra bliva 2 . 5: den saken kunde alltså väntas komma att vålla mycken strid, då han jämväl betonade, att detta vore *en oeftergivlig fordran.* Ändring av bidragsförhållandet borde ej ventileras i representationerna utan helt enkelt vart 25 år rättas efter möjliga förskjutningar i folkmängdsrelationen, sålunda *ej heller lämnas till avgörande åt en unionell kongress.* Detta betecknades dock som ett villkor, som man i nödfall kunde frångå. Vid användning av proportionen på de faktiska förhållandena fann han, att i Norges styrka (armén och flottan sammanlagt) felades c:a 1,000 man, varvid han ej synes ha betjänat sig av samma siffror som M. A., då skillnaden skulle blivit större. I likhet med Nordensköld trodde han emellertid ej, att stortinget skulle medgiva någon ökning, bättre då att gå den motsatta vägen och *i motsvarande grad minska Sveriges styrka,* vilket ständerna säkerligen gärna skulle acceptera. Någon kompensation borde emellertid lämnas därför, och en sådan, menade han, skulle vinnas genom längre övningstid. Om ett dylikt förslag skulle kunna ha någon utsikt till framgång, var däremot minst sagt tvivelaktigt. Ända till 1856—58 års riksdag ramlade obevekligt alla yrkanden i den vägen. Lagerheim tillfogade emellertid, att han ej lade så stor vikt på detta önskemål; hans tankar härutinnan framställdes mera till Hartmansdorffs övervägande än som bestämda förslag; den uppgivna bristen i Norges fredsstyrka var ju också väl ringa för att man skulle röra upp strid därom, då utsikterna till ett gynnsamt resultat voro så små. Vida viktigare syntes honom då vara att få den rätta proportionen använd vid bestridande av krigskostnader. Märkligt nog nämner han ingenting om ändring av § 25 G. L. Då han förklarar sig avvika från avdelningen egentligen endast i de två förut nämnda punkterna, skulle han alltså vara ense med den i fråga om § 25. Men hans tystnad kan ju också bero på förbiseende.

Någon plenarbehandling hanns ej med under denna period. Saken fick således anstå, men det kunde förutses,

att striden skulle bliva hård vid dess återupptagande. Proportionsfrågan oeh ändringen av § 25 G. L. syntes skola bli de värsta stötestenarna, men meningarna i de många detaljfrågorna gingo också vida isär, beroende dels på de olika uppfattningar angående försvarets ändamål, som gjorde sig gällande i de båda rikena, dels på det osäkerhetstillstånd, som kännetecknade krigstekniken, framför allt inom sjövapnet.

*

Redan under U. K:s första period, då man var mycket mån om att ej överskrida de utstakade gränserna, fann man sig befogad att dryfta frågan om inrättande av *en unionell kongress.* Den gången var den avsedd att blott användas vid möjliga ändringar i bidragen till det gemensamma försvaret. Nu åter tillämnade man den en långt vidare verkningskrets. Det befanns rent av nödvändigt att ej nöja sig med bestämmelser på skilda ställen om de uppgifter, som skulle föreligga en dylik kongress, utan att samla alla sådana stadganden i ett sammanhang. Så tillkom C. A:s »förslag angående unionell skiljekomité» av d. 6 jan. 1842.[1]) Detta är anledningen till att i flera av C. A:s föregående betänkanden, där man skulle vänta att finna denna fråga berörd, intet därom är nämnt. Man ville helt naturligt ej föregripa det resultat, vartill den egentliga överläggningen kunde leda. M. A. för sin del begagnade som nämnt denna idé i sitt betänkande vid en tidpunkt (22 dec.), då ännu intet väsentligt synes ha åtgjorts i saken, enär enligt Hartmansdorffs anteckningar förhandlingarna inom C. A. ägde rum först på nyåret 1842. Ganska livliga privata meningsutbyten förekommo emellertid dessförinnan.

Först och främst bröto sig åsikterna i fråga om denna kommittés *verksamhetsfält.* M. A. hade i likhet med förut blott lämnat den uppgiften att slita tvister om ändring av bidragsproportionen, hur totalsumman skulle bestämmas, var fortfarande lämnat därhän. Däremot framkastades i de norska ledamöternas förslag om diplomatiska kostnader[2]) det intressanta yrkandet, att utgifternas totalbelopp, därest ej representationerna komme överens därom, skulle bestäm-

[1]) Prot. 73 bil. 6.
[2]) Prot. 73 bil. 4.

mas genom kongress. Det förklarades emellertid samtidigt, att det troligtvis aldrig bleve nödvändigt att tillgripa detta medel. I skrivelse av d. 31 dec. 1841 till Hartmansdorff överlämnade Lagerheim ett förslag av Foss i detta hänseende. Detta säges beröra »frågan om sättet att få summan af de årliga gemensamma bidragen fastställd för båda rikena». Anmärkningsvärt är, att här ej finnes nämnt något om bidragsproportionen. Då Lagerheim i sin granskning av M. A:s förslag uttalat sig mot idén att göra ändring i denna beroende av representationerna, torde denna underlåtenhet vara avsiktlig och alltså innebära, att proportionen helt enkelt skulle regleras av de faktorer, som angivits ligga till grund för densamma. Denna ståndpunkt segrade också, ty i C. A:s förslag formulerades kongressens uppgift sålunda, att om representationerna stannade »i olika beslut antingen om sådana förändringar i R. A., hvilka ej strida mot de i dess inledning och 1 § uttalade grundsatser eller om beloppet af bidrag till gemensamma utgifter, så afgöres» etc. Denna redaktion har ej tillkommit genom förbiseende. I Hartmansdorffs utkast till förslaget, vilket är alldeles likalydande med detta, finnes en randanteckning av följande lydelse: »Falsen önskar, att inskränkning må göras blott till sådana förändringar, som röra gemensamma bidrags belopp, proportion och föremål». Nu uppstår frågan: vad menas härmed och i vad mån skiljer sig detta från avdelningens nyss citerade §? Antaget, att bestämmelser om bidragens »proportion och föremål» upptoges i R. A., skulle de sålunda i alla fall kunna komma under kongressens domvärjo. Falsens syfte skulle då ha varit att förebygga kongressens användning vid annat än dylika anslagsfrågor. Skulle däremot omnämnda stadganden ej ingå i R. A., måste Falsens mening ha varit den *att dra gränserna vidare än majoriteten genom att tillägga kongressen även dessa uppgifter.* Hurudana voro nu förutsättningarna? M. A. hade uttryckligen medtagit bidragens *föremål* bland det, som borde införas i R. A.; samma ståndpunkt intog även det av svenskarna genomdrivna beslutet i fondfrågan, medan de båda förslagen beträffande de diplomatiska utgifterna tiga i denna sak. Å andra sidan förklara Falsen och Foss i sitt efter beslutet ingivna förslag i fondfrågan, *att det vore olämpligt att i föreningsakten införa grunderna för proportionen.* Då dessa »grunder» åtminstone delvis måste anses

sammanfalla med bidragens »föremål», har man här uttryck för en från flertalets skiljaktig uppfattning. Emellertid skulle enligt båda förslagens innebörd dylika ärenden kunna komma under kongressbehandling. Annorlunda i fråga om proportionen. Väl hade M. A. föreslagit en § i R. A. härom, men detta kunde ej binda C. A:s ledamöter. Den finnes ej heller angiven i beslutet i fondfrågan, men då grunderna för dess beräkning mycket noggrant äro upptagna och ej heller någon särskild procedur för dess ändring är omnämnd — något som norrmännen i sin efterföljande granskning ej försummat — måste man antaga meningen vara att enligt Lagerheims anvisning beträffande försvarsfrågan *lata proportionen rätta sig efter de givna omständigheterna utan något åtgörande av representation eller kongress.* Samma åskådning måste ha legat till grund för det svenska förslaget i diplomatiska utgiftsfrågan, då hälften av bidraget just skulle utgå efter samma proportion som vid H. S. F., andra hälften efter folkmängden. Det är sålunda otvivelaktigt, att avdelningens majoritet ej ville ha proportionen införd i föreningsakten och följaktligen ej heller lägga den under kongressens myndighet. I det förra instämde Falsen, men ej i det senare. I de norska förslagen angående H. S. F. och de diplomatiska utgifterna är det däremot tydligt sagt ifrån, att ändring i proportionen borde ske genom representationerna och i sista hand genom unionell kongress. Denna ståndpunkt har sålunda övergivits av Foss, samtidigt som tanken på kongressens användning vid totalsummans bestämmande framförts just från norskt håll. Det heter härom i Lagerheims förut omnämnda brev till Hartmansdorff: »Jag sträfvade länge emot sjelfva idén af sammanträdande rikskomité för sådana, i alla fall mindre viktiga frågor, men norrmännen ville varken gå in på förslagsanslag eller på förordnande om ett unionellt kreditiv för dylika tillfällen, hvilka båda alternativ af mig framställdes». Uppenbart är, att man mycket lättare kunde undvara kongressen i fråga om proportionen än beträffande totalsummorna. I det förra fallet kunde ju, såsom förut påpekats, ändrade omständigheter utan vidare medföra nödiga förskjutningar, medan de av Lagerheim föreslagna åtgärderna på intet sätt kunde ersätta en kongress, såvida ej i dessa fall representationernas bevillningsrätt fullständigt skulle upphävas, såsom M. A. tänkt sig vid försvarskrig. Trots sin motvilja mot en kongress

överhuvud erkänner också Lagerheim strax därpå, »att i själfva verket utom kanonerna ingen annan ultima ratio för sådana fall gifves». Han var sålunda själv medveten om otillräckligheten i de substitut, han anvisat. Att i det av Foss framställda förslaget, vilket Lagerheim översände till Hartmansdorff, bland kongressens uppgifter ej medtagits ändring av bidragsproportionen, torde vara säkert, då Lagerheim förklarar sig godkänna detsamma, om ock blott »provisoriskt». Enigheten har alltså vunnits på det sätt, att Foss offrat kravet på att proportionsändring skulle falla under kongressens kompetens, Lagerheim sina idéer om förslagsanslag och kreditiv. Man kan på goda grunder ej betvivla, att detta Foss—Lagerheimska förslag i huvudsak varit överensstämmande med avdelningens eget slutliga betänkande, vadan sålunda även Hartmansdorff haft föga att däremot invända. Den raskhet, med vilken förhandlingarna i avdelningen slutfördes, talar också för att enigheten på detta framskridna stadium varit ganska stor. Falsens avvikande mening föranledde f. ö. ej någon reservation från hans sida, vare sig han ej fann saken vara av sådan vikt eller han ville invänta ett annat tillfälle.

Den enighet i huvudsak, som sålunda härutinnan, om ock först efter åtskillig tvist, kom till stånd, vanns med betydligt mindre besvär, när det gällde att bestämma *verksamhetsformerna* för kongressen. Detta är ej ägnat att förvåna. Man hade ju redan föreskrifter givna för ett slags unionell kongress, nämligen i R. A. § 3 för tronföljarkommitté. I M. A:s betänkande och det norska förslaget angående diplomatiska utgifter hänvisas till denna § rörande arbetsordningen för de unionella kommittéer, som nu föreslogos för andra ändamål. C. A:s förslag bär även det den omisskännliga prägeln av att ha haft R. A. § 3 till förebild. Olikheterna äro mestadels beroende på kommittéernas skilda uppgifter. Bland sådana skiljaktigheter, som ej kunna hänföras dit, märkes först de delegerades antal. Detta skulle vara 12 från varje rike jämte lika många suppleanter, medan R. A. § 3 upptager det tredubbla antalet ordinarie ledamöter men blott in summa 16 suppleanter. Denna minskning står sannolikt i förbindelse därmed, *att rätt till överläggning medgavs de delegerade*, något som var bestämt förbjudet tronföljarkommittén. På samma gång detta beviljades, var man emellertid angelägen att förebygga onödigt utdragna förhandlingar. Det heter härom:

»På en af konungen utsatt dag sammanträder kommittén i Karlstad till gemensamma öfverläggningar och förhandlingar, hvilka, om de ej kunna på en dag fulländas, böra, så vidt möjligt är, dagligen fortsättas». Ej ens Falsens yrkande, att söndagens helgd skulle respekteras, blev bifallet: så viktigt ansåg man det skyndsamma slutförandet av kongressens uppgift vara. Som ett verksamt medel i samma riktning betraktades utan tvivel en inskränkning av ledamöternas antal. En tredje olikhet stipulerades i fråga om protokollens uppsättande. Enligt R. A. skulle ett enda protokoll föras på den nations språk, dit ordföranden hörde, varefter två likalydande exemplar skulle sändas, det ena till ständerna, det andra till stortinget. Rörande underskrivandet var stadgat, att på det för Sverige bestämda exemplaret samtliga svenska ledamöter skulle underteckna först, på det för Norge ämnade däremot norrmännen. C. A. föreslog nu, att protokoll skulle föras på båda språken, översändas till konungen och underskrivas först av ordföranden och därpå av den nations representanter, på vars språk handlingen var affattad. Genom den första förändringen åvägabragtes överensstämmelse med de anordningar om protokollsföringen i sammansatt statsråd, som förut beslutats, liksom också med vad R. A. själv i sin § 7 synes i vissa fall ha föreskrivit för interimsregeringen. Något skäl att här bibehålla en bestämmelse, som i alla fall kränkte den formella likheten mellan rikena, vilken U. K. i allmänhet var mycket mån om att genomföra, kunde ej gärna uppletas. Att protokollen skulle sändas till konungen i stället för till representationerna, berodde helt enkelt därpå, att dessa ej nödvändigt behövde vara samlade under kongressens verksamhet, vilket är förutsatt i R. A:s § 3. Någon viss tidpunkt för dess sammankomst bestämdes ej heller. Som formellt riktigare måste man slutligen beteckna det nya förfarandet vid protokollens underskrivande. Samtliga dessa ändringar äro sålunda väl motiverade och torde ej ha rönt motstånd från något håll.

Annorlunda förhåller det sig med en annan punkt, varom meningarna inom avdelningen efter allt att döma brutit sig mot varandra utan att kunna förenas. Det gäller ordförandeskapet i kongressen, varom följande finnes stadgat: »Sedan förenämnde 24 komiterade sålunda blifvit utsedda, utnämne konungen någon annan medlem af endera riksförsamlingen till gemensam ordförande i den följaktligen

af 25 ledamöter bestående komitén, äfvensom konungen likaledes utnämner en annan medlem af endera riksförsamlingen för att, om det erfordras, inträda som vice ordförande, hvadan denne alltid bör samtidigt med komitén sig å föreskrifven ort inställa». Vid sidan härom finnes i marginalen ett stycke om samma ämne, vilket ansluter sig till i R. A. § 3 meddelade bestämmelser: varje rikes delegation utser sin ordförande, av vilka sedermera en genom lottning blir gemensam. Detta kan icke betyda något annat än att avdelningen varit lika delad i fråga om vilken metod som borde föredragas. Och lika otvivelaktigt ha de svenska ledamöterna framskjutit den förra, norrmännen den senare. I ett annat brev från Lagerheim till Hartmansdorff finnes nämligen uttrycket »vårt svenska särskilda moment», syftande på ett därefter följande förslag, vilket med obetydliga redaktionsförändringar överensstämmer just med den ovan citerade punkten. Av detta brev visar det sig också, att detta projekt, som förmodligen lancerats av Hartmansdorff, ursprungligen haft annan lydelse, varjämte Lagerheims uttalanden sprida ett intressant ljus över de motiv, som lågo till grund för den svenska ståndpunkten. Han skriver: »Konungen bör egentligen ej göra sitt val af ordförande, förrän han sett listorna på de valde ledamöterna och däraf någorlunda kan bedöma tendensen af deras tänkesätt. Då möjligen en nästföljande nationalrepresentation kan vara af motsatt mening i politik och anslagsväg än den föregående, för hvars beslut de likväl kunna komma att välja komitéledamöter, vore en sådan kännedom för konungen före dess val tjenlig». Meningen var sålunda att göra konungen till tungan på vågen. Då det i de flesta fall kunde förutsättas, att representationerna utsåge delegerade, som vore säkra anhängare av deras beslut och då enkel pluralitet fällde utslaget, event. med den förseglade sedelns tillhjälp, måste under sådana betingelser segern tillfalla den sida, dit ordföranden sällade sig, m. a. o. *konungen dikterade helt enkelt utgången genom sitt ombud.* Alltid voro dessa villkor naturligtvis ej för handen, framför allt ej i anslagsfrågor, där det väl mera sällan skulle gälla ett antingen — eller utan resultatet kunna vinnas genom kompromiss. Men ett stort antal tillfällen återstod likväl, där representationernas meningar skulle stå skarpt motsatta varandra och då skulle konungen ha det avgörande ordet. De Lagerheimska kommentarierna uttrycka visserligen icke

detta direkt utan utgöra snarare en anvisning till konungen att ej onödigtvis spjärna mot udden. Det antagande, han gör, att en efterföljande representation skulle hysa motsatt mening mot den föregående i en dylik unionell tvistefråga, skulle ju för kongressens vidkommande betyda, att den i huvudsak sammansattes av personer med lika uppfattning av det föreliggande spörsmålet. Efter vunnen kännedom härom borde honungen ej väcka ond blod genom att till ordförande utse en person av helt annan åsikt än kongressens majoritet.

Här tillkömmer emellertid den viktiga frågan, under vilka omständigheter detta antagande kunde tänkas realiserat, d. v. s. *i vilka fall utses de delegerade av annan representation än den som fattat det skiljaktiga beslutet?* Förslagets bestämmelser om kongressens bildande lyda som följer: »Skulle Sveriges rikes ständer och Norges rikes storting stanna i olika beslut — — så afgöras skiljaktigheterna med begge riksförsamlingarnas rätt af den komité, hvarom i nästföljande § stadgas. På derom af konungen gjord framställning skall hvardera riksförsamlingen — — utvälja — — den omförmälda komitén — —». Ehuru någon viss frist för denna »framställning» ej finnes utsatt, måste meningen vara den, att den skall ske utan onödig tidsutdräkt: *när* representationerna stannat i olika beslut, *skall* tvisten slitas genom kongress, konungen har alltså ej rätt att undvika denna genom att låta saken vila och vid ett senare tillfälle söka ena representationerna. Det är därför sannolikt, att *därest representationerna voro samlade samtidigt, också samtidig proposition om kongressval skulle göras utan något dröjsmål.* Annorlunda blev det, *om de vid olika tidpunkter behandlat tvisteämnet.* Antingen kunde den senast sammanträdande representationen genast utse sin delegation och den andra inkallas till urtima möte för samma ändamål. Om det sistnämnda ej ansågs nödvändigt, fick man avvakta dess ordinarie sammanträde. Men härvid kunde en egendomlig situation uppstå, om dessförinnan nya val ägde rum i det andra riket, vilket endast har avseende på Norge, då den norska valperioden var 3, den svenska däremot 5 år. Det kunde då inträffa, att den nya representationen hyste från sin föregångare helt avvikande åsikter, d. v. s. *var villig att gå förbundsnationens önskningar till mötes,* men trots detta skulle saken ställas på sin spets *genom att för detta rike mötte delegerade, utsedda av den*

förra riksförsamlingen och följaktligen representerande en övervunnen ståndpunkt. För att hindra detta måste det höra till konungens befogenhet *att uppskjuta valet av kongressledamöter till den nya representationens sammanträde.* Resultatet, för så vitt det gäller tvistepunkter, på olika tider behandlade av representationerna och under antagande att urtima möte ej anlitas, skulle kunna sammanfattas på följande sätt. *Om svenska riksdagen är senare i tiden av de båda representationerna, skall konungen låta den genast utse delegerade; är detta däremot förhållandet med stortinget, skall det välja ledamöter genast, därest dess mandatperiod ej utgår innan nästa riksdag, i motsatt fall bör denna åtgärd uppskjutas till det nya stortinget.* Annorlunda än den här lämnade framställningen, vilken då skulle gälla *endast för anslagsfrågor,* bleve det, ifall *R. A:s egenskap av norsk grundlag skulle stå kvar.* Då skulle *i de allra flesta fall stortinget fatta beslut senare än riksdagen och utvälja kongress genast, i Sverige däremot denna utses av senare riksdag, motsatt fall blott, da fragan förelagts stortinget vid en sadan tidpunkt, att dess mandatperiod utlöper innan nästa riksdag, vilken först nu får saken sig förelagd.* Båda rikenas opinioner skulle ha tillfälle att uttrycka sig, vilkendera eventualiteten som än inträffade. Förutsättningen är emellertid, som strax skall visas, föga antaglig.

Av de för kongressens verksamhet givna föreskrifterna återstår i det väsentliga blott att nämna något om *anslagsfragors behandling.* Stadgandet därom lyder: »I anslagsfrågor äger komitén antaga antingen den största eller minsta af de summor, riksförsamlingarna bestämt eller ock hvarje annat belopp, som ej är högre eller lägre än någondera af dem». Proportionsfrågor äro sålunda ej här inbegripna, vilket ytterligare stöder den förut uttalade åsikten, att de ej tillhörde kongressens uppgifter, då ju annars jämväl för dem detta behandlingssätt varit det naturligaste. Kompromissens väg angavs här uttryckligen, såsom ju också var att vänta. Falsen ville gå ett steg vidare och alldeles förebygga ettdera rikets fullständiga seger genom föreskriften, att kongressen *blott ägde antaga nagot av de mellanliggande beloppen men varken det högsta eller det minsta:* en mening, som nog kunde ha goda skäl för sig. Möjligheten att i andra fall sammanjämka de skiljaktiga meningarna var utesluten genom bestämmelsen, att riksförsamlingarnas beslut *oförändrade* skulle ställas under omröstning. Detta

kan förefalla inkonsekvent och mindre välbetänkt. Man utgick emellertid uppenbarligen från en liknande uppfattning av kongressens ändamål som den i R. A. § 3 uttalade. Där markeras tydligt dess ställning som *skiljedomare mellan representationerna men däremot ej som självständig initiativtagare* och med denna åskådning står diskussionsförbudet i oskiljaktig förbindelse. Då man nu med hänsyn till den nya kongressens arbetsuppgifter fann sig böra frångå denna princip i anslagsfrågor, varmed givetvis följde tillåtelse till överläggning, så var man å andra sidan angelägen om *att ej mer än absolut nödvändigt avlägsna sig därifrån.* Det föll sig ju så naturligt att i tvister, där det blott gällde kvantiteter, söka förena de stridande, medan detta åter var en helt annan och vanskligare sak, när *kvalitativa och principiella motsättningar stodo mot varandra.* Dessa senare spörsmål gällde ju ingenting mindre än ändringar i R. A., om vilka dittills var stadgat, att sådana för Norges vidkommande blott kunde äga rum under iakttagande av de för grundlagsändringar givna, försvårande bestämmelser. Var det nu meningen, att denna tingens ordning skulle fortfara? I sådant avseende väcker redan den omständigheten tvivelsmål, att ingen hänvisning göres till R. A. § 12. Tydligt besked vinnes genom följande anteckning av Hartmansdorff: »Norrmännen skulle föreslå ordalagen angående R. A:s upphörande att vara grundlag i Norge». Avdelningen ville alltså ej själv göra något dylikt förslag utan överlät åt sina norska ledamöter att utarbeta en framställning i sådant syfte till U. K. Full samstämmighet synes ha rått om olämpligheten i att bibehålla status quo. Och någon tanke på att även i Sverige giva R. A. grundlags helgd synes ännu mindre ha framträtt. Man hade den känslan, att mycket i denna akt var och måste vara av diplomatisk karaktär och i denna egenskap möjligen kräva snabba ändringar i bjärt motsats till lagstiftningen, enkannerligen grundlagsstiftningen, vilken efter den gängse åskådningen skulle vara »visligt trög till verkan».

*

Ett ärende, som U. K. till en början på eget bevåg gripit sig an med, blev under denna period tillfogat dess uppdrag. Det gällde frågan, hur man ömsesidigt skulle förfara med *skeppsbrutna eller på annat sätt nödställda sjö-*

män. Det förra beslutets [1]) innebörd blir klar genom hänvisningen till konsulsstadgan. Enligt konsulsstadgan av d. 9 mars 1830 §§ 21 o. 22 hade konsul skyldighet att underhålla, event. hemskicka nödställda sjömän, ersättning därför skulle enligt § 24 utgå av rederierna, vägrade dessa, av resp. svenska eller norska statskassan. I det nu U. K. höll sig till dessa bestämmelser, ville den ha fastslaget, vilka myndigheter i Sverige och Norge dessa uppgifter skulle åligga. Nu antog saken större dimensioner. Initiativet utgick från Norge, där man tydligen menade sig ha mest att fordra. Norska kyrkodepartementet hade i skrivelse av d. 12 nov. 1840 [2]) till statsminister Løvenskjold bringat saken på tal. Det rörde sig ej längre speciellt om sjömän utan *överhuvud taget om ersättning för svenskars sjukvård och underhåll i Norge.* Enligt departementet hade dessa utgifter nu blivit alltför avsevärda, för att det längre skulle kunna fortgå så. Man hade också ett prejudikat att åberopa, i det året förut ersättning verkligen lämnats för de utgifter, en svensk lapp förorsakat norska statskassan. I skrivelse av d. 28 dec. 1840 översände Løvenskjold denna framställning till svenska civildepartementet, varpå saken d. 8 febr. 1841 förekom i statsråd. Konungen ville emellertid ej, här lika litet som beträffande Norges deltagande i sjöexpeditioner, höra talas om några krav för den förflutna tiden. I stället överlämnade han åt U. K. att föreslå, hur för framtiden *bägge rikenas rätt i detta avseende skulle tillgodoses.*

C. A., åt vilken den förberedande behandlingen anförtroddes, avgav sitt förslag [3]) d. 6 jan. 1842 eller så sent, att det ej hann avgöras innan U. K:s åtskiljande. Yttrandet innehåller i motsats mot det förra ingenting om att bestämda myndigheter i båda rikena i sådana fall skulle fullgöra en konsuls åligganden. Denna sak lämnas öppen, d. v. s. därmed kunde i varje särskilt fall förfaras efter omständigheterna. Detta framgår av följande passus: »— — ifall någon myndighet i det ena riket skulle för det andras undersåtare hafva bestridt kostnader — —». I kostnadsfrågan hänhöll sig avdelningen till gällande författningar: för sjömännens del sålunda konsulsstadgans

---

[1]) Sid. 207.
[2]) Prot. n:o 56, bil. 2.
[3]) Prot. n:o 73, bil. 7.

punkt om rederiernas förpliktelse och för övriga bestämmelser om kommunernas försörjningsplikt. Starkt betonades, att statskassorna ej borde anlitas för sådana ändamål. Man synes rent av ej ha velat räkna med den möjligheten, att vederbörande skulle vägra, något som dock ofta inträffat och därför förutsattes både i konsulsstadgan och än tydligare i en kungl. skrivelse till statskontoret av d. 30 jan. 1830. I den senare befaller nämligen konungen, på Komm. K:s framställning, att årligen på 9 huvudtiteln skulle avsättas 1,800 kr. för att ersätta konsulerna dylika utgifter, vilka rederierna ej velat vidkännas. Detta gäller endast svenska sjömän, men säkert hade norska statsverket liknande utlägg. Denna tingens ordning behagade ej avdelningen. Visserligen kunde det tänkas »kostnader, hvilka intet rederi eller ingen menighet kunde åläggas godtgöra», sålunda ett helt annat och strängare villkor än det, som låg i de ersättningsskyldiges blotta vägran, men ej ens då skulle statsmedlen utan vidare tillgripas, utan K. M:t skulle »för hvarje serskild händelse fatta det beslut, hvartill omständigheterna kunde föranleda». Allt skulle således läggas i konungens händer, så att han i själva verket kunde motta frågan från U. K. i nästan samma skick, den dit överlämnats.

Kommitténs tredje period jan.—dec. 1843.

När U. K. åtskildes för andra gången den 14 jan. 1842, fanns intet bestämt om tidpunkten för återupptagandet av dess arbete. Norska regeringen hade i sitt betänkande den 22 dec. 1841 förklarat sig ingenting kunna föreslå härutinnan, då för sådant fall fordrades uppgift från kommittén, hur lång tid den behövde för att fullända sitt värv. Någon sådan uppgift torde emellertid varken blivit avfordrad eller lämnad. Hartmansdorff föreslog i ett projekt, avsett att föreläggas konungen innan avgörandet i statsrådet, en mera fixerad tidpunkt, 2 månader efter stortingets slut. Huruvida detta förslag någonsin blivit framlagt, är ovisst; något resultat synes det i varje fall ej ha haft. Det dröjde emellertid ej så länge, innan norska regeringen var färdig att komplettera sin föregående framställning. Den 14 maj 1842 hemställde den om åläggande för U. K. att ånyo sammanträda den 16 jan. 1843, vilket konungen biföll den 6 sept. 1842. För ovanlighetens skull blev detta påbud strikt förverkligat, i det första sammanträdet hölls just på den bestämda dagen. Det var denna gång ej någon så omfattande förändring av ledamöter, som hade åtföljt U. K:s första ajournering. De då inträdande nya männen hade varit mera intresserade och nitiska än de gamla och därför ej hunnit tröttna på det visserligen ofta mödosamma arbetet. En enda personväxling var att notera, men den hade helt annan orsak. I överensstämmelse med det ursprungliga förordnandet inträdde nämligen Rosenblad i Lagerheims ställe. Detta synes emellertid ej hela tiden ha betraktats som säkert. I ett brev till Hartmansdorff av den 26 sept. 1842 omnämner Lefrén Lagerheims utnämning till landshövding i Jämtland och undrar, vem som skall bli hans efterträdare i U. K. Ingenting nämnes om Rosenblad, oaktat hans beskickning till Danmark upphört i slutet av föregående år. Orsaken torde vara sjuklighet hos Rosenblad, i följd varav han funderade på att avsäga sig

uppdraget [1]). Hans inträde nu gjorde föga till eller ifrån. Han blev en kanske väl passiv medlem, i det han från början befann sig i efterhand med hänsyn till kännedom om det väldiga arbetsmaterialet. Hans intresse för saken synes också ha lämnat en del övrigt att önska [2]).

Om sålunda U. K:s egen beskaffenhet garanterade kontinuitet i arbetet, blir det en annan fråga, huruvida de yttre förutsättningarna för ett resultat voro orubbade. Förut har det framhållits, hur olyckligt det var, att U. K. omsorgsfullt avspärrade sig gentemot offentligheten genom beslutet att dess handlingar ej finge tryckas. [3]) I båda rikenas press hade det under de gångna åren yrkats, att denna hemlighetsfullhet måtte skingras. Ett allvarligt försök i denna riktning gjordes omsider på stortinget 1842 [4]). Det var Hjelm, som liksom så många gånger förut bragte unionsspörsmålet å bane. Hans förslag gick ut på att anmoda regeringen att införskaffa upplysningar om U. K:s verksamhet allt ifrån början. Denna saks vidare utveckling blev nog så märklig. Inom K. K., som hade att yttra sig om motionen, undandrogo sig två ledamöter, Foss och Riddervold, att deltaga i den förberedande behandlingen under åberopande av sitt ledamotskap i U. K. K. K:s utlåtande kom under sådana förhållanden väsentligen att bli en explikation av Hielms synpunkter. (Hielm fungerade som ordförande). Sakens vikt och det långa dröjsmålet med uppfyllandet av Norges berättigade fordringar vore skäl nog för att begära upplysningar, särskilt för att få klarhet över de hinder, som orsakade tidsutdräkten. Ett sådant förmodades ligga i kommissoriets upptagande av frågor utom de i stortingets adress nämnda, av vilka särskilt spörsmålet om det gemensamma försvarets ordnande näppeligen nu kunde finna sin lösning. Detta var en sammanfattning av vad som framkommit under pressdiskussionen, på samma gång som det utgjorde en anknytning till de norska kommittéledamöternas yrkande på utbrytning av vissa frågor och deras omedelbara avgörande. Vid behandling i plenum anhöllo till en början Falsen och Foss att slippa deltaga i voteringen, den förre såsom skäl anförande »den Indflydelse, Stortingets Beslutning kunde have

[1]) H. D. A. den 22 jan. 1843.
[2]) Se t. ex. ibid. den 4 dec. 1843.
[3]) Se sid. 61 och 212.
[4]) St. 1842 IV sid. 40—48, Mrgbl d. 5 maj 1842.

paa U. K:s Arbeide», den senare under förklaring att »hvad Indstillingen i sig selv angik, skulde han for sin egen Person endog ansee Meddelelsen ønskelig, men for Sagen i det Hele troede han den vilde virke skadeligt». Dessa uttalanden väckte naturligtvis stor uppmärksamhet. Uppmanade att närmare motivera en sådan ståndpunkt kommo de i första hand med den förklaringen, att U. K:s beslut vore provisoriskt och ej i halvfärdigt skick kunde föreläggas stortinget, men »den nærmere Bedømmelse af om det var rigtigt at fordre Oplysninger kunde Talerne imidlertid kun motivere med deres specielle Kundskab om Sagens Stilling», fortsätter referatet. Deras begäran avslogs emellertid, varpå följde en rätt vidlyftig debatt i realitetsspörsmålet, varvid Hielm förklarade sig efter Falsens och Foss' yttranden anse det ännu mera nödvändigt att skingra den mystik, varmed U. K. sökte omgiva sig, medan å andra sidan flera talare betygade sin tillit till de båda kommitterepresentanternas omdöme. Resultatet blev, att någon förklaring ej skulle infordras »efter de for Tiden forhaanden værende Omstændigheder».

Man frågar sig ovillkorligen, vilka de omständigheter voro, som bevekte stortinget till denna utomordentliga tillbakadragenhet. Följande torde äga en viss sannolikhet för sig. Den 2 mars 1842 hade konungen i svenskt statsråd förordnat, att å svenskt mynt ej finge anbringas annat vapen än det svenska. Anmärkningsvärt är, att detta beslut, så vitt man kan se av protokollet, ej stod i samband med någon framställning eller föredragning från något håll. Sammanhanget är emellertid ej svårt att finna. De norska ledamöterna av U. K. hade ju ej långt förut begärt utbrytande av flagg- och vapenfrågan och dessas omedelbara avgörande. Denna hemställan hade konungen ej avgjort utan låtit saken tills vidare bero. Genom U. K:s åtskiljande hade frågan om särskilt betänkande i dessa ämnen för tillfället förfallit, men nu kom som svar ett tillmötesgående i annan form, i det att ett av dessa spörsmål avgjordes i enlighet med norska krav. Det är tydligt, att detta i Norge måste uppfattas som ett hoppfullt tecken, som lovade god fortsättning. K. K. hade också i sitt ovannämnda betänkande annoterat denna vinst, ehuru under samtidigt poängterande av att det mesta, särskilt flaggfrågan, fortfarande vore olöst. Norrmännen räknade synbarligen denna tid med en för dem gynnsam stämning hos konungen,

detta ej minst som en följd av de förtretligheter senaste riksdag berett honom. I skarp kontrast mot upphetsningen i Sverige stod det lugna, besinningsfulla tillvägagångssättet i grannriket, där man i görligaste mån bemödade sig att göra konungen till viljes. Detta hade man kunnat iakttaga redan 1839, men än mer tydligt framträdde det på stortinget 1842. Ett utslag härav var bevillningen till ministerkassan, som realiter höjdes genom bibehållande av det gamla beloppet, 40,000 spd. Kursen var nu pari och B. K. hade föreslagit reduktion till 36,000 spd. Under debatten härom [1]) hänvisades från flera håll till förloppet på senaste svenska riksdag, särskilt hurusom konungen genom ständernas åtgörande fått ersätta balansen i kabinettskassan. Åtskilliga opponerade visserligen mot inblandning av dylika argument, men slutet blev, att den högre summan beviljades med stor majoritet. Som ett annat vittesbörd i samma riktning har man att betrakta beslutet att ej infordra upplysningar om U. K. Ifall, som man antog i Norge, konungen var sinnad att tillmötesgå de närmaste norska önskemålen, var en sådan offentlighet mycket hinderlig för förverkligandet av denna avsikt. Därigenom skulle uppmärksamheten i Sverige fästas vid unionsangelägenheterna och sannolikt vid det första försöket från norskt håll att få de norska kraven avgjorda i förväg. Liksom detta hade rönt ett kompakt motstånd från Sveriges representanter inom kommittén, skulle det säkerligen röna ett liknande mottagande hos den svenska opinionen överhuvud. Därmed vore utsikterna för en partiell revision väsentligt reducerade. Ur alla synpunkter var det sålunda — så resonnerade man i Norge — bäst att bibehålla den hemlighetsfullhet, vari U. K. dittills insvept sig. Ett uttalande om denna norska politik finnes i ett brev till Hartmansdorff från Lefrén av den 26 sept. 1842, däri det om diskussionerna på stortinget säges, att norrmännen »yttrat mycket, som kan anses som piller åt vissa nationens mäns beteende under senaste riksdag men som är riktigt i sak. Att de gjort detta både af känsla för rätt och begär att visa sig förståndigare än vi, derom är jag öfvertygad och deruti handla de klokt för sina ändamåls vinnande.» Vad beträffar kungens ståndpunkt, kan i detta sammanhang förtjäna anföras, vad som yttras i

[1]) Mrgbl den 21 aug. 1842.

statsrådet Petersens dagbok för 1844 [1]) i anslutning till konungens bortgång, vilka uttalanden givetvis gälla förhållandena under Karl Johans sista år. Det heter där: »— Som Nordmand maatte jeg vel sørge over, at denne vor trofaste Ven har forladt os, thi hans Hjerte hang ved Norge. — Det mærkes nok overalt at Folket ingen Sympathi længer havde for den gamle Konge. I saa Henseende er Forholdet ganske anderledes i Norge.» Vid det bekanta uppträdet mellan Hartmansdorff och Oscar I angående flagg- och vapenfrågans utbrytande berättas den nye konungen ha yttrat, att »Hans kongelige Fader havde seet Sagen fra samme Side, og det var blot Omstændigheder, der ikke var anvendelige paa den nye Konge, der hidtil havde hindret Karl Johan fra at tilstaa Norge, hvad han selv havde erkjendt, dette Rige havde Fordring paa. Ingen maatte forundre sig over at den gamle Konge betænkte sig paa at forandre et Vaaben og et Flag, hvis Beskaffenhed og Udseende han selv engang havde bestemt, og at han gjerne vilde i sine sidste Levedage undgaa de Ubehageligheder, som en saadan Forandring let kunde foranledige ham.» Ligger ej i detta, att den nye konungens popularitet skulle undanröja de hinder, som kunde resas från svenskt håll mot det planerade tillmötesgåendet av Norges önskningar.

Var sålunda denna taktik ur begränsad norsk synpunkt förklarlig, var den tvivelsutan otjänlig för revisionsverkets fortgång i det hela. Endast genom en livlig växelverkan mellan U. K. och den offentliga meningen i de båda rikena kunde intresset för unionsangelägenheter vidmakthållas och följaktligen förutsättningarna för ett resultat av dess arbete åstadkommas. Den allmänna uppmärksamheten upptogs alltmer av andra saker. I Norge var det de ekonomiska problemen, som nu började träda i förgrunden, och det en gång så levande unionsintresset mattades raskt. Stortingets nyssnämnda handlingssätt är betecknande också i detta avseende. Med utsikten att få de närmaste önskemålen tillfredsställda följde ringaktning för U. K:s övriga uppgifter, och när kommittén ej själv på något sätt gjorde sig påmind, blev den så småningom alldeles förgäten. Redan vid utseendet av de nya ledamöterna i U. K. hade

[1]) Meidell, Norsk Maanedsskrift 1884, s. 493 o. ff.

»Morgenbladet» yttrat [1]): »Da vi ikke smigre os med at kunne gjøre Regning paa synderlig Udbytte af Comiténs Virksomhed, kunne vi naturligviis ikke heller tillægge denne Forandring i Personalet videre Betydning». Under 1843 omnämnes kommittén i samma tidning blott en enda gång, i det utvidgandet av dess uppdrag refereras, men detta sker med tillfogande av följande snärt: »Den gamle U. K. skal endnu blive en deel ældre. Hvor det dog maa glæde Folket at erfare, at Comitén endnu er i live» [2]). Sådan var meningen i Norge om U. K. Visserligen medförde detta en befrielse från det tryck, som kommittén från en början varit utsatt för från Norges sida, men det kunde ej ersätta den förlust, som låg i bortdöendet av själva unionsintresset, något som hotade att göra U. K:s hela arbete förfelat. I Sverige var det ej bättre ställt, tvärtom. Där hade från början aktgivenheten på U. K. varit mindre än i Norge och det blev ej annorlunda i fortsättningen. Den 2 okt. 1841 skrev A. B. i samband med ledamötsombytet i U. K.: »Det kan i det hela vara precist detsamma, hvilken läkare som tar befattning med ett dödfödt foster och för ett sådant hafva vi alltid ansett denna kommitté». Man hade ju i Sverige till en början haft vissa funderingar att i kraft av T. F. söka skingra mörkret omkring U. K., men därav blev intet. Kommittén var och förblev avspärrad från det offentliga meningsutbytet och detta kunde i längden ej ha annat än skadliga följder.

Det var ganska naturligt, att U. K. vid återupptagandet av sin verksamhet började med *försvarsfrågan*. Dels hade man där hunnit ytterst litet, i det M. A:s förslag hade framlagts kort före kommitténs sista åtskiljande och följaktligen ej kommit under behandling, dels var detta spörsmål det vidlyftigaste och svåraste av alla, som ingingo i U. K:s uppdrag och det hade ju också vid flera tillfällen, t. ex. på stortinget 1842, framkommit tvivelsmål om huruvida U. K. överhuvud skulle kunna gå i land med denna uppgift. Kommitténs arbete i det följande kom också att i ovanligt hög grad ägnas åt försvarets angelägenheter. Deras behandling fyller protokoll efter protokoll. Uppslagen

[1]) Mrgbl. d. 8 okt. 1841.
[2]) Ibid. d. 31 dec. 1843.

dugga från alla håll och varje detalj har tydligen genomdiskuterats många gånger. Ämnets svårighet krävde också en helt annan ingående behandling än den, som förut kommit det till del, och motsättningarna inom kommittén voro, som förut anmärkts, ganska stora. M. A. hade ju nedlagt ett betydande arbete i sitt förslag och däri uppdragit vissa riktlinjer för den kommande diskussionen, men redan vid den första plenarbehandlingen påpekades, att åtskilligt fattades i förslaget [1]). En sådan mera djupgående behandling av problemet stötte emellertid på motstånd från Foss, som enligt Hartmansdorffs uppgift yrkade, att förhållande och sätt till försvarsverkets utgörande »helt enkelt borde förbigås [2])». Detta var tydligen ett uttryck för den allmänna meningen inom Norge, sådan den gjort sig förnimbar både inom pressen och på stortinget. Proposition vägrades på förslaget, och vid nästa sammanträde hade Foss resignerat, då han tydligen ej funnit stöd hos sina landsmän inom U. K. [3])

Överläggningen kunde därför börja med § a i M. A:s betänkande, vari föreslogos unionella kreditiv i huvudsaklig analogi med bestämmelserna i R. F. § 63. Skillnaden var endast den, att här i enlighet med det faktiska förhållandet talades om ett större och ett mindre kreditiv, varjämte de båda ländernas minimisummor skulle till varandra stå i samma proportion som deras försvarsbidrag för övrigt, alltså enligt avdelningens mening 1 : 3. Dessa stadganden blevo i huvudsak godkända, ehuru först efter vidlyftiga debatter. Ett par ändringsförslag förtjäna omnämnas. Några ville, att ingen skillnad skulle göras i villkoren för lyftande av de båda kreditiven, d. v. s. att kallelse till representationerna skulle gälla även för disponerande av den mindre summan i olikhet mot vad som är föreskrivet i R. F. [4]). Av större betydelse var Hartmansdorffs yrkande, att man *skulle fixera en viss minimisumma* på så sätt, att det större kreditivet skulle motsvara kostnaden att utrusta och i 3 månader underhålla vederbörande rikes kontrakterade unionskrigsmakt till lands och sjös [5]). Försöket att så skarpt begränsa representationernas bevillningsrätt

[1]) Prot. 77.
[2]) H. D. A. den 25 jan. 1843. Se ock prot. n:o 212 bil.
[3]) Ibid. 28 jan.
[4]) Prot. 81.
[5]) Prot. 83.

vann emellertid understöd blott hos Warberg, de övriga enades om att minimas storlek skulle bestämmas »på samma sätt och i samma förhållande de begge rikena emellan, som för deras deltagande i bidragen till försvarsväsendet är för hvarje tidrymd bestämdt» [1]). Därmed var frågan för tillfället undanskjuten och sammankopplad med kostnadsspörsmålet i det hela.

I M. A:s betänkande hade man fasthållit vid den gamla *bidragsproportionen* 1 : 3, ehuru folkmängdsrelationen ansågs vara 2 : 5. Redan då hade detta väckt stark opposition: både Warberg och Lagerheim hade yrkat på proportionens ovillkorliga överensstämmelse med folkmängden, detta tydligen efter inspiration av Hartmansdorff, som även, ehuru för tillfället fruktlöst, sökt påverka Lefrén [2]). Nu hade han den tillfredsställelsen att se sin mening segra. Det kostade visserligen många och långa diskussioner, frånsett en hel del privata sammankomster, varom hans dagboksanteckningar ha åtskilligt att förtälja. Till en början pressades Lefrén att överge sin gamla ståndpunkt, och denne, som synes ha åtnjutit ett visst förtroende hos norrmännen, lyckades att få ett par av dem med sig. Resultatet blev, att proportionen 2 : 5 antogs med 6 röster mot 2 [3]). De motsträviga voro Foss och Erichsen, vilken sistnämnde dock förklarade sig endast på grund av vissa härmed sammanhängande beslut — vilka strax skola närmare omtalas — fasthålla vid M. A:s förslag. Foss utvecklade i en vidlyftig inlaga [4]) skälen för att folkmängdsproportionen borde modifieras till Norges förmån. Här fick man ånyo till livs en dyster skildring av natur — och härav betingade näringsförhållanden i Norge, vars fiskare måste leva av »hafresoppa eller gröt kokt i vatten och till stor del af groft hafremjöl, ofta blandadt med malen bark, eller af utpressade oljekakor och dertill sill samt såsom öfverflödsartiklar det uslaste brännvin och den sämsta tobak».

Det nyssnämnda fastställandet av proportionen var endast tillämpning av ett föregående, högst viktigt beslut. Omedelbart förut hade nämligen bestämts, att deltagandet i gemensamma krigskostnader skulle äga rum »i samma förhållande, hvari hvartdera Rikets folkmängd efter sist

[1]) Prot. n:o 83.
[2]) Se sid. 275, 281—282.
[3]) Prot. n:o 87.
[4]) Ibid. bil. 2.

företagna folkräkning, står till det andras. Det härefter i i öfverensstämmelse dermed första gången af begge National-Representationerna efter konungens förutgående förslag bestämda sifferförhållande tjenar till regel i detta afseende, intill dess någon förändring däri på något af förut beslutade sätt eger rum» [1]). Sådan ändring skulle kunna ske dels *när som helst genom samstämmiga beslut av representationerna*, dels *vart 15 år eventuellt genom unionell kongress, om nagondera representationen då payrkade ny prövning* [2]). Det senare sättet överensstämde med M. A:s förslag, frånsett att perioden där var 25 år, det förra var däremot något nytt. Folkmängden var sålunda fastslagen som en absolut norm, efter vilken man hade att rätta sig. Det förefaller då egendomligt, att för ändring skulle krävas representationsbehandling och event. t. o. m. unionell kongress. Sådant var naturligt i M. A:s projekt, där proportionen influerades ej blott av folkmängdssiffran utan även av en del irrationella faktorer. Men att för tillämpning av en rent matematisk proportionsbas anlita en sådan apparat, det tycktes vara att rent av inbjuda till försök att omstörta eller avvika från regeln. Denna fara framhölls av Hartmansdorff, som menade, att saken borde lämnas åt den gemensamme konungen [3]). Erichsen synes för övrigt ha haft märkliga föreställningar om innebörden av de fattade besluten. I en särskild motivering för sin röstgivning [4]) förklarar han, att han skulle ha gått med på folkmängden som proportionsgrundval, därest detta förhållande »blifvit antaget som en orubblig bestämmelse, hvilken endast med begge National-Representationernas bifall kunde förändras». Han hade nämligen satt sig emot användandet av unionell kongress i sådana fall, emedan ändring då – under antagande av att lotten fällde utslaget inom kongressen — möjligen kunde ske »emot den ena nationens genom dess Representation uttalade öfvertygelse om obilligheten eller öfverflödigheten af hvarje förändring i det bestående». Han synes alltså ej uppfattat beslutet som bindande representationernas handlingsfrihet. Onekligen korresponderade bestämmelserna här illa med

[1]) Prot. n:o 87.
[2]) Prot. n:o 86.
[3]) Prot. n:o 87 bil. 3.
[4]) Ibid. bil. 1.

varandra och kunde lätt ge anledning till mycken förvirring [1]). Införandet av en 15-årig termin för kongressen och nyheten, att representationerna samfällt när som helst skulle kunna ändra förhållandet voro förmodligen avsedda som en slags ersättning för den faktiska inskränkning i deras makt, som den antagna normen innebar.

Därnäst togs under behandling vad *som skulle räknas till gemensamma krigskostnader.* M. A. hade blott antytt detta i allmänna ordalag, vilka nu ej befunnos tillräckliga. Som huvudgrundsats antogs omsider ett förslag av Hartmansdorff, enligt vilket dit räknades *kostnadsskillnaden mellan rikenas lant- och sjöförsvar på krigsfot och på fredsfot enligt närmast föregående budget* [2]) Erichsen hade härvid yrkat, att ej hela kostnaden för fredsfoten skulle undantagas utan blott för *den minimistyrka, varmed rikena förpliktat sig att bidraga till det gemensamma försvaret* [3]). Detta biträddes även av Rosenblad, som i ett brev till Hartmansdorff [4]) utvecklade sina betänkligheter mot dennes projekt. Det skulle medföra »ett premium för den, som illa försåg sin fredsfot». Rosenblad synes härvidlag ej ha tagit vederbörlig hänsyn till att fredsstyrkans minimum skulle fixeras, något som givetvis var meningen. I Hartmansdorffs ursprungliga redaktion var detta ej tydligt uttryckt, där talades blott om vad vederbörande rike »enligt sin sista statsreglering bör utgöra», men detta ändrades vid nästa möte, så att det kom att heta: »— enligt sista statsreglering, gällande militära organisation och dithörande författningar» [5]) (= § 80 a), vilket tillägg först och främst måste avse de unionella förpliktelser, rikena enligt kommitténs mening borde åtaga sig. Erichsens förslag innebar emellertid ostridigt en eggelse för varje rike att öka sin fredsstyrka över det föreskrivna minimum, emedan denna överskjutande del under krigstid helt och hållet skulle bekostas ur gemensam kassa. Men man kunde ju också anföra, att vad som i det fallet skulle framkalla belåtenhet i det ena landet, säkerligen skulle alstra missnöje i det andra.

[1]) Det överensstämde ej heller med förut bestämda uppgifter för kongress, dit proportionen ej hörde (sid. 285).
[2]) Prot. n:o 91.
[3]) Ibid. bil. 2.
[4]) Den 24 febr. 1843.
[5]) Prot. n:o 92.

För övrigt förekom vid fastställandet av gemensamma krigskostnader ingen större meningsskiljaktighet. Naturligt var, att dit skulle föras *utomordentliga rustningar under fredstid till förberedande eller förekommande av krig* [1]) (§ 80 b), alltså sådana fall, där det mindre kreditivet skulle komma till användning. Lika självklart borde däri inbegripas *gottgörelse för den skada, som till följd av krig eller rustningar tillfogades krigsmaterielen* [2]) (§ 80 c), slutligen också *traktatsenliga prestationer till främmande makter i följd av krig, t. ex. subsidier* [3]) (§ 80 d). Föga mera besvär vållade det att, i huvudsaklig överensstämmelse med Hartmansdorffs yrkanden, tillfoga ett par förtydligande stadganden om vad *som ej hörde till gemensamma krigskostnader.* De utgjorde, såsom U. K. framhöll i sin motivering (§ 81), endast korollarier av huvudprincipen att såsom gemensamma räkna endast de genom kriget åsamkade extra försvarsutgifterna. Sålunda bestämdes, att det normala arbetet på fästningsverk, krigsfartyg o. d., även om det fortginge under krigstid, vore vederbörande rikes ensak [4]) (§ 81 a). Vidare undantogos de enligt särskilda bestämmelser från lokala korporationer eller egendomar utgående prestationerna till försvarsverket, enär enligt vad kommittén anmärker i sin motivering (§ 80), dessa i allt väsentligt vore desamma under krig och fred [5]) (§ 81 b). Häri innefattades exempelvis indelningsverket. Rosenblad hade i sitt nyssnämnda brev till Hartmansdorff [6]) uttryckt sin önskan att på något sätt bereda Sverige ersättning, ifall ej indelningsverket kunde medräknas, men han erkände samtidigt svårigheten att förverkliga detta, då någon fullt motsvarande inrättning ej funnes i Norge. Vid sakens avgörande förekom emellertid ingen väsentlig meningsskiljaktighet. I omedelbar anslutning till fastställandet av gemensamma krigskostnader bestämdes i likhet med vad M. A. föreslagit i § e mom. 1 [7]), att fördelningen av statsinkomster, som härflöto från krig, skulle rätta sig efter rikenas bidragsförhållande [8]) (§ 129).

---

[1]) Prot. n:o 91. Jfr norska regeringens uttalande den 2 juni 1819 (sid. 33—34).
[2]) Prot. n:o 92.
[3]) Prot. n:o 94.
[4]) Prot. n:o 93.
[5]) Ibid.
[6]) 24 febr. 1843.
[7]) Sid. 279.
[8]) Prot. n:o 94.

Beträffande den i samma §:s mom. 2 föreslagna fördelningen av krigsbyte [1]) hänvisades regleringen av denna sak till en kommande gemensam lag, för vilken blott föreskrevs den grundsats, att fullkomlig likhet skulle iakttagas mellan motsvarande poster inom rikenas krigsmakt [2]) (§ 128). En dylik gemensam lag avsågs också i M. A:s betänkande, men principen för bytesdelningen var där mera utförd, än vad nu var fallet.

Därnäst fortsatte man med det långt kinkigare problemet att fastställa *storlek och beskaffenhet av den unionella krigsmakten*. M. A. hade härvidlag endast framlagt mycket obestämda förslag [3]), den hade med tillfredsställelse annoterat, att förhållandet mellan de båda rikenas militärkårer ungefär motsvarade det föreslagna och nöjt sig med att i allmänhet yrka, att rikena skulle hålla en proportionsenlig fredsarméstyrka, vars storlek senare skulle stadgas i en av de båda representationerna antagen gemensam försvarsplan (§§ h och i). Denna försiktighet vittnar ju tydligt om att stora svårigheter förelågo. Denna uppfattning hyste man också inom U. K:s plenum och redan på ett tidigt stadium voro dess flesta ledamöter böjda för att acceptera M. A:s åsikt om nödvändigheten av en speciellare utredning, än vad U. K. kunde prestera, särskilt för fastställande av den unionella krigsmaktens storlek och organisation. Detta hindrade dock ej, att man inom kommittén ansåg sig kunna föreslå provisoriska stadganden i dessa avseenden, och därvid hade man en enkel och trygg grund — nämligen de bestående förhållandena — att utgå ifrån. Dessa anpassade sig på ett ovanligt lyckligt sätt efter kommitténs intentioner. Liksom M. A. hade konstaterat överensstämmelse mellan den då föreslagna proportionen 1 : 3 och förhållandet mellan rikenas förhandenvarande krigsmakt, här och flotta sammanräknade, så fann man nu, att proportionen 2 : 5 alldeles förträffligt svarade mot rikenas *arm*éstyrkor, resp. 12,000 och 30,000 [4]). Detta blev utgångspunkten för de flesta förslag, som framkommo i plenum. Evempelvis framlade Erichsen [5]) och

[1]) Sid. 279.
[2]) Prot. n:o 94.
[3]) Sid. 277—278.
[4]) Handl. II sid. 136.
[5]) Prot. n:o 98, bil. 1.

Hartmansdorff förslag, att den kontrakterade minimistyrkan i fred måtte fastställas till denna storlek. Vad beträffar arméns krigsnumerär fanns i M. A:s förslag endast stadgad skyldighet för rikena att hålla reservmanskap för att ersätta avgången under krig. Storleken av denna reserv var ej föreskriven, ej heller var det sörjt för att vid krigsutbrott omedelbart kunna föröka den egentliga unionella armén. Nu kunde man ej stanna vid detta. Oemotståndligt trängde sig den tanken fram att förvandla denna reserv till ett verkligt krafttillskott, som vid krig *omedelbart kunde tagas i bruk för den stående arméns förstärkning.* Sådant var innehållet i Erichsens nyssnämnda förslag, där även tilläggets storlek fixerades till hälften av fredsstyrkan. Enligt Hartmansdorffs yrkande skulle ökningen vid krig bliva betydligt större, resp. 25,000 och 10,000, en ståndpunkt, som han dock snart övergav. Om det också rådde enighet om att gå längre än M. A:s obestämt formulerade krav, rådde dock i detta avseende en mycket djupgående motsats inom kommittén, vilket vållade stor tidsspillan. Samtidigt med Erichsen hade Foss utvecklat sina idéer rörande det unionella försvaret [1]). Väsentliga skillnaden låg däri, att enligt Foss endast *unionsarméns krigsstyrka skulle bestämmas,* däremot ej fredsstyrkan utan endast förpliktelse för rikena att »inrätta sitt militärväsende så, att de tillsammans vid utbrytande krig kunna uppställa en unionell armée, hvars minimistyrka af alla vapen tillsammantagna skall vara 63,000 man, öfver- och underbefäl deruti icke inberäknade». Krigsnumerären var sålunda densamma som i Erichsens utkast, men skyldigheten i fredstid skulle bestå i föga mera än ett rent moraliskt band. Detta var ju mycket begripligt ur Foss' synpunkt, som ursprungligen velat förbigå både »förhållande och sätt» för rikenas försvarssamverkan. Det var ett försök att i möjligaste mån hävda deras självbestämningsrätt. Om detta tvistades länge både inom kommittén och utom den vid mera privata sammankomster. Vid avgörandet blev kommittén jämnt delad, i det Foss' förslag samlade norrmännen utom Erichsen samt Lefrén, medan de övriga röstade för fastställandet av särskild fredsstyrka [2]). Falsen hade, enligt vad Hartmans-

[1]) Prot. n:o 98, bil. 2.
[2]) Prot. n:o 104.

dorffs dagboksanteckningar upplysa, varit mycket vacklande, innan han slutligen tog position.

Man förfor nu så, att de skilda meningarna betraktades som olika alternativ, vilka båda skulle bestämmas närmare. Först behandlades Foss' mening, alternativ B. Den samlade unionsarméns styrka sattes till 63,000 man, varvid endast Rosenblad var av avvikande mening och ville ha den till 77,000, såsom Hartmansdorff till en början tänkt sig. [1]) I kontingenten skulle efter förslag af Foss [2]) ej få inräknas manskap, vars användning enligt gällande lag vore inskränkt inom vissa ortsgränser. I huvudsaklig överensstämmelse med vad även Foss funnit lämpligt att föreslå, stadgades vidare, att varje rike skulle ha sin styrkeandel så utrustad och övad, att den när som helst kunde rycka i fält. [3]) Detta skulle vara en garanti, men bristen på varje fixerad skyldighet gjorde dess värde tämligen tvivelaktigt. En annan garanti ifrågasattes beträffande anskaffandet av förråd för arméns behov. M. A:s förslag upptog (§ g) skyldighet för rikena att anskaffa förråd ej blott för vederbörande kontingents första utrustning utan även reservförråd av sådana förnödenheter, »som vid ett utbrytande krig icke kunde med säkerhet anskaffas», i den utsträckning, som skulle föreskrivas i den gemensamma försvarsplanen. Erichsen hade — i överensstämmelse med att han ansåg det onödigt att avvakta någon sådan plan — föreslagit, [4]) att reservförrådet skulle omfatta i fråga om gevär, ammunition etc. 50 % och i fråga om artillerimateriel 25 % av huvudförrådet. Även de som i likhet med Erichsen ville ha någon säkerhet i detta avseende, ansågo detta vara att föregripa den nödvändiga specialutredning, varur den ifrågavarande planen skulle framgå. Trygghet kunde i stället vinnas genom avdelningens stadgande om reservförrådens upptagande i planen jämte fixerande av en *viss tidsgräns för deras anskaffande*. Ett så beskaffat yrkande samlade omkring sig Hartmansdorff, Warberg och Erichsen, varemot majoriteten slopade *båda dessa garantier:* det hette i stället blott, att förråd skulle anskaffas »för att ersätta den i allmänhet beräkneliga afgång af dessa förnödenhe-

[1]) Prot. 105.
[2]) Prot. 98 bil. 2 § 2 mom. c.
[3]) Prot. 106.
[4]) Prot. 98 bil. 1.

ter». [1]) Unionsintresset fick åter sitta emellan. Slutligen antogs ett stadgande om den förut omtalade planen, vars uppgift emellertid formulerades högst obestämt. [2]) Den skulle tjäna »till vägledning såväl i fråga om organisationen inom hvartdera af de förenade rikena af dess krigsmakt till lands som angående dertill erforderliga medels beviljande» och skulle innehålla »sådana hufvudsakliga stadganden, som anses nödiga för rikenas samverkan mot fienden, och för de derigenom mellan trupperna uppkommande förhållanden». Falsen röstade för en redigering, där planens innehåll var något mera specifierat, i det där skulle finnas »sådana allmänna hufvudstadganden angående befästningsväsendet, arméernas vapenarter, flottornas beståndsdelar och krigsmaktens förseende med de väsentligaste krigsförnödenheter, som kunna finnas nödvändiga — —».

Därmed var behandlingen av alternativ B. avslutad och man övergick till alternativ A., enligt vilket jämväl fredsstyrkans storlek skulle bestämmas. Här kunde de flesta stadgandena under B. repeteras, varför det hela avgjordes på ett enda sammanträde [3]). Foss röstade i detta fall för en sammanlagd *krigsstyrka* av blott 42,000 man men blev ensam om denna sin mening: fredsstyrkan sattes till denna siffra, varemot krigsstyrkan som förut bestämdes till 63,000. I övrigt godkändes i allt väsentligt de förut antagna stadgandena även för detta alternativ.

De av M. A. föreslagna föreskrifter, som åsyftade större överensstämmelse mellan rikenas försvarsväsen, blevo i det väsentliga gillade. Sålunda antogs principiellt den i § m upptagna grundsatsen för gemensam befälsföring. [4]) Vidare uttalade man sig för lika krigslagar och tjänstgöringsreglementen ävensom för likhet i fältavlöningen. [5]) Falsen yrkade förgäves jämväl på lika fredsavlöning; här följde man principen att så mycket som möjligt bibehålla rikenas självbestämningsrätt i allt, som *ej rörde förhållandena under krig*, oaktat Falsen förebragte det beaktansvärda skälet, att eljest det rike, som betalade högsta fredsavlöning, skulle få tillägga mera under krig än vad som

[1]) Prot. 107.
[2]) Prot. 108.
[3]) Prot. 110.
[4]) Prot. 122.
[5]) Ibid.

strängt taget behövdes. [1]) Dessa angelägenheters närmare behandling skulle givetvis tillhöra den senare fullständiga utredningen, såsom ju också M. A. föreslagit.

Det låg i sakens natur, att effektiva stadganden för det unionella *sjöförsvaret* voro ännu svårare att fastslå. De skäl, som förmått M. A. att ej komma med några positiva förslag (sid. 280—281), ägde fortfarande full giltighet. När man beträffande lantförsvaret hänskjutit den egentliga organisationen till en blivande utredning, var detta dubbelt nödvändigt i fråga om marinen. Det första beslutet gällde därför en kommande gemensam plan för sjöförsvaret, varvid formuleringen fullkomligt var i analogi med motsvarande bestämmelse rörande unionsarmén. [2]) Men å andra sidan var man inom kommittén ej hågad att nöja sig med ett fullt så magert arbetsresultat som avdelningens utan sökte finna åtminstone några riktlinjer. Det var ju tänkbart, att man kunde förfara på samma sätt som vid lantförsvaret: föreslå provisoriska bestämmelser. Till en början enades man om principen, att en unionell minimisjöstyrka borde fastställas. [3]) Därpå uppstod fråga om att stadga denna styrkas storlek, men då befunnos endast Erichsen och Hartmansdorff villiga härtill, medan de övriga hänvisade detta till den kommande planen. [4]) Hartmansdorff hade haft en extra konferens med Warberg för att få honom över på sin sida, men förgäves. [5]) Förhållandena lågo här helt annorlunda än beträffande lantförsvaret. Där hade man helt enkelt kunnat utgå från rikenas stående arméer, vilka till på köpet stodo i det riktiga förhållandet till varandra. Vad marinen åter angick, var det materielen, ej personalen, det i första hand kom an på, och för att bestämma omfattningen av denna materiel i de båda rikena och sätta deras prestationer i det rätta förhållandet saknades nästan alla hållpunkter. Under U. K:s första period hade förslagsvis framställts en beräkningsgrund för jämförelse mellan rikenas mariner, men den hade sedan alldeles övergivits. De nya uppfinningarna voro faktorer, vilkas värde ännu undandrog sig allt bedömande. Att nu föreslå så och så många fartyg av en sort, så och så många

[1]) Prot. 124 bil. 1.
[2]) Prot. 112.
[3]) Prot. 113.
[4]) Ibid.
[5]) H. D. A. d. 22 maj.

av en annan och att med användande av någon godtyckligt vald måttstock söka göra rikenas sjöstyrkor proportionsenliga, hade varit skäligen meningslöst. Så långt synes ej heller Hartmansdorff ha velat sträcka sig, så vitt man kan döma av tillgängliga uppgifter. Ursprungligen synes han ha velat nu fastställa minimum av flottornas personal men lämna det övriga åt framtiden. I det förslag, som han framställde vid slutet av den första behandlingen av sjöförsvaret,[1]) är denna ståndpunkt övergiven. Där heter det i § 1, att rikenas minimisjömakt skulle »motsvara den styrka, som begges sjömakt skulle utgöra, om nu gällande planer för densamma vore fullständigt utförda», varefter i § 2 föreskrives, att dessa planer skola verkställas, till dess en gemensam blivit antagen. Sammanhålles detta med ett annat yrkande av Hartmansdorff, till vilket det blir anledning att återkomma längre fram, att den stadgade försvarsmakten till lands och sjös ej skulle få minskas, synes det ej kunna innebära annat, än att till efterföljd vid *den kommande fullständiga försvarsorganisationen nu skulle stadgas ett minimum av sjöstyrka, nämligen de planenligt fullbordade flottorna.*

I omedelbart samband härmed stod frågan om *stadfästande av bidragsförhållandet* till sjöförsvaret. Det kunde ju tyckas, som om detta ej bort möta större svårigheter än i fråga om armén utan kunnat ske efter samma grunder. Emellertid röstade 4 ledamöter (norrmännen utom Erichsen samt Rosenblad) för att även detta skulle anstå till den framtida behandlingen.[2]) Ett par av de norska ledamöterna hyste tydligen förhoppning att vid den kommande utredningen vinna gehör för de synpunkter, som de ansågo motivera en för Norge förmånligare proportion än den förut antagna. Därjämte tillkom här en speciell omständighet. Materielen var ju det viktigaste, och det var en förhållsenlig andel därav, som vartdera riket skulle anskaffa. Nu var det en utbredd åsikt, att kostnaden härför vore relativt större i Norge än i Sverige. När nu båda förslagen närmare behandlades — eftersom rösterna voro jämnt delade — yrkade Falsen under alternativ B. (uppskov med proportionens bestämmande), att såsom regel för den framtida undersökningen måtte stadgas, att hänsyn skulle tagas

[1]) Prot. 118 bil.
[2]) Prot. 115.

till denna kostnadsskillnad.[1]) Detta avslogs emellertid med 5 röster mot 3, i det tvärtom beslöts, att nämnda faktor ej skulle tagas i betraktande. Under alternativ A. sattes mot Foss och Falsen proportionen som förut till 2 : 5.[2]) Därpå föreslog Rosenblad, att man skulle taga hänsyn till kostnadsolikheten vid fastställandet av den gemensamma måttstock, varefter jämförelsen rikena emellan skulle ske.[3]) Detta betydde en faktisk modifikation av det godkända bidragsförhållandet, ty majoritetens mening var, att detta skulle uttryckas i *effektiv militär styrka*, ej i penningebelopp. Rosenblad blev också ensam om sin mening.

Ännu ett par beslut av vikt rörande sjömakten äro att nämna. Vartdera riket skulle förbinda sig att inom en viss bestämd tidrymd ha sin andel färdig,[4]) en tydligen välbehövlig garanti. Ett annat beslut av mera tvivelaktig innebörd föreskrev, att vid krig båda rikena skulle medverka med alla sina fartyg, även dem, som de kunde ha utöver den stadgade minimistyrkan och att *samtliga skulle vara komplett utrustade och bemannade med dugligt folk.*[5]) 3 ledamöter — Erichsen, Warberg och Hartmansdorff — yrkade däremot, att de överskjutande fartygen skulle få medverka i *det skick, de för tillfället befunne sig.* Motiven för den del av stadgandet, varom alla voro eniga, äro lätt begripliga. Det var nämligen stor skillnad mellan minimikrigsmakten till lands och dess motsvarighet till sjös, såsom kommittén fattade dessa begrepp. Den förra skulle alltid utgöra endast en del av vartdera rikets armé, den som skulle kunna användas utom dess gränser, medan resten skulle tjänstgöra som hemförsvar. Den senare åter skulle väl sannolikt komma att omfatta hela rikenas sjöförsvar. Något lokalförsvar fanns ej stadgat i grundlagen såsom för lantförsvaret i G. L. § 25, vars ändring fortfarande var en oavgjord fråga. Väl hade Norge ett sådant i sin roddflotta, men det tycktes vara en avgjord sak, att den skulle avskrivas: ångkraften skulle träda i stället, varmed flottan skulle få en helt annan rörlighet än förut, utan att någon viss del under alla förhållanden behövde

[1]) Prot. 116.
[2]) Prot. 115.
[3]) Ibid.
[4]) Prot. 114.
[5]) Prot. 117.

reserveras för hemortens försvar. Om nu ett rike byggde i raskare tempo än vad som var föreskrivet i planen, vore det olämpligt att vid krig låta överskottet ligga obrukat. En annan sak blir däremot, vad som låg bakom den nyssnämnda motsatsen i fråga om dess skepps utrustning och bemanning. Det väcker någon misstanke, när man finner de ledamöter — särskilt Hartmansdorff och Warberg — som vanligen höllo mest på det unionella försvarets krav, nu acceptera en ståndpunkt, som skenbart gav minst i detta avseende. Det inses lätt, att det ofta kunde bli svårt att uppfylla det villkor, majoriteten uppställde. Minoriteten ansåg troligen detta som ett hinder för att rikena någonsin skulle anskaffa något utöver minimistyrkan, alltså i realiteten som en brist ur unionell synpunkt. Slutligen stadgades om marinens förråd i huvudsaklig analogi med motsvarande bestämmelser om lantmakten [1]), varvid det dock hette, att förråden skulle anskaffas »efter serskilda stadganden, byggda på samma grunder i begge Rikena». Formuleringen synes antyda, att skyldigheten på något sätt skulle fixeras, i motsats mot vad som bestämts om arméns förråd. Samtliga sålunda fattade beslut remitterades därpå till M. A. för uppgörande av fullständiga redaktioner [2]). Detta kunde väl behövas med hänsyn till den ofta otympliga och otydliga formulering, som dittills bestått, liksom besluten ej heller alltid stodo i bästa överensstämmelse med varandra.

Frågan om § 25 G. L. är ej vidrörd i det föregående. Det var alldeles givet, att den skulle komma fram; den betraktades av svenskarna, framför allt av Hartmansdorff, som det viktigaste i hela försvarsfrågan. Hans yrkande gick ut på att angreppsklausulen skulle upphävas för minimistyrkan såväl till lands som sjös [3]). Saken komplicerades emellertid på ett oanat sätt, därigenom att Falsen och med honom de övriga norrmännen begärde, att som vederlag ståthållarstadgandet i § 14 G. L. skulle strykas [4]). Detta projekt gav, eftersom majoriteten ansåg det ligga utom U. K:s behörighet, anledning till den vittutseende åtgärden att begära utvidgat uppdrag. Därom blir det tillfälle att orda senare.

---

[1]) Prot. n:o 118.
[2]) Prot. n:o 124.
[3]) Prot. n:o 100.
[4]) Ibid. Prot. 101 bil. 2.

Behandlingen av § 25 blev uppskjuten i avvaktan på svar på nämnda begäran.

Den 2 sept. 1843 hade M. A. sitt arbete färdigt [1]). Det var denna gång ej fråga om någon motivering, utan i överensstämmelse med uppdraget hade avdelningen väsentligen inskränkt sig till formulering av fattade beslut jämte tillfogande av några bestämmelser, vilka ansågos som nödvändiga komplement. I ett par fall hade den emellertid sökt få fram förut överröstade meningar. En översikt av de §§, i vilka tillägg eller avvikelser förekomma, torde lättast klargöra nyheterna. § b påkallar då först uppmärksamhet. Där stadgas konungens fulla dispositionsrätt över rikenas samtliga stridskrafter till lands och sjös »utan andra inskränkningar och villkor än de, som i denna föreningsakt uttryckligen stadgade finnas.» Detta innebar visserligen ej så mycket i realiteten, då ju innehållet i § 25 G. L. kunde tänkas upptaget i F. A., men själva utelämnandet av all hänvisning till G. L. är signifikativt för ställningen. Därmed bör jämföras ett förslag av Foss på ett tidigare stadium, där rikenas medverkan till det gemensamma försvaret anges vara bunden av de förbehåll, som grundlagarna medförde [2]). Att restriktionerna i § 25 mer eller mindre skulle modifieras, kunde redan nu anses vara en avgjord sak, förutsatt visserligen att utvidgningen av U. K:s uppdrag lämnade möjlighet till kompensation genom ändring av § 14 G. L. § d var redigerad på ett sätt, vilket möjligen kunde anses innefatta upprivande av föregående beslut. Det hette, att minimistyrkan skulle bestå »af de i hvarje tid brukliga trupp- och vapenarter samt fartyg, hvilkas *antal* och beskaffenhet skall, med *tillbörlig hänsyn till lokala förhållanden*, bestämmas genom en serskild akt.» (Kursiverat av förf.) Detta kunde tolkas, som om ej blott folkmängden, utan även andra omständigheter, t. ex. kostnadens relativitet, skulle komma i betraktande vid bidragsproportionens bestämmande. Naturligtvis var denna tvetydighet oavsiktlig. § e mom. 3 innehöll något, som väl av förbiseende ej upptagits förut. Medan man fastslagit rikenas skyldighet att hålla förrådsreserver för att ersätta avgången under krig, fanns intet motsvarande uttryckligen bestämt i fråga om *manskapsreserver*. Denna brist avhjälptes

[1]) Prot. n:o 129 bil.
[2]) Prot. n:o 98 bil. 2.

nu, men förpliktelsen försvagades i betänklig grad genom tillägget: »— i mån af den tillgång, som eger rum i öfverensstämmelse med de inom hvartdera riket gällande beväringslagar». I följande moment avhandlades reservförråden, varvid avdelningen jämte det fattade beslutet som alternativ upptog minoritetsförslaget [1]). I § 1 utvecklades sättet för ändring i gällande bidragsproportion. Redan innan remissen till M. A. hade Erichsen påpekat [2]), att beslutet i denna punkt var åtskilligt otydligt. Formuleringen var följande [3]): »Om ingendera af rikenas representationer efter förloppet af den 15-åriga tidrymden yrkar ny pröfning, fortfar det bestämda förhållandet — — — för ytterligare 15 år». Hartmansdorff hade motsatt sig detta under yrkande, att ändring borde kunna ske när som helst, ej blott med vissa bestämda mellanrum [4]). Vid senare överläggning hade emellertid, enligt vad Erichsen upplyser, visat sig, att några ledamöter uppfattade majoritetens beslut såsom just innehållande Hartmansdorffs mening. Det var givetvis orden »efter förloppet» etc., som voro illa valda. Erichsen påpekade, att det därför var nödvändigt att stadga en viss tidsfrist för beslut om förändring, och föreslog, att sådant skulle ske vid första representationssammanträdet efter periodens utgång [5]). Hans yrkande upptogs emellertid ej, utan saken hänsköts till avdelningen. I sitt gamla betänkande hade M. A. härom det stadgande (§ c. mom. 4), att begäran om granskning av proportionen skulle framställas vid sista sammanträdet inom en period. Nu kombineras dessa båda bestämmelser och återfinnas i § 1 mom. 1. I § o mom. 2 återfanns ett stadgande, upptaget i det förra betänkandet (§ b mom. 2) men sedan ej uttryckligen avgjort, enligt vilket de såsom gemensamma fastställda krigskostnaderna förbleve gemensamma, utan avseende på krigsskådeplatsens läge inom eller utom rikena och jämväl utan avseende på proportionen mellan svenskar och norrmän inom de i kriget använda trupperna. I § u fanns ett viktigt förtydligande av frågan, huruvida och i vilken utsträckning representationerna hade skyldighet att bevilja medel till ett krig utom kreditiven. Förut har

[1]) Sid. 307.
[2]) Prot. n:o 123 bil.
[3]) Prot. n:o 86.
[4]) Ibid. bil.
[5]) Prot. n:o 121.

framhållits,[1]) att ordalagen i M. A:s förra betänkande (§ b) tycktes angiva en ovillkorlig förpliktelse härutinnan. Nu däremot var detta helt ändrat. Representationerna ägde »på grund af den beskattnings- och bevillningsrätt dem tillkommer att oförkränkt utöfva, hvar för sig bestämma och bevilja de medel, som af dem för krigets fortsättning nödiga anses». Närmast anslöt sig detta till ett yrkande av Erichsen,[2]) vilket emellertid ej synes ha behandlats i plenum. Det var den andra ytterligheten, frågan var nu, om man skulle lyckas finna någon medelväg.

Närmare bestämmelser om minimikrigsmaktens storlek m. m. skulle enligt föregående beslut införas i en särskild akt, vartill avdelningen nu jämväl framlade förslag. I dess § 2 upptogos jämsides de båda alternativen, som samlat lika många röster: dels Foss' om att blott krigsstyrkans storlek skulle fixeras, dels Hartmansdorffs om att jämväl fredsnumeräreu borde fastslås. I samband härmed tillät sig avdelningen en egendomlig manöver. Den förklarade, att om det senare alternativet antoges, betingades därav nödvändigt antagandet av den följande § 3. Däri skulle upptagas reservförrådens storlek enligt antagen plan ävensom en viss tidsfrist för deras anskaffande. Detta var minoritetens åsikt, vilken avdelningen ju alternativt upptagit i § e. Det märkvärdiga låg nu i att man betecknade denna åsikt som en konsekvens av alternativ 2, ehuru majoriteten även för detta godkänt det för alternativ 1 antagna stadgande om reservförråden,[3]) vari intet fanns nämnt om någon plan eller om tidsbegränsning.

Med avseende på sjömakten är en annan godtycklighet att anteckna, i det man ej låtsade något om det alternativ, enligt vilket bidragsproportionen skulle föreslås först i den framtida planen[4]). I stället fastslås utan vidare samma förhållande som för lantförsvaret. Något försök att närmare ange beräkningsgrunden för jämförelse mellan rikena, göres ej. I § 6 (7) göres ett viktigt undantag från rikenas bundenhet vid gällande plan: om nya uppfinningar påkallade förändringar i flottmaterielen,

---

[1]) Se sid. 278—279.

[2]) Prot. n:o 98 bil. 1 § 7. Stadgandet torde nu ha tillkommit genom Erichsens påpekande inom avdelningen (brev till Hartmansdorff från Lefrén d. 20 aug. 1843).

[3]) Prot. n:o 110.

[4]) Prot. n:o 115.

skulle sådana kunna vidtagas ensidigt av varje rike, förutsatt dock, vill det synas, att förslaget härom utginge från konungen. Detta var ej någon absolut nyhet utan överensstämde väsentligt med ett av Erichsen förut framlagt förslag [1]). I § 7 (8) stadgades detsamma om marinens förråd som i § 3 om arméns, varvid man synes ha gått längre än vad det föregående beslutet innehöll, [2]) där talas åtminstone ej om någon frist för deras åvägabringande.

Av denna korta resumé framgår, att M. A., såsom dess uppdrag angav, väsentligt inskränkt sig till formulerande av redan fattade beslut och nödvändiga komplement till dessa, men att den tillika i några fall öfverskridit gränsen för vad som kunde anses ligga i dess befogenhet. Besluten stodo visserligen ej alltid i bästa överensstämmelse med varandra, men inom kommittén framträdde i alla fall den åsikten, att man vore bunden av dem. Detta föranledde, såsom i det följande skall framhållas, vid åtskilliga tillfällen förvirrade situationer, i vilka det var svårt att hitta rätt. Att förslaget från rent norsk synpunkt var föga tillfredsställande, var givet: det berättas också, att Foss (som ej tillhörde avdelningen) uttryckt sitt missnöje därmed [3]). Under tiden hade den rastlöse Hartmansdorff utarbetat en del nya förslag, [4]) vilka kunde ge ytterligare anledningar till förvecklingar.

Den förnyade handläggningen av försvarsfrågan började först den 20 nov. 1843, [5]) varvid avdelningens § a (angående gemensamhet i krig, fred, avhandlingar och förbund) antogs i princip. § b (konungens dispositionsrätt över krigsmakten) uppsköts däremot, [6]) då utvidgningen av uppdraget alltjämt lät vänta på sig. § c (skyldighet att hålla minimikrigsmakt) godkändes [7]). Den mindre lyckade avfattningen av § d rättades, så att det blott blev minimistyrkans beskaffenhet, som skulle vara beroende av lokala omständigheter, [8]) varjämte det sålunda ändrade stadgandet sammanslogs med § c. § e mom. 1 (lokalt manskap finge ej inräknas i minimistyrkan) och 2 (förplik-

[1]) Prot. n:o 112.
[2]) Prot. n:o 118. Se sid. 312.
[3]) H. D. A. d. 25 nov.
[4]) Ibid. d. 13 och 15 nov.
[5]) Prot. n:r 151.
[6]) Prot. n:r 152.
[7]) Ibid.
[8]) Prot. n:o 153.

telse att hålla minimistyrkan i ständig krigsberedskap) godkändes, [1]) varvid dock Falsen påpekade överflödigheten av sistnämnda moment med hänsyn till uttrycken i § c, vari han nog ej hade så orätt. Mom. 3 fick ett tillägg (= § 76 b), vilket betydde en ej oväsentlig förbättring ur unionell synpunkt [2]). I fråga om mom. 4 förkastades först alternativ 2 såsom en gång överröstat, [3]) men minoritetens mening vann i alla fall ett viktigt beaktande. Dels ströks ordet *»efterhand»*, som ju kunde anses premiera långsamheten, dels gjordes ett tillägg, vari just upptogs föreskriften om att reservförrådens storlek och beskaffenhet skulle ingå i den samfällda planen. Detta var ju ett något lättvindigt sätt att kringgå ett redan fattat beslut, förutsatt att man verkligen ansåg detta bindande. Av Hartmansdorffs anteckningar (27 nov.) kan man förstå, att striden härom varit hård. Det band, som härigenom lades på rikena, sökte Erichsen att lätta genom att föreslå det tillägg, att planen skulle vara godkänd av representationerna. Detta antogs emellertid ej. Falsen lämnar i sina anteckningar en intressant kommentar till detta beslut, vilken visar, att situationen var i högsta grad oklar. Enligt hans uppgift var det meningen, att förrådens anskaffande skulle vara beroende av representationerna, vilka var för sig ägde bevilja, vad de ansåge lämpligt, men att konungen sedan ägde bestämma summornas användning, d. v. s. förrådens *beskaffenhet*. Men på detta sätt skulle givetvis deras *storlek* faktiskt bestämmas av representationerna trots beslutet i motsatt riktning. Stadgandet svarade följaktligen synnerligen illa mot den tankegång, som låg bakom.

Den märkliga bestämmelsen i § f. väckte, som man kunde vänta, mycken betänksamhet. Falsen hade nu kommit till den åsikten, att den vore stridande mot föreskriften i § c om hållande av en viss minimistyrka både till sjös och lands [4]). Detta ansågo väl ej de övriga, men man var dock ej utan vidare belåten med det en gång fattade beslutet. Foss framställde i sådant syfte ett ändringsförslag, [5]) vars egentliga innebörd ej framgår av protokollet men som i alla händelser avsåg att göra skillnad

---

[1]) Prot. n:o 153.
[2]) Prot. n:o 154.
[3]) Prot. n:o 107.
[4]) Prot. n:r 155.
[5]) Prot. n:o 156 bil.

på fordringarna på fartyg inom och utom minimistyrkan [1]). Ej mindre än 3 ledamöter (Erichsen, Lefrén och Mansbach) betygade sin anslutning till Foss men förklarade sig tillika bundna av vad som en gång beslutats [2]). Stadgandet, att i krig ingen skillnad skulle göras mellan fartygen, fick sålunda stå kvar, ehuru formen ändrades och ett tillägg gjordes, motsvarande den redaktion, som i § e. mom. 3 inflytit för armén. Ett undantag från regeln gjordes dock, vari det hette, att om enskilda erbjöde staten krigsfartyg, med villkor att dessa blott finge användas till försvar av vissa områden, skulle sådant medgivas [3]). Man kan nog hålla med Falsen, som betecknade detta som onödigt. I § g ändrades redaktionen till likhet med det nyss fattade beslutet om arméns reservförråd (= § 79), varvid Erichsen åter yrkade, att planen skulle vara gillad av representationerna [4]). § h undergick formförändring, varjämte tillfogades, att folkräkning borde ske minst vart 10:de år [5]). I § i utgick mom. 2 såsom innefattat i den antagna § c mom. 2. Resten antogs liksom ock § k [6]) § l gillades likaledes, dock med ett mycket väsentligt undantag, i det mom. 3 tills vidare uppsköts [7]). Det var ett tecken till att man började besinna sig i denna sak [8]). Om §§ m och n rådde full enighet, frånsett någon obetydlig dissens om formen [9]) (= §§ 80 och 81). I § o gjordes mom. 2 till särskild § och formulerades till likhet med § 82 [10]). § o mom. 1 godkändes, likaså § p (= § 129). I § q ströks mom. 2, som skulle berövat representationerna initiativrätt i detta fall (= § 128) [11]). § r (= § 83) antogs och §§ s och t ändrades till likhet med resp. §§ 84 och 85.

I fråga om § u skedde den mest genomgripande förändringen i avdelningens förslag. Man kunde ej besluta sig för den ytterlighet, varvid avdelningen senast stannat.

[1]) Måhända beror oklarheten på översättningen från det norska originalet, vilket författaren ej granskat.
[2]) Prot. n:o 156.
[3]) I U. K:s motivering till § 38 upplyses, att dylika fall hade inträffat under den engelska blockaden av Norge.
[4]) Prot. n:o 157.
[5]) Ibid.
[6]) Ibid.
[7]) Prot. n:o 158.
[8]) Jfr. sid. 302.
[9]) Prot. n:o 159.
[10]) Ibid.
[11]) Ibid.

Det syntes ej konsekvent att i detta stycke alldeles underlåta att stadga någon garanti. Någon utväg måste man söka finna, även om det var som att styra mellan Scylla och Charybdis. Så beslutades då, t. o. m. enhälligt, att fastställandet av krigsbevillningen skulle överlämnas åt kongress, därest ej representationerna bleve eniga om beloppet [1]). Detta var ju i överensstämmelse med C. A:s förslag om kongressen (sid. 284), men värdet därav var minst sagt tvivelaktigt. Oanade svårigheter kunde lätt bli följden. Det var ett försök att hålla medelvägen, men därigenom kränktes både rikenas bevillningsrätt och det unionella försvarets krav. Garantien i det senare avseendet var mycket klen. Någon *skyldighet* för rikena att bevilja någon viss minimisumma fanns ej uttryckt. Man skulle ju tycka det vara självklart, att bevillningsrätten var upphävd med hänsyn till åvägabringandet av vederbörligen åtagna prestationer, men det visar sig, att detta ej utan vidare var meningen inom kommittén. Hartmansdorff föreslog nämligen ett tillägg av innehåll, att representationerna ej hade rätt att vägra »de anslag, som erfordras till utgörande af samma Rikes åtagna andel i minimikrigsmakten till lands och sjös.» Behandlingen av detta yrkande blev emellertid uppskjuten. Enligt föregående beslut skulle rikena vara förpliktade att under krig, såvida ej abnorma förhållanden hindrade det, hålla den kontrakterade minimistyrkan fulltalig och vederbörligen rustad. Kostnaderna härför skulle ingå i de gemensamma krigsutgifterna, men dessas storlek skulle representationerna fritt bestämma, utan någon som helst inskränkning. Detta var ju en uppenbar inkonsekvens, beroende på att majoriteten stod vacklande mellan motsatta synpunkter. Den bristande följdriktigheten fick då nödtorftigt skylas av fraser. Det av Hartmansdorff föreslagna tillägget var ett försök att få den nödvändiga slutsatsen av föregående beslut erkänd. De nödvändiga summorna för minimikrigsmaktens vidmakthållande under krig skulle utgöra en minimigräns, under vilken representationernas bevillning ej finge gå. Av detta följde å andra sidan, att vad som vore därutöver av gemensamma försvarsutlägg, skulle bero på representationernas godtycke. Principfrågan hade varit före redan under den preliminära behandlingen, då på initiativ av Falsen. I sin första fram-

[1]) Prot. n:o 161.

ställning [1]) yrkade han förpliktelse för representationerna att bevilja »de, för uppfyllandet af de härom (om det gemensamma försvaret) unionsenligt vidtagna stadganden eller fattade beslut, nödiga medel», och han uttalade sig därvid på ett sätt, som visar, att denna förpliktelse inom kommittén ingalunda ansågs vara självklar. Vid den preliminära överläggningens slut återkom han med sitt förslag, men det blev nu förkastat med 5 röster mot 3, varvid dock 3 medlemmar av majoriteten (Warberg, Hartmansdorff och Mansbach) förklarade sig anse stadgandet vara något självklart och följaktligen överflödigt [2]). Detta hade likväl ej hindrat M. A. att, frånsett kreditiven, föreslå den mest fullständiga frihet för representationerna i avseende på bestridandet av krigsutgifter, varigenom en hel del av dess egna förslag svävade i luften. Hur förvirrad uppfattningen var, belyses också av vad ovan anförts i fråga om reservförråden.

Man kunde så övergå till bestämmelserna i den föreslagna supplementsakten. Vid § 1 försökte Foss ännu en gång hävda en för Norge förmånligare proportion i fråga om flottan, ehuru utan påföljd [3]). Fortfarande hördes ingenting om det alternativ, enligt vilket proportionen först skulle föreslås i planen. Vid § 2 uppnåddes det betydelsefulla resultatet, att alternativ 2 enhälligt gillades [4]): ur unionell synpunkt en avgjord förbättring, såsom förut påpekats. Norrmännens större villighet får måhända tillskrivas den omständigheten, att U. K:s uppdrag kort förut utvidgats, något som särskilt synes ha motsvarat de norska ledamöternas önskemål. I samband härmed beslöts, att jämväl stridiga beslut om minimistyrkans storlek skulle hänskjutas till kongress [5]). Detta var ju rätt naturligt efter vad som förut bestämts men föranledde i alla fall en inlaga från Erichsen [6]), däri han protesterade mot beslutet under framhållande av att det innebure en verklig och obehövlig kränkning av representationernas bevillningsrätt. Det minsta tillbudet borde i sådana fall läggas till grund. Särskilt ur sjöstyrkans synpunkt opponerade han sig med

[1]) Prot. n:o 99, bil. 2.
[2]) Prot. n:o 124.
[3]) Prot. n:o 161.
[4]) Ibid.
[5]) Prot. n:o 162.
[6]) Prot. n:o 164 bil. 1.

hänvisning till beslutet att ingen hänsyn skulle tagas till kostnadens olikhet i rikena. Sitt accepterande av kongress i föregående fall motiverade han med att det i krigsutbrottets kritiska ögonblick knappast funnes något annat medel, såvida någondera representationen ville draga sig undan. Då han å andra sidan uttalade sin förvissning, att intet av rikena skulle svika sin plikt med avseende på minimistyrkans åvägabringande, synes det, som om han varit berättigad att förvänta lika mycken pliktkänsla under krigstillstånd, vadan kongress ur hans synpunkt ej heller då borde varit nödvändig.

Avdelningens § 3 beslöt man låta utgå, tydligen med hänsyn till att dess innehåll skulle komma att höra till det generella stadgande om en gemensam försvarsplan, som man var sinnad att framlägga [1]). § 3 (4), som upptog sjömaktens minimistyrka, ändrades i enlighet med ett yrkande av Hartmansdorff [2]). Här kunde ju av förut antydda skäl ej några bestämda siffror föreslås. Skillnaden mellan avdelningens förslag och det nu antagna låg väsentligen däri, att i det förra talas om den minimistyrka, »som rikenas representationer efter en dem af konungen förelagd plan blifvit ense om att anskaffa» etc., i det senare om »den minimikrigsstyrka, hvilken, beräknad efter gällande måttstock, rikenas representationer» etc. Hartmansdorffs dagboksanteckningar (23 och 27 dec.) visa, att det här varit frågan om huruvida *krigsfartygens certer* skulle ingå i beräkningsgrunden. Hartmansdorff hade redan under den preliminära behandlingen yrkat, att jämförelsen mellan rikenas sjöförsvar skulle ske efter »en af sakkunnige män från begge Rikena utarbetad och af konungen godkänd gemensam måttstock» [3]). Det var tydligen meningen, att denna måttstock skulle utgöras av den *effektiva styrkan*, grundande sig på beräkning av olika fartygstypers militära värde m. m. Som nämnt, hade det förut beslutats, att vid måttstockens bestämmande ingen hänsyn skulle tagas till kostnadens relativitet i rikena [4]). Än mindre borde naturligtvis antalet fartyg rätt och slätt jämföras utan avseende på deras olika art: därigenom skulle lätt den fastställda bidragsproportionen bli alldeles illusorisk. Fastsloges det

[1]) Prot. n:o 162.
[2]) Prot. n:o 164.
[3]) Prot. n:o 118 bil. § 4.
[4]) Prot. n:o 115.

ej nu på förhand, att en dylik måttstock borde finnas, vore vid planens uppgörande fältet fritt för vilken jämförelsegrund som helst. Det ser ut, som om minoriteten (Erichsen, Falsen och Mansbach) åsyftat något dylikt, vilket ur rent norsk synpunkt möjligen kunde vara fördelaktigast. Situationen belyses ytterligare genom behandlingen av M. A:s § 4 (5), vari var stadgat, att fartygens certer i varje rike kunde lämpas efter lokala omständigheter. Denna rättighet bibehölls, i det blott en redaktionsförändring, föreslagen av Hartmansdorff, vidtogs. Falsen röstade därvid för en formulering, vars början lydde sålunda: »Med användande af den i § 1 bestämda proportion såväl som af *den i föregående § omförmälda måttstock*, (kursiverat av förf.) men, vad fartygens certer angår, lämpad efter lokala förhållanden, blifver denna sjökrigsmakt» etc. samt i slutet: »Blifva National-Representationerna icke ense om fördelningen af de krigsfartygs certer, med hvilka hvartdera Riket bör bidraga till sjökrigsmaktens minimistyrka, så utgöras bidragen endast efter den i § 1 bestämda proportionen». Början av Falsens förslag uttrycker ju tydligare, vad som var även majoritetens mening, men ur Hartmansdorffs synpunkt var det olämpligt, då för honom bidragsproportionen endast och allenast kunde tänkas uttryckt genom ifrågavarande måttstock. För Falsen däremot sammanfalla de båda ej nödvändigt; vad han menar med undantaget i slutet av sitt förslag, är ej klart, men närmast synes det innebära, att jämförelsen skulle ske efter fartygens antal, oberoende av deras art. § 5 (6) vållade ingen tvist, det tillfogades, att skiljaktiga beslut mellan representationerna jämväl i dessa fall skulle slitas genom kongress [1]). I § 6 (7) sattes helt naturligt som villkor, att proportionen alltjämt skulle iakttagas, varemot stadgandet, att ändringsförslagen skulle utgå från konungen, ströks [2]).

Den flera gånger vidrörda allmänna planen skulle därefter bestämmas. M. A. hade ej framlagt något sammanfattande stadgande därom, men ett sådant hade i stället kommit från Falsen [3]). Det blev nu antaget (till innehållet = § 86 ingressen samt mom. a, c och e) [4]). Som synes, äro

---

[1]) Prot. n:o 164.
[2]) Ibid.
[3]) Prot. n:o 158.
[4]) Prot. n:o 165.

uppgifterna om planens innehåll mycket allmänt hållna och föga upplysande. Man saknar bland dess föremål reservförråden, vilkas storlek och beskaffenhet enligt den lydelse M. A:s § e mom. 4 och § g erhållit [1]) skulle upptagas i planen. Såsom förut anmärkts, var det emellertid just med hänsyn härtill, som avdelningens § 3 fått förfalla, och samma beslut fattades nu beträffande den korresponderande bestämmelsen i § 7 (8). Planens innehåll ansågs följaktligen ej tillräckligt angivet genom antagandet av Falsens motion, varför det också i omedelbart samband därmed bestämdes, att planen skulle »tjena till efterrättelse i alla de hänseenden, där sådant redan är eller ytterligare varder af Committén antaget». Falsen röstade mot detta och synes sålunda med sitt förslag ha avsett att begränsa planens innehåll, väl närmast just med tanken på reservförråden, mot vilkas upptagande i planen han förut opponerat sig. I detta sammanhang gjordes f. ö. ett högst karaktäristiskt tillägg i besluten om dessa förråd. Förut har påpekats den märkliga tankegång, som enligt Falsens uppgift låg bakom dessa beslut (se sid. 317). Nu kom denna öppet fram, i det Foss yrkade, att till den antagna § f (M. A:s § g) skulle fogas ett så lydande tillägg: »— — — hvaremot desammas anskaffande sker efter hand i den mån, hvartdera Riket dertill beviljar nödiga medel». Detta var ju att ge med ena handen och ta tillbaka med den andra: rikena skulle förplikta sig att anskaffa reservförråd av den storlek och beskaffenhet, som uppgåvos i en plan, på vars tillkomst representationerna ej hade något inflytande, men icke desto mindre förbehålles dessa uttryckligen rätt att efter gottfinnande bevilja anslag härtill, d. v. s. rätten att de facto bestämma storleken och kanske också beskaffenheten, ja rent av att omöjliggöra anskaffandet av några förråd alls [2]). Förslaget gick likväl igenom under protest av Hartmansdorff och Warberg, vilka med all rätt betecknade det som ett betänkligt försvagande av sjöförsvaret [3]). Slutligen godkändes i princip § 8 (9). De fattade besluten överlämnades till den avdelning, som nu tillsatts för om-

---

[1]) Prot. n:o 154 och 157.

[2]) Denna besynnerlighet var ett slags fortsättning av beslutet om utgörande av gemensamma krigskostnader. (Se sid. 319).

[3]) Huruvida samma tillägg vid något tillfälle gjorts i fråga om arméns reservförråd, är ej klart av protokollen. Hartmansdorffs anförande vid detta tillfälle synes tyda därpå.

arbetning av R. A. i dess helhet. Ovan är nämnt, att § b uppskjutits. Den förekom nu ånyo, varvid Hartmansdorff yrkade, att till vägledning för R. A. A. borde stadgas, dels att svenskars rätt till ståthållareämbetet skulle upphävas, dels att anfallsklausulen i § 25 skulle försvinna samt slutligen, att lantvärnsklausulen i samma § skulle ändras därhän, att lantvärnet med stortingets samtycke kunde användas inom de förenade rikenas gränser [1]). Norrmännen (utom Erichsen) satte sig häremot och genomdrevo, att förslagen utan någon föreskrift överlämnades åt avdelningens beredning. Saken var den, att ståthållarparagrafens ändring, som ursprungligen av norrmännen ansetts som tillräcklig kompensation, nu ej längre betraktades så: man ville vinna mera i utbyte.

I närmaste sammanhang med försvarssakens utveckling under denna period stod frågan om *gemensam revision*. Redan förut hade sådan stadgats i fråga om H. S. F:s räkenskaper [2]) och jämväl samtidigt i fråga om utgifter till diplomatiska ändamål. Sedan återstodo ju väsentligen de gemensamma försvarskostnaderna, om vilkas revidering dittills intet annat fanns antytt än att det i M. A:s första betänkande (§ b) hette, att medlen till krig skulle anslås »under sådan Control för deras användande, som Sveriges Ständer och Norges Storting bestämma». Enklast var att låta de antagna revisionsbestämmelserna gälla även på detta område, och sådant beslöts även till en början, varvid dock försiktigtvis tillades: »- - - - — såvida dessa grunder skulle vid närmare öfvervägande befinnas tillämpliga» [3]). Detta »närmare öfvervägande» anförtroddes till en början åt C. A., som den 27 juni 1843 avlämnade förslag i ärendet [4]). Det var i det väsentliga dikterat av Hartmansdorff — han var ju också president i kammarrätten — och anslöt sig realiter till vad som förut stadgats för H. S. F. Förslaget avsåg f. ö. alla gemensamma räkenskaper, ej blott sådana i krig. Positiv nyhet var egentligen blott, att granskningen skulle verkställas först i redogörarens rike. I § 8 bestämdes därjämte, att omkostnader, som kunde uppkomma av

[1]) Prot. n:o 166.
[2]) Sid. 259.
[3]) Prot. n:o 93.
[4]) Prot. n:o 125, bil. §§ 6—8.

granskningen, skulle fördelas efter samma förhållande, vari rikena bidroge till vederbörande kassa.

Detta var ju ett skäligen enkelt sätt, men som vanligt blev saken betydligt mera invecklad i fortsättningen. Först och främst kom man snart till den insikten, att krigsräkenskaper ej under alla förhållanden kunde behandlas på samma sätt som andra. Framför allt kunde deras vidlyftighet medföra en allt för stor tidsutdräkt, om räkenskaperna enligt C. A:s förslag först skulle granskas i ena riket och sedan översändas till det andra. Så kom det sig, att man genast vid behandlingen i plenum beslöt att göra skillnad mellan olika slag av räkenskaper. Avdelningens projekt godkändes i huvudsak beträffande civila räkenskaper, dock för vinnande av snabbare behandling med den ändring, att bestyrkta avskrifter skulle sändas till det rike, som redogöraren ej tillhörde [1]). Av Falsens anteckningar visar sig, att fråga även varit före om att skapa en gemensam *revisionsdomstol*, som kunde fälla utslaget vid event. stridiga uppfattningar hos de båda rikenas revisionsmyndigheter. Då man emellertid ej i övrigt stadgat sådant ansvar för några ämbetsmän, var det naturligt, att detta ej heller här kunde komma i fråga. Ett förslag, som i någon mån syftade åt detta mål, framställdes dock av Erichsen [2]). Enligt detsamma skulle »räkenskaperne, i hvad penningeansvaret beträffar, afgöras af dertill utsedda män, lika många från hvartdera Riket — —», detta efter föregången granskning i varje rike. Skulle decisorerna finna »anledning till criminalt åtal emot redogöraren», skulle sådant däremot utföras vid vederbörande domstol i redogörarens land. Denna uppdelning av ansvaret, så att det i vissa fall blev gemensamt, i andra ej, var nog principiellt sett mindre lyckad och vann ej heller någon anslutning [3]). I förslaget nämnes ej, om decisorerna skulle utses av konungen eller representationerna, förmodligen av de senare. Majoritetens mening åter var den, att ingen som helst ändring borde ske i det vanliga revisionsförfarandet i de båda rikena. När det bestämts, att gjorda anmärkningar och decisioner skulle meddelas revisionen i andra riket, var det därav en given konsekvens, att avgörandet i ena riket skulle kunna över-

[1]) Prot. n:o 131.
[2]) Ibid.
[3]) Något liknande synes tillfälligtvis ha föresvävat Foss (H. D. A. den 8 okt.)

klagas av det andra vid vederbörande högre instans. Därom fanns intet i det förutnämnda beslutet, men det tillfogades sedermera [1]).

Räkenskaperna över gemensamma krigsmedel kunde av ovan antytt skäl ej avfärdas så lätt, vartill ytterligare kom, att deras ofta högst invecklade beskaffenhet nödvändiggjorde en särskild procedur. Föreskrifterna om gemensamma krigskostnader voro nämligen ej så klart och exakt avfattade, att ingen tvekan kunde uppstå om vad som hörde dit och vad som ej gjorde det. Säkerligen skulle efter bestämmelsernas tillämpande många anmärkningar göras, att det eller det bort upptagas såsom gemensam kostnad eller omvänt. Den vanliga revisionen borde ej betungas med utredningen av dessa invecklade spörsmål, varigenom avgörandet i oberäknelig grad skulle fördröjas. En särskild unionell myndighet måste träda i funktion vid sådana tillfällen. Ännu mindre kunde *beslutet* i dessa saker, där det ej gällde enskilda personers utan rikenas intressen, tillkomma ena rikets myndigheter, utan det måste givetvis fattas under unionella former. Detta sistnämnda gällde naturligtvis också i fråga om liknande anmärkningar vid andra gemensamma räkenskaper, ehuru det ej var troligt, att sådana skulle förekomma så ofta, då föremålen för dessa bidrag kunde bestämmas mera noggrant. För utredningen härom behövdes därför inga särskilda anstalter.

Ur sådana synpunkter framgingo de preliminära besluten om krigsrevisionen. Vidlyftigheten av räkenskaperna betingade den bestämmelsen, att revisionen skulle ske gemensamt i det rike, till vilket den ansvarsskyldige hörde [2]). Man beslöt vidare, att dessa revisorer skulle utses av konungen [3]), vilket beslut vid följande sammanträde attackerades dels av Rosenblad, som yrkade, att representationerna skulle utse dem, dels av Erichsen, som även ville bereda inflytande åt representationerna men på det sätt, att statsrevisorerna vid krigsutbrott skulle ökas i erforderlig grad [4]). Detta godkändes ej, men representationernas rätt tryggades likväl i en viss grad genom tillägget, att deras granskande myndigheter ägde att förelägga sig jämväl räkenskaperna

[1]) Prot. n:o 138.
[2]) Prot. n:o 132.
[3]) Prot. n:o 133.
[4]) Prot. n:o 134.

över krigsmedel [1]). Längre sträckte sig emellertid ej enigheten om hur mycket inflytande som borde beredas dem. Hartmansdorffs ståndpunkt var den, att någon särskild utredning om fördelningen mellan rikena av krigskostnader ej var behövlig, utan att anmärkningar av sådan anledning direkt kunde avgöras, och att sådant avgörande borde överlåtas åt den gemensamme konungen i förenat statsråd [2]). Majoriteten åter samlade sig av ovan anförda skäl kring Rosenblads yrkande, att kommissarier, utsedda av båda representationerna, skulle verkställa denna utredning och uppgöra förslag till likvidation mellan rikena [3]). Enligt Rosenblads ursprungliga förslag [4]) skulle en långt vidsträcktare befogenhet tillkomma dessa kommissarier, de skulle nämligen äga att med representationernas rätt *fastställa* likviden. Detta synes han ha frångått, och samma förfaringssätt bestämdes i detta fall som i övriga, där rikenas anspråk stodo mot varandra: avgörande genom representationerna, eller i sista hand genom unionell kongress [5]).

Vad sålunda beslutats, remitterades till C. A. för närmare utformning. Arbetet härmed överlämnade avdelningen i sin tur åt Hartmansdorff och Foss [6]). Efter någon opposition från den senares sida blevo Hartmansdorffs åsikter i allt väsentligt bestämmande för det nya utkastet. Först sedan de kommit överens, konfronterades projektet med avdelningens övriga ledamöter, Falsen och Rosenblad, av vilka den förre hyste en principiellt delvis avvikande uppfattning och följaktligen i några fall framkom med specialyrkanden, samtidigt som han beledsagade C. A:s inlaga med en omfattande kritik. Förslaget, daterat den 17 okt. 1843 [7]), räknade 11 §§ och utgjorde i huvudsak en repetition av det förut beslutade. Bland undantagen märkes särskilt, att gränslinjen mellan de olika granskningsmetoderna drogs på ett annat sätt. Den unionella revisionen skulle nämligen användas för *alla* räkenskaper, så snart deras vidlyftighet eller deras särskilt invecklade beskaffenhet gjorde sådant behövligt, vilket lämnades åt

---

[1]) Prot. n:o 135.
[2]) Ibid.
[3]) Ibid.
[4]) Brev till Hartmansdorff den 28 sept. 1843.
[5]) Prot. n:o 138.
[6]) H. D. A. den 5 okt.
[7]) Prot. n:o 139, bil. 1.

konungen att bestämma. Teoretiskt var nog detta en riktigare formulering, men man kunde också med Falsen framhålla, att elasticiteten i de uppställda villkoren beredde möjlighet till det mest obegränsade godtycke från konungens sida.[1]) Falsen fasthöll vid att ej göra någon skillnad på olika slag av räkenskaper. Det bestämmande för honom härvidlag synes ha varit kostnadssynpunkten, i det ju ena landets revisorer måste resa till det andra riket. Det sistnämnda hade man f. ö. på sina håll ej ansett som självklart eller behövligt. Mot en minoritet hade det nämligen stadgats, att de speciella revisorerna för krigsräkenskaper skulle utföra sitt värv *gemensamt*.[2]) Trots detta fanns ingenting sådant nämnt i C. A:s förslag; ej heller sades det ifrån, att revisorerna skulle vara lika många från vartdera riket. Hartmansdorff synes f. ö. vid någon tidpunkt ha funderat på att söka få vissa utgifter alldeles undantagna från granskning, nämligen de s. k. hemliga omkostnaderna inom utrikesdepartementet, för vilka kabinettssekreteraren helt enkelt redovisade inför konungen. Det synes emellertid ha stannat vid blotta tanken. I övrigt äro blott ett par lättbegripliga tillägg till de preliminära besluten att notera, särskilt att anmärkningar om kostnadsfördelningen jämväl vid fredsräkenskaper skulle avgöras av representationerna, event. av kongress.

Vid den förnyade överläggningen i plenum blev det skarpare strid blott om den uppdragna skiljelinjen mellan de båda granskningsmetoderna. Efter åtskilligt ventilerande stannade man vid ett slags kompromiss: samtliga fredsräkenskaper skulle granskas särskilt i vartdera riket, likaså krigsräkenskaper, därest ej konungen av förut nämnda skäl ansåg gemensam revision lämplig.[3]) Frånsett detta voro ändringarna knappast annat än av redaktionell art.

*

Från U. K:s förra period väntade C. A:s förslag angående *unionell kongress*[4]) på avgörande. Kongressens uppgifter hade kommit på tal både i sammanhang med

---

[1]) Prot. n:o 139 bil. 2.
[2]) Prot. n:o 133.
[3]) Prot. n:o 139.
[4]) Prot. n:o 73 bil. 6.

försvars- och revisionsfrågan. Redan på ett tidigt stadium kom man till en ändrad grundåskådning i fråga om dess ändamål. I avdelningens förslag hänfördes dit alla förändringar i R. A. Redan under förra skedet hade Lagerheim uttalat sig mot en alltför vidsträckt användning av unionell kongress, då visserligen med hänsyn till anslagsfrågor (sid. 285). Under försvarsfrågans preliminära handläggning yttrade Hartmansdorff, att kongress borde förekomma »så sällan som möjligt» [1]) och vid ett senare tillfälle uttryckte Erichsen dess uppgift så, att den borde användas endast »i diktatoriskt bjudande fall». [2]) Dit kunde ej ändringar i R. A. räknas, däremot anslagsfrågor och vissa med dem besläktade, alltså samma synpunkter, som i Sverige frambragt det gemensamma voteringsinstitutet. Att låta de fundamentala unionella reglernas bestånd vara beroende av en dylik eventualitet kunde lätt medföra en allt för stark påfrestning av själva unionen. F. ö. var kongressens verksamhetsområde för otydligt formulerat (»sådana förändringar i R. A., hvilka ej strida mot de i dess inledning och 1 § uttalade grundsatser»). Vid U. K:s förnyade sammanträde ansågs det av C. A. föreslagna sättet för ändring av R. A. tydligen från början otillfredsställande, i det den genast fick i uppdrag att på nytt föreslå bestämmelser härom. [3]) Det nya förslaget, [4]) som i huvudsak var Hartmansdorffs verk, undantog alldeles ändringar av R. A. från kongressens uppgifter genom stadgande, att sådana *endast* kunde ske genom representationernas och konungens samstämmiga beslut. I stället skulle i F. A. bestämt angivas alla de fall, där kongress skulle komma till användning. Detta godkändes utan motstånd [5]) och därmed var en viktig principfråga avgjord. Någon sammanfattande behandling i övrigt av kongressens arbetsområde förekom ej nu, i det ju vid skilda tillfällen beslut fattats i sådant avseende. Så hade det, i olikhet med vad C. A:s gamla förslag innebar (Sid. 284 o. ff.), bestämts, att kongress skulle slita tvister om bidragsproportionen till gemensamt försvar. Ovan har anmärkts på egendomligheten och otydligheten i detta beslut (Sid. 302), vilket ju också hade till följd, att

---

[1]) Prot. n:o 86 bil. 1.
[2]) Prot. n:o 164 bil. 1.
[3]) Prot. n:o 77.
[4]) Prot. n:o 125 bil.
[5]) Prot. n:o 129.

dess slutliga fastställande uppsköts. Vidare hade kongressen fått om hand slutlikviden mellan rikena i fråga om gemensamma medel (Sid. 327). Detta var ju helt naturligt, då Hartmansdorffs förslag att sätta konungen till skiljedomare mellan rikena knappast kunde anses så lyckligt. Slutligen skulle kongressen också bestämma totalbeloppet av gemensamma utgifter [1]), liksom C. A. föreslagit, storleken av den gemensamma unionskrigsmakten till lands och sjös samt den tidpunkt, vid vilken rikena skulle ha sina andelar av sjöstyrkan färdiga. [2]) Förut har något belysts de vanskligheter, som vidlådde ett dylikt arrangemang (Sid 319). Åtskilligt kunde bero av de närmare direktiv, som kunde föreskrivas för kongressens avgörande av sådana ärenden.

Fastställandet av kongressens *verksamhetsformer* vållade ej stor tidsutdräkt, då man i stort sett kunde hänhålla sig till avdelningens förslag, vilket åter i mångt och mycket baserade sig på bestämmelserna i R. A. § 3. Sålunda bestämdes antalet liksom i förslaget till 12 med lika många suppleanter. [3]) I fråga om ordförandeskapet hade avdelningen, som nämnt, delat sig lika: enligt de svenska ledamöternas yrkande skulle konungen utse ordförande och v. ordförande, varigenom han i realiteten sannolikt skulle komma att bestämma utgången, enligt de norska åter skulle, liksom i R. A. § 3, vardera kontingenten utse sin ordförande, varefter en av dem genom lottning skulle bli kongressens. Den förra ståndpunkten fasthölls nu endast av Hartmansdorff, varpå det andra alternativet antogs med den förändring, att den i fullmakterna först nämnde skulle vara ordförande för resp. kontingent, varigenom ju saken överlåts åt representationerna. [4]) Lottning skulle ske blott vid första inträffande kongress, sedan skulle ordförandeskapet växelvis skifta mellan nationerna. Rörande *tidpunkten för valet av kongressledamöter* och vad därmed stod i sammanhang ägde viktiga förändringar rum. Förslagets mening var tydligen att sådant utväljande skulle ske, *först när skiljaktiga beslut mellan representationerna verkligen förelågo.* Konsekvenserna härav äro förut skärskådade (sid. 289—290).

[1]) Prot. n:o 161.
[2]) Prot. n:o 164.
[3]) Prot. n:o 146.
[4]) Prot. n:o 147.

Nu stadgades i stället, troligen på Hartmansdorffs initiativ, att varje representation *före behandlingen av ifrågavarande ärenden* skulle utse delegerade i kongressen [1]), och det tillfogades, att valet skulle avse »alla de ärenden, som på den riksdagen (storting) förekomma af beskaffenhet att kunna varda kompromissens afgörande underställda». [2]) Detta skulle förmodligen medföra, att valet komme att företagas vid början av representationernas session, och det kunde tänkas, att de delegerade komme att avgöra spörsmål, som vid tiden för deras nominerande ej varit under offentlig debatt. Avsikten härmed var tydligen den, att åsikterna hos de båda halvorna i kongressen ej skulle kontrastera så skarpt mot varandra, att slumpen i den förseglade sedelns gestalt komme att fälla utslaget, något som var mycket antagligt med det förra arrangemanget. Detta förfaringssätt kunde emellertid också medföra sina olägenheter. Vi göra tre antaganden: 1) att stortinget i ett givet fall först utsett deputerade, 2) att dess mandatperiod utgår före nästa riksdags sammankomst och 3) att det nya stortingets majoritet i föreliggande unionsspörsmål har en annan uppfattning än det föregående. Då skulle, under förutsättning att riksdagen beslutade annorlunda än det förstnämnda stortinget, frågan komma under kongressbehandling, ehuru representationerna under dåvarande förhållanden kanske kunnat enas. Saken kunde ju avhjälpas genom urtima möte, varom emellertid ingenting stadgades nu. Beträffande slutligen överläggning, omröstningssätt och protokollföring vid kongress gillades i allt väsentligt avdelningens förslag. Att anteckna är endast, att Erichsen utan resultat yrkade på öppen omröstning inom kongressen. [3]) De preliminärt fattade besluten fingo Hartmansdorff och Falsen i uppdrag att redigera. [4]) Deras utkast [5]) stadfästes utan nämnvärda meningsskiljaktigheter.

Utom dessa spörsmål sysselsatte sig U. K. under denna period även med några andra men i så ringa omfattning, att redogörelsen därför lämpligast torde böra uppskjutas till skildringen av deras slutliga handläggning. Gränsen mot denna sista period markeras, såsom ovan nämnt, av

---

[1]) Prot. n:o 145.
[2]) Prot. n:o 147.
[3]) Ibid.
[4]) Prot. n:o 148.
[5]) Prot. n:o 149 bil.

den utvidgning av U. K:s uppdrag, som omsider beviljades. Därmed omlades U. K:s arbete på ett högst betydelsefullt sätt: den blev ej längre blott en specialkommitté för vissa unionella angelägenheter utan fick till uppgift att dana om hela den bestående unionen, att skapa det »nya föreningsfördrag», som Argus-Johansson profeterat om 1836. Alla de strävanden, mer eller mindre syftande till unionell revision, för vilka redogjorts i inledningen, mynnade nu ut i detta kungliga beslut, vilket öppnade långt vidare utsikter än U. K:s tillsättning 1839. Ett tidevarv i unionens historia närmade sig därmed sin fullbordan.

Kommitténs fjärde period dec. 1843—nov. 1844.

Redan vid U. K:s tillsättande hade röster förnummits, som funno dess uppgift för snävt tilltagen. På stortinget 1839 uttalades ju sålunda den förhoppningen, att U. K. måtte taga under övervägande alla saker, som stode i samband med de åt densamma överlämnade. Detta syftade nu visserligen ej till någon allmän revision utan endast till större utrymme för de norska synpunkterna (se sid. 57—58), men utvidgningsyrkandet som sådant hade alltid sin betydelse. Längre siktande framställningar saknades ej heller. I sina reflektioner med anledning av U. K:s tillsättning förklarar Morgonbladet [1]), att »det vilde have været godt, om den nu anordnede Comité ikke var bleven indskrænket til blot de Punkter, som Storthingets Adresse omhandler, men var bleven overdraget en *fuldstændig Revision af R. A.*» (kursiv. av förf.). Detta var visserligen ej alla norrmäns åsikt, tvärtom saknades ju ej målsmän för den gamla unionskonservatismen, som med misstro betraktade varje utfyllande av den bestående unionen såsom ett band på Norges självständighet. Särskilt sedan man i Norge fått klart för sig, vad svenskarna väntade av den tillämnade revisionen, framkommo i norska tidningar en rad uttalanden mot utvidgande av unionens sfär. I direkt samband härmed stod ju också det stora personskiftet inom U. K., åtminstone vad Motzfeldt och Riddervold beträffar [2]) Då hade redan, såsom förut är nämnt [3]), inom U. K. från svenskt håll framställts önskan om en mera omfattande unionell revision. Måhända gav detta anledning till norska statsrådsavdelningens initiativ i samma riktning vid U. K:s första ajournering (Sid. 209). Den drivande kraften härvid har utan tvivel varit Holst, som ju långt förut arbetat för en unionell revision (Sid. 47). Han var emellertid nästan lika isolerad i sin åsikt nu som

[1]) Den 4 febr. 1839.
[2]) Sid. 208.
[3]) Ibid.

vid föregående tillfällen. Norska regeringens utlåtande, avgivet den 27 aug. 1840, blev avstyrkande. Regeringen var alltjämt fången i den unionella konservatismen, den ansåg knappheten i R. A. vara avsiktlig och lämplig, då den ej borde innehålla andra bestämmelser än sådana, som ej behövde förändras; detaljer borde ej ingå i den utan särskilt bestämmas och ändras efter omständigheterna [1]). Strävan att göra R. A. till ett okränkbart dokument liksom G. L. har sällan uttalats tydligare. Säkerligen spelade härvid in önskan att behaga konungen. Man visste ju, att R. A. var hans ögonsten och följaktligen tal om unionell revision egentligen en styggelse för honom. Blott med möda hade han kunnat förmås till det medgivande, som tillsättandet av U. K. innebar. Man räknade väl redan nu med att en sådan hänsyn till konungens personliga känslor skulle jämna vägen för ett tillgodoseende av de rent norska önskemålen (Se sid. 296—297). En bekräftelse på att konungens synpunkter alltjämt voro desamma, fick man i hans beteende gent emot det från ständernas sida väckta förslaget om revision av R. A:s bestämmelser om förmyndarregeringen. När denna hemställan föredrogs i sammansatt statsråd den 30 nov. 1841 [2]), yrkades från alla håll dess överlämnande åt U. K., men sådan var ej konungens tanke. I den sedvanliga diktamen hette det, att konungen ej ville »lägga de föregående Riksdagarnas representanter till last, att de, under en tiderymd af 25 år, låtit ifrågavarande brist uti lagstiftningen undfalla deras uppmärksamhet, utan H. M. funne sig fast hellre böra värdera de motif, som aflägsnat hvarje öfverläggning i detta ämne.» Detta klingar ju som en admonition åt riksdagen och som en varning mot varje unionellt nydaningsarbete. T. o. m. påtagliga brister i R. A. skulle helst hållas i helgd: det var en unionskonservatism, minst lika utpräglad som den, som framträdde i norska regeringens ovannämnda betänkande. Ännu vid denna tidpunkt var något avgörande om revisionsfrågan ej träffat. Den hade ju väckts i samband med tvisten om innebörden i en viss § (§ 5. Se sid. 209) och fick vila i avvaktan på att detta senare spörsmål skulle mogna. Kanske hoppades konungen, att det långa dröjsmålet skulle medföra ett stadgande av meningarna i den ena eller andra riktningen, så

[1]) Dunker I sid. 16.
[2]) Clason sid. 56 not 1.

att man ej skulle behöva klaga över någon ytterligare brist eller ofullständighet i R. A. och därmed detta skäl för en en revision bortfalla. Så blev likväl ej fallet. När saken omsider återupptogs i sammansatt statsråd den 4 jan.1842 [1]), visade det sig, att rikenas rådgivande korporationer hyste helt skiljaktiga åsikter om innebörden av nämnda §. I en punkt voro de emellertid ense: svenska statsrådet fann med en enkel hänvisning till norska regeringens motivering ådagalagt, att någon allmän revision ej vore av behovet påkallad. Den påföljande diktamen är i åtskilliga avseenden högst märklig. Den inledes med den övliga återblicken på unionens tillkomst och lyckosamma följder för halvön. R. A. vore tillkommen under »det uppriktigaste inbördes förtroende» och detta »föranledde utan tvifvel, att R. A:s redaktion möjligen blef mindre tydlig och bestämd i vissa delar — —. Intaget af tillfredsställelsen att hafva satt en gräns för de olyckor, som de begge rikenas beständiga stridigheter medfört, och hafvande då, såsom ännu, i likhet med andra menniskor, mycket att lära, hade K. M:t, då Kronprins, ej bemärkt, att R. A. kunde i åtskilligt fordra mera fullständighet. — Om ytterligare förekomna upplysningar i ämnet, om en framskriden utveckling af grunderna för samhällslagstiftningen, om en närmare undersökning och kännedom af menniskohjertat, om behofvet att gifva våra efterkommande en af farliga tolkningar oberoende samhällsförfattning, om erfarenheten, om slutligen dessa olyckliga meningsstrider, hvaraf verlden hemsökes, om allt detta nu förenade sig, för att upptäcka fel i uppställningen af den vigtiga handling, som bestämmer de konstitutionella förhållandena emellan Sverige och Norge, så borde man icke dröja, att förtydliga och jemna de begge folkens inbördes förbindelser, åligganden och rättigheter, till nytta för dessa rikens innevånare och gemensamma throner.» — Följaktligen ansåg konungen en tydligare redaktion av R. A. § 5 behövlig, vartill de båda statsråden skulle inkomma med förslag, liksom de även skulle undersöka, om R. A. i övrigt tarvade någon ändring. Detta utgör ju till synes en betydlig ändring av åsikter, som han uttalat knappt en månad tidigare. Närmare besett, blir den kanske ej fullt så stor. Lätt inses, att konungen, sådana förhållandena voro, ogärna ville ta parti för någotdera riket. Måhända

[1]) Handl. I sid. 67 o. ff.

var han efter senaste riksdag mest sinnad att acceptera den norska ståndpunkten men kunde ej besluta sig för detta steg. Det gällde då att hålla spörsmålet öppet, men därmed följde oundvikligen erkännandet av R. A:s otydlighet i föreliggande fall. Påfallande är, att den tillämnade revisionen uppdrogs åt de båda statsråden, ej åt U. K., vilket man tycker hade varit det naturliga. Svårligen kunde de båda statsråden bilda någon slags ny unionskommitté och betungas med allt därav härflytande arbete. Såsom nedan skall visas, blev ej heller något åtgjort i den saken, utan den kungl. befallningen blev t. v. ett tomt ord. Den var väl knappast heller ämnad att bliva mera. Revisionsnitet förefaller väl hastigt påkommet och motiveras tillräckligt av konungens önskan att slippa uppträda som skiljedomare mellan sina båda folk. Genom hänvisandet till statsråden blev reformkravet i alla fall på ett behändigt sätt undanskjutet.

Samtidigt med detta började inom U. K. själv framträda strävanden, som förberedde det slutliga omslaget. Dess ledamöter kunde naturligtvis ej undgå att ta intryck av de från olika håll framkomna påståendena, att R. A. vore bristfällig och att den borde granskas av U. K. Vid olika tillfällen hade den känt sig hindrad i sin verksamhet av de för densamma uppdragna gränserna. Konungens kända motvilja mot all utvidgning hade dittills stått i vägen, men nu gav hans uttalande till statsrådsprotokollet åtminstone skenbart hopp om ändring. Samtidigt förekommo uttalanden från icke-officiellt håll, som gingo i samma riktning. Ett intressant sådant från norsk sida skall här påpekas. 1841 utgav den norske juristen Munch-Ræder en rätt uppmärksammad bok: »Den norske Statsforfatnings Historie og Væsen,» däri han har några anmärkningsvärda uttalanden om föreningen. Han konstaterar, att R. A. vore illa uppställd och alltför ofullständig (Sid. 187). Skandinaviens strategiska läge gjorde det nödvändigt för de båda nationerna att sluta sig samman, »og det vil sandsynligviis blive Fremtidens Opgave, hvorledes Foreningen bør organiseres for at danne en kompakt Kraft mod Udlandet» (Sid. 188). De dåvarande strävandena för unionsaktens förbättring ginge »for det meste ud paa at hæve, hvad de Norske kalde unionelle Krænkelser — og forsaavidt som denne Virksomhed er rettet mod andre Gjenstande, nemlig at faae bestemt, i hvilket Forhold begge Riger skulle deel-

tage i Bekostninger ved diplomatiske og andre fælleds Anliggender, samt i hvilket Forhold og paa hvilken Maade ethvert af dem skal medvirke till det fælleds Forsvar, vil den ikke vel kunne fore til noget betydeligt Resultat, saalænge ikke hine Fælledsanliggender selv ere ordnede, og saalænge der ikke existerer nogen fælleds Autoritet, der kan bestemme de til deres Bestyrelse medgaaende Omkostningers *samtlige* Beløb eller det fælleds Forsvarsvæsens hele Styrke —» (Sid. 189). Här antydes ju, att en nödvändig förutsättning för ett resultat av det redan igångsatta arbetet vore ett utvidgande av U. K:s uppgift. Han gör vidare gällande, att i framtiden en annorlunda beskaffad och grundligare organiserad förening nog ej kunde undgås, särskilt med hänsyn till den skandinavistiska strömning, som då började framträda. Detta var ju intressanta perspektiv, som på ett helt annat sätt än förut påkallade uppmärksamhet för unionens grundvalar.

Under sådana omständigheter synas ett par av U. K:s medlemmar vid dess åtskiljande 1842 ha börjat fundera på möjligheten av ett utvidgat uppdrag. Bland Hartmansdorffs papper finnes en anteckning, däri han uttrycker önskvärdheten av att U. K. finge granska R. A. i dess helhet. Lefrén preciserade i en P. M., troligen vid samma tidpunkt, en del brister och ofullständigheter i R. A. och dess förhållande till rikenas grundlagar. Han var dock osäker om huruvida U. K. borde inlåta sig härpå: bäst vore kanske att blott fästa konungens uppmärksamhet på saken. Hänsyn till konungens personliga tycke är här lätt skönjbar. Efter återupptagandet av arbetet 1843 kom frågan snart på allvar å bane. Den direkta anledningen gav Hartmansdorffs fordran, att angreppsklausulen i § 25 G. L. skulle utgå [1]). Falsen var då genast färdig att som kompensation begära slopandet av svensk mans rätt till ståthållarämbetet (§ 14 G. L.). Som naturligt var, fann Hartmansdorff detta ligga utanför kommitténs befogenhet och bestred därför ämnets upptagande. Norrmännen voro emellertid fast beslutna att göra detta till ett absolut villkor för ändring av § 25, och inför denna situation blev behovet av utvidgat uppdrag i hast påtagligt. Av Hartmansdorffs dagboksanteckningar (början av april) visar sig, att mycket livliga

[1]) Prot. 100.

meningsutbyten ägt rum, innan flertalet kunde övertygas om lämpligheten av att framställa en dylik begäran. Hartmansdorff själv var mycket tveksam, uppenbarligen med avseende på befarade svårigheter från konungens sida. Lefrén ville därför också helst, att man blott skulle göra konungen uppmärksam på det lämpliga i borttagandet av § 14 G. L. Med begagnande av en något krystad argumentering ansåg han detta höra till U. K:s befogenhet [1]). Å norsk sida var Foss bestämd motståndare till utvidgningsförslaget, därvid säkerligen representerande den farhåga för ökade unionella förpliktelser, som många i Norge fruktade skulle bli följden av revisionsarbetet. Med en rätt sofistisk bevisföring sökte han ådagalägga, att ståthållarfrågan kunde behandlas i alla fall [2]). I övrigt enades man om att begära utvidgat uppdrag [3]), varpå vid följande sammanträde det av Hartmansdorff och Falsen redigerade skrivelseförslaget godkändes [4]). Anmärkningsvärt är, att däri till utgångspunkt för framställningen tages 1839 års K. K:s uttalande om önskvärdheten av att U. K. toge under omprövning sådana ämnen, som med de åt densamma uppdragna stode i nära förbindelse [5]). Det framhölls, att svårigheterna i arbetet på grund av uppdragets begränsning nu blivit övermäktiga, varför man anhöll om bemyndigande att föreslå ändringar i R. A., dock med iakttagande av de däri för unionen stadgade grunder, och i rikenas grundlagar. Omedelbart efter beslutet igångsatte Hartmansdorff, väl medveten om de svårigheter, det gällde att övervinna, ett ivrigt arbete för att jämna vägen för ett bifall. Han uppvaktade Brahe och anmälde sig till företräde hos konungen, vilket han också fick den 10 april, 2 dagar efter skrivelseförslagets godkännande. Enligt Hartmansdorffs egen utsago var konungen därvid »häftig rörande U. K.» [6]), och utsikterna voro sålunda ej ljusa. I följd därav hemsöktes under de följande dagarna kronprinsen och flera av statsråden, som kunde antagas ha något inflytande på ärendets gång. Redan den 22 april 1843 förekom saken i samman-

[1]) Prot. 101 bil. 2.
[2]) Prot. 101 bil. 1.
[3]) Prot. 101.
[4]) Prot. 102 bil.
[5]) Sid. 57.
[6]) H. D. A. den 10 april.

satt statsråd [1]). Konungens motvilja mot revisionen framträdde nu förvånansvärt öppet. Han hade »icke förväntat att se Comitén göra framställning om bemyndigande att få företaga fullständig granskning af R. A. och att kunna föreslå ändring i de båda rikenas grundlagar. K. M:t tror, att Comitén bör förblifva inom gränsorne af det updrag, som är Comitén föreskrifvet.» Dock kunde han ej underlåta att höra statsrådet och norska regeringen i saken. Han trodde väl antagligen, att de liksom vid föregående tillfällen skulle uttala sig mot en revision och att saken på så sätt helt bekvämt skulle kunna avfärdas. Nämnda myndigheter skulle även utlåta sig om vilka punkter i R. A. som kunde kräva omarbetning. Detta ådagalägger ju, att ännu intet var åtgjort till efterkommande av den kungl. befallningen i statsrådet den 4 jan. 1842, vilken just gick ut på samma sak (se sid. 335). Det hela bekräftar f. ö. vad som förut anförts om att konungens revisionsnit vid detta tillfälle ej var allvarligt menat (sid. 336).

Förmodandet att de båda statsråden skulle intaga samma ställning som ett par år tidigare, visade sig emellertid ej hålla streck. Redan den 13 maj var den norska regeringen färdig med sitt betänkande [2]), som gick stick i stäv mot dess yttrande 1840. Orsaken till denna ståndpunktsväxling angives ligga i ändrade omständigheter men explikationen av dessa är knappast alltför övertygande eller upplysande. De befinnas huvudsakligen bestå i — U. K:s anhållan, men den kunde väl ändå knappast motivera frångåendet av regeringens föregående åsikt, att R. A. borde betraktas såsom ett oföränderligt dokument, stående utöver alla revisionstendenser (sid. 334). Förklaringen måste tydligen sökas på annat håll. Förhållandena voro nu helt andra än 1840. Chef för norska regeringen var nu Lovenskiold, som 1840 varit ledare för norska statsrådsavdelningen i Stockholm och såsom sådan just varit med om att framföra det första initiativet till en allmän revision (sid. 209 not. 2). Erinras må även om den särskilda andel, som han enligt Vogts vittnesbörd haft i U. K:s tillsättande (Sid. 51 not. 2). Uppenbart är i alla händelser, att det var en helt annan uppfattning av R. A.,

[1]) Clason sid. 65.
[2]) Ibid. bil. sid. 25 o. ff.

som nu gjorde sig gällande, densamma, som sedan lång tid tillbaka förfäktats av Holst.

Norska regeringens tillstyrkande gav givetvis ett betydligt stöd åt U. K:s anhållan. Men saken var därmed långt ifrån klar. Hartmansdorff uppvaktade under den följande tiden titt och tätt de svenska statsråden för att försäkra sig om deras medverkan. Hans växande iver berodde på att han alltmer kommit till den övertygelsen, att utvidgningen i särskild grad vore ett svenskt intresse. Hans synpunkter skola strax närmare omtalas. På begäran av Gyllenhaal författade han en utredning om de viktigaste skälen för ett bifall till U. K:s framställning ävensom en förteckning över de punkter i R. A., som behövde ändring [1]). Detta hade till följd, att samtliga de svenska statsråden redan i slutet av denna månad förklarade sig gynnsamt stämda mot kravet på utvidgning. [2]) En inflytelserik motståndare fanns emellertid och det var den norske statsministern Due. [3]) Förmodligen hängde han fast vid de gamla föreställningarna, att Norge vore bäst betjänt med R. A:s ofullständighet. Genom en tillfällighet såg det ut, som om hans åskådning, som ju kunde räkna på naturligt gensvar hos konungen, skulle vinna överhand. Någon tid efter det att Hartmansdorff antvardat omförmälda P. M. i Gyllenhaals händer, reste denne bort, anförtroende aktstycket åt sin expeditionschef, som på anmodan utlånade det åt Due. Hartmansdorff fick snart kännedom därom och beklagade sig i ett bref till Brahe [4]) bittert över detta slarv från vederbörandes sida. Utlämnandet var enligt honom högst obetänksamt, då hans uttalanden möjligen av norrmännen kunde användas mot Sveriges och unionens intressen. »Jag har nämligen», heter det, »1:o antytt, huruledes norrmännen skulle kunna, utan Sveriges medgifvande och mot Konungens vilja, borttaga eller förändra sådana stadganden angående Föreningen, hvilka blott stå i deras G. L. men ej i R. A. samt 2:o visat, huruledes genom utvidgning af Comiténs uppdrag och R. A:s innehåll, Konungen skulle kunna få veto i en mängd norska förhållanden, där han nu saknar det.» Han befarade, att Due nu

[1]) H. D. A. den 18 juli.
[2]) Ibid. den 27 och 31 juli.
[3]) Brev till Hartmansdorff från Mansbach den 11 maj 1843.
[4]) 2 sept. 1843.

skulle få en kärkommen anledning att förhindra utvidgningen, så mycket mer som han erfarit, att denne skulle översätta hans inlaga på franska och enskilt föredraga den för konungen utan närvaro av någon svensk rådgivare. Han hoppades dock, att Brahe med sitt inflytande skulle kunna ställa saken till rätta. I brev av den 9 sept. riktade han sig till Gyllenhaal med begäran, att denne måtte göra vad i hans förmåga stod för att korsa Dues planer. För att inverka på konungen skickades Mansbach som gammal hovman upp till honom, men resultatet synes ha varit ganska negativt, då det berättas, att konungen »intet sagt» åt honom.[1]) Due försäkrade visserligen, att han ej föredragit Hartmansdorffs inlaga, blott avskrivit den,[2]) men att konungen likväl i detta fall stod under Dues inflytande, är tydligt, då saken trots alla ansträngningar drog allt mer ut på tiden.[3]) I Hartmansdorffs anteckningar förekomma också vid ett par tillfällen misströstande uttalanden om utgången. Gyllenhaal synes f. ö. under inverkan av svårigheterna ha börjat vackla och velat gå med på någon slags kompromiss,[4]) varemot Due så småningom lät sitt motstånd falla.[5]) Under tiden blev missnöjet med dröjsmålet allt starkare, särskilt hos U. K:s norska ledamöter.[6]) Nya föreställningar blevo nödvändiga: de båda ordförandena uppvaktade gemensamt Due och Gyllenhaal[7]) och Brahe anlitades titt och ofta. Den senares understöd var ju givetvis det mest värdefulla. Det var tydligen hans bemödanden, som till sist buro frukt.[8]) Den 7 dec. 1843 blev frågan äntligen avgjord i sammansatt statsråd,[9]) varvid svenska statsrådet instämde i de skäl, som norska regeringen anfört för en allmän revision. Konungens därpå följande yttrande är särdeles betecknande. Han hänvisade till att han i resolutionen den 4 jan. 1842 utvecklat »orsaken, hvarför man icke kunde eller borde vänta, att i R. A:s ordalydelse finna

---

[1]) H. D. A. den 7 och 8 sept.
[2]) Ibid. den 14 sept.
[3]) Konungen berättas även vid denna tid ha uttryckt sitt missnöje med U. K. (Ibid. den 17 aug.)
[4]) Ibid. den 10 nov.
[5]) Ibid. den 3 nov.
[6]) Ibid. den 19 okt. och 22 nov.
[7]) Ibid. den 15 och 16 nov.
[8]) Ibid. den 1 och 5 dec.
[9]) Clason bil. sid. 24 och ff.

den fullkomliga bestämdhet, som för framtiden skulle undanrödja all ovisshet med afseende på de serskilda föreskrifterne. Denna brist på tydlighet i åtskilliga stadganden har likväl allt hitintills icke vållat någon olägenhet eller stört det goda förhållandet mellan de båda nationerna. Måne om ett varaktigt befästande af den broderliga vänskap, på hvilken deras oberoende och ära hvila, böra Vi alla önska, att någon ofullständighet icke måtte, i en aflägsen framtid kunna tjena till förevändning att väcka tvistigheter, lika opolitiska som menliga för nationernas lugn. Den fred, hvaraf de båda Konungarikena allt sedan föreningen äro i åtnjutande, bjuder Oss att med samvetsgrann redlighet aflägsna allt, som skulle kunna hafva ringaste sken af bristande öfverensstämmelse och att, i sådan afsigt, förtydliga den sanna meningen af vissa §§ uti R. A. Denna pligt är lätt att uppfylla, ty 29 års oafbruten vänskap har bevisat riktigheten af de grunder, på hvilken den byggnad hvilar, som betryggar de båda folkens sjelfbestånd och ära. Orubblige till sin natur — utgöra dessa grunder den sköld, som skyddar de båda Brödrafolken. — — Erkännande, att grundlagarna böra vara i full öfverensstämmelse med de serskilda §§, som hafva afseende på föreningen, och gifvande akt på tidens händelser, anse Vi det vara gagneligt, att man sysselsätter sig med nämnde R. A.» Som de båda statsråden framhållit svårigheten för dem att åtaga sig detta arbete, »och enär U. K. redan fått sig uppdraget, att afgifva Betänkande angående tillämpningen af den grundsats utaf jemlika rättigheter och pligter emellan de båda folken inbördes, hvilken uti R. A. finnes antagen, — — anbefaller K. M:t Comitén att företaga ofvan omförmälda granskning af R. A. K. M:t befaller dock Comitén uttryckligen att vid denna granskning icke afvika från de grundsatser, som äro uttryckta i det fördrag, hvilket bestämmer de båda Brödrafolkens ömsesidiga rättigheter och skyldigheter -- —». Vad som sålunda uppdrogs åt U. K., befinnes vara att »förtydliga den sanna meningen af vissa §§ uti R. A.» och att sätta grundlagarna i överensstämmelse med densamma. Det starka betonandet av att U. K. ej finge avvika från R. A:s grundsatser var ju en ytterligare garanti i detta avseende. Hela aktstycket andas tydlig motvilja mot en revision, vilket de sedvanliga flosklerna ej kunna överskyla. Konungen var ju i viss mån bunden genom sitt skenbart

revisionsvänliga uttalande den 4 jan. 1842, vilket också tages till utgångspunkt. Nu kunde han ej komma från saken på samma sätt som då, eftersom statsråden ej ville ha med den att skaffa. Det återstod då intet annat än att överlämna den åt U. K., men det gällde att på samma gång dra gränserna för dess verksamhet så snävt som möjligt. Tydligen blev man inom U. K. uppmärksamgjord på detta, i det att Hartmansdorff och Mansbach kallades till Gyllenhaal »för att granska ordalagen af konungens beslut».[1]) Uppenbart var dock, att subjektiviteten kunde ha ganska fritt spelrum i fråga om vad som var överensstämmande med R. A:s grundsatser eller ej.

*

Ganska tidigt började man inom U. K. förbereda sig för den väntade utvidgningen; man hade tydligen aldrig räknat med ett så långt uppskov. Redan i början av maj 1843 hade Hartmansdorff en del konferenser, särskilt med Lefrén och Falsen, angående de nya uppgifter, som då skulle föreligga. Under sommaren 1843 blev plenarverksamheten för en tid inställd, då Rosenblad och Warberg på grund av sjukdom erhöllo tjänstledighet från den 1 juli till mitten av augusti. Några suppleanter förordnades ej, då U. K. förklarade, att dess övriga ledamöter hade fullt upp med arbete på avdelningarna. Då man väntade, att utvidgningen skulle beviljas under ledigheten, uppdrogs vid sista sammanträdet dessförinnan åt Hartmansdorff och Falsen att uppgöra förslag till vägledning för överläggningarna i sådant fall.[2]) Arbetet därmed började omedelbart och redan efter c:a en månad synes Hartmansdorff ha haft en ny unionsakt färdig.[3]) Man var givetvis angelägen om att ha så mycket som möjligt undangjort i förväg. Denna iver var särskilt stor hos de norska ledamöterna. I Norge var man ju sedan länge missbelåten med U. K:s långsamhet, och det befarades, att man där i de båda svenskarnas tjänstledighetsansökan skulle se en avsikt att få resultatet ytterligare fördröjt. För att förebygga sådana misstankar lät man arbetet inom avdelningarna fortgå utan avbrott

[1]) H. D. A. den 12 dec.
[2]) Prot. n:o 126.
[3]) H. D. A. den 10 och 18 aug.

(efter framställning av Rosenblad). Ny oro uppstod, då Rosenblad vid ledighetstidens utgång ej infann sig och ej heller hade tillkännagivit något förfall. Man beslöt då vidtaga den kraftåtgärden att anmäla detta för konungen, [1]) tvivelsutan efter initiativ från norskt håll. Beslutet verkställdes dock ej, då Hartmansdorff vid nästa sammanträde kunde meddela, att Rosenblad i brev till honom bebådat sin ankomst i början av sept. [2]) Om norrmännens missnöje med att utvidgningen så länge lät vänta på sig, är nyss talat. Under intryck av den misströstan om en lycklig utgång, som förmodligen gjorde sig gällande, synes under hösten 1843 föga ha åtgjorts för att möta de krav, som utvidgningen kunde medföra. Desto större blev glädjen och ivern, när man omsider fick sin önskan uppfylld. Förarbetena kommo genast åter i gång, och även Foss uppgjorde ett förslag till unionsakt. [3]) En särskild avdelning på 4 ledamöter tillsattes för att utarbeta förslag till den nya F. A. [4]) Dess ledamöter blevo Hartmansdorff, Lefrén, Falsen och Foss. Särskilt å norsk sida hade man den känslan, att det nu gällde att skynda sig. Följaktligen framställde de norska ledamöterna begäran om tätare möten än dittills, framhållande att förslaget helst borde vara färdigt sommaren 1844 för att kunna föreläggas de 1845 sammanträdande representationerna. [5]) De svenska ledamöterna svarade, att de i allmänhet ej utan åsidosättande av övriga ämbetsgöromål kunde ägna mera tid åt U. K. [6]) Frågan blev emellertid tills vidare ej aktuell, då för en tid framåt allt arbete koncentrerades på R. A. A., som åtminstone tidvis arbetade mycket intensivt med möten ända till var och varannan dag. Från början av jan. till mitten av mars 1844 höllos följaktligen inga plenarsammanträden. När de återupptogos, var det till följd av ett ingripande utifrån, som medförde betydelsefulla resultat i olika riktningar. Dessa händelser utgöra ett kapitel för sig av U. K:s sista period.

Bland de till U. K. ursprungligen överlämnade angelägenheterna voro symbolfrågorna de enda, som under de

---

[1]) Prot. n:o 127.
[2]) Prot. n:o 128.
[3]) H. D. A. d. 23 dec.
[4]) Prot. n:o 163.
[5]) Prot. n:o 164 bil. 2.
[6]) Prot. n:o 166 bil. 2.

två första skedena utretts någorlunda fullständigt. I kraft därav framkom från norsk sida vid ajourneringen 1842 projektet att avge separat betänkande i dessa frågor (sid. 221—223). Detta yrkande motsvarade ju den allmänna meningen i Norge, vilken sedan lång tid tillbaka betecknat dessa ämnen som mogna för avgörande. Det kompakta motståndet från svenskt håll gjorde försöket om intet. Åtskilliga omständigheter, som förut påpekats (ovan sid. 296—298), tyda på att konungen ej varit så alldeles obenägen att tillmötesgå de norska kraven. Hans ömtåliga ställning gjorde det emellertid svårt för honom att besluta sig, och så gick tiden hän. Saken glömdes emellertid ej bort i Norge, ehuru man nu tog det hela med betydligt mera ro än förr. På 1842 års storting var flaggfrågan åter före i form av ett förslag av Finne till norsk flagglag [1]). Stortinget gick naturligtvis även i detta fall mycket moderat till väga och beslöt blott, att förslaget genom regeringen skulle meddelas U. K. I den norska pressen var det under den följande tiden ganska tyst om de unionella angelägenheterna, i enlighet med den taktik, som stortinget anvisat. Man väntade och hoppades. Så slutade omsider föreningens upphovsman sina dagar. Redan under hans sista sjukdom förnyades strävandena för en partiell revision. Det berättas, att Due gjort kronprinsen uppmärksam på lämpligheten av att vid tronbestigningen ändra konungatiteln, för så vitt den användes i rent norska saker, i enlighet med det gamla norska önskemålet [2]). Norska statsrådsavdelningen förenade sig med sin chef i denna hemställan [3]) och liknande framställning gjordes i fråga om flagga och vapen [4]). Det kostade ej stor möda att vinna seger denna gång: det heter, att den nye konungen »tog sig ogsaa med særdeles Interesse personlig af Sagen» [5]). Hans skyndsamhet talar härvidlag sitt vältaliga språk. Samma dag som hans fader skildes hädan, var konung Oscar färdig att genomföra den ändrade titulaturen. Två dagar senare, den 10 mars, kallades Hartmansdorff och Mansbach till konungen, som underrättade dem om sin

[1]) Mrgbl. d. 18 sept. 1842.
[2]) Petersens dagbok den 22 febr. 1844, publicerad i Norsk Maanedsskrift 1884, utg. av Meidell, sid. 493 o. ff.
[3]) Holst sid. 316—317.
[4]) Ibid. sid. 319.
[5]) Ibid.

avsikt att ålägga U. K. att ofördröjligen avlämna utlåtande i symbolfrågorna. Om detta möte finnas flera relationer, vilka i allmänhet skildra det som en rätt dramatisk episod. Visst är, att Hartmansdorff med största energi uttalade sig mot konungens plan men utan någon som helst framgång. Genom indiskretion av Mansbach blev tilldragelsen bekant och återgavs snart både i svenska och norska tidningar, troligen i något utsmyckad form. Detta berörde tydligen Hartmansdorff högst illa, ty han återkommer i sina anteckningar gång på gång till Mansbachs handlingssätt, vilket jämväl Falsen och Foss beklagade [1]). Mansbach själv kom det väl till pass, att han under några veckor var frånvarande i beskickning till Preussen för att notificera tronskiftet, men efter hans återkomst kvarstod alltjämt ett djupt rotat misstroende mellan de båda ordförandena [2]).

Strax efter uppträdet hos konungen hade Hartmansdorff två sammankomster med sina landsmän inom U. K., synbarligen utan något större resultat. Redan den 14 mars utfärdades i sammansatt statsråd det officiella förständigandet för U. K. att skyndsamt avgiva förslag angående flagga och vapen. Kommittén beflitade sig verkligen också om all möjlig skyndsamhet. Redan dagen förut hade förberedande överläggning ägt rum och den 16 mars fattades de definitiva besluten [3]). Givetvis blevo de i huvudsak en repetition av de gamla. Olikheterna inskränkte sig till följande. I unionstecknet utbyttes den diagonala delningslinjen mot en vertikal, såsom den norska minoriteten förut yrkat (sid. 215). Det var ett uttryck för den ängsligt noggranna jämlikhetssträvan, som nu besjälade U. K:s majoritet och som man nog trodde skulle behaga konungen. Hartmansdorff och Warberg fasthöllo vid den gamla ståndpunkten. Man beslöt nu att jämväl föreslå beskaffenheten av den kungl. flaggan, vilket förslag majoriteten förut avvisat (sid. 215). Den skulle utgöras av unionstecknet med det kungl. ättvapnet i mitten [4]). Slutligen beslöts med 5 röster mot 3, att man ej skulle yttra sig om formen för symbolfrågornas avgörande. Konungen hade i sin skrivelse till U. K. tämligen tydligt betecknat detta

[1]) H. D. A. d. 22 mars.
[2]) Ibid. d. 25 o. 27 maj.
[3]) Prot. n:o 168.
[4]) Warberg ville, att den skulle utgöras av resp. örlogsflagga med unionsvapnet anbragt i mitten.

som ett kungl. prerogativ, och då ansågs det opassande att framhäva någon egen mening. Lika hastigt som besluten expedierades betänkandet, utarbetat av Lefrén och Foss. Det var färdigt den 18 och antogs den 19 mars [1]). Däri refereras utförligt handläggningen inom kommittén och de från olika håll anförda synpunkterna. Något väsentligt nytt utöver vad som förut meddelats framkommer ej.

Vid överläggningen den 16 mars förklarade Hartmansdorff inför kommittén detsamma, som han muntligen tillkännagivit inför konungen, nämligen att flagg- och vapenfrågan borde avgöras endast i sammanhang med alla övriga och att, om detta ej iakttoges, all förändring borde undvikas. Han bebådade vidare sin avsikt att i en särskild reservation närmare utveckla denna sin mening. Hans uppträdande grundade sig åtminstone delvis därpå, att han under hand fått meddelande om att det sannolikt ej vore någon fara för att nämnda spörsmål skulle avgöras i förväg [2]). Tydligen gjordes av statsråden och andra initierade starka ansträngningar i denna riktning. Hans tillkännagivande stötte genast på patrull inom U. K., särskilt hos dess norska medlemmar, som givetvis med största glädje hälsat konungens initiativ. De kände stämningen inom Norge, där man länge väntat på ett resultat, en förhoppning, som avsevärt stimulerats genom konungens ändring av titulaturen [3]). De sökte därför förmå Hartmansdorff att avstå från sin reservation [4]). Då detta ej lyckades, blev stämningen synnerligen irriterad. Efter en mycket animerad debatt gick Hartmansdorff med på att i någon mån omarbeta sin reservation. Det nya utkastet delgavs norrmännen och föranledde ytterligare tvister men synes slutligen ha fått passera, vartill kanske bidrog Mansbachs nu bekantgjorda avslöjande om Hartmansdorffs samtal med konungen, vilket berörde de övriga norska medlemmarna pinsamt. Reservationen [5]) var även i sin omredigerade form kraftig nog. Utom sina specialyrkanden motiverade han särskilt klämmen, att symbolfrågorna ej borde avgöras särskilt och att, om så ändock skedde, ingen som helst förändring borde vidtagas. Hans åsikts-

[1]) Prot. n:o 170 bil. 1.
[2]) H. D. A. d. 18 mars.
[3]) Mrgbl. d. 13 mars 1844.
[4]) H. D. A. d. 18 o. 19 mars.
[5]) Prot. n:o 170 bil. 2.

deklarationer i alla inom U. K. behandlade saker vore provisoriska och hade till förutsättning ett lämpligt avvägande av rikenas ömsesidiga anspråk. Särskilt vore den måhända viktigaste kompensationen, det fria disponerandet av Norges krigsmakt, ännu ej medgiven, ehuru han vid flera tillfällen yrkat därpå. De skäl, som 1842 anförts mot ett utbrytande av dessa saker, hade fortfarande full giltighet, vari tronskiftet ej hade bragt någon ändring. Särskilt anmärkningsvärt i hans framställning är ett parti, som visar, att utrikespolitiska synpunkter vävts in i debatten. Han säger härom: »Utom oss kan det endast vara förändringar, icke det gamlas bibehållande, som väcka uppseende. Skulle någon främmande makt hafva väntat, att med tronförändringen äfven skulle följa en eller annan i förhållanden, som af U. K. blifvit behandlade, så lärer samma beskickning, som underrättat sitt hof om kommitténs tillvaro och föremål, väl äfven hafva sagt eller böra omförmäla, att öfverläggningarna ännu icke äro fulländade, hvaraf anstånd med besluten är en naturlig följd.» Att utländska makter i något avseende skulle manifesterat sitt intresse för dessa unionella saker, förtjänar ju att i hög grad uppmärksammas. Enligt en uppgift i Petersens dagbok 1844 (10 maj) synes så ha varit fallet med Preussen. Mansbach avfärdades, såsom förut nämnt, i diplomatisk mission till detta land. Petersen berättar, att han efter sin återkomst uppbyggt honom med redogörelse för »den preussiske Udenrigsminister, Baron v. Bülows og Kongen af Preussens Interesse for, at Norges nationale Rettigheder anerkjendes og at det i Forening med Sverige kunde bliva stærkt». Särdeles vittgående slutsatser torde dock ej få dragas av dessa Mansbachs försäkringar. Det fanns en annan utländsk makt, vars intresse a priori synes långt antagligare. I början av april 1844 höll Orla Lehmann i »Skandinaviska Sällskapet» i Köpenhamn ett tal, vari förekom en passus, av »Svenska Minerva» (den 11 april 1844) refererad på följande sätt. Talaren uttryckte den förvissningen, »att han (Oscar I) genom att aflägsna hvarje stötesten, som kunde såra norrmännens så väl förvärfvade och i synnerhet så väl försvarade oberoende, skall veta att besegra de hinder, som hittills hafva gjort dem något återhållsamma uti att med fullt förtroende och hängifvenhet sluta sig till den union, hvars kraftiga och verksamma utveckling hörer till vår Nords viktigaste pro-

blem — —». Här har man i blixtbelysning de utländska intressen klara, som tangerade unionsfrågan. Att man på danskt håll av den nye svenske konungen väntade åtgärder, som kunde tänkas göra det dittills avvoga Norge benäget att lyssna till skandinavistiska locktoner, är mycket naturligt, och i så måtto var säkerligen talet om utländska förväntningar berättigat. Däremot var det troligen ej denna synpunkt utan helt enkelt önskan att göra, vad man trodde vara konungen behagligt, som förmådde majoriteten att i en särskild inlaga [1]) uttala sin övertygelse, att den ansåge »tidpunkten af E. M:ts uppstigande på de förenade Rikenas troner vara den lämpligaste att genom en högtidlig akt, som uttrycker den sidoordnade inbördes ställning, i hvilken de förenade Rikena stå till hvarandra, gifva en förnyad styrka åt de band, som förena de begge folken till gemensamt värn för deras sjelfständighet och ära». Denna förklaring var biträdd av alla ledamöterna utom Hartmansdorff och Warberg. Den sistnämndes ståndpunkt tarvar ett särskilt omnämnande. När Hartmansdorff den 16 mars tillkännagaf huvudinnehållet i sin blivande reservation, instämde Warberg i allo med honom. Efter de senare häftiga överläggningarna blev han betänksam; enligt Hartmansdorffs vittnesbörd var han »rädd för konungen» [2]). Så kom det sig, att han i sin slutliga reservation [3]) i själva kärnpunkten förklarade sig ej kunna biträda någondera partens åskådning, enär han av konungens skrivelse ej funne sig uppfordrad att yttra sig i denna sak.

Avgörandet lät vänta på sig rätt länge. Redan den 10 april inlämnade norska regeringen sitt utlåtande [4]). Sedan fick man ge sig till tåls en tid. Ansträngningarna att få ärendet uppskjutet fortforo, enligt vad Hartmansdorffs anteckningar upplysa. De paralyserades emellertid av en strävan i motsatt riktning, utgående från konungen själv. Hartmansdorffs reservation föreföll »besvärlig» [5]), så mycket mer som flertalet av statsråden sannolikt delade hans åsikter om utbrytningen. Holst (sid. 319) berättar på följande sätt om konungens åtgöranden: »Kongen tog

[1]) Prot. n:o 170 bil. 3.
[2]) H. D. A. d. 10 mars.
[3]) Prot. n:o 170 bil. 4.
[4]) Clason sid. 68.
[5]) H. D. A. d. 29 mars.

sig ogsaa med særdeles Interesse personlig af Sagen. Da han imidlertid klogeligen onskede at forebygge, at hans svenske Raadgivere, naar Sagen kom under Behandling i combineret Statsraad, skulde enten alle eller de fleste af dem erklære sig imod hans Anskuelse, søgte han efterhaanden at vinde dem herfor». Därför alltså drog saken ut på tiden. När avgörandet började närma sig, tillgrep Hartmansdorff en synnerligen anmärkningsvärd utväg för att söka avvända nederlaget. 7 juni [1]) föreslog han till införande i F. A. tvenne §§ om flagga och vapen, uttryckande hans åsikter härom, vilka nu i åtskilligt avveko från de i hans reservation framställda. Unionstecknet skulle nu utgöras av *andra rikets handelsflagg*, medan han förut anslutit sig till vapenmärkenas upptagande däri; som gös m. m. skulle brukas de båda handelsflaggorna, »sammanfogade i det inbördes förhållande, som för rikenas sinnebilder i deras samfällda vapen stadgat är». Detta har avseende på att i det tillämnade unionsvapnet borde »sinnebilderna af det Rike, som har största folkmängden, intaga förnämsta rummet». Det märkvärdigaste häri är, att han nu ville ha symbolstadgandena in i F. A., medan han 1841 bestämt uttalat sig däremot (sid. 216). Olikheten kan knappast förklaras annorlunda än genom en hänvisning till det befarade kungliga beslutet, som, därest U. K. följde Hartmansdorffs förslag, skulle bliva ett blott provisorium, därigenom att frågorna i hela deras vidd komme under representationernas bedömande. Då konungen tydligt låtit förstå, att han betraktade dessa angelägenheter som sina prerogativ, var ju förslaget föga taktfullt och det vann ej heller någon anslutning. Troligen stod det i samband med detta misslyckande och känslan att intet mera var att göra åt saken, att Hartmansdorff den 18 juni anhöll att bli entledigad från ledamotskapet i U. K. [2]). Visserligen framhöll han som skäl den stundande riksdagen, [3]) men den torde blott ha tjänat som förevändning. Ännu återstod en månad till riksdagens öppnande och Hartmansdorff var f. ö. därvidlag blott i samma ställning som Lefrén och Rosenblad. I hans anteckningar nämnes intet om anledningen, men tidpunkten synes tala

[1]) R. A. A. prot. n:o 65.
[2]) Prot. 174 bil. 1.
[3]) Handl. II sid. 158.

för den ovan framställda hypotesen (avgörandet i symbolfrågorna träffades den 20 juni). Även må påpekas, att då Hartmansdorff den 18 juni anmälde sin avgång hos Fåhræus, synes denne ha förespeglat honom en ur hans synpunkt lyckligare utgång på flaggfrågan. Det heter därom: »Han (F.) omtalade motståndet om flagg- och vapen. Ville hafva krigsväsendet samt H. S. F. utbrutna» [1]). Det sistnämnda var samma förslag, som Fåhræus framställt 1842, men nu var det väl knappast allvarligt menat och något dylikt trodde väl Hartmansdorff ej heller. Det visade sig emellertid svårt att finna någon ersättare och på den grund lät Hartmansdorff efter direkt anmodan av konungen sin ansökan vila [2]).

I Norge väckte dröjsmålet på sina håll missnöje [3]). Desto större blev glädjen, när ärendet omsider avgjordes till belåtenhet. Det skedde i sammansatt statsråd den 20 juni 1844. Fåhræus nyssnämnda avsikt hade nu krympt ihop till en hemställan, att U. K. måtte åläggas att före augusti månads utgång inkomma med förslag i övriga ämnen. Konungens strävanden hade nu krönts med framgång, så till vida att blott 4 statsråd yrkade uppskov och även dessa endast beträffande flaggfrågan. I sak godkändes därpå kommitté-majoritetens förslag med några förändringar, varav de viktigaste voro, att unionstecknet, såsom norska regeringen föreslagit, sammansattes av rikenas färger i stället för av deras vapen och att kungsflaggan i enlighet med Warbergs förutnämnda yrkande bestämdes till resp. örlogsflagga med unionsvapnet i mitten. Slutligen fastställdes den av Fåhræus föreslagna fristen för fullbordandet av U. K:s arbete. Utgången väckte i Norge ett stormande jubel, yttrande sig i festligheter landet runt. I den allmänna hänförelsen drunknade det enstaka missljud, som förspordes över att representationerna ej fått medverka och över att jämväl handelsflaggan fått unionstecken [4]). Även i Sverige möttes förändringen av erkännande. »Svenska Minerva» skrev (den 6 juli 1844): »Det viktigaste uti dessa frågor var att en gång få dem afgjorda. Den ömtålighet, hvarmed man å norsk sida förfarit härutinnan, är lätt begriplig, och vi hafva alltid tyckt, att

[1]) H. D. A. d. 18 juni.
[2]) Ibid d. 22 o. 26 juni.
[3]) Mrgbl. d. 27 maj o. 8 juni 1844.
[4]) Ibid. d. 1 juli o. 13 aug. 1844.

derom var icke mycket att från Sveriges sida disputera, äfvensom vi uppriktigt erkänna, att vi anse det sätt, hvaruppå tvisten nu blifvit bilagd, vara både det lämpligaste och rättvisaste.» Förmodligen hyste man liksom konungen icke den »ringaste farhåga, att afgörandet serskildt af någon viss, unionsförhållandena rörande fråga, som endast för det ena af de förenade rikena vore af någon vikt, skulle kunna lämna rum, å detta rikes sida, för ett annat behandlingssätt af öfriga det andra rikets intressen berörande frågor, än om samtliga frågorna gemensamt blefve behandlade — —»[1]).

Trots den uppenbara utsiktslösheten var Hartmansdorff ej den, som upphörde att verka för vad han ansåg riktigt. Vid föredragande i plenum av R. A. A:s utkast återkom han med sitt förslag om att flagg- och vapenstadgandena, avfattade såsom han förut yrkat, skulle införas i F. A[2]. Detta ogillades givetvis, men samtidigt beslöts att taga under omprövning, huruvida huvudgrunderna för flagga och vapen »till större oföränderlighets vinnande» skulle upptagas i F. A. Det var självklart ej fråga om att föreslå andra bestämmelser än de av konungen redan fastställda. Det gällde alltså endast sakens formella sida och överensstämde därvidlag med vad Lagerheim föreslagit 1841 (sid. 216). Ärendet skulle därigenom hänskjutas till representationerna, och häri har man möjligen att se en liten demonstration från svensk sida mot konungens handlingssätt. Rosenblad, Lefrén och Hartmansdorff röstade nämligen för upptagande i F. A., de övriga däremot [3]). Beslutet blev följaktligen, att båda meningarna skulle anmälas hos konungen. Detta skedde i form av särskilda reservationer, bifogande betänkandet [4]). Den av de tre svenska ledamöterna inlämnade var mycket kort och inskränkte sig till att framhålla den större stadga, som förmenades bli följden av ifrågavarande grundsatsers upptagande i F. A., varvid är att märka, att Hartmansdorff fortfarande åberopade sina specialyrkanden. Foss hade en längre motivering, vari han framhöll såsom nödvändigt att i F. A. upptaga innehållet i G. L. § 111, förtydligat och utvidgat i enlighet med besluten den 20 juni. Det

[1]) Clason sid. 70.
[2]) Prot. n:o 184.
[3]) Prot. n:o 196.
[4]) Handl. II sid. 145 o. ff.

verkliga motivet var nog hans gamla önskan om representationernas medverkan (sid. 216 not. 1), varom ju också krav helt nyligen framställts i Norge (se ovan sid. 351). Häremot anförde de övriga ledamöterna, vad Falsen redan förut påpekat [1]), att det vore högst opassande att upptaga detta ämne nu, då konungen genom sitt handlingssätt visat, att han betraktade avgörandet i dessa saker som kungl. prerogativ. De hänvisade därjämte till majoritetens förklaring den 19 mars, vari ingenting nämndes om en annan formbehandling än den dittills brukliga, och till de norska ledamöternas yttrande den 4 jan. 1842, vari avgörandet angavs endast vara beroende på kungl. beslut. Warberg betonade i ett särskilt, reservationen bifogat yttrande starkt otillbörligheten i motpartens intentioner. »Jag blifver städse af den tanken, att ett Konungen förbehållet prerogativ måste hållas i helgd.» Hans devota sinnelag avspeglar sig häri tydligt (Jfr sid. 349).

De förvecklingar, som voro förknippade med utbrytningen, synas ha givit en rätt irriterad prägel åt U. K:s verksamhet under dess sista period. Man kan skönja detta i Hartmansdorffs anteckningar, där det ovanligt ofta omtalas, att överläggningarna kännetecknats av gräl och hetsighet. Utom den förut berörda spänningen mellan Hartmansdorff och Mansbach synes förhållandet mellan den förre och Falsen ha lämnat åtskilligt övrigt att önska. Som väl var, betydde denna bristande sammanhållning ej så mycket, då det i de flesta fall blott gällde att fastslå redan vunna resultat. På ett tidigare stadium kunde den lätt blivit ödesdiger.

*

Uppsättandet av den nya F. A. anförtroddes åt en för detta ändamål särskilt förordnad subkommitté, riksaktavdelningen (R. A. A.). Den grep sig verket an med den största iver, säkerligen ett resultat av norrmännens nyss framkomna klagomål över U. K:s långsamhet. Norrmännen synas ändå ej ha varit tillfredsställda: det berättas t. ex., att Falsen förklarat, att U. K:s göromål av svenskarna behandlades som bisaker [2]). Den 10 juni 1844

[1]) Prot. n:r 185 bil. 1.
[2]) H. D. A. d. 7 maj 1844.

var utkastet färdigt till granskning i plenum. Konungens beslut den 20 juni om frist för arbetets fullbordande till början av sept. kom nu som en ny maning till största skyndsamhet. Men samtidigt hopade sig svårigheter i vägen för det oavbrutna arbete, som nu var av nöden. Hartmansdorffs avskedsansökan var det första hindret. Den framkallade inlagor av Foss och Rosenblad [1]), vari framhölls vikten av att vederbörande vid genomgången av utkastet inskränkte sina anmärkningar till det nödvändigaste. Hartmansdorff förmåddes ju att kvarstanna, men då hade redan Foss nödgats begära tjänstledighet någon tid för hälsans vårdande [2]). Strax efter inkom liknande ansökan från Mansbach, som förlorat sin dotter. Under dessa omständigheter forcerades arbetet under slutet av juni till det yttersta med sammanträden stundom både för- och eftermiddagar. Granskningen medhanns verkligen på denna tid, men det återstod att uppgöra motivering m. m. Detta arbete skulle utföras under ledigheten av Lefrén och Foss. Den åt Mansbach och Foss beviljade tjänstledigheten omfattade 5 veckor, räknat från den 12 juli, men redan den 9 aug. hölls plenum, dock endast för att hos konungen begära prolongering till mitten av nov. [3]). Den 19 aug. beviljades sådan till den 15 nov., dock hette det: »— Skolande Vi likväl med tillfredsställelse erfara, att Edert uppdrag dessförinnan, om så ske kan, varder fullgjordt» [4]). Synbarligen räknade man ännu med möjligheten att kunna framlägga förslaget vid representationernas sammanträde 1845. Samma synpunkt låg till grund för en påminnelse av Foss den 18 sept., vari han säger sig frukta, att verket ej skulle medhinnas. Fördenskull borde arbetstakten ökas, i vilket syfte han framställde åtskilliga yrkanden, vilka även i huvudsak antogos [5]). Först den 25 sept. kunde behandlingen av Lagerheims och Foss' utkast till betänkande börja. Sedan fortskred emellertid arbetet med berömvärd raskhet, så att förslaget var färdigt att undertecknas på 30-årsdagen av föreningens tillkomst, den 4 nov. 1844. Det utgjorde till allra största delen resultatet av i det föregående skildrade överläggningar och beslut. Översiktligast torde vara att

[1]) Prot. 173 bil. 3 och 4.
[2]) Prot. 177.
[3]) Prot. 186 bil. 1.
[4]) Prot. 187 bil.
[5]) Prot. 190.

skärskåda detsamma paragrafvis, varvid hänsyn blott kommer att tagas till viktigare nyheter.

Till ledning vid sitt arbete [1]) hade R. A. A. 3 utkast till F. A.: ett av Hartmansdorff, ett av Falsen — dessa båda utarbetade enligt förut givet uppdrag (sid. 343) — samt ett av Foss (sid. 344). Hartmansdorffs förslag var, som man kunde vänta, det fullständigaste — det torde i det närmaste ha överensstämt med hans sedan avlämnade reservation — och därför beslöts att taga det till utgångspunkt [2]). Därjämte hade man de till åtlydnad av den kungl. befallningen den 22 april 1843 angående utmärkande av de punkter i R. A., som krävde omarbetning, avgivna yttrandena: norska regeringens av den 13 maj 1843, mycket kortfattat, och svenska statsrådets den 7 dec. 1843 [3]). Det sistnämnda, som var åtskilligt fullständigare, grundade sig tvivelsutan helt och hållet på de av Gyllenhaal infordrade uppgifterna från Hartmansdorff (sid. 340).

I inledningen till betänkandet lämnas [4]) en exposé av de principer, som för U. K:s arbete varit normerande. Däri åberopades först den kungl. befallningen att ej avvika från de i R. A. uttryckta grundsatserna. Dessa grundsatser fann man sig nu böra fixera och såsom sådana upptagas: 1) gemensam konung, 2) gemensamhet i utrikes förhållanden, 3) vartdera rikets självständighet och 4) båda rikenas fullkomliga sidoordnande med lika rättigheter och lika skyldigheter. Denna uttolkning är ej på något sätt originell utan återfinnes i den kungl. propositionen till riksdagen 1815 angående R. A., dock med reservation för de lika skyldigheterna, varom intet nämnes där, liksom i övrigt just ingenting ordades om den saken vid föreningens stiftande. Den tanken hade växt fram senare, ehuru konungen då ville ha den betraktad som in nuce befintlig i R. A. Detta hade han t. ex. förkunnat i sitt svar den 21 febr. 1837 på stortingets adress, då han bl. a. yttrade: »— — da Rettighederne erkjendtes lige, skede det under Vilkaar af

---

[1]) För skildringen av F. A:s utformande utgöra R. A. A:s protokoll den huvudsakliga källan. De äro fogade som bil. 2 till prot. 173. Då de blott upptaga de nakna besluten utan några motiverande bilagor e. d., giva de en rätt mager bild av förslagets tillblivelse.

[2]) R. A. A. prot. 1.

[3]) Clason bil. sid. 28—31.

[4]) Handl. II sid. 39 o. ff.

lige Byrder — —», och i statsrådet den 30 nov. 1841 hade han förklarat U. K:s uppgift vara »tillämpningen af den grundsats utaf jemnlika rättigheter och plikter emellan båda folken inbördes, hvilken finnes i R. A. antagen» [1]). De sålunda med mer eller mindre rätt R. A. tillagda principerna har U. K., åtminstone dess majoritet [2]), tvivelsutan så långt möjligt sökt följa.

Men U. K. var ju genom utvidgningen av dess uppdrag ej inskränkt till att blott föreslå tillämpning av i R. A. givna stadganden, utan den var även befogad att föreslå nya, blott dessa ej strede mot de i denna akt proklamerade grundsatserna. Den förklarar sig i sådant avseende ha stannat vid R. A:s två värsta formella otympligheter, båda många gånger påpekade, nämligen 1) dess avfattning i vissa delar, som om den blott gällde Norge och 2) de märkliga bestämmelserna i § 12 angående dess ändring. Ett särskilt skäl att gripa sig an med den senare frågan hade man i det vid flerfaldiga tillfällen från svenskt håll framförda påståendet, att R. A. för Sveriges vidkommande ej hade någon giltighet gent emot R. F., då den i Sverige ej vore antagen på grundlagsenligt sätt [3]). Gent emot detta vore det, enligt U. K:s mening, nödigt att stadga, att F. A. hade absolut giltighet gent emot rikenas grundlagar och att den blott kunde ändras med bådas samtycke.

§ 1.

Här uttryckes genast i början det huvudsakligaste av unionens beskaffenhet enligt n:o 1 och 4 av ovan omförmälda principer. Den svarar mot R. A. § 1 med en del redaktionsändringar och förflyttningar, vilka ej äro särskilt märkliga [4]). Paragrafens utformande försiggick emellertid under en viktig principstrid. Hartmansdorff hade två alternativa förslag till denna § [5]), det ena upptagande R. A:s

[1]) Clason sid. 56 not 1.

[2]) Hartmansdorff ville stryka hela denna passus om föreningens grundvalar (Prot. 194), vilka han ju ej erkände. Endast Warberg stod härvid på hans sida.

[3]) Se t. ex. Holst sid. 233—234.

[4]) Detta dock med ett undantag. Meningen med ordet »förblifver» var enligt motiveringen att utmärka, att »begge rikena, innan föreningen stiftades, voro fria och sjelfständiga riken». Detta uttalande ville Hartmansdorff och Warberg utesluta (Prot. 195).

[5]) R. A. A. prot. 2.

gamla uttryckssätt: »Konungariket Norge skall vara ett fritt och sjelfständigt Rike, oupplösligt» etc., det andra med utelämnande av satsen: »— — af hvilka hvartdera för sig förblifver ett fritt och sjelfständigt Rike», varjämte båda saknade uttrycket »inbördes likhet». Hartmansdorff blev ensam om dessa förslag inom avdelningen. Av hans anteckningar kan man se, att diskussionen varit mycket häftig. Hans yrkanden voro ju tydliga attacker mot den meromnämnda »jämlikhet», som kommittémajoriteten ansåg som en av föreningens grundvalar (se ovan). Det förstnämnda alternativet synes i särskilt hög grad ha irriterat norrmännen [1]). Det senare tycktes direkt inbjuda till den fruktade »amalgamationen». När paragrafen bestämdes i plenum [2]), hade Hartmansdorff modifierat sin ståndpunkt i enlighet med uttrycken i § 1 av hans slutligen framlagda reservation, så att enda skillnaden låg i att det hette: »— — med den inbördes likhet och sidoordnade ställning, som» etc. Han blev likväl ensam också nu.

I Falsens och Foss' ursprungliga förslag fanns ordet »fullkomlig» framför »likhet». Jämväl Erichsen stödde detta tillägg, men de övriga voro däremot. Pluraliteten förklarar i motiveringen, att det vore alldeles överflödigt genom hänvisningen till F. A. Falsen åter åberopar i sin reservation [3]) uttryckets förekomst i den kungl. propositionen 1815 angående R. A. och i G. L. § 42, varför dess utelämnande nu kunde medföra »skenet af att vilja afpruta något af likheten eller att aflägsna sig från grundsatsen — —». I samband härmed ville Falsen ha infört i motiveringen ett stycke av stort intresse. Förut (sid. 337) är anfört, hurusom Munch-Ræder framhållit den betydelse, som en unionell revision kunde ha för den spirande skandinavismen. Han hade därvid tillika betonat det kända faktum, att denna rörelse ej hade synnerlig resonans i Norge. Troligen betraktade norrmännen i U. K. saken på samma sätt. Falsen ville nu i motiveringen ha in ett uttalande, som, ehuru indirekt, synes rikta sig mot skandinavismen. Fastställandet av en fullständig jämlikhet vore enligt honom nödvändigt i en union mellan två riken och borde därför bestämt uttryckas här, då det däremot i en förening av

---

[1]) H. D. A. d. 10 jan. 1844.
[2]) Prot. n:o 173.
[3]) Handl. II sid. 202—204.

flera riken kunde »tänkas såsom möjligt att för hvart och ett af dem ett sjelfständigt förhållande kan upprätthållas, om de ock icke hvart för sig äro tillagda fullkomligt lika unionella rättigheter». För de övriga torde väl hänsyn till konungen varit bestämmande, när denna synpunkt ej togs med. Helt säkert har U. K. med sitt arbete ingalunda avsett att bana vägen för någon skandinavism, snarare tvärtom.

§ 2.

I denna § framhäves grundsatsen om rikenas utrikespolitiska enhet. Innehållet överensstämmer med förut omtalade beslut, frånsett stadgandet att traktater etc. skulle vara gemensamma, »äfven om föremålet skulle röra blott det ena af de förenade rikena». Direkt anledning härtill hade givits genom överlämnande till U. K. av föregående stortings utlåtande angående traktater i allmänhet och angående Öresundskonventionen i synnerhet [1]). I följd härav hänsköts till C. A. frågan, huru förhållas skulle med handläggning av traktater etc., som rörde blott ettdera riket. På avdelningens förslag hade sedermera beslutats, att sådan skulle ske under gemensamma former [2]). Formuleringen härstammade från Hartmansdorff. Den rönte med ett undantag ej något motstånd. Det gällde slutet av punkt 1, »utgöra en oåtskiljeligt förenad makt». I stället för detta ville Falsen sätta »betraktas såsom utgörande en och samma makt» och Erichsen föreslog »tillsammans framträda såsom en och samma makt» [3]). I den antagna redaktionen vädrade de alltför mycket »amalgamation».

§ 3.

Här framställes principen n:o 3. Även denna § har i det väsentligaste Hartmansdorff till upphovsman. Vid behandlingen i R. A. A. [4]) föreslog Foss, att det i början skulle heta: » — *ofvannämnda* förhållande» (kursiverat av förf.) Detta är så mycket märkligare, som Foss strax

[1]) Prot. 76.
[2]) Prot. n:o 125. Såsom nedan visas under § 3, var enigheten härom endast skenbar.
[3]) Handl. II sid. 205—206.
[4]) R. A. A. prot. n:o 2.

förut anslutit sig till § 2. Yrkandet innebar ju ingenting mindre än upphävande av principen om *gemensamhet i alla* utrikesärenden. Det vann givetvis intet understöd och vid plenarbehandlingen upprepades det ej.

§ 4.

Är blott en utbrytning ur R. A. § 1.

§ 5.

Härom yttrar U. K., att det ej vore någon nödvändig följd av unionen, att båda rikena hade samma statsreligion. Det ansågs emellertid lämpligt att på detta sätt giva större helgd åt grundlagarnas stadganden härom. Erichsen var nog den skarpsyntare, då han motsatte sig denna § under uttalande av den farhågan, att den kunde medföra, att ena riket sökte inblanda sig i det andras religiösa lagstiftning, varav skulle följa tvistigheter [1]). Paragrafen är hämtad från G. L. § 2 med förklarande komplement från R. F. § 2.

§ 6.

Återger bestämmelserna i R. F. § 78, jämförd med G. L. och R. A. § 1. Rosenblad yrkade, att stycket efter »söndras» skulle strykas eller också att i stället för »annat dylikt» skulle insättas »något annat» [2]), detta under framhållande av att definitionen vore betänklig särskilt med hänsyn till att den farligaste formen för »afsöndring», avträdande till främmande makt, ej vore berörd. U. K. underlåter alldeles att yttra sig om detta ömtåliga spörsmål.

§ 7.

G. L. § 5 utgör förebilden, jämförd med R. F. § 3. Hartmansdorff föreslog sedermera [3]) strykande av sista punkten, varigenom analogien med R. F. skulle bli mera fullständig. Stycket: »hvilka han sjelf utnämner» stod ursprungligen i § 29 mom. b) men flyttades sedan hit.

---

[1]) Prot. n:o 188 bil.
[2]) Prot. n:o 173 bil. 5.
[3]) Prot. n:o 173.

§ 8.

Ingredienserna äro hämtade från G. L. § 4, kompletterad av S. O. § 4.

§ 9.

Innehållet återfinnes i G. L. § 8 och R. F. § 41. Tillagt är, att myndighetsförklaringen skulle ske i förenat statsråd och att kungörelse därom skulle utfärdas.

§ 10.

Om detta ämne voro dittillsvarande stadganden ganska förvirrade. R. A. § 10 hänskjuter till representationerna att träffa nödiga föranstaltningar, G. L. § 43 likaså, dock med reservation för att den omyndiges fader förordnat därom, R. F. § 93 slutligen torde innesluta den metod, varåt U. K. lämnat företrädet, ehuru tanken där ej blivit tydligt uttalad. Falsen yrkade till en början [1]) på mera hänsynstagande till R. A:s och G. L:s bestämmelser: den eller de regerande skulle ombesörja konungens uppfostran efter en av dem uppgjord och av representationerna godkänd plan, varjämte, om fadern efterlämnat någon föreskrift, så mycket avseende skulle göras därvid, »som kan stå tillsammans med den omyndige konungens och rikenas bästa».

§ 11.

Titulaturen i denna § är delvis hämtad från G. L. § 34. Hartmansdorff föreslog till en början [2]), att arvfustarna enligt R. F. § 45 skulle kunna utrustas med landskapstitlar. Detta motsatte sig norrmännen.

§ 12.

S. O. § 4 och R. A. § 10 utgöra med vederbörliga förändringar stommen för denna §. Att man ej ansett villkoret nödvändigt för andra än arvsberättigade, innebär ingenting märkvärdigt.

---

[1]) R. A. A. prot. 1.
[2]) Ibid. prot. 4.

§ 13.

Det generella stadgandet i början återfinnes i R. F. § 45 och G. L. § 21. Undantaget är en slags kompromiss mellan R. F. § 43 och G. L. § 14. Att ifrågavarande rätt ej utsträckts till samtliga prinsar såsom i R. F., motiveras på ett för tidens åskådning karaktäristiskt sätt. Det heter, att »det i allmänhet må anses betänkligt, att Prinsar äro medlemmar af Konungens råd eller de här afhandlade regeringar, i anseende till det moraliska inflytande, som deras höga ställning kan förmodas utöfva på de öfrige regeringsmedlemmarne». Det är även betecknande, att Hartmansdorff ensam opponerade mot denna argumentering [1]). I avdelningens förslag till F. A. fanns vicekonungen ej särskilt nämnd, vilket ej heller behövdes, då denne ju fungerade som ordförande i den t. f. norska regeringen, varjämte han utövade högsta militärbefälet, en befattning, vartill utan hinder av grundlagarna en prins kunde förordnas. I avdelningsförslaget var jämväl hänsyn tagen till G. L. § 14 så tillvida, att om dylik ordförande vore frånvarande från regeringssätet mer än 6 månader, skulle hans förordnande upphöra. Paragrafen antogs till en början i sitt av avdelningen föreslagna skick, men vid överläggningen om motiveringen [2]) yppades tveksamhet om huruvida vicekonungen kunde anses innefattad i stadgandet. Vid nästa sammanträde beslöts så tillägget mot Erichsen, som senare i sin reservation [3]) påvisade dess obehövlighet. Även rent formellt är additamentet en vidunderlighet, då upphävandet av ifrågavarande föreskrift i G. L. § 14 anges vara betingat av att en vicekonung verkligen utnämnes. Stadgandet skulle alltså — efter paragrafens ordalydelse — äga giltig kraft, tills det bleve fråga om att tillämpa detsamma — då skulle det upphävas! Avfattningen skulle varit rimlig under förutsättning, att annan person än prins kunnat bliva vicekonung, men sådant är det ej fråga om.

§ 14.

Denna är bildad efter G. L. § 35. Erichsen yrkade [4]) i analogi med föregående §, att detta skulle medgivas även

[1]) Prot. n:o 198.
[2]) Ibid.
[3]) Handl. II sid. 156.
[4]) Prot. n:o 174.

den närmast efter kronprinsen arvsberättigade. Detta avslogs av majoriteten, vilken stundom på ett rent slaviskt sätt synes ha sökt bevara grundlagarnas, särskilt G. L:s, bestämmelser. Den norska grundlagskonservatismen levde ännu kvar och firade då och då små triumfer.

§ 15.

Korresponderar med S. O. § 6. 3 ledamöter ville här ha samma förbud för prinsar enligt S. O. § 5 [1]). Majoriteten åter hänförde detta under bestämmelserna om förlust av arvsrätt i § 20. Ur överskådlighetens synpunkt hade det nog varit lämpligt att intaga det även i denna §.

§ 16.

Punkt 1 är överensstämmande med S. O. § 7. I avdelningens utkast gällde förbudet endast arvsberättigade prinsar, vilket Hartmansdorff i sin reservation bibehållit. Punkt 2 har ej någon motsvarighet utan synes vara U. K:s egen uppfinning.

§ 17.

Detta är ett rent norskt stadgande enligt G. L. §§ 37 och 75 h. Förändringen av föreskriften å sistnämnda ställe stötte på motstånd från Foss och Erichsen.

§ 18.

Arvföljdsbestämmelserna innehålla, som naturligt är, ingen ändring i S. O:s principer. Strävandet att åstadkomma tydlighet är omisskännligt men synes närmast ha resulterat i oreda. Sedan grundsatsen uttalats i mom. b punkt 1, utgör det följande blott upprepningar. En positiv nyhet finns där i fastställandet av längsta terminen för havandeskap. Den var hämtad från en skrivelse från norska justitiedepartementet den 31 okt. 1823, som grundade sig på ett utlåtande av medicinska fakulteten [2]). Föreskriften synes även ha varit upptagen i svenska lagkommissionens motivering till det föreslagna nya kap. 2 i ärvdabalken [3]).

[1]) Prot. n:o 174.
[2]) Brev från Foss till Hartmansdorff den 13 jan. 1844.
[3]) Prot. 198.

Uttalandet om adoption ville Rosenblad stryka, då sådan ej vore lämplig i annat fall än att den siste konungen av en ätt adopterade den, som blivit utsedd till tronföljare [1]).

§ 19.

Innehållet återfinnes i R. A. § 2 och G. L. § 6.

I utkastet hade R. A. A. upptagit en så lydande § 20: »Har någon till tronföljden berättigad prins såsom konung lagligen öfvertagit styrelsen, skall den hos honom förblifva, om än någon närmare berättigad sedan skulle komma tillstädes, i hvilken händelse den senares och hans efterkommandes rätt icke kommer dem till godo förrän vid den regerande konungens afgång.» Detta underbara stadgande är väl närmast att betrakta som en frukt av norrmännens studier i sin forntidshistoria med dess titt och ofta uppdykande nya kungalinjer. I plenum blev paragrafen struken med alla röster mot Falsens, då fallet svårligen kunde inträffa och det därvid stadgade tillvägagångssättet syntes strida mot den för arvsföljd antagna principen [2]).

§ 20.

U. K:s formuleringskonst firar inga större triumfer i denna §. Ett par saker må påpekas. I mom. b 1:o utesluta de båda förutsättningarna ej varandra, utan det första ingår tvärtom i det andra och behöver alltså ej särskilt upptagas. Något särskilt mom. c fanns ej i avdelningens förslag utan där voro dess båda fall hänförda under b. Härvid anmärkte Rosenblad [3]), att det funnes möjlighet för att äldste sonen i ett sådant ogiltigt äktenskap bleve arvsberättigad. På hans förslag tillfogades därför mom. c. Därigenom skapades emellertid endast nya besynnerligheter. Uttrycket »dem af sina barn — till thronföljden» klingar ju underligt, då det synes förutsätta, att barn kunde födas i ifrågavarande äktenskap, innan fadern mist arvsrätten. Dessutom innebär avfattningen, att endast de ur ogiltigt äktenskap härstammande descendenterna bli utan arvsrätt men däremot ej avkomman i ett event. senare lagligt giftermål. Detta har emellertid ej varit U. K:s mening, då dess

[1]) Prot. 173 bil. 5.
[2]) Prot. 198.
[3]) Prot. 173 bil. 5.

grundsats var, att den som för egen person förverkat arvsrätt, därmed tillika förlorade möjligheten att överflytta den på någon av sina senare tillkomna ättlingar.

Stadgandena i sak, där de äro otvetydiga, innehålla några nyheter. Mom. a är en direkt motsvarighet till S. O. § 8. Mom. b 1:o är analogt med S. O. § 4, frånsett att villkoret för bibehållande av arvsrätt här satts strängare. Om påföljden vid religionsväxling rådde olika uppfattning, i det Falsen både i R. A. A. och i plenum yrkade [1]), att endast vederbörande själv men ej hans efterkommande skulle vara uteslutna från arvsrätt. Han tolkade nämligen S. O:s föreskrift sålunda [2]), medan de andra ansågo den stå i överensstämmelse med deras redaktion. Mom. b 2:o är en nyhet i den unionella rätten men härleder sig i stället från E. F. § 38. Mom. c överensstämmer med S. O. § 5 men med mildring av påföljden. Om den syftesvidriga formuleringen av detta mom. är nyss talat.

§ 21.

Stadgandet utgör endast ett något vidlyftigare uttryck för bestämmelserna i R. A. §§ 2 och 3 jämte S. O. § 2.

§ 22.

Den på olika ställen i rikenas grundlagar (R. F. §§ 51 och 95, G. L. § 65) stadgade fristen är här något utsträckt, särskilt med hänsyn till förhållandena i det nordliga Norge. De extra 30 dagarna i det senare fallet anges i motiveringen vara tänkta som maximum för den tid, inom vilken kallelsen skulle bliva bekantgjord.

§ 23.

R. A. § 3 har lämnat materialet till denna §. Några smärre olikheter finnas men utan särskild betydelse. Den viktigaste är, att valet skall förrättas på samma dag av båda representationerna, nämligen fjärde dagen efter förslagstidens utgång, medan R. A. medgav 12 dagars tidsutdräkt, vilket U. K. med all rätt fann olämpligt, då det

[1]) R. A. A. prot. 8. Prot. 175.
[2]) Falsen stödde sig på Stang (sid. 73).

kunde »lemna allt för stort spelrum för möjliga kabalers otillbörliga inverkan på valet.» Falsen synes ha varit tveksam i fråga om användandet av gemensam kommitté, när representationernas val ej fallit på samma person, i det han förbehöll sig rätt att återkomma till denna sak [1]). Något sådant hördes dock ej av senare.

§ 24.

Paragrafen är närmast bildad efter R. F. § 4 och är tydligen avsedd att vara en garanti för statsskickets bestånd. Hartmansdorff ville än starkare prononcera detta i motiveringen, särskilt med avseende på förhållandet mellan konungen och statsråden [2]), men vann ej medhåll av de övriga.

§ 25.

Det väsentliga i denna § var förut innefattat i M. A:s § a, som antagits i princip och som grundade sig på R. A. § 4.

§ 26—27.

I analogi med G. L. §§ 9 och 11 ha dessa föreskrifter avfattats.

§ 28.

Mom. a och b hänföra sig till R. F. §§ 39 och 43 samt G. L. § 13, vederbörligen kompletterade. Mom. c däremot är nytt. Det framfördes av Hartmansdorff [3]) och gällde ursprungligen även konungens vistande inom rikena fjärran från deras huvudstäder. I plenum [4]) reste sig motstånd mot detta mom., särskilt representerat av Erichsen, som fann hela arrangemanget kostsamt och obehövligt. Det antogs väl, men vid behandling av motiveringen förnyades oppositionen av Falsen, som stödde sig på en statistik över antalet i sammansatt statsråd behandlade ärenden under de tre sista åren, vilket i medeltal utgjorde endast

---

[1]) Prot. 175.
[2]) Prot. 199.
[3]) R. A. A. prot. 18.
[4]) Prot. 175.

12 [1]). Detta hade till följd, att upprättandet av ifrågavarande regering begränsades till krigstid, då konungen vore i fält. Anmärkningarna gällde speciellt punkt 2, enligt vilken för denna regering skulle lända till efterrättelse vad som vore stadgat för mellantidsregerings behandling av gemensamma ärenden. Falsen påpekade [2]), att detta efter ordalydelsen skulle medföra, att ett särskilt förenat statsråd måste biträda regeringen. Något sådant synes, av Falsens yttrande att döma, ej ha varit U. K:s mening, men det ser besynnerligt ut, att man då ej förtydligade punkten enligt hans förslag, så att likheten blott sträckte sig till arbetsordningen.

§ 29.

Denna § utgör en lättbegriplig härledning ur R. A. § 5, jämförd med G. L. § 28, R. F. §§ 11 och 15.

§ 30.

R. A. § 5, som delvis utgör förebilden, hade åtskilliga gånger varit på tal. Den hade varit föremål för tvist mellan de båda statsråden och konungen hade anbefallt dem att överlägga om förändring däri, då han ej ville lämna saken åt U. K. (sid. 335—336). Emellertid grep sig U. K. likväl an med denna §, redan innan dess uppdrag utvidgats. Förevändningen fick den genom den till densamma hänskjutna frågan, huruvida handelstraktater etc., som blott anginge ena riket, skulle behandlas i sammansatt statsråd. C. A., som beredde ärendet, upptog i sitt förslag även ett utkast till ändring av R. A. § 5 [3]). Det hade Hartmansdorff till upphovsman och anslöt sig till den av svenska statsrådet hävdade ståndpunkten, i det användningen av den ena eller andra statsrådsformen gjordes beroende av konungens vistelse i det ena eller andra riket. Statsrådets sammansättning var för övrigt densamma som i R. A. § 5. Vid behandlingen av detta förslag [4]) framkom Erichsen, understödd av Foss och Mansbach, med yrkande att sammansatt statsråd under alla förhållanden skulle bestå av *lika många* —

[1]) Prot. 201. Handl. II sid. 208.
[2]) Ibid. sid. 209.
[3]) Prot. 125 bil. § 2.
[4]) Prot. 126.

minst 3 — ledamöter från vartdera riket. Man ansåg tydligen från norskt håll, att Sverige hade för stor fördel av den dittillsvarande ordningen, då konungen ojämförligt mest uppehöll sig i detta land. De övriga stodo däremot på avdelningens sida; dock hade uppmärksamheten riktats på att R. F. § 43 kunde kräva organiserandet av ett särskilt statsråd, varför jämkning ställdes i utsikt. Detta skedde vid överläggning inom R. A. A. [1]) genom tillfogande av en passus, motsvarande mom. c, dock med det undantaget, att likhetsprincipen var etablerad här, i det nämnda statsråd skulle bestå av *lika många* ledamöter från vartdera riket och jämväl i detta fall minst 3. När utkastet framlades, hade avdelningen frångått denna ståndpunkt. Mom. d. betingas av att man, som senare skall visas, gjort utrikesministern till en unionell ämbetsman av alldeles särskilt slag. Vid avgörandet i plenum hördes ingenting om den likhetsgrundsats, för vilken flertalet norrmän förut uttalat sig.

§ 31.

Punkt 1, som jämväl ansluter sig till R. A. § 5, var, mutatis mutandis, upptagen i C. A:s nyssnämnda förslag [2]). Det övriga tillades vid behandlingen i R. A. A. Föreskrifterna i sista punkten synas högst besynnerliga, jämförda med föregående § mom. a och b. Det säges ju där, att *minst* 3 medlemmar av resp. statsråd skulle deltaga i det förenade, men här är denna minimisiffra nedsatt till två. Däremot var det fullt naturligt, att man i enlighet med R. F. § 8 medgav quorum för statsrådet i det land, där sammanträdet ägde rum.

§ 32.

Om föredragningen i sammansatt statsråd fanns ingenting bestämt i R. A., möjligen kunde åtskilligt genom analogi härledas ur föreskrifterna i § 7 för interimsregering. Förmodligen har denna § tjänat till ledning, ehuru det ej angives. Den lämnar emellertid outsagt, huruvida gemensamma ärenden (frånsett diplomatiska och sådana som ej tillhörde särskilt departement) skulle föredragas av en

[1]) R. A. A. prot. 11.
[2]) Prot. 125 bil. § 2.

svensk eller norrman. Ungefär detsamma var förhållandet med R. A. A:s förslag, ty där slutade punkt 1 med orden: »författningarna bestämma». Principen för fördelningen (»efter som saken närmast rörer det ena eller andra landet»), som tillades i plenum på Erichsens förslag, [1]) kan ju in nuce sägas vara uttryckt i R. A., då svenska ärenden där hänvisas till svensk föredragande och norska ärenden till norsk.

§§ 33 och 34.

Dessa §§ ansluta sig, såsom U. K. anmärker i motiveringen, huvudsakligen till en del §§ i G. L. De avvika dock ej i något väsentligt från R. F. med ett undantag, nämligen stadgandet att kontrasignationsvägran ej får förekomma. Argumenteringen för att U. K. valt den norska metoden är mycket kortfattad, det säges blott, att man i motsatt fall kunde »tänka sig möjligheten deraf, att ett Kongl. beslut, som anginge begge rikena, utfärdades i det ena riket i laglig ordning men ej kunde utgå i det andra, emedan detta rikes kontrasignant vägrat sin kontrasignation.» Det tyckes, som om det ej borde varit omöjligt att förhindra denna eventualitet, t. ex. genom föreskrift, att kontrasignationsvägran i ena riket eo ipso hade samma verkan för det andras räkning. Detta var nog också endast ett svepskäl. Den verkliga bevekelsegrunden finner man i ett stycke, som fanns inryckt i förslaget till motiver men som ströks på Hartmansdorffs yrkande. [2]) Där hänvisas till det av Falsen på 1821 års storting framlagda förslaget om införande av kontrasignationsvägran även i Norge och hurusom detta blivit av stortinget 1824 enhälligt avslaget, varjämte det erinras om dåvarande K. K:s bevisföring, vilken U. K. ansåg vara giltig. Då man nu vet, att den norska *grundlagskonservatismen* just i detta betänkande fått sitt förnämsta uttryck och att denna stämning alltjämt levde kvar med kraft i Norge, är det lätt att inse, att hänsyn härtill varit den för U. K:s ståndpunkt bestämmande faktorn. Strävan att så litet som möjligt rubba G. L:s bestämmelser är flerestädes märkbar, och betydande delar därav flyttades ju direkt in i F. A. Norrmännens

[1]) Prot. n:o 175.
[2]) Prot. n:o 199.

stolthet över sin grundlag samverkade här med Hartmansdorffs intentioner. Förut (sid. 340) är omnämnt, att han utgick från grundsatsen att så mycket som möjligt utvidga den norske konungens maktbefogenhet, vilket skulle ske därigenom, att en mängd av G. L:s stadganden inryckte s i F. A. Hartmansdorff var nämligen, såsom av det där citerade yttrandet framgår, anmärkningsvärt nog av den åsikten, att den norske konungen ej hade veto i grundlagsfrågor, för så vitt ifrågavarande bestämmelser ej tillika funnes i F. A. Hans strävan i denna sistnämnda riktning är omisskännlig. Vad särskilt uteslutandet av kontrasignationsvägran angår, betingades hans ståndpunkt av hans allmänna åsikt om behövligheten av en stark kungamakt, vilket kom honom att föredraga den norska metoden framför R. F:s, medan han däremot i detaljer ofta höll på de svenska grundlagarna.

§ 35.

Hämtad från G. L. § 29.

§ 36.

Till grund ligger M. A:s § b, vars behandling hade uppskjutits i avvaktan på utvidgat uppdrag (sid. 316). Sedan detta medgivits, hade den remitterats till R. A. A., utan att någon föreskrift lämnats för dess handläggning där, såsom Hartmansdorff önskat (sid. 324). Omtalat är även, att norrmännen aktade vinna mera i utbyte för uppgivandet av G. L. § 25 än ändring av § 14 G. L. (Ibid.) Närmast rörde sig deras tankar om utrikesministern, vars fria nationalitet var ett sedan länge förgäves eftersträvat mål. Förslag i denna riktning framkommo ganska snart inom R. A. A.[1]) De rönte visserligen vid detta tillfälle motstånd från svenskarna, men dessas enighet blev ej långvarig. [2]) Ganska snart kunde norrmännen känna sig säkra på seger i denna fråga. Därför kunde också omsider restriktionerna i § 25 annulleras. [3]) Foss, som ju ursprungligen motsatt sig alla närmare bestämmelser om unionsförsvaret (sid. 300), och som även vid andra tillfällen framträtt som en rätt

[1]) R. A. A. prot. n:o 15 och 18.
[2]) H. D. A. d. 12 febr.
[3]) R. A. A. prot. n:o 36.

ljum vän av unionella försvarsförpliktelser, fasthöll ännu vid sin opposition. Lantvärnsklausulen ville han låta falla, men stadgandet om anfallskrig skulle stå kvar, utsträckt jämväl till Sverige, vilket Riddervold berättas ha föreslagit under U. K:s första period. [1]) Något understöd fick han ej, vare sig inom avdelningen eller i plenum.

§ 37.

Stadgandet är, något kompletterat, upptaget från G. L. § 25.

§ 38.

Hela paragrafen med undantag av mom. e är likaledes med vissa modifikationer hämtad från § 25 G. L. Redan under försvarsfrågans förberedande handläggning hade norrmännen yrkat på generellt godkännande av dessa bestämmelser [2]), och när nu den viktigaste inskränkningen fallit bort, voro de angelägna att åtminstone bevara återstoden. Mom. a är helt identiskt med motsvarande ställe i § 25 och detsamma är, med en lättbegriplig reservation, fallet med mom. c och d. Mom. b påkallar mera uppmärksamhet. Punkt 2 utgör en modifikation av lantvärnsklausulen i överensstämmelse med vad Hartmansdorff föreslagit redan innan R. A. A. började sin verksamhet (sid. 324). Tillfogandet av punkt 1 kunde, såsom Erichsen påpekade, [3]) medföra, att genom lagstiftningen allt manskap utom linjetrupperna bundes vid dylika mindre områden, varigenom upphävandet av lantvärnsklausulen bleve utan åsyftad verkan. Samme ledamot anmärkte på en annan oegentlighet. [4]) U. K. hade nu övergivit sitt gamla beslut, att samtliga krigsfartyg — även de utom minimistyrkan — under krig skulle hållas fullständigt bemannade och utrustade (sid 311). I anledning därav påvisade Erichsen, att om fartyg utom minimistyrkan under krig bemannades med sådant lokalmanskap, skulle konungens dispositionsrätt över fartygen bliva betydligt begränsad. Han ville därför, att U. K. skulle återgå till sin föregående stånd-

[1]) Heurlins Minnen.
[2]) Prot. 98 bil. 1 § 6, bil. 2 § 1.
[3]) Prot. n:o 188 bil.
[4]) Prot. n:o 184.

punkt. De övriga anförde häremot, att detta vore obehövligt, då § 38 mom. b blott anginge lantförsvaret, vilket bestyrktes av det sätt, varpå detta stadgande tillkommit. Detta är väl riktigt, i det M. A:s § e mom. 1 antogs under förbehåll av senare yttrande angående sjöförsvaret och något sådant specialstadgande hade ej kommit till stånd. Men å andra sidan ger ingenting i ordalydelsen av § 38 mom. b vid handen, att det endast skulle gälla armén, och det är ju därpå det framför allt kommer an. Mom. e slutligen är direkt upptaget från den föregående behandlingen (sid. 318).

§ 39.

Överensstämmer i princip med M. A:s förslag C § 8 (9), frånsett inpasset: »så vidt Konungen under krigstid ej annorledes förordnat».

§ 40.

§ 15 R. F. utgör förebilden med en mycket viktig avvikelse: den i sista punkten stadgade ansvarsfriheten för de särskilt tillkallade militära rådgivarna. I sin motivering synes U. K. vilja göra gällande, att även detta vore härlett från grundlagarna, men den tyckes i så fall ej ha läst sin R. F. riktigt (§ 106). Warberg och Erichsen yrkade också på ändring häruti och den förre framhöll i sin reservation icke utan skäl, att fallet var analogt med de i § 35 omnämnda extra statsrådsledamöterna.[1]) Formuleringen av punkt 1 är ej vidare lyckad, men meningen torde vara den, att gemensamma kommandomål, som skulle handläggas under unionella former, blott vore sådana, som rörde krig eller rustningar.

§ 41.

Denna paragraf går tillbaka ända till den enligt prot. 66 antagna § 2 (sid. 229), frånsett sista punkten, som tillkom först under överläggningen i R. A. A.[2])

De närmast följande paragraferna (42—47) innehålla resultaten av U. K:s övervägande av den *diplomatiska frå-*

[1]) Handl. II sid. 195—196.
[2]) R. A. A. prot. n:o 15.

gan. De föregående besluten blevo i allmänhet beståndande, då ämnet var genomdebatterat, men i ett fall tillkom nu i sista stund en den mest genomgripande nyhet. Det gällde frågan om utrikesministerns nationalitet. Redan under U. K:s andra period voro utsikterna till en ändring ganska stora (sid. 233—234). Väl hade under tredje skedet C. A. fasthållit vid den gamla åsikten i sitt förslag med anledning av att spörsmålet om handelstraktaters handläggning hänskjutits till densamma och plenum anslöt sig till dess mening.[1]) Med uppdragets utvidgning inträdde en ny situation. Därmed föll den begränsning, som i så många fall visat sig hinderlig, och man hade större frihet att schematiskt omgestalta unionen efter de principer man omfattade. En sådan grundsats var den abstrakta jämlikheten nationerna emellan. Även medverkade, att norrmännen använde G. L. § 25 som press på svenskarna för att framtvinga eftergift. Till en början satte sig svenskarna i R. A. A. däremot,[2]) men ganska snart gav Lefrén vika trots Hartmansdorffs bemödanden[3]) och vid avgörandet i plenum[4]) röstade både han och Rosenblad med norrmännen. Hartmansdorff och Warberg fasthöllo vid det gamla beslutet med den skillnad, att den ministeriella konseljen skulle utgöras av blott en rådgivare från vartdera riket (förut 2 från Sverige). Majoriteten menade sig utom likhetsprincipen även ha funnit ett historiskt stöd. Den upptog, förmodligen från Stang,[5]) det något tvivelaktiga resonnemanget, att eftersom vid slopandet av E. F. § 33 G. L. § 38 blivit antagen »i dens Sted», avsikten varit att bereda Norge inflytande på diplomatiska ärendens handläggning. Denna passus i motiveringen ville Hartmansdorff ha bort men utan påföljd.[6])

§ 42.

Den anordning av den ministeriella konseljen, som innehölls i den d. 29 nov. 1841 antagna § 3 (sid. 229), hade vid den flyktiga behandling, som ägnades den diplo-

[1]) Prot. n:o 125.
[2]) R. A. A. prot. n:o 15.
[3]) H. D. A. d. 12 febr.
[4]) Prot. n:o 171.
[5]) Stang sid. 522—523.
[6]) Prot. n:o 200.

matiska frågan under tredje perioden, fått stå orubbad kvar. [1]) Sedan inträffade den stora omvälvningen i fråga om utrikesministerns nationalitet, vilken nödvändiggjorde vissa förändringar, huvudsakligen dock av redaktionell art. Den nya formuleringen grundade sig på ett av Foss och Falsen i R. A. A. framlagt utkast. [2]) En viktig olikhet är att anteckna: antalet rådgivare i konseljen inskränktes till summa två, nämligen utom utrikesministern endast en ledamot från andra landets statsråd, givetvis en följd av likhetsprincipen. Det synes ha varit fråga om att draga konsekvenserna ännu längre i denna riktning. I Falsens papper förekomma en del reflektioner härom, troligen härrörande från denna tidpunkt. Ett av hans uppslag är särskilt betydelsefullt. Det anknyter till det sid. 113 omförmälda alternativ E. mom. 2, framlagt under U. K:s första period av dess dåvarande norska ledamöter och tenderande till *skilda utrikesministrar*. Falsen utför denna tankegång vidare. [3]) Diplomatiska saker, »vedkommende Norge alene», borde »forberedes og foredrages af den norske Statsminister i Overvær af den svenske Udenrigsminister», gemensamma sådana skulle »forberedes af den svenske Statsminister for de udenrigske Anliggender og den norske Statsminister og foredrages vexelviis af enhver af dem», de enbart svenska slutligen skulle »forberedes og foredrages af den svenske Udenrigsminister i Overvær af den norske Statsminister». Yrkandet motsvarade säkerligen en utbredd åsikt i Norge, där röster om diplomatisk åtskillnad förnummits flera gånger (sid. 223 not 3). Att dessa önskemål alltjämt fortlevde, visade sig efter U. K:s åtskiljande, då de började framträda med förnyad styrka. [4]) Självklart är emellertid, att U. K:s majoritet, som hyllade grundsatsen om den absoluta enheten och gemensamheten i alla förhållanden till främmande makter och sålunda ej erkände befintligheten av några det ena riket ensamt vidkommande diplomatiska saker, ej heller kunde inlåta sig på Falsens projekt. Man fick i stället pruta av något på den abstrakta jämlikheten, även i det avseendet, att nu som förut (sid.

[1]) Prot. n:o 125.
[2]) R. A. A. prot. n:o 18.
[3]) På stortinget 1842 uttalade sig Falsen i ordalag, som tyda på att han betraktade gemensamheten i diplomati som något tillfälligt (brev från Lefrén till Hartmansdorff den 26 sept. 1842).
[4]) Mrgbl. d. 20 mars och 18 nov. 1845.

225) frågor om användandet av hemliga anslag förbehöllos utrikesministern ensam. Häremot opponerade sig Erichsen och anförde därvid även opportunitetssynpunkten, att sådan kännedom hos *en* ansvarig rådgivare för varje rike vore behövlig med hänsyn till beviljandet av erforderliga medel.[1]) Samme ledamot ville även i övrigt likställa de båda rådgivarna. Mom. c innebar en utvidgad rätt för den jämte utrikesministern närvarande; enligt föregående beslut (sid. 223) ägde denne blott att efter avgörandet av ärenden, vari han deltagit, »se de depescher eller expeditioner, som i anledning deraf blifvit utfärdade». Redan då hade Erichsen yrkat, att han skulle få en med utrikesministern mera sidoordnad ställning i fråga om inhämtande av kunskap om de diplomatiska målen *innan* föredragningen. Detta hade nu i någon mån beaktats, men Erichsen var ej tillfredsställd utan föreslog, att vederbörande skulle ha rätt att *inhämta samma kännedom som utrikesministern* om diplomatiska ärenden.[2]) En annan skiljaktighet bestod däri, att den norske statsministern ej särskilt nämnes som norsk representant, därest utrikesministern var svensk. Förmodligen berodde detta därpå, att R. F. § 11 ej utpekade någon särskild ledamot av det svenska statsrådet. Erichsen ville bibehålla det gamla arrangemanget, vilket han, ganska befogat — vill det synas — motiverade med att den norske statsministern vore den ende av norska statsrådet, som hade varaktigt uppehåll hos konungen och därmed möjlighet att vinna djupare kunskap i diplomatiska ärenden.[3])

§ 43.

Mom. a går tillbaka till den förut antagna § 4 mom. 2 (sid. 230). Utom divergensen i fråga om utrikesministern bestod även den olikheten, att förut ej fanns sagt något om att jämväl utlänningar kunde utses till konsuler. Det var dock troligen meningen, då det indirekt kan härledas ur formuleringen. Det talas där om »— — embets- och tjenstemän vid utrikesdepartementet, hvartill endast svenska eller norska män kunna utnämnas, äfvensom sändebud hos främmande makter och de vid beskickningarna anställde embets- och tjenstemän samt konsuler, till hvilka

[1]) Prot. n:o 188 bil.
[2]) Prot. n:o 177.
[3]) Prot. 188 bil.

sysslor svenska och norska män likaväl kunna utnämnas — —». Här skiljes ju mellan två ämbetsgrupper; till den förra kunde »endast» svenskar och norrmän utnämnas, till den senare »likaväl» svenskar och norrmän. I denna antites måste ligga någon mening, vilken måste vara, att jämväl utlänningar vore berättigade till den senare gruppen. I Falsens och Foss' förslag i R. A. A. [1]) finnes detta uttryckligen stadgat i fråga om sändebudsposter och konsulat och i motiverna till § 43 uttalas, att detta, vad beträffar de i R. F. § 32 omtalade tjänster, vore den svenska grundlagens åsikt (nämnda § jämförd med § 28). Slutledningens riktighet kan ifrågasättas. I alla händelser hade U. K. nu, såsom naturligt var, ansett sig böra inskränka detta till att blott gälla konsuler. Hur man tänkt sig utrikesministerns ställning till rikenas särskilda statsråd, är ej klart. Den frågan hade ju förut utgjort en mycket svår stötesten (s. 112—113). Enligt § 30 mom. d skulle han städse så vitt möjligt, vara ledamot av det sammansatta statsrådet. I detta sammanhang hade Falsen och Foss föreslagit, [2]) att han efter konungens beprövande skulle kunna deltaga i såväl det svenska som norska statsrådet utan att inräknas bland de ordinarie ledamöterna. Ingenting hördes emellertid senare om denna framställning. Mom. b överensstämde helt och hållet med den ovannämnda § 4 mom. 1 (sid 229). Erichsen ville ej veta av någon skillnad i utnämningssättet utan yrkade, att alla skulle utnämnas i sammansatt statsråd. [3])

§ 44.

Innehölls jämväl i nyssnämnda § 4 mom. 2 (sid. 230—231).

§ 45.

Behöver ingen kommentering.

§ 46.

Härstammar från § 4 mom. 3 (sid. 232), vari dock den förändring vidtagits, att i analogi med rikenas grundlagar (R. F. § 35, G. L. § 22) avskedandet skulle meddelas i sammansatt statsråd.

---

[1]) R. A. A. prot. n:o 18.
[2]) Ibid.
[3]) Prot. n:o 177.

§ 47.

Frågan om gemenskap i konsulatväsendet var ett gammalt tvisteämne inom U. K. (sid. 226—227). Förut hade både Erichsen, Falsen och Foss yrkat, att möjlighet för separation skulle lämnas öppen. Nu hade minoriteten krympt ihop till Foss ensam [1]).

§ 48.

Stadgandet återfinnes i R. F. § 39.

§ 49.

Denna paragrafs innehåll är rätt avvikande från dittills gällande förskrifter. Enligt dessa (R. A. § 7, R. F. §§ 39—41, G. L. §§ 40 och 41) skulle i de i mom. a nämnda fall (med undantag av 3:o, varom ingenting dittills fanns stadgat) styrelsen övertagas av den månghövdade interimsregeringen. Att tronföljaren nu sattes i stället, är ju mycket begripligt. Mom. a innebar emellertid någonting mera än att tronföljaren blott placerades i interimsregeringens ställe. Därigenom miste representationerna allt inflytande på förmyndareskapet, medan interimsregeringen blott skulle utöva styrelsen, tills representationerna sammanträtt och förordnat därom. I fallet n:o 2 var regentens funktionstid obegränsad, medan för interimsregeringen var satt ett maximum av 12 månader, varefter representationerna likaledes skulle bestämma om regeringens förande. Vad som nämnes i mom. b punkt 2 har nämligen — vilket visar sig av motiveringen — intet avseende på de tillfällen, då tronföljare styrde. Riksdagens i R. F. §§ 91 och 92 garanterade rättighet skulle alltså försvinna. Ursprungligen var detta ej meningen. I avdelningens utkast fanns upptagen en särskild § (49) just för detta fall. Den hade tillkommit på Hartmansdorffs initiativ [2]) och återgav bestämmelsen i R. F. § 91, varvid det dock hette i slutet, att representationerna ägde avgöra, »antingen tronledighet skall genast förklaras hafva inträffat eller om anstånd med beslutet derom skall äga rum». Måhända bidrog denna uttolkning av R. F:s ordalag till att hela paragrafen blev struken i

[1]) Prot. n:o 173 bil. 3.
[2]) R. A. A. prot. n:o 18.

plenum [1]). Därmed gick man onekligen rätt långt åt andra hållet, vilket åtminstone hos Erichsen väckte betänkligheter [2]).

Genom mom. b punkt 1 upphävdes representationernas rättighet enligt R. F. § 93 att bestämma antalet förmyndare till 1, 3 eller 5. Skälen till ändringen inses lätt. I motiveringen framhålles, att utväljandet av regent borde vara det normala, mellantidsregering däremot en nödfallsutväg. Om stadgandet i punkt 2 säges, att »det är hemtadt från Sveriges R. F. §§ 91 och 92». Detta är en sanning med modifikation, ty det är ju uppenbart att en sådan precisering av föreskrifterna i nämnda §§, som U. K. här tillåtit sig, är ännu mycket mera tvivelaktig än den ovannämnda i den strukna § 49. Nu skulle konungen *ej* gå kronan förlustig, vilket väl får anses vara tänkbart enligt R. F. Vad punkt 3 beträffar, anmärker U. K., att det i sådana fall, då mellantidsregering blott komme att fungera en kort tid, vore onödigt att inkalla representationerna.

§ 50.

R. A. § 8 återfinnes, mutatis mutandis, i detta påbud, vilket, såsom i motiven påpekas, kunde vara lämpligt vid val av en person men ej gärna när det gällde flera.

§ 51.

Mot denna paragraf reserverade sig Rosenblad [3]), i det han yrkade, att den generella tillåtelsen för furstlig person skulle utgå och ersättas med att »Enkedrottning eller omyndig Konungs mor» skulle kunna utväljas till regent.

§ 52.

I motiveringen anges denna inskränkning vara hämtad från R. F. § 39, där dock restriktionen är vida starkare, då det regerande statsrådet blott ad interim kunde tillsätta ämbetsmän, varjämte det ej ägde utdela riddarordnar. Det förklaras, att U. K. hyst något tvivel om huruvida detta borde intagas i F. A., då saken blott rörde Sverige, men

[1]) Prot. n:o 177.
[2]) Prot. n:o 188 bil.
[3]) Handl. II sid. 152—153.

att detta skett, emedan »uteslutandet af denna inskränkning af F. A. kunde uttydas såsom ett upphäfvande af stadgandet härom i Sveriges R. F.» Detta är ju ganska naturligt och det förefaller underligt, att U. K. ens kunde tänka sig motsatsen. Följaktligen måste de starkare restriktionerna i R. F. § 39 anses upphävda genom denna §, men det är ju märkligt, att ingenting säges om detta eller om skälen därför. Måhända var det för att åstadkomma likhet mellan sådan regents makt i Sverige och i Norge, där adelskap ej mera utdelades. (G. L. § 23).

§ 53—55.

De två första korrespondera med förut givna bestämmelser i § 26 o. ff. och om den sista är intet att säga.

§ 56.

Kommittén anmärker, att täta regentombyten kunde bli en följd därav, men man ansåg det viktigare att strängt genomföra arvsprincipen.

§ 57.

Den stora minskning av antalet ledamöter, som här stadgas i jämförelse med den 20-hövdade interimsregeringen enligt R. A. § 7, är ju ur alla synpunkter väl motiverad. Erichsen ansåg det innebära en alltför stark begränsning av representationernas rättigheter, att de, därest mellantidsregering skulle anordnas, vore bundna vid en på förhand organiserad institution, på vars tillkomst de ej hade något inflytande [1]). Den sålunda beskaffade regeringen borde enligt hans åsikt blott regera, till dess representationerna i de i § 49 mom. b punkt 1 och 2 nämnda fall förordnat om styrelsen. Befunnes då en kollegialregering nödvändig, skulle den bestå av 4 ledamöter, två från varje rike, men valda av representationerna. Detta överensstämde ju långt mera med dittills gällande lag, men U. K. inlät sig ej alls på den sidan av saken.

§§ 58—59.

Intet att anmärka.

[1]) Prot. n:o 188 bil.

§§ 60—61.

Grunda sig på motsvarande bestämmelser i R. A. § 7 angående interimsregeringen.

§ 62.

I avdelningens utkast var förbehåll gjort i fullständig överensstämmelse med R. F. § 39, d. v. s. att regeringen alltså blott temporärt kunde tillsätta ämbetsmän. Detta tillägg ströks i plenum, sedan ett kompromissförslag av Rosenblad [1]), att *förtroendeämbetsmän* blott skulle få tillfälligt förordnande, blivit förkastat. Märkvärdigt nog vidröres detta ej alls i motiveringen.

§§ 63—64.

Intet finnes att tillägga med undantag av att U. K. i nästan ängsliga ordalag motiverar avsteget i § 64 från den absoluta likhetsgrundsatsen. Det hänvisas till att mellantidsregering i regel komme att fungera så kort tid, att ombyte av residens vore meningslöst.

§§ 65—57.

Överensstämma med förut givna föreskrifter.

§ 68.

Av här uppräknade fall baserade sig mom. c på M. A:s § h, som förut antagits (sid. 318). Foss fasthöll [2]) vid sina förut framlagda gensagor mot folkmängden som enda proportionsgrund (sid. 301). Genom mom. d löstes den gamla tvisten om diplomatiska utgifter, vilken under U. K:s andra skede hade resulterat i framläggande av olika förslag från svenskar och norrmän (sid. 271 o. ff). Svenskarne hade nu uppgivit sitt motstånd mot folkmängdsprincipens användande i detta fall. De hade likväl gjort en ganska avsevärd vinst, då man nu kommit överens om folkmängdsproportionen 2 : 5. Trots den vunna enigheten kunde Falsen ej underlåta att med en delvis bitter kritik vända sig mot det gamla svenska förslaget [3]).

---

[1]) Prot. n:o 173 bil. 5.
[2]) Ibid. bil. 3.
[3]) Prot. n:o 185 bil. 4.

Anslag till de kungl. personerna hade förut ej varit på tal inom U. K. Faktiskt hade ju dessa bidrag sedan lång tid tillbaka satts i ett visst beroende av varandra och därvid hade redan från början å ömse sidor folkmängden betecknats som lämplig beräkningsgrund (sid. 123—125). Här fanns alltså en tradition, som blott behövde stadfästas. Samtliga norska ledemöter utom Falsen ville bibehålla den formella obundenheten [1]). Emellertid gjordes genom mom. e det ej oviktiga medgivandet åt denna ståndpunkt, att representationerna ej vore förpliktade att göra anslagen till konungahuset, monarken undantagen, beroende av varandra.

§ 69.

Påbud om folkräkning vart 10:de år fanns upptaget i den under försvarsbehandlingen antagna § g [2]). Punkt 2 är, jämförd med motiverna och följande § ävensom med § 134, av ytterste vikt, i det därigenom den abderitiska bestämmelsen, att en rent matematisk operation skulle göras till föremål för tvist mellan representationerna, (se sid. 302) ändtligen avskaffades.

§§ 70—71.

Den 15-åriga perioden härstammade från M. A:s i plenum godkända § k [3]), och den senare paragrafen motsvarade fullständigt punkt 1 i § t, som hade trätt i stället för M. A:s § u [4]).

§§ 72—73.

Dessa stadganden äro helt nya, men de kunna ju, som det framhålles i motiveringen till det första, sägas vara grundade på »billighet».

De närmast följande §§ (74—87) behandla det planerade unionella försvaret. De föranledde föga tidspillan inom R. A. A., eftersom det egentliga arbetet var undangjort förut och det i de flesta fall blott gällde att stadfästa fattade beslut.

[1]) Prot. n:o 178.
[2]) Prot. n:o 157 sid.
[3]) Ibid.
[4]) Prot. n:o 161 sid.

§ 74.

Mom. a överensstämmer i realiteten alldeles med M. A:s § c och mom. b med den ändrade § d (sid. 316), frånsett formell olikhet i slutet. Ett mycket anmärkningsvärt tilläggsförslag (= H:s § 73 mom. a)[1]) gjordes av Hartmansdorff, understödd av Warberg. Detta förefaller ju närmast att vara en självklar sak, men dess upptagande kunde anses berättigat med hänsyn till den förbistring, som förut gjort sig gällande inom U. K. i liknande fall. (Se t. ex. sid. 323). Vissa omständigheter tyda emellertid på en långt vidare innebörd. Warberg motiverade i sin reservation sin anslutning till Hartmansdorffs ståndpunkt därmed, att det vore »af väsendtlig vigt att äfven få bestämdt uttryckt den mening, komitén lika med mig hyser, nemligen, att denna styrka (= den bestående, resp. beslutade), hvilken så till lands som sjös är den minsta, som till de förenade rikenas försvar anses behöflig, och som, utan tryckande bördor för hvartdera landet kan utgöras, '*icke må nedsättas*'. Ordalagen i denna § uttrycka icke detta -- — Af sådan anledning har jag röstat för antagandet af den redaktion, tit. v. Hartmansdorff föreslagit»[2]). Nu var det i § 87 föreskrivet, att, så länge statsmakterna ej bleve eniga om arméns minimistyrka, skulle dess numerär ej få minskas utan konungens och båda representationernas samtycke och i det särskilda förslaget litt. B voro rikena förpliktade att fullända de gällande flottplanerna, till dess gemensamt avtal om sjöförsvaret blivit träffat. Härmed bör man jämföra Hartmansdorffs litt D. i det särskilda förslaget,[3]) där all nedsättning, vare sig i lant- eller sjöstyrkan, var förbjuden, tills överenskommelse kommit till stånd (sålunda ej ens med konungens och båda representationernas samtycke). Hartmansdorffs ovannämnda yrkande måste emellertid, av Warbergs utlåtande att döma, ha inneburit något ännu mera. Det synes ha varit fråga om att skapa en *absolut undre gräns, en basnivå för den unionella krigsmakten*, varunder dess styrka i intet fall skulle få sjunka. Detta minimum skulle utgöras av *det första avtalet mellan rikena*. Genom att stadga obetingat upprätthållande av den befintliga krigsmakten hade man i görligaste grad sörjt för att minimum ej skulle sätta lägre.

[1]) Handl. II sid. 174—175.
[2]) Ibid. sid. 198—199.
[3]) Ibid. sid. 190.

Det må tilläggas, att man av ordalagen i Hartmansdorffs förslag ej kan härleda sådana avsikter, men Warbergs inlägg blir knappast begripligt på annat sätt.

§ 75.

Denna föreskrift härleder sig från M. A:s § e mom. 1 (sid. 316) jämte det beslutade undantaget från § f (sid. 318 not 3).

§ 76.

Mom. a motsvarade M. A:s § e mom. 2, frånsett att denna förpliktelse där ej fanns uttryckt för reservmanskapet. Mom. b överensstämde med den ändring, samma §:s mom. 3 undergått i plenum (sid. 317). Mom. c slutligen grundade sig på det följande mom. 4 i den gestaltning det erhållit i plenum (sid. Ibid.), samt, vad sista punkten beträffar, på det tillägg, som sedermera tycks ha blivit gjort (sid. 323 not. 2). Den uppenbara inkonsekvensen i avfattningen (sid. 323) stod kvar och påpekades av Erichsen [1]). Visserligen lämnade U. K. en uttolkning i motiveringen, där det, i överensstämmelse med uttrycket i § 86, hette, att planen skulle »tjena — icke till *rättesnöre* för — men till *vägledning* vid besluten om dertill erforderlige statsanslag». Detta var ju emellertid blott ägnat att ytterligare framhäva det vilseledande i den bestämda formuleringen.

§ 77.

Denna paragraf vilar på M. A:s § f, dock med en mycket väsentlig skillnad, i det man nu slopat föreskriften om bemanning även av fartyg utom minimistyrkan (sid. 311—312). Under § 38 är omtalat, huru Erichsen sökte att få det gamla beslutet återupplivat. Även principiellt sökte han att vindicera dess företräde [2]).

§ 78.

M. A:s §§ 4 (5) och 6 (7) med i plenum vidtagna ändringar (sid. 322) ha här kombinerats till ett stad-

[1]) Prot. n:o 188 bil.
[2]) Ibid.

gande. Warberg föreslog det ej oväsentliga förtydligandet, att förhållandet skulle mätas i fartygens »effektiva försvarskraft», vilket han på ett övertygande sätt motiverade i sin reservation [1]).

§ 79.

Denna bestämmelse var identisk med den avfattning, M. A:s § g fått i plenum (sid. 323). Stadgandets tvetydighet påpekades, liksom vid den korresponderande bestämmelsen i § 76 mom. c, av Erichsen [2]).

§§ 80 och 81.

I allt väsentligt lika med §§ m och n i M. A:s utkast.

§ 82.

Överensstämmer med samma förslags § o mom. 2, sådant det redigerats i plenum. (Sid. 318).

§ 83.

Motsvarande § r i M. A:s utkast.

§§ 84 och 85.

M. A:s §§ s. och t hade vid plenarbehandlingen fått denna lydelse.

§ 86.

Innehållet motsvarar till största delen den förut antagna paragrafen om planen (sid. 322—223), kompletterad med mom. b och d.

§ 87.

Här möter ett betydelsefullt avsteg från förut fattade beslut, vilka ju eljest i allmänhet följdes. Jämförd med § 134 innebär den nämligen, att beslutet om minimistyrkans fastställande event. genom kongress (sid. 320—321) annullerades. Erichsen hade då opponerat däremot och nu

[1]) Handl. II sid. 199—200.
[2]) Prot. n:o 188 bil.

hemburo hans synpunkter segern. Visserligen kunde det om argumenteringen för förändringen (se motiverna till § 134) sägas, att den med lika mycken eller liten styrka kunde anförts i fråga om gemensamma krigskostnader, för vilka kongressens ultima ratio bibehölls. I R. A. A:s utkast fanns även sjöstyrkan upptagen i denna §, men den ströks i plenum [1]). Av sammanhanget framgår, att detta berodde på ett samtidigt tillägg i separataktens litt. B. (»intill dess — — godkända beslut»). Man ansåg sig nu ej kunna föreslå fastställandet av en viss minimistyrka för flottan på samma sätt som för armén. Avfattningen av § 87 passade då ej riktigt in på sjöstyrkan. Representationerna skulle nämligen ej nu bestämma dess storlek, men någon garanti skulle man ha och den trodde man sig finna i litt. B. i separatakten. U. K. tycks ha menat, att därmed skulle vinnas samma säkerhet som genom § 87 (se motiverna till § 134), vilket dock ej håller streck. Det var stor skillnad på en bestämmelse, som uttryckligen angavs vara ett provisorium, och en med obegränsad giltighetstid. När rikena en gång, såsom U. K. fattade det, fastställt sin minimistyrka till sjös, hade § 87 varit högst behövlig jämväl för flottan. Divergensen mellan besluten om armén och flottan var f. ö. ej av den art, man sökte göra troligt. U. K. föreslog dock faktiskt, att representationerna redan nu skulle stadga en minimistyrka även för marinen, nämligen de planenliga flottorna, ehuru detta betecknas som temporär anordning. Detta sistnämnda förefaller rätt meningslöst, då alla beslut om minimikrigsmaktens storlek självklart voro avsedda att vara tillfälliga. Hartmansdorff röstade också mot det märkvärdiga tillägget.

§§ 88—89.

Motsvara, frånsett ett par redaktionsförändringar, de enligt prot. 70 antagna §§ 1 och 2 (sid. 259), dock har i den senare slutet, om vederbörandes ansvarsskyldighet, utelämnats, då det hade sin plats på annat ställe.

§§ 90—92.

Även dessa §§ äro med oväsentliga förändringar upptagna från föregående beslut [2]).

[1]) Prot. n:o 180.
[2]) Prot. 71 bil. 1 § 1, prot. 71 §§ 2—3. Se sid. 262—263.

§ 93.

Motsvarar § 4 i samma beslut. I motiveringen fanns ursprungligen intagen en hänvisning till de beräkningar, som uppgjorts av Hartmansdorff vid C. A:s behandling av denna fråga. I sista stund beslöts emellertid att ej bifoga dessa beräkningar eller på något sätt åberopa sig på dem [1]). Hartmansdorff ville ha dem kvar och lät dem åtfölja sitt särskilda förslag till F. A. [2]). Förmodligen var det den skarpa kontroversen härom i det föregående [3]), som kom Hartmansdorff att yrka på uppgifternas kvarstående, då det därigenom i alla fall skulle ådagaläggas, att Norges bidrag för den gångna tiden varit för små. Av samma skäl fann Falsen nödigt att i sin reservation särskilt vända sig emot detta Hartmansdorffs förslag [4]) och anföra de skäl, som förmått U. K. att ej taga någon hänsyn till dessa tablåer. Här framfördes ånyo de gamla norska synpunkterna: saknaden av räkenskapsgranskning i Norge, utgifter, som ej rörde detta land o. s. v.

§ 94.

Med obetydlig omredigering lika med § 5 i prot. 71 bil. 1 (sid. 264).

§ 95.

Utgör ett återupprepade av beslutet härom i prot. 73 (sid. 260—261). Hartmansdorff fasthöll vid sitt yrkande, att konungen skulle åläggas att utkommendera fartygen i lämpligt förhållande [5]).

§ 96.

Ansvarets begränsning på detta sätt synes ej ha väckt synnerlig strid; dock ville Hartmansdorff ha även vald regent undantagen [6]).

---

[1]) Prot. 211.
[2]) Handl. II sid. 191—194.
[3]) Se sid. 264 o. ff.
[4]) Handl. II sid. 213—214.
[5]) Se hans § 94 punkt 2.
[6]) Hartmansdorffs § 95.

§ 97.

För ministeriella protokoll fanns denna regel långt förut antagen [1]). Påbudet i följande mom. 3, att i enlighet med förhållandena i Sverige handlingarna i följd av sådan protokollsgranskning ej skulle få offentliggöras, hade man nu låtit fara, förmodligen på grund av Falsens påpekande, att det var stridande mot G. L. § 84. I övrigt voro gällande grundlagsförskrifter i det stora hela här tillämpade. En anmärkningsvärd nyhet föreligger dock i näst sista punkten. Den motiveras med att saknaden av ett sådant stadgande »kunde inverka menligt på regeringsangelägenheternas jemna gång och möjligen leda till förhastade beslut från nationalrepresentationernas sida». Det behövdes ej mycken eftertanke för att inse, att man hade stortingsupplösningen 1836 och dess komplikationer i tankarna. I R. A. A. hade de svenska ledamöterna till en början kommit med ett förslag, att ej ens de protokoll, som fördes hos gemensamma myndigheter under representationernas sammanvaro, skulle kunna utbekommas [2]). Detta vägrade norrmännen, varpå vid ett senare tillfälle [3]) Lefrén övergav denna mening. Han krävde dock som ersättning upptagande av näst sista punkten i § 97, vilket även blev plenums beslut [4]).

§ 98.

I denna § stadgas den viktiga principen om ömsesidigt ansvar, varigenom man radikalt bröt med den åskådning, som var härskande under U. K:s första period (se sid. 116). Om själva grundsatsen rådde nu full enighet, varemot Hartmansdorff och Rosenblad ville undantaga kongressledamöter etc., den senare under förklaring, att de eljest måhända ej kunde följa sin övertygelse [5]).

§ 99.

Här möter ett av de nya och verkligt originella uppslagen i U. K:s arbete. Dittills synes det vid överläggningarna aldrig ha varit fråga om annat än att begränsa det

[1]) Prot. 67 § 5 mom. 2. Sid. 233.
[2]) R. A. A. prot. 38.
[3]) Ibid. prot. 64.
[4]) Prot. 181.
[5]) Prot. 173 bil. 5.

gemensamma ansvaret till rätt för båda rikena att ställa vederbörande under åtal, domen däremot skulle alltid fällas av den anklagades landsmän och efter det landets lagar. Idén att införa gemensamhet även i det senare fallet utgick från Falsen. Hans första förslag avsåg att göra hela proceduren unionell, i det att både gemensam ansvarighetslag och gemensam domstol föreskrevos [1]). Snart började man emellertid misströsta om möjligheten att kunna genomdriva så vittgående reformer, varvid i stället tanken på jury framfördes, förmodligen från norskt håll [2]). Detta vann allmän anslutning inom avdelningen, men i plenum riktades starka anmärkningar däremot, särskilt av Rosenblad [3]). Han betonade, som man kunde vänta, att politiska synpunkter kunde få för stort inflytande i denna juryinstitution. Principiellt ville han dock helst ha hela rättegångsordningen gemensam, men då detta ej läte sig göra, ville han följa den andra linjen och ej på något sätt sammanblanda de båda systemen. Genom sitt ingripande lyckades han förmå Hartmansdorff att sluta sig till honom, men därvid stannade det. Ursprungligen var någon särskild domstolsorganisation ej påtänkt utan resp. riksrätt skulle fungera [4]). Ändringen i detta avseende, varom ingenting yttras i motiveringen, synes vara av tvivelaktigt värde. Det förefaller, som om U. K. stundom gått väl långt i sitt nydaningsnit.

§ 100.

Innehållet kräver ej mycken utläggning. Det synes ej ha varit ifrågasatt att förläna juryn annan bas än representationerna oaktat Rosenblads påpekande om faran av fritt spelrum för lidelserna. Detta hade man i någon mån sökt förebygga genom den relativt långa mandattiden av 10 år ävensom genom förbudet för representationsmedlem att deltaga i mål, med vilkas uppkomst han själv på ett eller annat sätt tagit befattning.

§§ 101—102.

Detaljföreskrifterna i dessa §§ erbjuda ej något särskilt intresse.

---

[1]) R. A. A. prot. 27.
[2]) Ibid. prot. 29.
[3]) Handl. II sid. 153—154.
[4]) R. A. A. prot. 29.

§§ 103—104.

Härvid är föga annat att anmärka än att medlemmarna voro delade nationsvis i fråga om offentlighet vid dessa sammanträden. Av motiveringen framgår, att svenskarna haft vissa principiella betänkligheter, varjämte de ansett föreskriften därom ej höra till F. A.

§ 105.

Som en konsekvens av det föregående voro rösterna här delade på samma sätt i fråga om offentlighet vid juryns förhandlingar.

§§ 106—111.

Intet att anmärka.

§§ 112—116.

Med undantag av mindre redaktionella ändringar i §§ 112—113 äro dessa stadganden identiska med de förut enligt prot. 139—143 antagna §§ 1—5.

§§ 117—118.

Även dessa bestämmelser funnos uttryckta i de föregående besluten, ehuru ej så fullständigt. Innehållet i den senare paragrafen hade man förut ej velat upptaga i F. A. utan antagit det som en blott hemställan till konungen [1]).

§ 119.

Motsvarade den förut beslutade § 7 [2]).

§ 120.

I allt väsentligt lika lydande med C. A:s § 8 [3]).

§ 121.

Återgav den redaktion § 9 i samma förslag fått i plenum [4]).

[1]) Prot. n:o 143.
[2]) Prot. n:o 141.
[3]) Prot. n:o 139 bil. 1.
[4]) Prot. n:o 142.

§ 122.

R. A. hade allt ifrån sin tillkomst blivit utsatt för oblida omdömen. Utom det myckna klander, som kom dess innehåll till del, hade dess formella giltighet från början blivit betvivlad, då den ej i Sverige blivit antagen som grundlag. Detta hade medfört, att man i Sverige ofta frånkände den all giltighet gentemot de svenska grundlagarna [1]). Även i Norge fanns det nog de, som betraktade R. A. som värdelös vid sidan av G. L., så t. ex. Hielm (se sid. 100 not. 4). Karl Johan åter höll som bekant strängt på R. A:s absoluta giltighet [2]). Inom U. K., där man gärna arbetade i enlighet med konungens intentioner, hade denna angelägenhet tidigt kommit på tal. Redan i det Lefrén-Mansbachska förslaget om lantförsvaret [3]) var under A. 3 mom. b föreslaget, att R. A:s ovillkorliga företräde framför rikenas särskilda lagstiftning uttryckligen skulle fastslås. Obenägenheten att gå utom de för U. K:s verksamhet bokstavligt uppdragna gränserna föranledde emellertid då, att yrkandet blev utan påföljd. I Lefréns ovannämnda P. M. påpekades ånyo vikten av ett sådant stadgande, och måhända som en följd därav uppdrogs vid början av U. K:s tredje period åt C. A. att inkomma med förslag i ärendet [4]). Ett sådant inlämnades och antogs också, redan innan utvidgningen av uppdraget kommit till stånd [5]). I förändrad form upptogs det sedan som föreliggande §.

§ 123.

Är ej av något särskilt intresse.

§ 124.

Genom formuleringen av denna § avsåg man att upphäva föreskriften i § 14 G. L., att jämväl svensk man kunde utses till ståthållare i Norge. Förut (sid. 337) är beskrivet, huru Falsen väckte denna fråga till liv i sammanhang med spörsmålet om annullerande av § 25 G. L.

[1]) Holst sid. 233—234.
[2]) Se därom t. ex. Holst sid. 294.
[3]) Prot. n:o 45 bil. 1.
[4]) Prot. n:o 77.
[5]) Prot. n:o 129.

U. K. hade under sin första period fått en direkt anmaning i detta syfte, varvid dock betonades, att bäst vore, om hela institutionen slopades [1]). Särskilt sedan Løvenskjold blivit utsedd till innehavare av denna post, torde stämningen för ämbetets totala avskaffande ha vuxit avsevärt och U. K:s ståndpunkt nu var nog därför redan tämligen antikverad. Sammanhanget med § 25 bibehölls och avgörandet i de båda frågorna inom R. A. A. träffades nästan samtidigt.

§§ 125—127.

Dessa allmänna bestämmelser äro ej särskilt märkvärdiga. § 127 fanns förut upptagen i C. A:s förslag om kongressen [2]).

§§ 128—129.

Oförändrade upptagna från de föregående besluten [3]).

§ 130.

Intet att anmärka.

§ 131.

Ansluter sig till föreskrifterna i R. F. § 95 och G. L. § 46.

§ 132.

I nära samband med den i § 122 behandlade frågan om F. A:s rättsliga ställning stod problemet hur förändringar däri skulle åvägabringas. Frågan var ej alldeles ny. Redan 1824 hade i »Patrouillen» (den 5 febr.) det spörsmålet framställts, om R. A. kunde förändras genom blott norska myndigheter, tvivelsutan med tanke på dess § 12. Denna idé återkom ju, enligt vad ovan blivit berättat (sid. 206—207), under U. K:s första period. Den därvid framförda tolkningen, att stortinget ensamt kunde ändra R. A., hade nog förespråkare inom Norge [4]), där man ju ofta totalt negligerade R. A. i jämförelse med G. L. (sid. 100 not

[1]) Mrgbl. d. 16 jan. 1840.
[2]) Prot. n:o 149 bil.
[3]) Prot. 159 §§ p och o, M. A:s §§ q och p.
[4]) Mrgbl den 19 mars 1840.

4). Inom U. K. var man helt naturligt sinnad att gent emot detta hävda den ömsesidiga bundenheten av ett kontrakt. I sin nyss (vid § 122) anförda P. M. påpekade Lefrén saknaden av bestämmelser om ändring i R. A. Följaktligen fick C. A. vid tredje periodens början även detta uppdrag och dess i anledning därav framlagda förslag [1]) ligger i det stora hela till grund för den slutliga avfattningen. En olikhet av en viss betydelse fanns dock. Den gällde spörsmålet, huruvida F. A. i formellt avseende skulle behandlas som grundlag i båda rikena. R. A:s ställning i detta fall var ju helt skiljaktig i Sverige mot i Norge, vilket medfört åtskilliga mindre gynnsamma omdömen om dess vikt och värde. Som en konsekvens härav yrkade Lefrén i sin P. M., att R. A. måtte upphöjas till grundlag även för Sverige. Härtill togs emellertid sedan ingen hänsyn utan i stället segrade det gamla betraktelsesättet (sid. 291), enligt vilket ändringar i F. A., emedan den vore av fördrags natur, kunde kräva raskare expedition än grundlagsfrågor. Om detta var så alldeles klokt med hänsyn till den i Sverige rådande stämningen mot R. A., kan ifrågasättas. Undantaget från regeln, som tillkom först vid plenarbehandlingen, är i sig självklart.

§ 133.

Ingenting att anmärka.

§ 134.

De här för kongressen fixerade uppgifterna skilja sig i åtskilligt från de gamla besluten. De två viktigaste olikheterna äro emellertid påpekade förut, nämligen undantagandet av proportionen vid § 69 och av minimistyrkans storlek vid § 87. Därjämte ströks i plenum en angelägenhet, som R. A. A. tilldelat kongressen: fastställandet av viss tidsfrist för sjöstyrkornas fullbordande. Förmodligen har man ansett det som en konsekvens av att minimistyrkan undantagits från kongressbehandling. De nya uppgifterna (N:o 1, 3 och 4) behöva ingen förklaring. N:o 2 och 5 utgjorde upprepande av föregående beslut. Detsamma gäller om mom. b.

[1]) Prot. 125 bil. § 4.

§ 135.

Utgjorde § 2 i C. A:s redaktionsförslag av de gamla besluten om kongressen [1]).

§§ 136—150.

Vid den slutliga avfattningen av dessa §§, som i allt väsentligt äro överensstämmande med de förut godkända, är föga att tillägga. I huvudsaklig analogi med stadgandena om kongressen upptogos här föreskrifter om den unionella kommitté, som skulle skilja mellan representationerna i fråga om val av tronföljare eller mellantidsregent. Den enda nämnvärda förändringen bestod däri, att suppleanternas antal sänktes från 12 till 8. Erichsen fasthöll fortfarande vid sitt yrkande om öppen omröstning inom kongress (sid. 331).

De flera gånger vidrörda förslag om minimistyrkans storlek, som U. K. framlade i en supplementsakt, innehöllo föga nytt. A. motsvarade med en mindre ändring M. A:s § 2 alternativ 2, antaget enligt prot. 161. Den besynnerliga avfattningen av B är förut belyst (vid § 87). Grundsatsen att en viss tidsfrist skulle bestämmas, fanns i M. A:s § 5 (6) och hade antagits i plenum.

Slutligen är att anteckna, att betänkandet jämväl innehåller yttrande i den från U. K:s andra period ärvda frågan, hur man skulle förfara, när någotdera riket haft kostnader för nödställda personer från det andra. C. A:s utlåtande (sid. 292) ansågs något för intetsägande och det beslöts i stället, att staten i sista hand, om ej någon annan kunde förpliktas till ersättning, skulle vidkännas utgifterna [2]), vilken anordning överensstämde med konsulsstadgan 1830 och det av den första kommittéuppsättningen anvisade förfarandet (sid. 292).

*

U. K. hade därmed fullbordat sitt arbete. Dess ledamöter åtskildes, vill det synas, med den förhoppningen, att deras förslag snart nog skulle komma under allvarlig omprövning och leda till positivt resultat. Detta var åt-

[1]) Prot. 149 bil.
[2]) Prot. 144.

minstone fallet med de norska kommittérade, de hade ju manat till skyndsamhet med direkt hänvisning till att den nya F. A. följande år borde kunna föreläggas storting och ständer (sid. 344). Hartmansdorff var mera skeptisk: i sitt avskedstal till norrmännen uttryckte han den önskan, att ledamöterna måtte »få lefva länge nog, för att se något godt härflyta från våra fleråriga sträfvanden att bidraga till de förenade rikenas bästa». Detta var ju ett ganska blygsamt hopp men ej heller det skulle gå i uppfyllelse, för så vitt man ej nöjde sig med fraser i stället för realiteter. Spörsmålet om anledningarna till det magra resultatet skall här ej utredas — det skulle kräva en undersökning för sig — men några omständigheter må dock framhållas, som direkt sammanhänga med U. K:s egen verksamhet.

I slutet av sitt betänkande yttrade U. K. [1]), att den ansågę lämpligt, att dess förslag genom trycket bleve allmänt bekantgjort. Nu skulle alltså äntligen den slöja lyftas, som dittills inhöljt kommittén, dess görande och låtande, i ett ogenomträngligt dunkel. Olägenheterna härav äro förut berörda (sid. 61). Full klarhet skulle emellertid ej vinnas ens nu. En motion av Hartmansdorff om att man i betänkandet borde anhålla, att också reservationerna måtte tryckas, blev nämligen avslagen [2]). Detta beslut föregicks av livliga tvister [3]) och var givetvis ur alla synpunkter synnerligen malplacerat, mest kanske därför, att det förmodligen medverkade till att ingen tryckning blev av. I alla händelser restes inom regeringskretsar motstånd mot planen [4]) och så fick den förfalla.

Det är dock ej säkert, att det skulle gagnat mycket, om U. K:s förslag genast blivit offentliggjort. Den gynnsamma tidpunkten var förbi. Den brist på intresse för en unionell revision, som kommittén genom sin avspärrning själv bidragit att framkalla, gjorde sig med tiden allt mera märkbar. Därvid inverkade framför allt utbrytandet av symbolfrågorna, vilket ur denna synpunkt otvivelaktigt var ett stort missgrepp. Norrmännen hade nu fått sina närmaste önskningar uppfyllda och därmed fördunstade alldeles den längtan efter en allmän revision, som stundom låtit höra sig i Norge, ja, unionsfrågan avföres nästan all-

[1]) Handl. II sid. 143—144.
[2]) Prot. n:o 211.
[3]) H. D. A. d. 28 o. 29 okt. 1844.
[4]) Ibid. d. 10 jan. 1846.

deles från den norska politiska diskussionen. Typiskt är, vad som hände på stortinget 1845. I trontalet påpekade konungen de unionella reformer, han genomfört, och tillade, att vad som återstode, »vil ved begge National-Repræsentationernes oplyste og fædrenelandssindede Medvirken i sin Tid vorde bestemt og fastsat» [1]). Specialkommittén för besvarande av adressen yttrade härom: »Nærværende Storthing, der ikke kjænder Resultatet af de forberedende Arbeider, som vides at være foranstaltede til Ordnen af disse Forhold, og hvilke Forslag til en kommende National-Repræsentation deraf maatte resultere, har herom ingen Anledning til at ytre sig» [2]). I detta sammanhang förklarade »Morgenbladet» [3]), att nationens uppmärksamhet ej längre togs i anspråk av unionella eller yttre politiska angelägenheter; vad man nu hade att tänka på, vore rent inre spörsmål. Troligen bidrog även norrmännens fruktan för den växande skandinavismen [4]) till att göra dem obenägna att röra vid den bestående unionen. Vad Sverige beträffar, kunde man där ännu mindre vänta någon iver för att få fram ett resultat av U. K:s arbete, så absorberat som det allmänna intresset var av andra ting.

Kommitténs förslag var ju också, som av det föregående framgår, behäftat med åtskilliga brister. Inkonsekvenser och oklarhet äro ofta märkbara, framför allt i fråga om försvarsstadgandena. Det var resultatet av att majoriteten ofta stod vacklande mellan olika synpunkter i stället för att taga bestämd position. Fraserna fingo då ofta överskyla tomheten. I synnerhet framträder detta i motiveringen, vilken enligt Hartmansdorffs omdöme syntes »nog mycket antyda ett Norskt original» [5]). Dess ordrikedom, för att ej säga svulstighet, härstammar uppenbarligen från detta håll, vilket intryck ej heller de framlagda synpunkterna jäva.

Man får dock ej för felen glömma förtjänsterna. Som en följd av det, i stort sett, ärliga och oförbehållsamma uppträdandet å ömse sidor, hade man kommit till en rad

[1]) Mrgbl. d. 11 febr. 1845.
[2]) Ibid. d. 18 mars 1845.
[3]) Ibid. d. 19 febr. 1845.
[4]) H. D. A. d. 2 nov. 1845.
[5]) Handl. II sid. 157.

betydelsefulla resultat, vilka i alla händelser skulle utgjort en värdefull grundval för ytterligare behandling. Den fördomsfrihet och opartiskhet, som likaledes är något för kommitténs verksamhet betecknande, kunde utgöra ett mönster för dem, vilkas lott det blev att taga arvet efter första unionskommittén.